Maurice Druon

Maurice Druon

Regii blestemaţi

Vol. 2 - REGINA SUGRUMATĂ

PRINCIPALELE PERSONAJE:

Regele Franţei şi Navarei:

LUDOVIC al X-lea, zis AIURITUL, fiu al lui Filip cel Frumos şi al soţiei acestuia, Jeanne de Navara, strănepot al sfântului Ludovic, 25 de ani.

Fraţii săi:

MONSENIORUL FILIP, conte de Poitiers, pair al Franţei, 21 de ani.

MONSENIORUL CHARLES, conte de la Marche, 20 de ani.

Unchii săi:

MONSENIORUL CHARLES, conte de Valois, împărat cu numele al Constantinopolei, conte de Romagne, pair al Franţei, 44 de ani.

MONSENIORUL LUDOVIC, conte d'Evreux, ca la vreo 41 de ani.

Soţia sa:

MARGUERITE, fiică a ducelui de Burgundia, nepoată a sfântului Ludovic, 21 de ani.

Fiica sa:

JEANNE A FRANŢEI ŞI A NAVAREI, 3 ani.

Cumnata sa: BLANCHE, soţia lui Charles de la Marche, fiică a contelui palatin de Burgundia şi a soţiei acestuia, Mahaut, contesă d'Artois, de vreo19 ani.

Spiţa neamului d'Artois, ieşită dintr-un frate al sfântului Ludovic:

ROBERT al III-lea D'ARTOIS, senior de Conches, conte de Beaumont-le-Roger, 27 de ani.

Spiţa neamului d'Anjou, ieşită dintr-alt frate al sfântului Ludovic:

MARIA A UNGARIEI, regină a Neapolei, văduvă a regelui Charles II al Neapolei, mama regilor Robert al Neapolei şi Charles Martel al Ungariei, de vreo 70 de ani.

CLÉMENCE A UNGARIEI, nepoata celei de mai sus, fiică a lui Charles Martel şi soră a lui Charobert, regele Ungariei, 22 de ani.

Fraţii Marigny:

ENGUERRAND, locţiitor al regelui Filip cel Frumos şi prim-ministru al ţării, 49 de ani.

JEAN, arhiepiscop de Sens şi de Paris, ca la vreo 35 de ani.

Lombarzii:

SPINELLO TOLOMEI, bancher din Sienna, aşezat la Paris, mai-marele tuturor zărăfiilor ţinute de lombarzi, de vreo 60 de ani.

GUCCIO BAGLIONI, nepotu-său, de vreo18 ani.

SIGNOR BOCCACCIO, slujbaş al companiei Bardi, călătorind pentru treburile ei.

Familia Cressay:

CUCOANA ELIABEL, văduva seniorului de la Cressay, în vârstă de vreo 40 de ani.

PIERRE şi JEAN, fiii săi, de 20 şi 22 de ani.

MARIA, fiică-sa, 16 ani.

Alţii:

ALAIN DE PAREILLES, căpetenia arcaşilor.

HUGUES DE BOUVILLE, întâiul şambelan al regelui Filip cel Frumos.

EUDELINE, ibovnică a lui Ludovic al X-lea, de vreo 32 de ani.

JACQUES DUÈZE, episcop de Porto, cardinal pe lângă curtea papală, 70 de ani.

ROBERT BERSUMÉE, comandantul fortăreţei Château-Gaillard.

ROBERTO ODERISI, pictor napolitan, ucenic al lui Giotto.

Toate numele acestea sunt istorice, ca şi ale baronilor, legiştilor, şambelanilor, sfetnicilor, cancelarilor, stareţului mânăstirii Saint-Denis, marilor slujitori ai coroanei etc.,

pomeniţi în cursul acestei povestiri; toate aceste personaje au existat într-adevăr. Singurele nume născocite sunt ale câtorva comparşi, cum e cel al servitorului lui Robert d'Artois sau cel al ispravnicului de la Monfort-l'Amaury, cărora nu le-am putut da de urmă.

CUVÂNT ÎNAINTE.

La 29 noiembrie 1314, două ceasuri după vecernie, douăzeci şi patru de soli călări în veşminte cernite şi purtând pajurile Franţei ieşeau în goana pe poarta castelului de la Fontainebleau, înfundându-se în pădure. Drumurile erau troienite, cerul, mai întunecos ca pământul. Se şi lăsase noaptea, sau mai curând nu se sfârşise încă noaptea din ajun.

Cei douăzeci şi patru de soli nu vor face popas înainte de ivirea dimineţii şi vor goni mereu toată ziua de mâine şi cele următoare, unii înspre Flandra sau Angoumois şi Guiana, alţii spre Dôle în ţinutul Comté, sau către Rennes şi Nantes, către Toulouse, Lyon, Aigues-Mortes, Marsilia, trezind pretutindeni judeţii, ispravnicii şi seneşalii, pentru a vesti în fiecare oraş sau târg al ţării că regele Filip al IV-lea cel Frumos a murit.

În drumul lor izbucnea bătaia clopotelor, spărgând beznele; dangătul jalnic se umfla necontenit ca un talaz ce avea să se reverse până la hotare.

După douăzeci şi nouă de ani de domnie fără slăbiciune, regele de fier se stinsese în cel de-al patruzeci şi şaselea an al vieţii, lovit de dambla, tocmai în ziua când o eclipsă de soare aşternea o negura groasă deasupra Franţei.

Astfel se adeverea, pentru a treia oară, blestemul aruncat din mijlocul flăcărilor, cu opt luni înainte, de marele maestru al templierilor.

Suveran ascuns şi trufaş, cu o voinţă neclintită şi o minte ageră, regele Filip îşi împlinise aşa de bine domnia şi

stăpânise cu atâta strălucire vremea sa, încât tuturor li se păru în seara aceea că însăşi inima ţării îşi încetase bătaia.

Niciodată însă neamurile nu mor o dată cu moartea oamenilor, oricât de mari ar fi fost ei; naşterea şi pieirea naţiilor sunt supuse altor legi.

Numele lui Filip cel Frumos nu va fi luminat de-a lungul veacurilor decât de flăcările rugurilor pe care le-a aprins sub trupul vrăjmaşilor săi şi de scânteierea banilor de aur călpuiţi din porunca lui. Urmaşii vor uita repede că i-a îngenunchiat pe cei puternici, că a păzit pacea atât cât se putea, că a îndreptat legile, că a zidit cetăţi ca oamenii să poată munci la adăpostul lor, că a purces la unirea provinciilor, că i-a chemat pe târgoveţi să se adune pentru a se rosti în trebile obştei şi că a vegheat în toate privinţele la neatârnarea Franţei.

Abia încremenise mâna lui, abia se stinsese această mare voinţă, şi interesele particulare, ambiţiile dezamăgite, poftele de onoruri şi de procopseală aveau să se dezlănţuie.

Două tabere stăteau gata să se înfrunte, să se sfâşie fără cruţare pentru a pune mâna pe putere: de-o parte gruparea reacţionară a marilor feudali, sub conducerea contelui de Valois, împărat cu numele al Constantinopolei şi frate al lui Filip cel Frumos, iar de cealaltă parte gaşca înaltei birocraţii, condusă de Eriguerrand de Marigny, primul-ministru şi mâna dreaptă a răposatului monarh.

Pentru a opri această încăierare care clocea de luni de zile sau pentru a ţine cumpăna între cele două tabere învrăjbite, ar fi fost nevoie de un rege puternic. Or, prinţul de 25 de ani care se urca pe tron, monseniorul Ludovic, de altfel şi până atunci rege al Navarei, părea lipsit de orice însuşiri pentru a domni; el nu aducea cu dânsul decât faima unui soţ încornorat şi trista sa poreclă de Aiuritul.

Nevastă-sa, Marguerite de Burgundia, cea mai vârstnică dintre prinţesele din turnul Nesle, era întemniţată pentru preacurvie, şi viaţa ei avea să ajungă, în chip straniu, miza pe care se băteau cele două clici vrăjmaşe.

Dar, ca întotdeauna, cheltuielile luptei le va suporta sărăcia celor care nu aveau nimic şi nici măcar nu visau să se căpătuiască… Pe deasupra, acea iarnă a anilor 1314-1315 a fost o iarnă de foamete.

PARTEA ÎNTÂI.

ZORILE UNEI DOMNII.

I.

PRINŢESELE ÎNTEMNIŢATE.

Înfiptă pe muchea unei stânci calcaroase, la şase sute de picioare deasupra târgului Petit-Andélys, cetăţuia Château-Gaillard domina toată Normandia de Sus.

În locul acela, Sena făcea o cotitură largă prin păşunile cu iarba grasă; Château-Gaillard supraveghea fluviul până la zece leghe în josul şi în susul apei.

Dărăpănăturile acestei fortăreţe temute mai încântă şi astăzi privirea, aţâţând imaginaţia. Împreună cu vestitul Krak{1} al cavalerilor din Liban şi cu turnurile de la Rumeli-Hissar pe Bosfor, Château-Gaillard este una din rămăşiţele uriaşe ale arhitecturii cetăţilor medievale.

În faţa acestor monumente, ridicate pentru a apăra pământuri cucerite sau pentru a ameninţa alte împărăţii, mintea te duce la oamenii de care ne despart doar cincisprezece sau douăzeci de generaţii, la cei care durară asemenea cetăţui, slujindu-se de ele, trăind între zidurile lor, dărâmându-le.

În vremea de care e vorba, Château-Gaillard nu avea mai mult de o sută douăzeci de ani. Richard Inimă-de-Leu pusese s-o zidească în doi ani, neţinând seamă de tratate, pentru a desfide pe regele Franţei; văzând-o gata, înălţându-se deasupra ţărmului, înveşmântată în piatră albă proaspăt cioplită, cu cele două rânduri de ziduri groase, cu dungi de fier care o îngrădeau, cu meterezele sale, cu cele treisprezece turnuri şi marele foişor cu două caturi, Richard izbucnise mulţumit: „A, iată, un castel zdravăn!”

Zece ani mai târziu, Filip-August i-l lua împreună cu toate ţinuturile normande.

De atunci, Château-Gaillard nu mai era o fortăreaţă de război şi slujea drept închisoare regală. Acolo erau închişi unii mari criminali de stat pe care regele avea interes să-i păstreze în viaţă, fără a le mai reda vreodată libertatea. Cel ce trecea podul peste şanţul cu apă ce împrejmuia Château-Gaillard nu trăgea nădejde să mai vadă vreodată lumea asta.

Corbii croncăneau toată ziua sub acoperişuri, iar noaptea lupii veneau să urle până pe sub ziduri. Singura plimbare a celor închişi era drumul spre bisericuţa unde se duceau să asculte liturghia, pentru a se întoarce apoi la temniţa lor din turn ca să-şi aştepte moartea.

În această ultimă dimineaţă a lunii noiembrie 1314, Château-Gaillard, cu meterezele sale şi cu pâlcul său de arcaşi n-aveau alt rost decât să ţină acolo două femei, una de 21 de ani, cealaltă de 18, Marguerite şi Blanche de Burgundia, două verişoare, amândouă măritate cu fiii lui Filip cel Frumos, dovedite că au săvârşit păcatul preacurviei cu nişte tineri scutieri, şi osândite la temniţă pe viaţă, după scandalul cel mai răsunător din câte au izbucnit cândva la curtea Franţei.

Bisericuţa se afla înăuntrul celei de-a doua îngrădituri a cetăţuii. Zidită chiar în stâncă, era întunecoasă şi friguroasă, avea puţine ferestruici şi nici o podoabă în pereţi.

Doar trei jilţuri erau aşezate în faţa stranei: două în stânga pentru prinţese, unul în dreapta pentru comandantul fortăreţei.

În fund se vedeau înşiruiţi oşteni, cu acelaşi aer de lehamite pe care-l aveau la corvoadă, când se duceau să strângă nutreţ pentru cai.

— Fraţilor, vorbi preotul, în această zi se cuvine să înălţăm rugile noastre cu mare osârdie şi mare întristare.

Îşi drese glasul şi şovăi o clipă, tulburat parcă de ceea ce avea să spună.

— Domnul Dumnezeu a chemat la dânsul sufletul multiubitului nostru rege Filip, spuse el mai departe. Şi adâncă jale a cuprins ţara toată…

Cele două prinţese îşi întoarseră una la alta feţele strânse în scufiile lor cenuşii de pânză groasă legate pe sub bărbie.

— Aceia dar care i-au greşit sau adus ocară să se căiască în inima lor, urmă preotul, iar aceia care, cât a trăit, îi purtau pică, să se roage fierbinte pentru sufletul său, chemând iertarea de care tot muritorul, mare sau mic, are nevoie în faţa judecăţii Celui-de-sus…

Cele două prinţese căzură în genunchi, plecându-şi capul pentru a-şi ascunde bucuria. Nu mai simţeau frigul, nu mai simţeau spaima şi restriştea lor; un uriaş val de speranţă creştea în ele, iar dacă le-ar fi trecut prin gând să se adreseze lui Dumnezeu, i-ar fi mulţumit că le-a scăpat de cumplitul lor socru. În cele şapte luni de când fuseseră închise la Château-Gaillard, aceasta era întâia veste bună pe care lumea le-o trimitea.

Oştenii rânduiţi în fundul bisericuţei şuşoteau între dânşii, îşi puneau întrebări unii altora cu jumătate glas, mişcau picioarele şi începeau să facă prea multă gălăgie.

— Ne vor da oare fiecăruia câte un pitac de argint?

— Fiindcă a murit regele?

— Aşa-i obiceiul, pe cât mi s-a spus.

— Ba nu, când moare nu se dă nimic, poate să ne dea ceva când l-o unge rege pe ăl de vine după dânsul.

— Şi cum o să-i zică de azi încolo regelui?

— Păi, dumnealui, sfântul Ludovic, a fost al nouălea, aşa că ăstuia, de bună seamă, au să-i zică Ludovic al X-lea.

— Oare o face el război ca să ne mai plimbăm prin alte ţări…?

Comandantul fortăreţei se întoarse la ei şi le porunci cu glas aspru:

— Rugaţi-vă!

Avea şi el grijile lui. Căci una dintre întemniţate, cea mai mare, era soţia monseniorului Ludovic de Navara, care

devenea astăzi rege. „Iată-mă acum pus s-o păzesc pe regina Franţei”, îşi zicea comandantul fortăreţei.

Nu-i de fel uşor să fii temnicerul unor făpturi de neam regesc, iar Robert Bersumée îşi datora cele mai grele clipe din viaţa lui acestor două o-sândite care-i fuseseră aduse pe la sfârşitul lunii aprilie, cu capetele rase, în nişte căruţe cernite şi escortate de o sută de arcaşi, sub căpetenia domnului Alain de Pareilles. Vanitatea îi era măgulită, dar câte griji, câte necazuri! Două femei tinere, prea tinere ca să nu-ţi fie milă de ele, oricare le-ar fi fost păcatul… frumoase, prea frumoase chiar sub urâcioasele lor rochii de aba groasă, ca să nu te simţi tulburat văzându-le zi de zi, vreme de şapte luni… Dacă ele ar zăpăci cu farmecele lor mintea vreunui sergent de-al fortăreţei, dacă ar lua-o din loc, ori dacă vreuna s-ar spânzura, sau ar căpăta o boală din care i s-ar trage moartea, sau dacă s-ar întoarce lucrurile – mai ştii cu treburile astea de la curte? – tot el are să plătească oalele sparte, tot pe el îl vor scoate vinovat că se purtase, fie prea moale, fie prea aspru, şi asta n-o să-i ajute să se salte mai sus. El însă, ca şi preotul, ca şi prinţesele întemniţate, ca şi oştenii de pază chiar, n-avea de loc poftă să-şi sfârşească zilele într-o cetăţuie bătută de vânturi şi înecată în ceţuri, zidită pentru a cuprinde două mii de soldaţi şi care nu avea mai mult de o sută cincizeci, aici, în această vale a Senei, pe unde războiul nu mai trecea de atâta amar de vreme.

„Temnicer al reginei Franţei, îşi repeta întruna comandantul fortăreţei; numai asta îmi mai lipsea.”

Nimeni nu se ruga şi fiecare se prefăcea că urmăreşte slujba, cu mintea însă la ale lui.

„Requiem aeternam dona eis Domine…”{2}, îngâna pe nas capelanul, gândindu-se cu o cruntă invidie la preoţii înveşmântaţi în patrafire frumoase, care cântau tot atunci aceleaşi rugăciuni sub bolţile catedralei Notre-Dame. Călugăr caterisit care îmbrăţişase preoţia, visând să ajungă într-o zi mare inchizitor, se împotmolise în slujba de popă al

temniţei. Se întreba acum dacă noua domnie n-are să-i aducă vreo schimbare în bine.

„Et lux perpetua luceat eis”{3}, răspundea comandantul fortăreţei, pizmuind totodată soarta lui Alain de Pareilles, căpitan a toată arcăşimea regelui, care mergea în capul tuturor alaiurilor.

— Requiem aeternam… Care va să zică n-o să ne dea barem o juma de vin pe deasupra? bombănea ostaşul Gros-Guillaume către sergentul Lalaine.

Cât despre cele două osândite, ele nu îndrăzneau să sufle un cuvinţel; şi-ar fi cântat prea tare bucuria.

De bună seamă, în multe biserici din Franţa erau în ziua aceea oameni care jeleau din inimă moartea regelui Filip, fără să poată spune, de altminteri, ce anume îi face să plângă, poate numai fiindcă era regele sub care trăiseră şi fiindcă o dată cu el se ducea vremea lor. Nu trebuia să cauţi însă asemenea simţăminte în fundul unei temniţe.

Când se sfârşi slujba, Marguerite de Burgundia ieşi cea dintâi, oprindu-se în faţa comandantului fortăreţei.

— Domnule Bersumée, îi spuse ea uitându-i-se în ochi, ţin să-ţi vorbesc asupra unor lucruri însemnate şi care te privesc.

Comandantul fortăreţei se simţea întotdeauna stânjenit când ochii Margueritei de Burgundia se aţinteau astfel într-ai lui, iar de data asta se fâstâci mai rău ca de obicei. Îşi plecă privirea în pământ.

— Am să trec să te ascult, doamnă, îndată după ce-mi voi fi făcut rondul şi voi fi schimbat garda.

Apoi îi porunci sergentului Lalaine să le însoţească pe prinţese, atrăgându-i luarea-aminte, în şoaptă, să fie cu ochii în patru.

Turnul în care Marguerite şi Blanche erau închise nu cuprindea decât trei încăperi înalte şi rotunde, toate la fel şi aşezate una deasupra celeilalte, fiecare având câte o vatră cu prichici şi un tavan boltit cu opt arcade; odăile acestea erau legate între ele de o scară scobită în grosimea

peretelui. În sala de jos se afla tot timpul o ceată de oşteni, cei care îi pricinuiau atâta grijă căpitanului Bersumée, de punea să-i schimbe la fiecare şase ceasuri, temându-se mereu ca nu cumva să se lase şpăguiţi, ademeniţi sau traşi pe sfoară de prinţesele captive. Marguerite locuia în odaia de la întâiul cat, iar Blanche, în cea de la al doilea. În timpul nopţii prinţesele erau despărţite de o uşă grea, care se închidea la mijlocul scării, dar ziua aveau voie să treacă dintr-o încăpere într-alta.

După ce sergentul le lăsă acolo, ele aşteptară până ce se auziră scârţâind toate broaştele şi ţâţânele uşilor din josul scării.

Apoi se priviră şi, împinse de acelaşi imbold, căzură una în braţele celeilalte, strigând:

— E mort, e mort!

Se îmbrăţişau, săreau într-un picior, râdeau şi plângeau în acelaşi timp repetând într-una:

— E mort! E mort!

Îşi smulseră tichiile de pânză, descoperindu-şi părul scurt, părul lor de şapte luni. Marguerite avea buclişoare negre de jur împrejurul capului, pe când la Blanche şuviţele dese, ca nişte mănunchiuri de paie, nu crescuseră la fel peste tot. Blanche îşi trecu palma de la frunte la ceafă şi zise, cu ochii la vară-sa:

— O oglindă! Înainte de orice vreau o oglindă! Marguerite, sunt oare tot frumoasă?

Auzind-o, s-ar fi putut crede că urma să fie liberată numaidecât şi că singura ei grijă era să arate bine.

— Cum trebuie să fi îmbătrânit eu, dacă mă întrebi una ca asta, răspunse Marguerite.

— Vai, nu! se apără Blanche. Eşti tot aşa de frumoasă!

Credea într-adevăr ce spune; cei care suferă laolaltă nu văd unii la alţii vreo schimbare. Dar Marguerite clătină din cap; ştia bine că nu era adevărat.

Ceea ce înduraseră cele două prinţese începând din primăvară: grozăvia de la Maubuisson abătându-se din

senin asupra lor tocmai când se simţeau mai fericite, judecata, înfricoşătoarea moarte a amanţilor executaţi sub ochii lor în piaţa mare din Pontoise, strigătele mârşave ale gloatei îngrămădite de o parte şi de alta a străzilor, şi apoi această jumătate de an petrecută în temniţă, cu vântul care gemea pe acoperişuri, cu dogoarea care încingea zidurile de piatră, cu frigul de gheaţă care se lăsa de cum începea toamna, cu fiertura neagră de hrişcă ce li se dădea drept hrană, cu cămăşile zgrunţuroase, parcă din păr de cal, primenite la două luni o dată, cu ferestruica îngustă ca o deschizătură de meterez prin care nu vedeau, oricum şi-ar fi răsucit capul, nimic în afară de chivăra unui arcaş a cărui faţa rămânea nevăzută, trecând încolo şi încoace… toate acestea o înrăiseră prea tare pe Marguerite, simţea asta, ca să nu-i fi schimbat şi chipul.

Poate că Blanche, cu cei 18 ani ai ei şi cu strania-i uşurinţă care o făcea să nu-şi dea seama de nimic şi să treacă într-o clipă de la o tristeţe fără margini la speranţele cele mai smintite, Blanche, care era în stare să se oprească deodată din plâns pentru că o pasăre cânta de cealaltă parte a zidului, şi să se minuneze: „Marguerite! Auzi? O pasăre…!”. Blanche, care credea în semne, în toate semnele, şi ţesea la visuri aşa cum alte femei însăilează tivul fustelor, poate că Blanche, dacă ar ieşi din temniţa asta, ar putea să-şi regăsească frăgezimea obrazului, o dată cu privirea şi cu sufletul de odinioară; Marguerite, însă, niciodată. Ceea ce se frânsese în inima ei nu se va mai lipi la loc.

Din ziua când au întemniţat-o nu vărsase o singură lacrimă, dar nici gândul căinţii n-o tulburase vreodată. Nu-şi găsea nici o vină şi nu-i părea rău de ceea ce făcuse.

Capelanul care o spovedea în fiecare săptămână era îngrozit de tăcerea ei îndărătnică.

Nici o clipă nu-i trecuse prin minte să-şi mărturisească vreo vinovăţie pentru restriştea ei; nici o clipă nu recunoscuse că, atunci când eşti nepoata sfântului Ludovic, fiică a ducelui de Burgundia, regină a Navarei şi hărăzită să

te urci pe preacreştinescul tron al Franţei, a-ţi lua un scutier ca ibovnic, a-l primi în palatul soţului tău, a-l încărca cu daruri ce sar în ochi, e o joacă primejdioasă, pe care s-ar putea s-o plăteşti cu cinstea şi libertatea. Se simţea îndreptăţită la aceasta pentru că o măritaseră cu un prinţ pe care nu-l iubea şi care-i făcea scârbă de câte ori venea noaptea în patul ei.

Nu-şi găsea ei vină că se prinsese în joc, ci doar îi ura pe aceia care o făcuseră să piardă; şi numai împotriva celorlalţi îşi vărsa zadarnica mânie, împotriva cumnatei sale, regina Angliei, pentru că o da-se în vileag, împotriva familiei sale din Franţa pentru că o osândise, împotriva neamurilor sale din Burgundia pentru că nu-i luaseră apărarea, împotriva ţării întregi, împotriva soartei şi împotriva lui Dumnezeu. La ceilalţi se gândea cu o mare sete de răzbunare când îşi aducea aminte că ea ar fi trebuit să fie în ziua aceea alături de noul rege, împărtăşind cu el puterea şi măreţia, în loc să zacă întemniţată, regină de râsul lumii, în dosul unor ziduri groase de douăsprezece picioare.

Blanche îşi petrecu braţele în jurul gâtului ei, zicând:

— S-a isprăvit, sunt sigură, draga mea, că s-a isprăvit cu necazurile noastre.

— S-a isprăvit, răspunse Marguerite, numai dacă vom lucra cu dibăcie şi repede.

Avea ea un plan care-i frământase mintea în timpul liturghiei, fără să ştie prea bine unde are s-o ducă. Dar voia să folosească noile împrejurări. Adăugă:

— Mă vei lăsa să-i vorbesc eu găliganului ăstuia de Bersumée, a cărui căpăţână mi-ar plăcea mai curând s-o văd în vârful unei suliţi decât pe umerii săi.

O clipă mai târziu se auziră scârţâind broaştele şi zăvoarele din josul scării.

Cele două femei îşi puseră iar pe cap tichiile lor. Blanche se apropie de pervazul ferestruicii, iar Marguerite, silindu-se să-şi dea un aer de regină, se aşează pe taburetul care

era singurul scaun ce se găsea acolo. Comandantul fortăreţei intră.

— Am venit, doamnă, aşa cum m-ai rugat, zise el.

Marguerite zăbovi o vreme, privindu-l drept în faţă, apoi îl întrebă:

— Domnule Bersumée, ştii dumneata pe cine păzeşti aici de azi înainte?

Bersumée îşi întoarse ochii, de parcă ar fi căutat ceva în jurul său.

— Ştiu, doamnă, ştiu, răspunse el, şi mă gândesc la asta de azi-dimineaţă, de când ştafeta care se ducea spre Criqueboeuf şi Rouen m-a sculat din somn.

— De şapte luni de când mă aflu închisă aici nu am rufărie, nici masă, nici scaun, nici pat, nici cearşafuri; mănânc aceeaşi fiertură ca şi soldaţii dumitale, iar foc în vatră n-am decât un ceas pe si.

— Am urmat, doamnă, poruncile domnului de Nogaret, răspunse Bersumée.

— Domnul de Nogaret e mort.

— Îmi trimisese instrucţiunile regelui.

— Regele Filip e mort.

Ghicind unde voia s-ajungă Marguerite, comandantul încercă s-o înfunde:

— Dar monseniorul de Marigny mai trăieşte, doamnă, el, care ţine în mâna lui tribunalele şi închisorile, precum şi toate câte sunt în ţară, şi în a cărui mână mă aflu şi eu în toate privinţele.

— Aşadar, ştafeta de azi-dimineaţă nu ţi-a adus porunci noi în legătură cu mine?

— Niciuna, doamnă.

— N-o să treacă mult şi ai să le primeşti.

— Le aştept, doamnă.

Se priviră o clipă în tăcere. Robert Bersumée, comandantul fortăreţei Château-Gaillard, împlinise 35 de ani, ceea ce pe atunci te făcea să treci drept om în vârstă. Avea mutra morocănoasă şi încruntată pe care şi-o iau lesne

ostaşii de meserie şi care, cu timpul intră în firea lor. Sprâncenele i se îmbinau deasupra nasului.

Pentru slujba de toate zilele în fortăreaţă purta o căciulă din blană de lup şi o za subţire cam lăbărţată, mânjită de grăsime şi care se umfla în jurul cingătoarei.

La început, când o aduseseră în temniţă, Marguerite încercase să-l ademenească cu farmecele ei, gata să i se dea pentru a face din el un aliat. Bersumée ocolise ispita, de teama necazurilor ce i s-ar fi putut trage dintr-asta. Simţea însă mereu aceeaşi stânjeneală în faţa Margueritei şi-i păstra un fel de pică pentru rolul primejdios pe care ea i-l hărăzise. Acum îşi zicea: „Ia te uită! Aş fi putut fi amantul reginei Franţei.” Şi se întreba dacă purtarea lui de soldat neabătut de la datorie are să-i prindă bine la înaintarea în grad sau, dimpotrivă, are să-i căşuneze rău.

— Nu mi-a fost de loc plăcut, doamnă, că a trebuit să mă port astfel cu nişte femei… şi încă de rang aşa de înalt ca domnia-ta, zise el.

— Asta mi-o închipui uşor, domnule, răspunse Marguerite, căci în dumneata se simte cavalerul, iar lucrurile ce ţi s-au poruncit trebuie să-ţi fi făcut mare scârbă.

Deoarece tată-său potcovea caii, iar mă-sa era fată de paracliser, comandantul fortăreţei auzi cu oarecare plăcere cuvântul cavaler.

— Vezi, însă, domnule Bersumée, urmă prinţesa întemniţată, că m-am săturat să tot mestec rumeguş de surcele ca să-mi păstrez dinţii albi şi să-mi ung mâinile cu slănina din ciorbă ca să nu-mi crape pielea de frig.

— Înţeleg, doamnă, înţeleg.

— Ţi-aş fi îndatorată să faci astfel ca de astăzi înainte să nu mai am de îndurat gerul, păduchii şi foamea.

Bersumée îşi plecă ochii.

— Nu am porunci, doamnă.

— Numai ura pe care mi-o purta regele Filip m-a adus aici, şi acum, după ce a murit, toate se vor schimba, urmă Marguerite, cât pe ce să creadă ea însăşi minciuna rostită

cu atâta convingere. Ai să aştepţi oare până ţi s-o porunci să-mi deschizi porţile temniţei ca să arăţi oarecare bunăvoinţă reginei Franţei? Nu crezi că făcând aşa îţi primejduieşti destul de prosteşte viitorul?

Militarii sunt adeseori şovăitori din fire, ceea ce-i înclină la supunere şi-i face să piardă multe bătălii. Pe cât de zăbavnic era Bersumée când urma să facă ceva de capul său, pe atât de iute se arăta când trebuia să împlinească poruncile mai-marilor. Ştia să zbiere la ostaşii pe care îi avea sub mâna lui şi să le repeadă câte un pumn, dar la o adică, în faţa unei situaţii neaşteptate, nu se prea simţea în stare să ia o hotărâre.

Între duşmănia unei femei care, după spusa ei, va fi atotputernică mâine, şi furia monseniorului de Marigny, care era atotputernic astăzi, ce trebuia să aleagă?

— Aş vrea de asemenea ca doamna Blanche şi cu mine, vorbi iar Marguerite, să putem ieşi un ceas, două, dintre zidurile acestea, însoţite de dumneata, dacă crezi că-i nevoie, ca să mai vedem şi altceva în afară de meterezele fortăreţei şi de suliţele arcaşilor dumitale.

Îl lua prea repede şi cerea prea multe. Bersumée mirosi capcana. Deţinutele sale încercau să-i scape printre degete. Nu erau deci aşa de sigure că se vor întoarce la ce au fost înainte.

— Pentru că eşti regină, răspunse el, vei înţelege, doamnă, că trebuie să slujesc statul cu credinţă şi că nu pot călca consemnele care mi-au fost date.

Zicând acestea, părăsi încăperea ca să nu mai lungească vorba.

— E un câine, izbucni Marguerite în urma lui, un câine de pază care nu e bun decât să latre şi să muşte.

Făcuse o mişcare greşită şi acum îşi chinuia mintea căutând cum să intre în legătură cu lumea de afară, cum să capete veşti şi să trimită scrisori care să nu fie citite de Marigny. Nu ştia că un sol, ales printre cele dintâi mărimi

ale ţării, se şi afla în drum pentru a-i propune un târg ciudat.

II.

MONSENIORUL ROBERT D'ARTOIS

„Trebuie să te aştepţi la orice când eşti temnicerul unei regine”, îşi zicea Bersumée coborând din turn. Se simţea nemulţumit şi-l munceau temeri nedesluşite. O întâmplare aşa de gravă cum era moartea regelui nu putea trece fără ca Château-Gaillard să primească o vizită de la Paris. Şi Bersumée se grăbi, zbierând înjurături în dreapta şi-n stânga, să-şi pună garnizoana în stare de inspecţie. Voia ca barem despre partea asta să nu i se poată găsi vreo vină.

Cât ţinu ziua cetăţuia fu întoarsă cu dosu-n sus, într-un iureş ce nu se mai pomenise acolo de pe vremea lui Richard Inimă-de-Leu. Peste tot se mătura, se freca de zor. Cutare arcaş îşi pierduse tolba cu săgeţi? Unde era? Tolbă să se facă! Şi ce-i cu zalele astea ruginite pe la subsuori? Haide, pune mâna pe nisip şi freacă-le, lună să fie!

— Dacă domnul de Pareilles pică din senin peste noi, nu vreau să mă înfăţişez înaintea lui cu o ceată de cerşetori! urla Bersumée. Haide, mişcă din loc!

Se curăţau odăile corpului de gardă. Se ungeau lanţurile podului mişcător. Se scoteau plitele pentru clocotitul smoalei ca şi cum cetăţuia urma să fie atacată dintr-o clipă într-alta. Şi vai de cel care nu se mişca destul de iute! Soldatul Gros-Guillaume, chiar cel de râvnea la o porţie de vin peste tainul de toate zilele, se alese cu un picior în spate. Sergentul Lalaine cădea de oboseală.

Uşile erau vraişte; Château-Gaillard semăna cu o casă din care se mută locatarii. Dacă prinţesele ar fi vrut s-o şteargă de acolo, dintr-o sută de zile, asta ar fi fost cea mai nimerită. Domnea peste tot o asemenea zăpăceală, că nu le-ar fi văzut nimeni ieşind.

Când veni seara, Bersumée nu mai putea vorbi de atâta cât răcnise, iar arcaşii moţăiau pe metereze. A doua zi însă, în primele ceasuri ale dimineţii, când pândarii vestiră un

pâlc de călăreţi cu prapur în frunte, care se apropia venind dinspre Paris, de-a lungul Senei, comandantul fortăreţei se bucură în sinea lui că făcuse ce trebuie ca să nu fie luat pe nepregătite.

Îmbrăcă în grabă zaua lui de zile mari, trase în picioare cizmele cele mai bune, acelea pe care nu le purtase mai mult de cinci ani, îşi prinse nişte pinteni lungi de trei şchioape şi, după ce-şi puse chivăra pe cap, ieşi în curte. Rămase câteva clipe să se uite, cu o mulţumire plină de grijă, la ostaşii săi istoviţi încă, dar ale căror suliţe şi spăngi bine frecate reuşeau să lucească până şi în lumina lăptoasă a dimineţii de iarnă.

„Nu mă poate lua nimeni la refec în ce priveşte ţinuta ostaşilor, îşi zicea. Şi asta o să-mi dea glas mai vârtos ca să mă plâng de solda mea prea mică şi de întârzierea cu care mi se trimit banii pentru hrana oamenilor.”

Trâmbiţele călăreţilor răsunau acum pe mal la poalele cetăţuii, şi se auziră copitele cailor izbind pământul pietros.

— Deschideţi porţile! Coborâţi podul!

Lanţurile podului mişcător lunecară tremurând în scripetele lor şi, o clipă mai târziu, cincisprezece scutieri cu pajure regale, având la mijloc un călăreţ roşu, ţinându-se drept în şa, de parcă înfăţişa propria sa statuie călare, treceau ca o furtună pe sub bolta corpului de gardă şi cotropeau curtea fortăreţei.

„Să fie oare noul rege? gândea Bersumée alergându-le înainte. Dumnezeule! A şi venit să-şi ia soţia?”

I se tăiase răsuflarea de tulburat ce era şi nu putu să desluşească îndată faţa omului în manta sângerie, care sărise de pe calul său şi, ca o namilă îmbrăcată în postavuri, blănuri, piei şi argint, îşi croia drum printre scutieri, venind spre dânsul.

— Din partea regelui, zise uriaşul călăreţ, fluturând sub nasul lui Bersumée, fără a-i lăsa timp să citească, un pergament pe care atârna o pecete. Sunt contele Robert d'Artois.

Comandantul fortăreţei n-apucă decât să facă o plecăciune. Monseniorul Robert d'Artois îi dădu una peste umăr de se îndoi; asta, ca să-i arate că nu se ţine fudul faţă de cei mai mici, apoi ceru vin cald pentru dânsul şi întreaga escortă, cu un glas care-i făcu pe pândarii din turnurile cetăţuii să se holbeze miraţi. Paşii săi păreau să stârnească o vijelie.

Încă din ajun Bersumée se hotărâse în sinea lui să fie la înălţime, să nu se lase luat pe neaşteptate, să se arate comandant desăvârşit al unei fortăreţe fără cusur şi să se poarte în aşa fel, încât oaspele, oricare ar fi, să-şi amintească de dânsul. Avea o urare de bun sosit gata pregătită; cuvântarea asta îi rămase în gât pentru totdeauna.

Câteva clipe mai târziu, Bersumée se pomeni poftit să bea din vinul ce i se ceruse, se auzi îngăimând nişte biete linguşeli, văzu cele patru odăi ale locuinţei sale, lipită de foişor, făcându-se caraghios de mici în faţa staturii oaspelui, se înecă dând pe gât băutura din cana lui şi se găsi apoi în turnul celor două întemniţate, ţinându-se după contele d'Artois, care urca în fugă scara neagră. Bersumée se socotise până în ziua aceea om înalt şi deodată se simţea pitic.

În privinţa prinţeselor, d'Artois nu pusese decât o întrebare:

— Cum o duc?

— Foarte bine, mulţumesc, monseniore, răspunse Bersumée, blestemându-se îndată pentru răspunsul prostesc.

La un semn, sergentul Lalaine trase, cu degete tremurătoare, zăvoarele.

În mijlocul încăperii rotunde, Marguerite şi Blanche aşteptau în picioare. Erau palide şi, când uşa se deschise, parca îmboldite de aceeaşi teamă, se strânseră una într-alta şi se luară de mână.

D'Artois le învălui într-o privire. Ochii îi clipeau. Se oprise în pervazul uşii, astupând-o cu totul.

— Tu, vere! zise Marguerite.

Şi deoarece Robert d'Artois nu răspundea, absorbit cum era în contemplarea celor două femei pe care se ostenise şi el să le nenorocească, Marguerite continuă:

— Uită-te la noi, da, uită-te la noi! Şi vezi în ce hal ne-au adus! Asta nu seamănă cu ceea ce-ţi văd ochii la curte şi nici cu amintirea ce-o ai despre noi! N-avem o cămaşă, o rochie. N-avem ce mânca. Şi nici scaun n-avem pentru un domn aşa de mare ca tine!

Îşi redobândise repede glasul ei sigur.

„Or fi ştiind?” se întreba d'Artois apropiindu-se încet. Or fi aflat tot ce făcuse el din răzbunare, din ură pentru mama contesei Blanche, ca să le ducă la pieire, şi ca o ajutase pe regina Angliei să le întindă capcana în care căzuseră?

— Robert, ne aduci oare izbăvirea?

Blanche scosese acest ţipăt, îndreptându-se spre uriaş, cu mâinile întinse, cu ochi în care lucea speranţa.

„Nu, habar n-au de nimic, gândi el, şi asta o să-mi facă misiunea mai uşoară.” Nu răspunse la întrebarea ei şi se întoarse deodată spre comandantul fortăreţei:

— Bersumée, aici nu se face foc?

— Nu, monseniore… Poruncile pe care le aveam…

— Să se facă numaidecât! Şi nu e nici un fel de mobilă aici?

— Nu, monseniore, dar eu…

— Mobilă… să te faci! Scoateţi crivatul ăsta păcătos! Să se aducă un pat, scaune, draperii, sfeşnice. Să nu te aud zicând că n-ai nimic. Am văzut la tine acasă tot ce lipseşte aici. Aduceţi-le de-ndată!

Îl apucase de braţ pe comandantul fortăreţei şi-l împingea afară ca pe-o slugă.

— Şi de mâncare, zise atunci Marguerite. Mai spune-i bunului nostru temnicer, care ne face în toate zilele o hrană

pe care şi porcii ar lăsa-o neatinsă în albia lor, să ne dea în sfârşit un prânz ca lumea.

— Şi de mâncare, bineînţeles, doamnă! repetă d'Artois. Plăcinte şi fleici. Legume proaspete. Pere gustoase de iarnă şi dulceaţă. Şi vin, Bersumée, mult vin!

— Dar, monseniore… gemu comandantul.

— Nu-mi vorbi în nas! urlă d'Artois. Gura îţi miroase a cal!

Îl dădu afară şi trânti uşa cu o izbitură de cizmă.

— Dragele mele verişoare, se întoarse d'Artois la ele, mă aşteptam la mai rău, zău aşa; mi s-a luat însă o piatră de pe inimă văzând că jalnica voastră şedere aici n-a atins cele mai frumoase obrăjoare din Franţa.

Abia acum îşi scoase pălăria şi făcu o plecăciune.

— Ne mai spălăm încă, spuse Marguerite. Dacă spargem gheaţa din lighenele ce ni se aduc, avem apă destulă.

D'Artois se aşezase pe băncuţa de lemn şi nu-şi lua ochii de la ele. „Ehei, păsărelelor, îşi cânta în sinea lui, uite unde aţi ajuns vrând să vă croiţi câte o coroană de regină din moştenirea lui Robert d'Artois!” Încerca să ghicească pe sub rochiile de aba groasă dacă trupurile celor două tinere femei pierduseră dulcea lor arcuitură de mai ieri. Era ca un pisoi mare gata să se joace cu nişte şoricei în colivie.

— Marguerite, întrebă el, ţi-a mai crescut părul? E tot aşa de des ca înainte?

Marguerite de Burgundia tresări ca picată cu foc. Pălise la faţă.

— Scoală-te, domnule d'Artois! rosti ea cu glas fierbând de mânie. Oricât de năpăstuită mă găseşti aici, nu îngădui încă unui bărbat să şadă în faţa mea când eu stau în picioare!

D'Artois se ridică dintr-o săritură şi o clipă privirile lor se înfruntară. Ea rămase nemişcată.

În lumina slabă care venea de la fereastră, el văzu mai bine chipul cel nou al Margueritei, chipul ei de femeie întemniţată. Trăsăturile îşi păstraseră frumuseţea, dar toată dulceaţa lor pierise. Nasul îi era mai ascuţit, ochii mai înfundaţi. Gropiţele care în primăvara trecută i se săpau în

colţul obrajilor de culoarea chihlimbarului erau acum nişte încreţituri mărunte. „Ia te uită, îşi zise d'Artois, nu se dă bătută. Cu atât mai bine, o să fie mai vesel.” Îndrăgea trânta şi-i plăcea să aibă de luptat până-şi punea jos vrăjmaşul.

— Vară dragă, îi spuse cu o prefăcută naivitate, nici prin minte nu mi-a trecut să te insult; m-ai înţeles greşit. Voiam doar să ştiu dacă părul ţi-a crescut destul de lung ca să te poţi arăta iar în lume.

Oricât de bănuitoare era, Marguerite nu-şi putu stăpâni o tresărire de bucurie.

„Să te poţi arăta iar în lume… Asta înseamnă deci că voi ieşi de aici. Sunt oare iertată? Mi-aduce oare tronul? Nu, nu pentru asta a venit, mi-ar fi spus-o de la început…”

Gândea prea repede şi se simţea năpădită de îndoială. Îi veneau, fără să vrea, lacrimi în ochi.

— Robert, nu mă ţine aşa pe jeratic. Ştiu, asta îţi stă în obicei şi văd că ai rămas acelaşi. Dar nu fi crud. Ce-ai venit să-mi spui?

— Vară dragă, am venit să te scap…

Blanche scoase un ţipăt, şi Robert crezu că are s-o vadă căzând leşinată. Îşi lăsase fraza neterminată; ţinea cele două femei ca pe nişte peşti prinşi în cârligul undiţei.

—.aducându-ţi o… propunere, sfârşi el.

Se bucură văzând cum li se încovoaie umerii şi auzindu-le suspinul dezamăgit.

— O propunere din partea cui? întrebă Marguerite.

— A soţului tău Ludovic, regele nostru de acum încolo. Şi a bunului nostru văr, monseniorul de Valois. Nu pot vorbi însă decât cu tine, între patru ochi. Vrea Blanche să ne lase singuri?

— Da, da, făcu Blanche, cu un aer supus, plec numaidecât. Dar mai întâi, vreau să ştiu… Ce face soţu-meu, Charles?

— Moartea tatălui său l-a mâhnit adânc.

— Şi de mine… ce spune? Vorbeşte de mine?

— Cred că-i pare rău de tine, deşi a suferit mult de pe urma ta. De la cele întâmplate la Pontoise, nu l-a mai văzut nimeni vesel cum era înainte.

Pe Blanche o podidiră lacrimile.

— Crezi că mă iartă? întrebă ea.

— Aceasta ţine mult de vară-ta, răspunse d'Artois cu o mutră misterioasă, arătând spre Marguerite.

O însoţi până la uşa pe care o închise în urma ei, apoi se întoarse la Marguerite:

— Draga mea, mai întâi trebuie să-ţi arăt cum stau lucrurile. De câteva zile încoace, de când regele Filip trăgea să moară, soţul tău Ludovic parcă se zăpăcise mai rău. Să te culci prinţ şi să te scoli rege nu-i glumă. Rege al Navarei nu prea era decât cu numele şi toate se făceau acolo fără dânsul. Ai să-mi spui că are 25 de ani şi că la vârsta asta ar putea domni, dar, fără a-l vorbi de rău, ştii ca şi mine că nu prea străluceşte prin deşteptăciune. Aşa că, pentru început, unchiul său, monseniorul de Valois, îl ajută în toate şi vede de treburile ţării împreună cu monseniorul de Marigny. Partea proastă e că aceşti doi oameni puternici, tocmai pentru că se aseamănă foarte mult, nu se prea iubesc şi fiecare din ei se face că n-aude când îi vorbeşte celălalt. Unii cred chiar că, în curând nu se vor mai înţelege deloc şi ar fi mare pacoste dacă lucrurile ar merge multă vreme aşa, căci o ţară nu poate fi cârmuită de doi surzi.

D'Artois nu mai era de recunoscut! Le zicea potolit şi limpede, ceea ce te îndreptăţea să gândeşti că, în bună parte, făcea într-adins pe zurliul atunci când îţi vorbea gălăgios şi anapoda.

— În ce mă priveşte, urmă el, ştii că nu mă prăpădesc de dragul domnului de Marigny, care mi-a căşunat mult rău, şi doresc din tot sufletul ca vărul meu Valois, căruia îi sunt prieten şi aliat în toate, să iasă învingător din lupta asta.

Marguerite se silea să prindă iţele acestor urzeli tainice, pe care d'Artois i le dezvăluia dintr-o dată, intrigăria fiind pâinea lui de toate zilele. Ea nu mai ştia nimic din ceea ce

se petrecea la curte şi, ascultându-l, părea să se trezească dintr-un somn lung. De afară ajungeau până la dânşii, înăbuşite de grosimea zidurilor, strigătele lui Bersumée dând zor ostaşilor care-i goleau locuinţa.

— Ludovic tot mă mai urăşte, nu-i aşa? întreba Marguerite.

— O, şi încă cum! răspunse d'Artois. N-are nici un rost să-ţi ascund asta: te urăşte grozav. Trebuie să recunoşti că are şi de ce, căci perechea de coarne cu care i-ai împodobit fruntea îl împiedică să-şi pună deasupra coroana Franţei! Nu uita, însă, dragă verişoară, că dacă-mi făceai una ca asta mie, de pildă, n-aş fi bătut toba să afle toată ţara. Îţi trăgeam o mamă de bătaie, de-ţi trecea pofta să mai începi câte zile-i mai avea, sau poate…

Îi aruncă o privire care o înfricoşă pe Marguerite.

—.sau poate aş fi întors-o în aşa fel ca să mă pot preface că cinstea mea a rămas nepătată. Dar, în sfârşit, răposatul, socru-tău, regele, judeca se vede altminteri şi lucrurile au ajuns acolo unde au ajuns.

Avea îndrăzneala să deplângă această nenorocire, ştiind bine că el se străduise, prin toate mijloacele, s-o dezlănţuie. Marguerite îl auzi iar:

— Cel dintâi gând al lui Ludovic, după ce văzu că tată-su a închis ochii, şi singurul gând ce-l frământă deocamdată, căci nu cred să poată avea în cap mai multe deodată, este de a ieşi din încurcătura în care se află din vina ta şi de a şterge ruşinea cu care l-ai acoperit.

— Ce vrea Ludovic?

D'Artois îşi bălăbăni o clipă înainte şi înapoi piciorul său cât un picior de pod, ca şi cum se pregătea să izbească într-o piatră.

— Vrea să ceară desfacerea căsătoriei voastre, răspunse el, şi vezi bine că o doreşte neîntârziat, de vreme ce m-a trimis încoace, fără să mai tărăgăneze.

„Aşadar, nu voi fi niciodată regina Franţei”, gândi Marguerite. Visurile smintite pe care şi le făcuse în ajun se

şi spulberaseră. O zi de vis pentru şapte luni de temniţă… şi pentru toată viaţa!

În clipa aceea intrară doi oşteni, aducând un braţ de lemne şi o legătură de surcele. Marguerite aşteptă până ce aceştia aprinseră focul şi părăsiră încăperea.

— Dacă-i aşa, n-are decât să ceară desfacerea căsătoriei, zise ea cu lehamite. Ce pot face eu?

Veni să-şi întindă mâinile la flăcările care începeau să trosnească.

— Ei, verişoară, tocmai că poţi face mult şi ai putea trage foloase de pe urma unui lucru care nu te-ar costa mai nimic. S-a brodit că adulterul nu e motiv de despărţire; e o neghiobie, dar aşa este. Ai fi putut avea o sută de amanţi în loc de unul, te-ai fi putut culca cu toţi bărbaţii din ţară, şi asta nu te împiedica să rămâi pentru totdeauna soţia de nedespărţit a bărbatului cu care ai fost unită în faţa lui Dumnezeu. Întreabă-l şi pe preotul de aici sau pe cine vrei: aşa este. Eu însumi am cerut să fiu lămurit în privinţa asta, căci nu-s de fel învăţat într-ale bisericii. Legătura căsătoriei nu poate fi ruptă şi, dacă vrei s-o desfaci, trebuie să dovedeşti că a fost la mijloc o piedică din pricina căreia nu s-a făcut de fel împreunare, sau că nu s-a împlinit de-a binelea, şi că toate au rămas întocmai ca şi cum căsătoria n-ar fi avut loc. Auzi ce spun?

— Da, da, te ascult, zise Marguerite.

Nu mai era vorba acum de treburile ţării, ci de soarta ei, şi ea îşi vâra în cap fiecare cuvânt, ca să nu uite nimic.

— Aşa că, spuse mai departe uriaşul, iată la ce s-a gândit monseniorul de Valois pentru a-şi scoate nepotul din încurcătură.

Se opri câteva clipe ca să-şi dreagă glasul.

— Tu vei recunoaşte că fiică-ta, prinţesa Jeanne, nu este a lui Ludovic. Vei recunoaşte că nu ţi-ai lăsat niciodată soţul să se atingă de trupul tău şi că astfel n-a fost între voi o căsătorie de adevăratelea. Asta o spui, chiar aşa cum o auzi, în faţa mea şi în faţa preotului de aici, care o va aşterne pe

hârtie şi va iscăli alături de noi. S-or găsi apoi lesne printre foştii tăi servitori sau cunoscuţi câţiva martori care să adeverească aceste lucruri. Astfel, legătura nu poate fi socotită ca atare, şi desfacerea căsătoriei vine de la sine.

— Şi ce mi se dă în schimbul acestei… minciuni?

— În schimbul acestei… bunăvoinţe, răspunse d'Artois, ai să fii dusă în ducatul Burgundiei, la vreo mânăstire, până ce va fi rostită desfacerea căsătoriei, şi după aceea vei trăi cum ţi-o plăcea sau cum or vrea neamurile tale.

În prima clipă Marguerite era cât pe ce să răspundă: „Da, primesc; spun tot ce mi se cere şi iscălesc orice, numai să fiu scoasă de aici”. Dar îl văzu pe d'Artois pândind-o, cu ochii pe jumătate închişi, silindu-se să-şi dea un aer de om blajin care nu-l prindea de fel, şi simţi că încercau s-o tragă pe sfoară. „Voi iscăli şi apoi mă vor ţine mai departe aici”, îi trecu prin minte.

Cei care au prefăcătorie şi necredinţă în sufletul lor îi cred şi pe ceilalţi la fel. De data aceasta, însă, d'Artois nu minţea; târgul pe care-l propunea era sincer, şi avea chiar poruncă s-o scoată de acolo pe Marguerite dacă se învoia să recunoască ce i se cerea.

— Ar însemna să săvârşesc un mare păcat, zise ea.

D'Artois izbucni în râs.

— Ei asta-i acum! Lasă, Marguerite, ai săvârşit tu altele, mi se pare, fără să te frământi atâta!

— Poate că m-oi fi schimbat şi m-am căit. Trebuie să mă gândesc înainte de a lua o hotărâre.

Uriaşul avu o strâmbătură ciudată, molfăindu-şi buzele de la dreapta la stânga.

— Fie şi aşa, verişoară, îi spuse, dar gândeşte-te repede, căci trebuie să mă întorc mâine la Paris, pentru slujba înmormântării ce se va face la Notre-Dame. Douăzeci şi trei de leghe, proptit cu şezutu-n şa, chiar dacă iau calea cea mai scurtă! Cu drumurile astea în care te-nfunzi de două şchioape în noroi, acum când înserează devreme şi se crapă de zi târziu, cu ce mai am de aşteptat la Mantes până mi se

schimbă caii, nu-mi arde de fleacuri şi tare aş vrea să nu mă fi ostenit de pomană venind încoace. Pe curând, vară dragă. Mă duc să dorm un ceas şi apoi mă întorc să mănânc cu voi. Să nu se spună că te-am lăsat singură în prima zi când ţi se dă o masă îmbelşugată. Până atunci te vei fi hotărât cum e mai bine, nu mă îndoiesc de asta.

Ieşi de-acolo ca o furtună, aşa cum venise, căci îşi pregătea cu grijă ieşirile ca şi intrările, şi era cât pe ce să-l trântească pe arcaşul Gros-Guillaume, care urca scara, leoarcă de năduşeală şi cocârjat sub povara unui lădoi.

Se vârî apoi în locuinţa răvăşită a comandantului fortăreţei, prăvălindu-se pe singurul pat ce mai rămăsese acolo.

— Prietene Bersumée, îi spuse, cina să fie gata peste un ceas, dar cheamă-l pe valetul meu, Lormet, care trebuie să se afle printre scutieri. Să vină să-mi vegheze somnul.

Căci de nimic nu se temea acest voinic decât să se lase fără apărare în faţa vrăjmaşilor săi, care erau mulţi, pe când dormea. Şi în locul oricărui oştean sau scutier ţinea să-l aibă de pază la căpătâi pe bondocul de Lormet, servitorul său cărunt, care îl urma peste tot, cică pentru a-i duce mantia sau pelerina.

Zdravăn ca puţini alţii, în ciuda celor 50 de ani ai săi, şi cu atât mai primejdios cu cât nu dădeai doi bani pe înfăţişarea lui, în stare să săvârşească orice i-ar cere „monseniorul Robert”, şi mai ales să facă de petrecanie, cât ai clipi şi fără zgomot, oricui i-ar supăra stăpânul, la nevoie codoşindu-i şi fete sau năimindu-i haimanale, Lormet era un ticălos, nu atât din fire, cât din devotament; ucigaşul acesta avea pentru stăpânul său o grijă de doică.

Altminteri pişicher şi făcând de minune pe prostul, era o iscoadă de mâna întâi, iar dintre isprăvile lui, cea mai măruntă n-a săvârşit-o atunci când adulmecase urma fraţilor d'Aunay, pentru ca Robert d'Artois să-i prindă aproape asupra faptului la picioarele turnului Nesle.

Când îl întreba cineva pe Lormet de ce e atât de devotat contelui d'Artois, înălţa din umeri şi răspundea mormăind: „Pentru că din fiecare mantie veche de-a lui îmi pot face două”.

De cum intră Lormet în locuinţa comandantului fortăreţei, Robert închise ochii şi adormi numaidecât, cu braţele în lături şi picioarele răscrăcănate, iar pântecul începu să-i tresalte sub răsuflarea-i liniştită de căpcăun adâncit în somn.

Se trezi singur după un ceas şi se întinse ca un tigru, de-i trosniră oasele, apoi se dădu jos din pat, cu trupul odihnit şi mintea proaspătă.

Lormet şedea pe un scaun, cu genunchii lipiţi şi spada culcată deasupra, ţinându-şi faţa rotundă întoarsă spre d'Artois. De sub pleoapele încreţite, ochii lui cătau plini de duioşie la stăpânul său, care se deştepta.

— E rândul tău acum să te duci la culcare, dragul meu Lormet, îi zise d'Artois, dar, mai întâi, mergi de mi-l caută pe preot.

III.

ULTIMA ŞANSĂ DE A FI REGINĂ.

Dominicanul caterisit veni numaidecât, foarte tulburat că un domn aşa de mare trimisese anume să-l cheme.

— Frate, îi zise d'Artois, o cunoşti bine pe doamna Marguerite, căci îi eşti duhovnic. Care-i partea mai slabă a firii sale?

— Ispitele trupului, monseniore, răspunse preotul, plecându-şi ruşinos ochii.

— Asta o ştiam noi! Dar altceva… văzuşi la dânsa vreo coardă simţitoare pe care să putem apăsa ca s-o facem să înţeleagă unele lucruri ce sunt spre binele ei şi în folosul ţării?

— Nu văd, monseniore. Nu văd în ea nimic ce-ar putea să-i frângă cerbicia… afară de ce vă spuneam. Sufletul acestei prinţese e tare ca o sabie, şi nici temniţa nu i-a tocit tăişul. Vai, nu e de fel o oiţă pe care s-o duci cum vrei, credeţi-mă!

Cu mâinile vârâte în mânecile sutanei, cu fruntea-i mare aplecată, încerca să se arate totodată cucernic şi isteţ. Nu se tunsese de o bucată de vreme, şi pielea îi era albastră în creştet, deasupra unei cununi subţiri de păr negru.

D'Artois rămase o clipă îngândurat, frecându-şi obrazul; scăfârlia preotului îi amintise de barba lui, care începuse să-i crească.

— Şi în privinţa acelei părţi slabe a firii sale, de care ai pomenit, întrebă el iarăşi, aflat-a dânsa aici cu cine să-şi potolească… slăbiciunea, cum numiţi voi vlaga asta a trupului?

— Pe cât ştiu eu, nimeni, monseniore.

— Şi Bersumée? Nu zăboveşte la dânsa cam multişor, uneori?

— Niciodată, monseniore. Răspund pentru asta.

— Dar… tu?

— Vai, monseniore! izbucni duhovnicul temniţei, făcându-şi cruce.

— Haide, haide! râse d'Artois. N-ar fi întâia oară când se întâmplă aşa ceva, şi cunosc destui de teapa ta care de îndată ce-şi leapădă anteriul se simt oameni la fel ca ceilalţi. Dinspre partea mea nu văd nici un rău în asta. ba chiar, ca să vorbesc pe şleau, aş zice mai curând că-i lucru vrednic de laudă… Dar cu vară-sa? Cele două femei nu-şi îndulcesc amarul, mângâindu-se niţel una pe alta?

— Vai, monseniore! zise duhovnicul, prefăcându-se tot mai îngrozit, îmi cereţi să dau în vileag o taină a spovedaniei.

D'Artois îi arse prieteneşte o scatoalcă peste umăr, dar era cât pe ce să-l dea de-a dura în perete.

— Haide, haide, jupâne părinţele, lasă gluma! strigă el. N-ai fost pus să slujeşti în temniţă ca să păstrezi tainele, ci ca să le spui mai departe cui trebuie să le ştie.

— Nici doamna Marguerite, nici doamna Blanche, zise cu jumătate glas preotul, nu mi s-au mărturisit vreodată să fi săvârşit asemenea păcat, altfel decât în vis.

— Ceea ce nu-i o dovadă că sunt nevinovate, ci doar temătoare. Ştii să scrii?

— Fireşte, monseniore.

— Ei, ia te uită! zise d'Artois cu un aer mirat. Aşadar călugării nu-s toţi atât de proşti cum se zice!… Atunci, jupâne părintele, du-te de-ţi ia o foaie de pergament, pene şi tot ce-ţi trebuie pentru a scrie, şi înfiinţează-te la turnul prinţeselor, în josul scării, gata să te urci sus de îndată ce te-oi chema. Haide, dă-i zor!

Duhovnicul făcu o plecăciune; păru să mai aibă ceva de adăugat, dar contele d'Artois îşi şi pusese marea lui mantie roşie şi pornise spre uşă. Duhovnicul alergă după dânsul.

— Monseniore! Monseniore! spuse el cu glas pătruns de slugărnicie, veţi avea marea bunătate, dacă nu vă supăr cu astfel de rugăminte, veţi avea neţărmurita bunătate de a spune fratelui Renaud, marele inchizitor, dacă se întâmplă să-l întâlniţi, că sunt mereu preasupusul său fiu, şi să nu mă uite multă vreme în fortăreaţa asta, unde slujesc plin de râvnă fiindcă Dumnezeu m-a pus aici; dar am şi eu oarecare merite, monseniore, aşa cum v-aţi putut da seama, şi aş dori mult să li se găsească o altă întrebuinţare.

— Mă voi gândi la asta, iubitule, mă voi gândi, răspunse d'Artois, ştiind bine, chiar din clipa aceea, că nu va face nimic.

Când Robert intră iar în odaia Margueritei, cele două prinţese nu isprăviseră să se îmbrace; abia se spălaseră pe îndelete în faţa focului din vatră, cu apa caldă şi frunzele de săpunel ce li se aduseseră, prelungind această plăcere regăsită; îşi frecaseră una alteia părul încă scurt, în care mai luceau picăturile de apă, şi abia îşi puseseră cămăşile lungi ce li se dăduseră, albe şi închise la gât cu un şnur. Văzându-l, se traseră îndărăt speriate, ruşinându-se.

— Vai, dragele mele verişoare, zise Robert, nu vă sinchisiţi de mine. Rămâneţi aşa. Sunt doar din familie! Şi apoi, cămăşile astea vă acoperă mai bine ca rochiile cu care ieşeaţi în lume odinioară. Arătaţi întocmai ca nişte

călugăriţe. Aveţi însă de pe acum o înfăţişare mai chipeşă ca înainte cu un ceas, iar obrajii încep să vi se îmbujoreze din nou. Mărturisiţi deci că soarta voastră n-a întârziat să se schimbe de când am sosit eu!

— O, da, mulţumesc, vere! izbucni Blanche.

Încăperea era de nerecunoscut. Se adusese acolo un pat cu polog, două cufere mari care ţineau loc de laviţă, un scaun cu spetează şi o masă pe căpriori, unde se şi vedeau rânduite străchinile, cănile şi vinul lui Bersumée. O tapiserie de mătase, căreia nu i se mai desluşeau culorile şi lucrătura de roasă ce era, fusese întinsă pe partea cea mai mâncată de umezeală a peretelui boltit. O lumânare groasă, luată din biserica fortăreţei, ardea pe masă, căci, deşi se aflau la începutul după-amiezii, se şi lăsase întunericul; iar în căminul cu coş ţuguiat pârâiau buşteni întregi, la capătul cărora se scurgea apa în băşicuţe care pocneau.

Îndată după Robert, intrară sergentul Lalaine, arcaşul Gros-Guillaume şi alt oştean, aducând o ciorbă deasă şi aburindă, o pâine mare rotundă ca o turtă, cum o fac cei din ţara Briei, o plăcintă de vreo două ocale într-o coajă rumenită, un iepure fript, o gâscă prăjită în untura ei şi câteva pere pergamute de soiul celor ce se coc târziu, pe care Bersumée le dibuise la un fructar din Andelys, ameninţând că dărâmă târgul.

— Cum, sări cu gura d'Artois, asta e tot ce ne aduceţi, când am cerut o masă îmbelşugată?

— Mare minune, monseniore, că s-a mai găsit şi atâta pe vremea asta de foamete, răspunse Lalaine.

— O fi vreme de foamete pentru golanii care-s aşa de puturoşi, c-ar vrea ca pământul să-i hrănească fără a-l munci, dar nu pentru oamenii de treaba, i-o întoarse d'Artois. De când sugeam la ţâţă n-am mai avut parte de un prânz atât de calic!

Prinţesele întemniţate priveau cu ochi de fiare hămesite la toate bunătăţile acelea puse înaintea lor şi pe care d'Artois se prefăcea într-adins a le dispreţul, pentru ca astfel cele

două femei să simtă mai bine în ce hal jalnic se aflau. Blanche avea lacrimile în pleoape, gata s-o podidească, iar cei trei oşteni holbau nişte ochi pofticioşi, minunându-se de câte erau pe masă.

Gros-Guillaume, cu burta umflată doar de terci de secară, şi care slujea de obicei la masa comandantului, se apropie încetişor ca să taie pâinea.

— Nu, să nu te atingi cu labele tale murdare! îi urlă d'Artois. Ne-o vom tăia singuri. Haide, căraţi-vă până nu mă supăr!

Ar fi putut să trimită după Lormet, dar somnul credinciosului său păzitor era printre puţinele lucruri pe care le respecta Robert. Ar mai fi putut să cheme vreun scutier, dar nu ţinea să aibă martori la ceea ce avea să facă.

— Voi încerca să mă deprind niţel cu traiul din închisoare, spuse d'Artois de îndată ce ieşiră arcaşii, pe tonul glumeţ folosit şi în zilele noastre de oameni foarte bogaţi, atunci când întâmplarea îi sileşte să se servească o dată singuri la masă sau să spele o farfurie. Mai ştii? adăugă el, poate că într-o zi o să mă băgaţi voi aici, verişoarelor!

O pofti pe Marguerite să se aşeze în scaunul cu spetează.

— Blanche şi cu mine vom şedea pe laviţa asta, zise.

Turnă vin şi, ridicându-şi cupa spre Marguerite, închină:

— Trăiască regina!

— Nu-ţi râde de mine, vere, spuse Marguerite. Asta e cruzime.

— Nu-mi râd de fel; înţelege cuvintele mele aşa cum le-ai auzit. Regină mai eşti încă, pe cât ştiu, iar eu îţi urez să trăieşti… şi atâta tot.

Asupra acestora se făcu tăcere, căci începură să mănânce. Oricare altul în afară de Robert ar fi fost mişcat văzând cum cele două femei se reped la bucate ca nişte cerşetoare.

În prima clipă, încercaseră să se prefacă mai puţin lacome, aşa cum porunceşte demnitatea, dar foamea dovedindu-se îndată mai tare, se porniră să înfulece de nu mai aveau vreme să răsufle între două înghiţituri.

D'Artois prinse iepurele în vârful săbiei sale şi îl ţinu pe jeraticul vetrei ca să-l încălzească. Făcea asta fără să-şi ia ochii de la verişoarele sale şi, privindu-le, simţea că-l îneacă un hohot de râs. „Pe jos de le-aş pune străchinele cu mâncare, s-ar aşeza în patru labe ca să lingă tot până-n crăpăturile blidelor.”

Cele două femei duceau des şi cupele la gură, bând cu sete vinul lui Bersumée, ca şi cum ar fi trebuit să se despăgubească dintr-o dată pentru şapte luni cât băuseră numai apă de hârdău, şi sângele li se urca în obraji. „Se vor îmbolnăvi, gândea d'Artois, şi-şi vor sfârşi ziua asta frumoasă, vărsându-şi maţele.”

Mâncă el însuşi cât o căprărie întreagă. Faima lui de mâncău fără pereche nu era o legendă, şi ar fi trebuit să tai în patru fiecare din îmbucăturile sale ca să poată trece prin gâtlejul unui om obişnuit. Dădea gata gâsca prăjită, aşa cum alţii înfulecă de obicei sturzii, mestecându-i oasele. Se scuză, parcă simţindu-se vinovat, că nu poate face la fel şi cu ciolanele iepurelui.

— Oasele de iepure, lămuri el, se rup de-a lungul lor şi-ţi taie măruntaiele.

Când toţi fură în sfârşit sătui, d'Artois o privi pe Blanche drept în ochi, arătându-i uşa. Ea se ridică, fără a se mai lăsa rugată, deşi picioarele i se cam muiaseră. I se învârtea capul şi simţea mare nevoie să găsească un pat. Robert avu atunci singurul gând omenos din câte-i trecuseră prin minte de la sosirea lui acolo: „Dacă asta iese acuma în frig, îşi zise, o loveşte damblaua şi crapă”.

— S-a făcut foc şi în odaia ta? întrebă el.

— Da, mulţumesc, vere dragă, răspunse Blanche. Viaţa…

Un sughiţ îi tăie vorba.

—.viaţa ni s-a schimbat cu totul datorită ţie… Ah, te iubesc, vere dragă… zău că te iubesc… Ai să-i spui lui Charles, nu-i aşa… ai să-i spui că-l iubesc… şi să mă ierte fiindcă-l iubesc.

În clipa aceea iubea toată lumea. Ieşi beată criţă şi abia nimerind treptele scării. „Dacă veneam aici numai pentru a

petrece, gândi d'Artois, asta nu mi s-ar fi împotrivit prea tare. Dă-i unei prinţese să bea vin din belşug şi vei vedea îndată ca nu se deosebeşte de o fleoarţă. Dar şi cealaltă mi se pare cherchelită de-a binelea.”

Mai zvârli un buştean gros în foc, întoarse spre vatră jilţul Margueritei, apoi umplu din nou paharele.

— Ei, verişoară, te gândişi la ce vorbirăm? întrebă el.

— M-am gândit, Robert, m-am gândit. Şi cred, într-adevăr, că voi refuza.

Rostise cuvintele acestea foarte încet, legănându-şi niţel capul. Părea fleşcăită de căldură, ca şi de vin.

— Nu, zău, asta nu-i o vorbă chibzuită, verişoară! izbucni Robert.

— Ba da, ba da, cred ca am să refuz, mai spuse ea o dată cu glas cântător şi parcă luându-l în râs.

Uriaşul avu un gest de nerăbdare.

— Marguerite, ascultă-mă bine, urmă el. E numai spre binele tău să te învoieşti acum. Ludovic e un om nerăbdător din fire, în stare să facă orice pentru a obţine de îndată ceea ce vrea. Niciodată n-o să-ţi mai pice un chilipir ca ăsta. Declară ce ţi se cere. Procesul tău n-are nevoie să ajungă în faţa sfântului scaun; el poate fi judecat de tribunalul episcopal de la Paris, care se află în mâna monseniorului Jean de Marigny, arhiepiscopul de Sens, căruia i se va da de înţeles să se grăbească. Nici trei luni nu vor trece şi ai să poţi fi iarăşi stăpână pe tine însăţi.

— Şi dacă nu vreau?

Ea stătea puţintel aplecată spre focul din vatră, cu mâinile întinse înainte. Şnurul care închidea gulerul cămăşii sale lungi se deznodase, lăsând să i se vadă sânii, şi privirea vărului luneca acolo departe, dar Marguerite nu părea să se sinchisească de asta. „Căţeaua, şi-a păstrat sâni frumoşi”, îşi zicea d'Artois.

— Şi dacă nu vreau? repetă ea.

— Dacă nu vrei, drăguţă, căsătoria ta va fi oricum desfăcută, căci se găseşte oricând un motiv pentru a

desface căsătoria unui rege, răspunse nepăsător d'Artois, absorbit cu totul de ceea ce-i vedeau ochii. Îndată ce vom avea un papă…

— A, va să zică tot n-aveţi încă un papă? sări bucuroasă Marguerite.

D'Artois îşi muşcă buzele; făcuse o greşeală. Ar fi trebuit să se gândească dinainte că, închisă în această temniţă, ea nu avea de unde să ştie ceea ce toată lumea ştia, şi anume că de la moartea lui Clement al V-lea, conclavul nu reuşise încă să aleagă un nou cap al bisericii. Bună armă pusese, fără să vrea, în mâna potrivnicii sale. Şi, după vioiciunea cu care Marguerite primi vestea, d'Artois îşi dădu seama că nu e chiar aşa de beată cât voia să pară.

O dată ce săvârşise această greşeală boacănă, încerca acum s-o întoarcă în folosul său, făcând pe omul cu inima deschisă, joc în care era meşter.

— Păi tocmai aici e norocul tău! izbucni el, şi-i tocmai ceea ce voiam să te fac să înţelegi. De îndată ce secăturile astea de cardinali care şi-au deschis tarabă de făgăduieli ca la bâlci, vânzându-şi voturile cui dă mai mult, vor ajunge să capete preţ bun ca să cadă la învoială, Ludovic nu va mai avea nevoie de tine. Cu atât ai să te alegi doar, ca ei să te urască ceva mai tare şi să te ţină închisă aici toată viaţa.

— Aşa e, dar câtă vreme nu se află un papă, nu se poate face nimic fără mine.

— Încăpăţânarea asta e o prostie.

Veni să se aşeze lângă dânsa, îşi petrecu laba uriaşă în jurul gâtului ei pe cât putu mai uşurel, şi începu să-i mângâie umărul.

Atingerea acestei mâini mari şi vânjoase păru s-o tulbure pe Marguerite. De atâta amar de vreme nu mai simţise o mână de bărbat lipită de pielea ei!

— Ce interes aşa de mare ai avea ca eu să-i fac pe voie lui Ludovic? întrebă încetişor.

D'Artois se aplecă până a-i atinge părul cu buzele lui.

— Te iubesc mult, Marguerite, te-am iubit întotdeauna, o ştii bine. Acum interesele noastre se împletesc. Tu trebuie să-ţi redobândeşti libertatea, iar eu vreau să-l servesc pe Ludovic pentru a-i câştiga bunăvoinţa. Vezi bine că trebuie să fim aliaţi.

Vorbind, îşi vârâse adânc mâna pe sub cămaşa reginei Franţei şi-i mângâia de-a binelea sânii, fără ca ea să se apere în vreun fel. Dimpotrivă, îşi sprijinea capul pe braţul puternic al vărului ei şi părea să i se lase în voie.

— Nu-i oare trist lucru, urmă Robert, ca un trup aşa de frumos, aşa de dulce şi de bine făcut să fie lipsit de plăcerile pe care firea le hărăzeşte femeilor? Fă ce ţi se cere, Marguerite, şi te iau cu mine chiar astăzi, departe de temniţa asta; te duc mai întâi la vreo mânăstire în care să te simţi la largul tău şi unde aş putea să vin mereu să te văd şi să-ţi port de grijă… Ce-ţi pasă, la urma urmei, dacă recunoşti că fiică-ta nu e a lui Ludovic, de vreme ce n-ai iubit niciodată copila asta?

Înălţând spre el nişte ochi tânjitori, Marguerite rosti această vorbă cumplită:

— Dacă n-o iubesc, nu e tocmai o dovadă că e a soţului meu?

Rămase o clipă pe gânduri, privind în gol. Buştenii se surpară în vatră, luminând încăperea cu o jerbă de scântei. Şi Marguerite începu deodată să râdă, descoperindu-şi dinţii mici şi albi; i se vedea cerul gurii, trandafiriu ca la pisici.

— De ce râzi? o întrebă Robert.

— Din pricina tavanului, răspunse ea. Acum văzui că seamănă cu cel din turnul Nesle.

D'Artois se ridică, uluit. Nu-şi putea ascunde oarecare admiraţie faţă de atâta neruşinare amestecată cu atâta şiretenie. „Asta zic şi eu femeie!” îi trecu prin cap.

Ea îl privea, o matahală proţăpită în faţa căminului, pe nişte pulpe ca trunchiurile de copaci. Flăcările făceau să-i lucească cizmele roşii, aprinzând sclipiri în aurul pintenilor

şi în argintul cingătoarei. Dacă dorinţele îi erau pe măsura staturii uriaşe, avea cu ce să potolească ofurile unei femei după un post de şapte luni!

O prinse în braţe şi o trase la pieptul său.

— Ah, verişoară! făcu el. Să fi fost eu cel pe care ţi l-au ales de bărbat… sau barem să mă fi luat pe mine ca amant în locul acelui tânăr scutier nătâng, lucrurile nu s-ar fi petrecut la fel pentru tine… şi am fi fost într-adevăr fericiţi.

— Fără îndoială, murmură ea.

O ţinea de mijloc şi i se părea că într-o clipă ea nu va mai fi în stare să gândească.

— Nu e prea târziu, Marguerite, îi şopti.

— Poate că nu e… răspunse ea cu glas înăbuşit, gata să i se supună.

— Atunci, hai să isprăvim mai întâi cu scrisoarea ce ţi se cere, ca să ne putem ocupa pe urmă numai de noi înşine. Să-l chemăm pe preotul care aşteaptă jos…

Cu o smuci tură, Marguerite i se desprinse din braţe.

— Cine aşteaptă jos? întrebă ea cu ochii aprinşi de mânie. Vai, dar aşa de proastă mă crezi, vere? Te-ai purtat cu mine aşa cum se poartă de obicei târâturile de uliţă cu bărbaţii, zgândărindu-le simţurile pentru a face mai lesne din ei ce vor. Uiţi însă că în meşteşugul ăsta femeile sunt mai tari, iar tu nu eşti decât un ucenic.

Îl înfrunta cu capul sus, întărâtată, şi îşi strângea la loc gulerul desfăcut al cămăşii.

D'Artois încercă să-i arate că se înşeală, că el nu-i voia decât binele, că vorbirea lor luase o întorsătură neaşteptată, că îşi amintise aşa, deodată, de acel biet călugăr care tremura de frig în josul scării.

Ea îl cerceta cu o uitătură dispreţuitoare şi răutăcioasă. O prinse iar în braţe, măcar că dânsa i se împotrivi, şi o duse pe sus până la pat.

— Nu, nu voi semna nimic, ţipa ea zbătându-se. Siluieşte-mă dacă vrei, căci eşti prea greu ca să mă pot apăra, dar voi spune preotului, voi spune lui Bersumée, voi face să afle

Marigny ce mai ambasador îmi eşti şi cum m-ai pus jos cu de-a sila.

O lăsă acolo, furios, abia ţinându-se să nu-i repeadă o palmă peste obraz.

— Niciodată, o auzi iar, mă înţelegi, niciodată n-ai să mă faci să mărturisesc că fiica mea nu e a lui Ludovic, pentru că dacă Ludovic moare, ceea ce doresc din tot sufletul, fiica mea va ajunge regina Franţei, şi atunci va trebui neapărat să se ţină seamă de mine, ca regină-mamă.

D'Artois rămase o clipă năucit. „Judecă bine putoarea, îşi zise el, şi dacă soarta îi va da dreptate…” Îl pusese cu botul pe labe.

— Puţină speranţă ca lucrurile să-ţi iasă aşa, îi răspunse, totuşi.

— N-am alta, o păstrez pe asta.

— Fă cum crezi, verişoară, zise d'Artois apropiindu-se de uşă.

Îndoita înfrângere suferită îl făcea să turbeze de necaz. Coborî în grabă scara şi dădu peste duhovnicul care aştepta, rebegit de frig, cu câteva pene de gâscă în mână.

— Monseniore, vorbi călugărul, nu veţi uita să-i spuneţi fratelui Renaud…

— Da, frăţioare, îi aruncă în obraz d'Artois, am să-i spun că eşti un mare dobitoc! Nu ştiu unde naiba ai găsit slăbiciuni la femeile pe care le spovedeşti!

Apoi strigă:

— Scutieri! La cai!

Bersumée se ivi, tot cu chivăra de fier pe care n-o mai scosese din cap de dimineaţa.

— Poruncile domniei-voastre, monseniore? întrebă el.

— Ce porunci? Ascultă de acelea ce ţi s-au dat.

— Şi lucrurile scoase din casa mea pentru odăile prinţeselor?

— Puţin îmi pasă de lucrurile tale!

I se şi adusese frumosul său cal normand, iar Lormet îi ţinea scara, să încalece.

— Şi banii pentru prânzul de azi, monseniore? mai întrebă Bersumée.

— Cere-i domnului de Marigny să ţi-i plătească! Haide, coborâţi podul!

Dintr-o săritură, d'Artois se săltă în şa şi dădu pinteni calului, pornind în galop, urmat de toată escorta lui.

Curând nu se mai zăriră în întunericul ce se lăsa pe povârnişurile de la Château-Gaillard decât scânteile care ţâşneau de sub potcoavele cailor.

IV.

TRĂIASCĂ REGELE!

Flacăra sutelor de lumânări aşezate ca nişte snopi în jurul stâlpilor îşi răsfrângea lumina tremurătoare pe lespezile de mormânt ale regilor Franţei; privind la chipurile lor prelungi săpate în piatră, uneori străbătute parcă de fiorul visului, ai fi zis că-i o oaste de cavaleri adormiţi printr-o vrajă în mijlocul unei păduri cuprinse de flăcări.

În biserica Saint-Denis, criptă regească, toată curtea lua parte la înmormântarea lui Filip cel Frumos.

Înşiruiţi unul lângă altul în naosul cel mare, cu feţele întoarse spre mormântul proaspăt, se aflau acolo toţi cei din seminţia capeţienilor şi slujitorii lor, purtând bogate veşminte cernite: prinţii de obârşie domnească, vasalii mireni şi clerici, sfetnicii de taină ai regelui, marii duhovnici, capul tuturor oştilor, dregătorii de frunte ai coroanei.

Ministrul palatului, urmat de cinci slujitori ai curţii, se apropie, călcând rar şi apăsat, de marginea cavoului în care leşul fusese coborât mai înainte, aruncă în groapă topuzul, semn al slujbei sale, şi rosti formula legiuită care vestea trecerea de la o domnie la alta:

— Regele a murit! Trăiască regele!

După dânsul, toţi cei de faţă strigară într-un glas:

— Regele a murit! Trăiască regele!

Şi strigătul acesta, răsfrânt din ogivă în ogivă, din arcadă în arcadă, din pilaştrii în pilaştrii, răsună prelung, în

înălţimea bolţilor.

Prinţul cu ochi stinşi, umeri înguşti şi piept scofâlcit, care devenea în această clipă regele Ludovic al X-lea simţi o ciudată furnicătură la ceafă, ca şi cum nişte stele i-ar fi spuzit deodată în cap. Fiorul de gheaţă al spaimei îi cuprinse tot trupul, zgâlţâindu-l aşa de tare, că se temu să nu cadă leşinat, şi atunci începu să se roage pentru el însuşi cum nu se rugase vreodată pentru nimeni în lume.

La dreapta sa, Filip, conte de Poitiers, şi prinţul Charles, cei doi fraţi ai săi care nu aveau încă pe mâna lor moşii aducătoare de venituri, priveau înmărmuriţi mormântul, gândind cu inima strânsă că oricărui om, fiu de sărman sau fiu de rege, îi este dat să trăiască clipa când trupul tatălui său e coborât pentru totdeauna în pământ.

La stânga noului suveran stăteau cei doi unchi ai săi, monseniorul Charles de Valois şi monseniorul Ludovic d'Evreux, doi bărbaţi spătoşi care trecuseră de 40 de ani.

Pe contele d'Evreux îl năpădeau amintiri de demult. „Acum douăzeci şi nouă de ani, îşi zicea el, ne aflam şi noi, trei fii, tot pe lespezile acestea, în faţa mormântului tatălui nostru… Parc-a fost ieri. Şi iată-l acum pe Filip, care ne lasă. Ni s-a dus viaţa.”

Privirea îi lunecă alături la chipul săpat în piatră al lui Filip al III-lea. „Tată, se rugă plin de râvnă Ludovic d'Evreux, primeşte-l în împărăţia de dincolo pe frate-meu Filip, căci ţi-a fost vrednic urmaş.”

Mai departe, lângă altar, se găsea mormântul sfântului Ludovic, iar după el, efigiile marilor străbuni. Apoi, de cealaltă parte a naosului, începeau locurile încă goale, pardoseala de piatră ce avea să se deschidă într-o zi pentru tânărul acesta care se urca astăzi pe tron şi pentru toţi regii ce aveau să-i urmeze la domnie, unul după altul. „Mai e loc destul aici pentru multe veacuri”, gândi Ludovic d'Evreux.

Ţinându-şi braţele încrucişate pe piept, monseniorul de Valois, cu bărbia în sus şi privirea neastâmpărată, cerceta

tot ce era în jurul său, veghind ca slujba îngropăciunii să se desfăşoare aşa cum se cuvenea.

— Regele a murit! Trăiască regele…!

Strigatul a mai răsunat încă de cinci ori de la un capăt la celălalt al bisericii, pe măsură ce slujitorii palatului treceau prin faţa mormântului. Apoi, după ce ultimul topuz căzu peste coşciug izbindu-se şi sărind în sus, se făcu tăcere.

În clipa aceea Ludovic al X-lea fu apucat de o tuse năprasnică pe care, cu toată cazna lui, nu izbuti să şi-o stăpânească. Un val de sânge îi năvăli în obraji şi vreme de un minut noul rege rămase acolo, zgâlţâit de tuse, gata parcă să-şi scuipe sufletul în faţa gropii tatălui său.

Cei de faţă se uitară unul la altul, mitrele se aplecară spre mitrele vecine şi coroanele spre coroane; se auziră câteva şuşoteli de nelinişte şi de milă. Fiecare se gândea: „Dar dacă şi ăsta moare în câteva săptămâni, ce se va întâmpla?”

Printre vasalii cei mari, temuta contesă Mahaut d'Artois, cu faţa împurpurată de frig, îl cerceta din ochi pe nepotul său Robert, uriaşul, întrebându-se pentru ce acesta venise în ajun la Notre-Dame, nebărbierit şi înglodat până-n şold, tocmai când prohodul era în toi. De unde venea, ce învârtise pe unde o fi fost? De îndată ce se ivea Robert în vreun loc, simţeai că se urzeşte ceva tulbure. Trecerea de care părea să se bucure de câteva zile, de când Filip cel Frumos îşi dăduse sufletul, nu prevestea nimic bun pentru contesă. „Dacă noul rege, îşi zicea dânsa, se alege cu o răceală zdravănă la înmormântarea lui tată-su, aceasta ar scoate-o mai curând din toate încurcăturile.”

Înconjurat de sfetnicii săi la întocmirea pravilelor, monseniorul Enguerrand de Marigny, locţiitorul suveranului pe care îl îngropau, şi întâiul dregător al ţării, purta veşmânt cernit tot aşa de bogat ca al prinţilor. El schimba din când în când câte o privire cu frate-său mai mic, Jean de Marigny, arhiepiscopul de Sens, care-l prohodise în ajun pe răposatul rege la Notre-Dame, şi care stătea acum cu mitra

în cap şi cârja în mână, înconjurat de cele mai înalte feţe bisericeşti ale capitalei.

Pentru doi burghezi normanzi care, cu douăzeci de ani în urmă, nu erau, pe numele lor de acasă, decât fraţii Portier, aceşti Marigny urcaseră în chip uimitor scara măririlor şi, cel mare trăgându-l după dânsul pe mezin, izbutiseră să-şi împartă frumuşel puterea, unul ţinând în mâinile sale cârma statului, iar celălalt cârma bisericii. Împreună sfărâmaseră tagma templierilor.

Enguerrand de Marigny era dintre puţinii oameni care, încă din viaţă, pot avea certitudinea că au intrat în istorie, pentru că ei au făcut-o. Dar în clipa asta, trebuia să-şi amintească de unde pornise şi unde ajunsese, ca să nu se lase doborât de jalea cumplită ce-l năpădea. „Măria-ta Filip, regele meu, vorbea în sinea lui cu ochii la sicriu, te-am slujit cât am putut, iar tu m-ai pus la cele mai înalte dregătorii, înălţându-mă la mare cinste şi copleşindu-mă cu binefaceri nenumărate. Atâtea zile am lucrat cot la cot. Într-un gând eram în toate privinţele; amândoi am săvârşit greşeli, amândoi le-am îndreptat. Îţi jur, măria-ta, că voi păzi tot ceea ce am făurit împreună şi că voi duce mai departe lucrul început, ţinând piept celor ce se vor grăbi să-l năruie. Dar cât de singur mă voi simţi de acum înainte!” Aşa vorbea Enguerrand de Marigny, căci o râvnă înflăcărată mistuia sufletul acestui mare om politic, şi, întocmai ca un al doilea rege, se gândea el la soarta regatului.

Îngenuncheat pe marginea gropii, Egidius de Chambly, parohul bisericii Saint-Denis, mai făcu o ultimă cruce deasupra sicriului, apoi se ridică. La un semn al său groparii puseră mâna, şi lespedea de piatră lunecă pe mormânt.

Niciodată de acum încolo Ludovic al X-lea nu va mai auzi glasul înfricoşător al tatălui său:

— Taci, Ludovic!

Dar, departe de a se simţi uşurat, îl cuprinse spaima. Auzi rostindu-se lângă dânsul:

— Haide, Ludovic!

Tresări. Cel care vorbise era Charles de Valois, amintindu-i că trebuia să pornească înainte. Ludovic al X-lea se întoarse spre unchiu-său şi-i spuse în şoaptă:

— L-ai văzut pe tata în ziua când a devenit rege. Ce-a făcut atunci? Ce-a zis?

— Şi-a luat slujba în primire numaidecât, răspunse Charles de Valois.

„Şi avea doar 18 ani… era cu 7 ani mai tânăr ca mine”, gândi Ludovic al X-lea. Simţind toate privirile aţintite asupră-i, făcu o sforţare ca să-şi vină în fire, apoi se urni din loc, urmat de alaiul călugărilor care veneau după dânsul cu capetele plecate şi mâinile vârâte în mânecile largi ale sutanelor, cântând un psalm. Şi, deoarece cântau de douăzeci şi patru de ceasuri, fără a se opri, glasul începuse să le sune spart.

Trecură aşa din naosul bisericii în trapeza mânăstirii, unde era pregătit, după datină, praznicul de sufletul mortului, cu care îngropăciunea lua sfârşit.

— Măria-ta, spuse abatele Egidius, înainte de a-l însoţi pe Ludovic la locul său, vom face de azi înainte două rugăciuni, una pentru regele pe care Dumnezeu ni l-a luat, alta pentru acela pe care ni-l dă.

— Îţi mulţumesc, părinte, zise Ludovic al X-lea cu glas şovăitor.

Se aşează apoi oftând a lehamite şi ceru îndată o cană de apă, pe care o bău dintr-o dată. Cât ţinu prânzul rămase tăcut, fără a mânca, bând însă apă multă. Se simţea înfrigurat, cu trupul şi sufletul sleite de oboseală.

„Trebuie să fii tare ca să fii rege.” Era una din învăţăturile cu care Filip cel Frumos îşi muştruluia fiii pe când nu fuseseră încă primiţi în rândul cavalerilor şi cam făceau mofturi, arătându-se uneori scârbiţi de exerciţiile cu spada şi de luptele cu lancea. „Trebuie să fii tare ca să fii rege”, îşi repeta Ludovic al X-lea în această clipă, cea dintâi a domniei lui. Era dintre oamenii pe care oboseala îi scoate din sărite

şi se gândea cu necaz că, atunci când ţi se lasă moştenire un tron, ar trebui să ţi se dea şi vlaga necesară ca să stai drept în el. Dar cine altul, dacă nu avea o sănătate de atlet, ar fi putut îndura, fără să se simtă istovit, săptămâna pe care o trăise el?

Ceea ce datina cerea noului rege, la intrarea sa în slujbă, era de-a dreptul peste puterile unui om. Ludovic trebuise să rămână la căpătâiul tatălui sau cât a ţinut agonia, să primească din mâinile lui taina de a săvârşi regeasca minune, să-şi pună şi el semnătura pe ultimul testament şi să prânzească vreme de două zile în faţa leşului îmbălsămat. Apoi, mai trebuise să facă drumul pe apă de la Fontainebleau la Paris însoţind trupul neînsufleţit, şi să se ţină după aceea ceasuri întregi călare sau să stea de priveghi, să fie de faţă la atâtea slujbe religioase şi la atâtea alaiuri, toate acestea pe o ticăloasă vreme de iarnă, bălăcind în lapoviţă, cu vântul hain care-ţi tăia răsuflarea şi cu o fulguială duşmănoasă care-ţi pălmuia obrajii.

Şi Ludovic ai X-lea se minuna de unchiu-său Valois, care în zilele acestea rămăsese neclintit lângă dânsul, hotărând tot ce trebuia, poruncind scurt cine să treacă în faţă şi cine mai la coadă, după rânduielile curţii, mereu neobosit, încăpăţânat şi grozav de atent la toate. „Ce m-aş fi făcut fără dânsul?” se întreba Ludovic.

Între ei doi, Valois era cel care părea să aibă stăpânirea de sine a unui rege. De pe acum, vorbind stareţului mânăstirii Saint-Denis, începea să se îngrijească de încoronarea lui Ludovic, sorocită pentru vara viitoare. Căci, în afară de mormintele regilor, mânăstirea de la Saint-Denis mai avea în paza ei prapurul Franţei, care se scotea de acolo când regele pornea la război, precum şi simbolurile şi veşmintele încoronării. Contele de Valois voia să ştie dacă toate sunt păstrate cum se cuvine. Mantia cea mare nu trebuia cumva înnoită? Sipetele în care urmau să fie duse la Reims sceptrul, pintenii şi mâna dreptăţii erau în bună stare? Dar coroana de aur? Ar trebui ca giuvaergiii să ia cât mai

curând măsura capului noului rege pentru a i-o potrivi întocmai. Ah, cum ar mai fi vrut monseniorul de Valois să poarte el însuşi această coroană! Şi se tot foia în jurul ei, ca fetele acelea bătrâne care-şi caută de lucru îmbrăcând miresele în rochia de nuntă.

Stareţul Egidius asculta fără să-şi ia ochii de la tânărul rege, pe care îl apucase din nou tusea, şi se gândea: „Fireşte, le vom pregăti pe toate, dar trăi-va el până atunci?”

La sfârşitul praznicului, Hugues de Bouville, întâiul şambelan al lui Filip cel Frumos, se ridică şi veni să-şi frângă topuzul în faţa lui Ludovic al X-lea, arătând prin aceasta că şi-a îndeplinit ultima sa datorie. Burduhănosul Bouville avea ochii plini de lacrimi, mâinile îi tremurau şi trebui să se opintească de trei ori pentru a-şi frânge sceptrul de lemn, aidoma celui mare de aur a cărui putere o înfăţişa. Se întoarse după aceea la locul său, lângă tânărul Mathieu de Trye, întâiul şambelan al lui Ludovic, cel care avea să-i urmeze în slujbă, şi-i şopti:

— E rândul domniei tale acum.

Ieşiră toţi de acolo, încălecară pe cai şi alaiul se înjghebă iar pentru a face ultimul drum. Afară se strânsese lume puţină ca să strige: „Trăiască regele!” Oamenii îngheţaseră destul în ajun, stând să privească alaiul cel mare al cărui capăt se şi apropiase de Saint-Denis când coada nu trecuse încă de bariera Parisului; întoarcerea de astăzi nu mai avea nimic să încânte ochii. Începuse să cadă un fel de măzăriche care te pătrundea prin veşminte până la piele şi nu rămăseseră pe străzi decât cei mai înverşunaţi gură-cască sau cei care puteau să strige din pragul uşii lor fără să se ude.

Încă de la vârsta când înţelese că într-o zi va fi rege, Ludovic visase la intrarea ce şi-o va face în capitala sa, cu fruntea nimbată de razele soarelui. Iar când Regele de fier îl bruftuia, zicându-i cu glas aspru: „Ludovic, nu fi aşa de aiurit!” de câte ori nu dorise moartea tatălui său, gândind:

„Când eu voi fi cel care porunceşte, toate se vor schimba, şi atunci se va vedea cine sunt”.

Şi iată-l ajuns la domnie, fără ca nimic să-i arate că se prefăcuse peste noapte în rege adevărat. Iar dacă lucrurile se schimbaseră, aceasta era doar în mai rău, căci se simţea azi mai bicisnic decât ieri, şovăitor în noua sa măreţie şi mereu cu gândul la tată-său, pe care-l iubise aşa de puţin.

Cu capul plecat şi cu umerii tremurând de frig, îşi mâna calul printre miriştile goale în care ici şi colo paie răzleţe răzbeau din stratul de zăpadă; părea că merge în fruntea rămăşiţelor unei oşti învinse.

Ajunseră aşa la mahalalele din marginea Parisului şi trecură bariera. Norodul capitalei nu fu nicicum mai înflăcărat decât cel din Saint-Denis. De altminteri, ce motive ar fi avut să se arate bucuros? Iarna timpurie împiedica transporturile şi înmulţea numărul morţilor. Recoltele anilor din urmă fuseseră foarte slabe: bucatele se făceau rare şi preţurile nu conteneau să crească. Se simţea foametea în aer. Cât despre noul rege, nimic din puţinul ce se ştia în privinţa lui nu putea să readucă nădejdea în inimi.

Se zicea că e certăreţ şi încurcă-lume, de unde îi venea şi porecla de Aiuritul, care, de la curte, se împrăştiase în oraş. Vorbind de dânsul nimeni nu putea să pomenească vreo faptă bună sau mărinimoasă. Singura şi jalnica lui faimă şi-o trăgea din împrejurarea că era un prinţ înşelat de nevastă-sa şi care, aflând de această ocară, se apucase să-i pună la grele cazne, înainte de a-i zvârli în Sena, pe slujitorii palatului său, bănuiţi de dânsul că dăduseră o mână de ajutor necredincioasei soţii.

„Din această pricină mă dispreţuiesc toţi, îşi zicea Ludovic al X-lea, din pricina acestei târfe care m-a batjocorit şi m-a făcut de râsul lumii… Dar mă vor iubi ei vrând-nevrând, iar dacă nu mă vor iubi, am să fac astfel, că au să tremure de frică văzându-mă şi au să strige „ura”, ca şi cum n-ar mai putea de dragul meu. Mai întâi însă vreau să-mi iau o altă

soţie, să am o regină alături de mine… pentru ca astfel să fie uitată ruşinea suferită.”

Raportul pe care i-l făcuse în ajun văru-său d'Artois, întors de la Château-Gaillard, nu părea să arate, vai, că treaba e uşoară. „Dezmăţata se va supune, îşi repeta Ludovic; voi porunci să i se facă aşa trai cumplit la închisoare şi aşa să fie chinuită, încât se va supune.”

Înnoptase de-a binelea şi arcaşii escortei aprinseseră făclii. Deoarece umblase zvonul prin sărăcime că stăpânirea va zvârli mulţimii bani de argint, pomana de sufletul mortului, cete de milogi, jerpeliţi de li se vedea pielea prin zdrenţe, se strânseseră pe la răspântia străzilor. Dar nici o para nu căzu de nicăieri.

Trista retragere cu torţe apucă pe la Châtelet şi pe la Podul zarafilor, ajungând astfel la palatul regelui.

Sprijinindu-se de umărul unui scutier, Ludovic al X-lea descălecă, şi alaiul se destrămă numaidecât. Contesa Mahaut dădu semnalul împrăştierii, zicând că fiecare avea nevoie acum de căldură şi odihnă, şi că ea se întoarce la palatul d'Artois.

Înaltele feţe bisericeşti şi marii vasali ai coroanei se folosiră de prilej ca să apuce care mai de care spre reşedinţele lor. Până şi fraţii regelui se retraseră, astfel că, intrând în palat, Ludovic al X-lea nu se văzu urmat decât de escorta lui de scutieri şi slujitori, de cei doi unchi Valois şi Evreux, de Robert d'Artois şi de Enguerrand de Marigny.

Trecură prin galeria marchitanilor, imensă şi, la ora aceea, aproape pustie. Câţiva tarabagii care-şi lăcătuiau tocmai galantarele după o păcătoasă zi fără vânzare îşi scoaseră tichiile de pe cap şi se îmbulziră laolaltă ca să strige: „Trăiască regele!” Glasul lor se răsfrânse hazliu, pierzându-se în bolţile celor două săli uriaşe.

Aiuritul mergea încet, cu picioarele ţepene în cizmele prea grele, cu trupul încins de fierbinţeală. Se uita în dreapta şi în stânga lui, la strivitoarele statui înşiruite de-a lungul zidurilor, înfăţişând pe cei patruzeci de regi care de la

Meroveu încoace au domnit peste Franţa şi pe care Filip cel Frumos pusese să fie ridicate acolo, la intrarea palatului regal, pentru ca suveranul în viaţă să apară fiecărui vizitator ca urmaşul unei sfinte seminţii de însuşi Dumnezeu aleasă spre a cârmui ţara.

Şirul acesta impunător al străbunilor de piatră, cu ochi albi în lumina faclelor, nu făcea decât să-l amărască şi mai rău pe bietul prinţ de carne care le primea moştenirea.

Un tarabagiu îi spuse neveste-si:

— Nu prea-i arătos noul nostru rege.

Negustoreasa încetă să-şi mai sufle în degete şi răspunse cu rânjetul acela bucuros al femeilor faţă de nenorocirile care nu pot veni decât de la ele.

— Are mai ales o mutră potrivită pentru un soţ încornorat.

Nu vorbise prea tare, dar glasul ei ascuţit răsună în tăcerea sălii. Aiuritul se răsuci dintr-o dată, cu faţa aprinsă de mânie, căutând zadarnic să descopere cine îndrăznise să rostească asemenea vorbe la trecerea lui. În juru-i, fiecare întoarse ochii, prefăcându-se a nu fi auzit nimic.

Ajunseseră la piciorul scării celei mari. De-o parte şi de alta a intrării monumentale se înălţau, impunătoare, cele două statui ale lui Filip cel Frumos şi Enguerrand de Marigny, căci întâiul dregător al ţării avusese cinstea neîntrecută de a-şi vedea chipul în piatră aşezat alături de cel al stăpânului său în galeria istoriei.

Dacă privea cineva cu ură această statuie, acela era monseniorul de Valois, care, ori de câte ori trebuia să treacă prin faţa ei, spumega de furie că un om de rând fusese ridicat aşa de sus. „Viclenia şi uneltirea l-au adus până la obrăznicia de a-şi lua nasul la purtare, crezându-se de un neam cu noi, gândea Valois. Dar mai domol, jupâne! Te vom da jos de pe soclul acesta, mă leg cu jurământ în privinţa asta, şi ţi-om arăta foarte curând că vremea ticăloaselor tale măriri a trecut.”

— Domnule Enguerrand, zise el întorcându-se cu trufie spre vrăjmaşul său, cred că regele doreşte acum să rămână

în familie.

Prin cuvântul familie, nu ţinea să numească decât pe monseniorul d'Evreux, pe Robert d'Artois şi pe el însuşi.

Marigny se făcu a nu pricepe şi, adresându-se regelui, îi spuse, alegându-şi cuvintele ca să nu stârnească vreo izbucnire a lui Valois, dar lăsând să se înţeleagă limpede că nu va da ascultare decât poruncilor regelui:

— Măria-ta, o mulţime de treburi rămase neisprăvite mă aşteaptă. Pot pleca?

Ludovic era cu gândul în altă parte: vorba zvârlită de negustorească nu înceta să i se învârtească în cap. I-ar fi fost cu neputinţă să repete ce-i spusese Marigny.

— Fă cum crezi, domnule, fă cum crezi, răspunse el nerăbdător.

Şi începu să urce treptele care duceau la odăile sale.

V.

O PRINŢESĂ CARE TRĂIEŞTE LA NEAPOLE.

În anii de pe urmă ai domniei sale, Filip cel Frumos pusese să i se zidească din nou şi pe de-a-ntregul palatul din Paris. Omul acesta cumpătat, aproape zgârcit în ce privea cheltuiala sa personală, nu cunoştea nici o margine când era vorba de a slăvi ideea regală. Palatul era uriaş, de o măreţie strivitoare, aidoma cu catedrala Notre-Dame de peste drum: colo casa Domnului, ici casa regelui. Pe dinăuntru mai mirosea a tencuială proaspătă; totul era somptuos şi trist.

„Palatul meu”, îşi zicea Ludovic al X-lea privind în jurul său. Nu şezuse în el de când fusese înnoit, locuind la palatul Nesle, pe care îl ţinea, ca şi coroana regatului Navarei, din moştenirea mamei lui. Începu să umble în lung şi în lat prin odăile sale, parcă văzându-le atunci întâia oară, pentru că le privea cu ochi de stăpân.

Deschidea uşi, străbătea încăperi mari în care paşii îi răsunau pe pardoseala de piatră: sala tronului, sala dreptăţii, sala sfatului. În urma lui veneau, călcând tăcuţi,

Charles de Valois, Ludovic d'Evreux, Robert d'Artois şi şambelanul Mathieu de Trye.

Valeţi lunecau de-a lungul coridoarelor, scribi se trăgeau în lături pe scări, dar nu li se auzea glasul; păstrau încă toţi o tăcere ca la priveghi.

Prin ferestre se vedeau licărind în întuneric vitraliile sfintei capele.

Până la urmă, Ludovic al X-lea se opri în odaia, nu prea mare, unde tată-său se închidea de obicei ca să lucreze. Ardea acolo un foc să frigi pe el un bou, şi te puteai încălzi apropiindu-te de nişte paravane de răchită, umezite înainte de a fi aşezate în jurul vetrei, care te apărau de dogoarea flăcărilor. Ludovic îi porunci lui Mathieu de Trye să i se aducă veşminte uscate; îşi lepădă caftanul, aşezându-l pe una din apărătoarele de răchită. Cei doi unchi şi văru-său d'Artois făcură la fel; din postăvurile grele pătrunse de apă, din catifelele, blănurile şi pieptarele brodate începură îndată să iasă aburi, în vreme ce cei patru bărbaţi numai în cămaşă şi nădragi, ca nişte ţărani întorşi de la câmp, rămaseră în picioare, umblând încolo şi încoace ca să se dezmorţească.

Încăperea era luminată de o jerbă de lumânări înfipte într-un stâlp de fier forjat. Din clopotniţa sfintei capele răsună toaca de vecernie.

Se auzi deodată un suspin lung, aproape un geamăt care venea din ungherul cel mai întunecos al odăii. Tresăriră toţi, iar Ludovic al X-lea nu-şi putu stăpâni un strigăt furios:

— Ce-i asta?

Mathieu de Trye se întorcea tocmai atunci, urmat de un valet care-i aducea lui Ludovic un caftan uscat. Valetul se lăsă de-a buşilea pe duşumea şi trase afară de sub o masă un ogar mare, cu spinarea înaltă şi ascuţită, cu ochii vioi.

— Hai, Lombard, hai!

Era câinele care-i plăcea mai mult lui Filip cel Frumos, darul bancherului Tolomei, câinele pe care-l găsiseră lângă

trupul regelui, când se prăbuşise neînsufleţit la ultima sa vânătoare.

— Câinele ăsta era acum patru zile la Fontainebleau, cum a ajuns aici? întrebă Aiuritul, clocotind de mânie.

Chemară un scutier.

— S-a întors aici o dată cu haita toată, măria-ta, lămuri scutierul, şi nu ascultă de nimeni; fuge chelălăind şi de ieri nu mai ştiam unde se ascunde.

Ludovic porunci ca Lombard să fie luat de acolo şi închis la grajduri, dar fiindcă ogarul se împotrivea, râcâind pardoseala cu ghearele, îl goni izbindu-l cu piciorul.

Nu suferea câinii din ziua când, copil fiind, fusese muşcat de unul căruia, în joacă, voia să-i găurească urechea cu un cui.

Se auzi zvon de glasuri în odaia de alături. Uşa se deschise, şi o fetiţă de trei ani se arătă în prag, încotoşmănată într-o rochie de doliu, şi împinsă de la spate de doica ei, care-i zicea:

— Haide, domniţă Jeanne, du-te de te-nchină măriei-sale regelui, tatăl domniei-tale.

Toţi se întoarseră spre făptura aceea măruntă, cu obraji palizi, cu ochi nespus de mari, care nu judeca încă şi era deocamdată moştenitoarea tronului Franţei.

Jeanne avea fruntea rotundă şi bombată a Margueritei de Burgundia, doar că părul şi faţa îi erau bălaie. Făcu câţiva paşi, privind la lucrurile şi fiinţele din jurul ei, cu uitătura aceea neliniştită a copiilor care n-au parte de dragostea părinţilor.

Ludovic al X-lea o împiedică cu un gest să se apropie de dânsul.

— De ce aţi adus-o aici? strigă el. Nu vreau s-o văd! Să fie numaidecât dusă îndărăt la palatul Nesle. Acolo-i locul ei, căci acolo…

Era gata să zică: „…a zămislit-o mă-sa în desfrânările ei”. Se opri la timp şi aşteptă până ce doica ieşi trăgând fetiţa după dânsa.

— Nu vreau s-o mai văd pe bastarda asta.

— Eşti oare atât de sigur că e bastardă, Ludovic? întrebă monseniorul d'Evreux, îndepărtându-şi veşmântul din bătaia focului ca să nu se pârlească.

— Îndoiala pe care o am îmi ajunge, răspunse Aiuritul, şi nu vreau să recunosc nimic de la o femeie care m-a trădat.

— Copila asta e totuşi blondă, ca noi toţi.

— Filip d'Aunay era şi el blond, i-o întoarse Aiuritul, înciudat.

— Frate dragă, Ludovic trebuie să aibă motive temeinice ca să vorbească aşa cum vorbeşte, zise Charles de Valois.

— Şi apoi, urmă Ludovic înălţând glasul, nu vreau să mai aud vorba pe care o auzii adineauri când treceam prin galerie, nu vreau s-o ghicesc mereu în mintea oamenilor, nu vreau să le mai dau prilej să se gândească la asta.

Monseniorul d'Evreux tăcu. Cugeta la fetiţa care va trăi de-acum înainte printre câţiva servitori, în încăperile pustii ale uriaşului palat Nesle. Îl auzi pe rege zicând:

— Ah, voi fi tare singur aici!

Ludovic d'Evreux îl privi cu luare-aminte. Nu înceta să se mire de acest nepot care se lăsa în voia toanelor sale, care-şi păstra pornirile duşmănoase aşa cum zgârcitul îşi păzeşte aurul, lua la goană câinii pentru că unul îl muşcase, îşi izgonea fata pentru că îl înşelase nevasta, şi se plângea de singurătate.

„De-ar fi avut o fire mai blândă şi ar fi fost mai bun la inimă, gândi el, nevastă-sa poate că l-ar fi iubit.”

— Tot omul e singur, Ludovic, rosti d'Evreux rar şi apăsat. Oricare din noi îşi îndură în singurătate clipa trecerii sale la cele veşnice, şi-i deşartă amăgire să crezi că n-ar fi la fel în toate clipele vieţii noastre. Chiar trupul soţiei cu care ne culcăm rămâne un trup străin; până şi copiii pe care i-am zămislit sunt nişte fiinţe străine. Fără îndoială ca Atoateziditorul a vrut să fie astfel pentru ca fiecare dintre noi să nu aflăm înţelegere decât la dânsul, şi toţi laolaltă

numai din îndurarea lui să ne împărtăşim… Nu-i alinare decât în milă şi în gândul că toţi ceilalţi suferă la fel cu noi.

Aiuritul ridică din umeri. Unchiul d'Evreux nu avea deci niciodată să-i dea nimic altceva decât pe Dumnezeu drept mângâiere, şi mila drept leac la toate?

— Da, da, unchiule, fireşte, zise el. Aceasta însă nu-mi aduce răspuns la grijile care mă apasă.

Apoi, întorcându-se spre d'Artois, care sta cu bucile la foc, fumegând ca un castron cu supă fierbinte, întrebă:

— Aşadar, Robert, eşti sigur că ea n-are să facă ceea ce-i cerem?

D'Artois clătină din cap.

— Vere, măria-ta, aşa cum ţi-o spusei aseară, am stăruit pe lângă doamna Marguerite în toate felurile şi am îndemnat-o folosind argumentele mele cele mai tari, răspunse d'Artois cu o ironie căreia numai el îi ştia înţelesul. M-am izbit de o încăpăţânare atât de înverşunată, încât te pot încredinţa că nu vom putea dobândi nimic de la dânsa. Şi ştii ce socoteală îşi face? adăugă cu viclenie. Trage nădejde că măria-ta ai să mori înaintea ei.

Fără să vrea, Ludovic îşi pipăi, prin cămaşă, răcliţa sfântă pe care o purta la gât, şi rămase o clipă cu privirea rătăcită şi părul vâlvoi, frământându-şi mintea spre a găsi ce să spună. Se întoarse apoi către contele de Valois:

— Ei, unchiule, văzuşi că nu merg toate aşa de uşor cum mi le-ai făgăduit, iar despărţenia de care am nevoie nu pare să fie gata aşa de repede!

— Mă gândesc ce-i de făcut, nepoate, numai la asta mi-e capul, răspunse Valois, încreţindu-şi fruntea îngândurată.

Stând în faţa Aiuritului, al cărui creştet îi ajungea până la umeri, d'Artois îi şuşoti în ureche aşa de tare, că putea fi auzit la douăzeci de paşi:

— Dacă ţi-e teamă, vere, că ai să posteşti, aş putea oricând să-ţi aduc la aşternut trup dulce de muieri pe care făgăduiala unei pungi de aur şi mândria de a sluji la desfătările unui rege le-ar face foarte drăgăstoase…

Îşi lingea lacom buzele, vorbind despre asta ca de o fleică bine friptă sau de o mâncare gustoasă cu sos.

Monseniorul de Valois îşi ridică degetele încărcate de inele.

— La ce ţi-ar folosi, Ludovic, desfacerea căsătoriei, câtă vreme nu ţi-ai ales încă femeia pe care vrei s-o iei de soţie? Nu-ţi mai face atâtea griji în privinţa despărţeniei, căci un rege sfârşeşte întotdeauna prin a o dobândi. Ceea ce-ţi trebuie e să găseşti de pe acum soţia care să-ţi stea alături ca regină şi să-ţi dea urmaşi zdraveni.

Monseniorul de Valois avea acest obicei, când o piedică îi stătea în cale, s-o dispreţuiască şi să sară spre viitoarea ţintă; la război el nu ţinea seamă de cetăţuile care nu se dădeau biruite şi, ocolindu-le, pornea mai departe atacând fortăreaţa următoare.

— Frate dragă, vorbi contele d'Evreux, socotit ca întotdeauna, lucrul nu mi se pare atât de lesne când te gândeşti la situaţia nepotului nostru, dacă el nu vrea să se învoiască a lua o soţie de un rang mai prejos ca al său.

— Nu mai spune! Cunosc zece prinţese în Europa care ar închide ochii în multe privinţe, pentru a-şi pune în cap coroana Franţei. Uite, fără să caut mai departe, nepoată-mea Carolina a Ungariei…

Valois îi rosti numele ca şi cum gândul i-ar fi încolţit în cap abia atunci, când el clocea planul acesta de mai multe zile.

Aşteptă să vadă cum e întâmpinată propunerea. Nimeni nu suflă o vorbă, dar Aiuritul înălţă capul, dornic să audă amănunte.

— E de-un neam cu noi, căci se trage din spiţa Anjou, urmă Valois. Tată-său, Carlo-Martello, care a renunţat la tronul regatului Neapolei şi Siciliei pentru a-l dobândi pe cel al Ungariei, a murit de mult; din pricina asta, fără îndoială, ea nu s-a căpătuit încă. Dar frate-său, Caroberto, domneşte acum în Ungaria, iar unchiu-său e regele Neapolei. Fireşte, Carolina a cam trecut niţel de vârsta măritişului…

— Câţi ani are? întrebă neliniştit Ludovic al X-lea.

— 22. Dar nu e oare mai potrivită una ca ea decât fetiţele acelea care sunt silite să se mărite pe când se joacă încă cu păpuşa şi care, când se fac mai măricele, se dovedesc a fi ticăloşite până-n măduva oaselor, mincinoase şi desfrânate? Şi apoi, nepoate, doar nici tu nu te însori pentru întâia oară?

„Toate astea sună prea frumos, gândi Aiuritul. Trebuie să fie vreun cusur care mi se ascunde. Această Clémence e de bună seamă chioară sau gheboasă.”

— Şi cum e... la chip? întrebă.

— Nepoate, e cea mai frumoasă femeie din Neapole, iar pictorii, pe cât mi se spune, se silesc să-i împrumute trăsăturile când zugrăvesc în biserici chipul Fecioarei Maria. Mi-aduc aminte că încă din copilărie făgăduia să strălucească prin frumuseţe, şi am temeiuri să cred că şi-a ţinut această făgăduială.

— Se pare, într-adevăr, că e tare frumoasă, zise monseniorul d'Evreux.

— Şi virtuoasă, adăugă Charles de Valois. Mă aştept să vedem la dânsa toate însuşirile pe care le avea scumpa ei mătuşă, întâia mea soţie, Dumnezeu s-o odihnească. Şi nu uitaţi că Ludovic d'Anjou, celălalt unchi ai ei, cumnatu-meu adică, renunţând la domnie pentru a se călugări, fu acel sfânt episcop al Tuluzei care până azi face minuni pe mormântul său.

— Aceasta ne va aduce un al doilea sfânt Ludovic în familie, întări Robert d'Artois.

— Unchiule, te-ai gândit foarte bine, aşa cred, zise Ludovic al X-lea. Fiică de rege, soră de rege, nepoată de rege şi de sfânt, frumoasă şi virtuoasă…

Păru să cugete la altceva o clipă şi izbucni deodată:

— Ah! Barem de n-ar fi oacheşă ca Marguerite, căci n-aş putea s-o văd!

— Nu, nu, se grăbi să răspundă Valois. Să n-ai nici o grijă, nepoate; e blondă, de curată stirpe franceză.

— Şi gândeşti, unchiule Charles, că această căsătorie i-ar putea fi pe plac, ei şi alor săi?

Monseniorul de Valois se umflă de nu-şi mai încăpea în piele.

— Le-am făcut destul bine rudelor mele d'Anjou ca să nu-mi refuze nimic, răspunse el. Regina Maria, care a socotit odinioară drept mare cinste pentru dânsa de a-mi da pe una din fiicele sale de soţie, mi-o va da pe nepoată-sa pentru cel mai drag dintre nepoţii mei, şi ca să fie regina celei mai frumoase ţări. Iau aceasta asupra mea.

— Atunci, nu mai aştepta, unchiule, spuse Ludovic. Trimite numaidecât o solie la Neapole. Ce crezi de asta, Robert? Şi dumneata ce crezi, unchiule Ludovic?

Robert făcu un pas înainte, cu braţele date în lături, vrând parcă să arate că-i gata să pornească de îndată spre Italia. Ludovic d'Evreux, care se aşezase, răspunse că încuviinţează ceea ce se pusese la cale, dar că hotărârea nu era numai o treabă a familiei, ci tot pe atât a ţării şi prea însemnată ca să fie luată în pripă.

— Aş crede că e cuminte lucru, sfârşi el, întorcându-se spre nepotu-său, să ceri şi părerea sfetnicilor tăi.

— Fie, răspunse repede Ludovic. Vom avea deci mâine consiliu. Îi voi trimite vorbă domnului de Marigny să-l adune.

— De ce domnul de Marigny? întrebă Valois, prefăcându-se mirat. Pot s-o fac eu însumi. Marigny are prea multe pe cap şi înjghebează în grabă nişte consilii care n-au alt rost decât să încuviinţeze, fără a cerceta mai de aproape, matrapazlâcurile lui. Dar vom schimba asta, iar eu îţi voi aduna un consiliu mai vrednic să te slujească. De altminteri, era şi voinţa tatălui tău. Mi-a spus-o între patru ochi în zilele sale din urmă.

Veşmintele se uscaseră şi fiecare şi le puse pe ale lui.

Ludovic al X-lea privea dus la focul din vatră. „Frumoasă şi virtuoasă…” Apoi îl apucă tusea şi abia mai auzi cuvintele de rămas bun ale celorlalţi.

— Ştiu pe cineva care la noapte o să se cam perpelească de unul singur în pat, zise d'Artois când se văzu afară.

— Robert, îl dojeni Valois, nu uita că cel de care vorbeşti de acum încolo e regele.

— Nu, nu, n-o uit de fel, şi n-am să mă apuc să spun asta în faţa altora. Recunoaşte însă şi domnia-ta că i-ai vârât în cap o idee care a şi început să-i răscolească trupul. Drace! Dar straşnic i-ai mai vândut-o pe nepoata dumitale Clémence!

Monseniorul d'Evreux era cu gândul la frumoasa prinţesă care trăia într-un castel din golful Neapolei şi a cărei soartă se hotărâse negreşit astăzi, fără ca ea să ştie. Monseniorul d'Evreux găsea întotdeauna prilej să se minuneze cât de nepătrunse şi tainice sunt împrejurările care făuresc ursita omului.

Pentru că un mare suveran murise înainte de vreme, pentru că un tânăr rege îndura greu singurătatea burlăciei, pentru că unchiu-său era nerăbdător să-i intre în voie, pentru că un nume zvârlit la întâmplare încolţise în mintea regelui holtei, o fată cu păr bălai care, la cinci sute de leghe depărtare, poate că se mistuia de dor în ziua aceea privind marea veşnic albastră şi gândind că nici o întâmplare nu va veni să-i schimbe viaţa, se găsea deodată sortită să ajungă grija de căpetenie a curţii Franţei…

Monseniorul d'Evreux mai simţi o îndoială apăsându-i cugetul.

— Frate, îl întrebă pe Valois, crezi într-adevăr că micuţa Jeanne e bastardă?

— Astăzi, frate, nu sunt încă sigur de asta, spuse Valois, lăsându-şi mâna cu degete inelate pe umărul lui, dar te pot încredinţa că n-are să treacă multă vreme şi toată lumea va vedea în ea o bastardă!

Răspunzând astfel, monseniorul de Valois credea că nu-şi slujeşte decât interesele sale trecătoare; habar n-avea de urmările cuvintelor sale şi nici nu bănuia că însuşi fiul său va ajunge într-o zi, datorită lor, rege al Franţei.

Cât despre monseniorul d'Evreux, dacă privirea lui ar fi putut străpunge vremea, până la ceea ce avea să se întâmple cu aproape cincisprezece ani mai târziu, ar fi aflat alte lucruri la care să se gândească.

VI
PATUL REGELUI.

Monumental, cu încrustaţii care înfăţişau greoaie simboluri înaripate, patul regelui ocupa cam a treia parte a încăperii. Pologul, îmbrăcat în camohas de un albastru-închis, presărat cu crini de aur, părea o frântură de cer noptatic, iar perdelele patului, înfăşurate în jurul acestui baldachin, îţi aduceau aminte de pânzele învălătucite pe vergile lor, ale unei corăbii.

Odaia, cufundată în tăcere, întuneric şi teamă, nu era luminată decât de o candelă cu untdelemn, pusă într-o lampă de argint aurit, spânzurată în tavan de trei lanţuri; sub licărirea palidă, macatul de brocart care cădea în pliuri întinse până-n pardoseală avea stranii sclipiri fosforescente.

De două ceasuri Ludovic al X-lea căuta zadarnic somnul în culcuşul acesta uriaş care fusese al tatălui său. Se înăbuşea sub plăpumile îmblănite şi tremura de frig când se dezvelea. Oboseala prea mare aduce insomnia, şi insomnia aduce spaima. Cu toate că Filip cel Frumos murise la Fontainebleau, Ludovic încerca o nelinişte găsindu-se în acest pat, ca şi cum ar fi simţit cadavrul acolo, lângă dânsul.

Toate chipurile întâlnite şi întâmplările trăite în ultimele zile, toate temerile şi nădejdile de viitor care-l frământaseră se ciocneau în mintea lui… Cineva, din mulţime, îi striga „încornoratule”; Clémence a Ungariei îl refuza sau îi răspundea că se şi logodise cu altul…;faţa aspră a stareţului Egidius se apleca peste mormântul deschis… „Vom spune de acum încolo două rugăciuni.”. „Şi ştii ce socoteală îşi face? Trage nădejde că ai să mori înaintea ei!”

Se ridică deodată, simţind inima, care-i bătea în piept, ca un orologiu a cărui greutate e gata să se desfacă. Doctorul palatului îl cercetase, totuşi, înainte de culcare,

încredinţându-l că sudorile care-l trec nu sunt prea fierbinţi şi că va petrece o noapte liniştită. Ludovic nu-i mărturisise însă cele două clipe de slăbiciune pe care le avusese la Saint-Denis, frigul ce-i înţepenise picioarele şi ameţeala ce-l cuprinsese, clătinând ca-ntr-un vârtej uriaş tot ce se afla în jurul său. Şi iată că aceeaşi slăbiciune, de neînţeles, îl apuca din nou. Chinuit de spaimele Iui, într-o lungă cămaşă albă de noapte care părea să-i fluture pe umbra unui trup, Aiuritul umbla fără oprire în jurul odăii parcă gonit din urmă şi temându-se că de îndată ce va sta locului are să-şi dea sufletul.

Nu va muri oare acum, întocmai ca tată-său, lovit la cap de mâna lui Dumnezeu? „Şi eu am fost acolo, gândi cu groază, când i-au ars pe templieri, chiar în faţa palatului…” Putem şti oare vreodată noaptea în care vom muri? Putem şti oare vreodată noaptea în care ne vom pierde minţile? Iar dacă ar izbuti să scape teafăr din noaptea asta înfricoşătoare, dacă ar vedea ivindu-se zorile târzii ale dimineţii de iarnă, în ce hal de sfârşeală se va afla mâine când va prezida întâiul sau consiliu? Are să le spună: „Domnilor…” Într-adevăr, ce cuvinte ar putea găsi să le spună…?”Oricare din noi, nepoate, îşi îndură în singurătate clipa trecerii sale la cele veşnice, şi-i deşartă amăgire să crezi că n-ar fi la fel în toate clipele vieţii noastre.”

— Vai, unchiule, rosti cu glas tare Aiuritul, de ce mi-ai spus asta?

Propriul său glas i se păru străin. Continua să umble de colo până colo în jurul uriaşului pat de stejar şi de aur, gâfâind ca un peşte pe uscat.

Tocmai această mobilă îl îngrozea. Patul acesta era blestemat şi niciodată nu va putea să doarmă în el. În el fusese zămislit smintita rânduială a lucrurilor; hotărâse deci să moară în el. „Îmi voi petrece oare toate nopţile domniei învârtindu-mă aşa, ca să nu mor?” se întrebă el. Dar cum era să se ducă să doarmă într-altă parte, cum era să-şi cheme slujitorii, cerându-le să-i pregătească altă odaie?

Unde să afle tăria de a mărturisi: „Nu pot locui aici pentru că mi-e frică”, şi de a se arăta în ochii scutierilor, şambelanilor, vătafilor curţii, cu faţa răvăşită, bâţâitor şi descumpănit?

Era rege şi nu ştia cum să domnească; era om şi nu ştia cum să trăiască; era însurat şi nu avea soţie… Apoi, chiar dacă această Clémence a Ungariei ar primi să se mărite cu dânsul, câte săptămâni, câte luni mai avea să aştepte până ce o făptură omenească ar veni să-i potolească spaima nopţilor, ajutându-l să-şi afle somnul? „Şi voi-va oare să mă iubească femeia asta? N-are să facă şi ea ca cealaltă?”

Porni deodată spre uşă, o deschise şi, trezind pe întâiul său şambelan care dormea îmbrăcat în încăperea de alături, îl întrebă:

— Tot Eudeline e cea care vede de rufăria palatului?

— Da, măria-ta. Aşa cred, măria-ta, răspunse Mathieu de Trye.

— Ei bine, vezi de află. Şi dacă e dânsa, trimite să mi-o aducă de îndată.

Uluit, buimac de somn… „Ăsta doarme!” gândi cu ură Aiuritul… Şambelanul întrebă dacă regele doreşte să i se schimbe aşternutul.

Aiuritul avu un gest de nerăbdare.

— Da, asta vreau. Fugi de-o caută, m-auzi?

Se întoarse apoi în odaia lui şi începu iar să se rotească încolo şi încoace, muncit de temeri nedesluşite, întrebându-se: „O mai fi locuind în palat? Vor da oare de dânsa?”

După câteva clipe, madama Eudeline intră, ducând pe braţe un vraf de albituri şi, doar văzând-o, Ludovic al X-lea simţi că nu-i mai este frig.

— Monseniore Ludovic… vreau să zic, măria-ta! izbucni ea. Ştiam că nu trebuia să ţi se pună cearşafuri noi. Dormi prost în ele. Domnul de Trye a poruncit asta! Zicea că aşa-i datina. Eu voiam să pun cearşafuri spălate de mai multe ori, subţiri şi moi.

Era o femeie blondă, în floarea vârstei, înaltă şi pieptoasă, cu nişte sâni mari de doică, îmbiindu-te prin toată făptura ei la tihnă, la moleşeală şi la odihnă. Avea 32 de ani, dar faţa ei păstra nu ştiu ce aer de mirare liniştită, ca al unei fetişcane, şi numai uitându-te la ea îţi simţeai inima mai uşoară. De sub scufia albă ce şi-o punea de obicei la culcare, ieşeau nişte cosiţe lungi aurii care se desfăceau pe umeri. Îmbrăcase în grabă o rochie peste cămaşa de noapte.

Ludovic rămase o clipă cu ochii la ea, fără să scoată o vorbă.

— Nu pentru cearşafuri am trimis să te cheme, spuse în sfârşit.

O roşeaţă uşoară, datorită fâstâcelii, împurpură obrajii madamei.

— Vai, monseniore… măria-ta, vreau să zic! Fiindcă v-aţi întors la palatul acesta, v-aţi adus aminte de mine…

Ea fusese întâia lui ibovnică, şi trecuseră zece ani de atunci. În ziua când aflase – avea cincisprezece ani pe vremea aceea – că îl vor însura în curând cu o prinţesă de Burgundia, pe Aiurit îl apucară toate năbădăile, vrând să descopere numaidecât ce e dragostea, dar se simţi totodată cuprins de groază la gândul că s-ar putea să nu ştie să facă cele cuvenite cu soţia. În timp ce se punea la cale logodna, iar Marigny cântărea cu Filip cel Frumos foloasele teritoriale sau militare ale acestei încuscriri, tânărul prinţ nu se gândea decât la asta. Noaptea îşi închipuia toate doamnele de la curte gemând sub îmbrăţişarea lui înfocată, iar ziua se pomenea în faţa lor, bălăbănindu-şi mâinile, cu gura căscată.

Apoi însă, într-o după-amiază, pe un coridor al palatului, se năpustise fără veste asupra acestei fete frumoase care păşea domol înaintea lui, cu braţele încărcate de rufe. Se aruncase peste dânsa cu atâta îndârjire, cu atâta furie, de parcă îi purta pică, socotind-o vinovată pentru frica ce intrase în el. „Asta, ori niciuna”, îşi zicea, „acum, ori niciodată”… Nu o siluise, de altminteri; tulburat, pătruns de

teamă şi neîndemânatic cum era, nu ar fi fost în stare de aşa ceva. Îi ceruse Eudelinei, cu glas poruncitor, să-l înveţe ce-i dragostea. Lipsit de îndrăzneala bărbatului, înţelegea să folosească autoritatea sa de prinţ. Avusese noroc; Eudeline nu-l luase în râs, socotind că-i oarecum o cinste să se supună dorinţelor acestui fiu de rege, ba lăsându-l chiar să creadă că o face cu plăcere. Aşa de bine ştiuse să-l înveţe, că mai târziu Aiuritul ajunsese să se simtă întotdeauna bărbat în faţa ei.

Mai cu seamă când începea să se îmbrace pentru vânătoare sau chiar pentru a se duce să deprindă mânuirea suliţei şi a săbiei, Ludovic trimitea după dânsa, şi Eudeline înţelese repede că nevoia de dragoste nu-l apuca decât atunci când îl încolţea frica. Vreme de câteva luni, înainte ca Marguerite să fi sosit la curte, şi chiar puţin timp după aceea, ea îl ajutase cu belşugul unui trup mare şi liniştit să-şi biruie spaimele. Iar sfioasa gingăşie de care Aiuritul era în stare uneori tot acestei femei frumoase o datora.

— Fiică-ta unde-i? întrebă el.

— E la maică-mea, care o creşte. N-am vrut să rămână cu mine aici; prea e leită tată-său, răspunse Eudeline, zâmbind cu jumătate gură.

— Asta, barem, cred că-i într-adevăr a mea, zise Ludovic.

— Vai, dar bineînţeles, monseniore! E chiar a domniei-tale! Voiam să zic, a măriei-tale! În fiecare zi îţi seamănă tot mai mult la faţă! Şi ar fi fost supărător lucru ca slujitorii palatului să vadă asta.

Căci o fetiţă, care fusese botezată Eudeline, se născuse din îmbrăţişările acelea de mântuială. Orice femeie cât de cât pricepută în a trage sforile şi-ar fi legat soarta de plodul pe care-l purta în pântec, întemeind o stirpe de prinţi. Eudeline însă, văzându-l pe Aiurit tremurând aşa de tare la gândul că va trebui să destăinuiască tatălui său cele întâmplate, avusese încă o dată milă de el şi tăcuse. Bărbatu-său, care era grefier al domnului de Nogaret, nu voise să creadă că ajunsese borţoasă prin vreo minune

picată din cer, tocmai pe când el bătea drumurile Provansei, ţinându-se după marele dregător. Atâta zbierase, că Eudeline sfârşi prin a face mărturisire. Aşa se întâmplă întotdeauna, ca bărbaţii de aceeaşi teapă să aibă neveste de acelaşi soi. Grefierul nu era om să dea cu barda-n Dumnezeu, iar când află de la cine îi venea ploconul, groaza ce-l cuprinse îi potoli mânia, aşa cum ploaia biruie vântul. Se hotărî şi el să-şi ţină gura, orânduindu-şi astfel treburile ca să lipsească din Paris cât mai des. Muri de altminteri puţină vreme după aceea, răpus nu atâta de tristeţe, cât de dizenterie.

Iar madama Eudeline continuase să vadă de albiturile palatului, primind pentru aceasta simbrie, câte cinci gologani la fiecare sută de feţe de masa spălate. Ajunsese întâia lenjereasă, ceea ce în casa regelui nu era o slujbă de rând.

În vremea asta, Eudeline cea mică creştea, cu acea neobrăzare pe care o au bastarzii de a-şi arăta parcă într-adins trăsăturile adevăratei lor obârşii. Puţini însă cunoşteau taina.

Madama Eudeline îşi zicea că Aiuritul are să-şi aducă aminte într-o zi de odrasla ei.

Îi făgăduise cu atâta hotărâre, îi jurase aşa de solemn ca în ceasul când va fi rege are s-o acopere pe fiică-sa cu aur şi că are s-o ridice la măriri, şi că dânsa avea numai de câştigat aşteptând până atunci!

Se gândea acum că avusese dreptate încrezându-se în cuvântul lui şi se minuna văzându-l atât de grăbit să-şi ţină jurămintele. „N-are inimă rea, cugeta în sinea ei. E o fire stranie, dar nu e om rău.”

Tulburată de amintiri, de fuga timpului, de ciudăţeniile soartei, Eudeline se uita la suveranul acesta, care aflase în braţele ei întâia zvâcnire a bărbăţiei sale neliniştite şi care sta acum înaintea ei în cămaşă lungă, aşezat într-un jilţ, cu părul căzut până la bărbie şi cu braţele în jurul genunchilor.

„Pentru ce mie, îşi zicea dânsa, pentru ce tocmai mie mi s-a întâmplat una ca asta?”

— Ce vârstă are fiică-mea astăzi? întrebă el. Nouă ani, nu-i aşa?

— Chiar nouă, maria-ta.

— Am să-i dau rang de prinţesă îndată ce-o ajunge la vârsta măritişului. Asta-i vrerea mea. Iar ţie, ce-ai pofti să-ţi dau?

Avea nevoie de dânsa. Ar fi fost clipa cea mai potrivită, acum, ori niciodată, să-i ceară ceva. Faţă de puternicii lumii modestia nu slujeşte la nimic şi trebuie să te grăbeşti a le cere ce ai de cerut cât timp îi vezi în toane bune. Căci, după aceea, ei se simt dezlegaţi de orice recunoştinţă doar pentru că s-au arătat gata să-ţi dea ceva şi uita să mai dea. Aiuritul şi-ar fi petrecut chiar toată noaptea vorbind de dărnicia lui, numai ca Eudeline să stea cu el până în zori. Dar, luată aşa, pe neaşteptate, ea se mulţumi să răspundă:

— Cum ţi-o plăcea, maria-ta.

Atunci, deoarece nu-i stătea în fire să poarte de grija altora, Ludovic se apucă să cugete numai la ale lui.

— Ah, Eudeline, Eudeline, izbucni deodată, ar fi trebuit să trimit după tine mai curând şi să te aduc la palatul Nesle, unde am avut mari necazuri lunile acestea.

— Ştiu, monseniore, că ai suferit amarnică ocară de la soţia măriei-tale… Dar nu m-aş fi încumetat să viu la tine, nu ştiam dacă vederea mea are să-ţi facă plăcere sau ruşine.

El n-o mai asculta. Şi într-însul se trezeau amintiri precise. Ochii lui mari albaştri luceau în lumina candelei. Eudeline ştia bine ce voia să zică această privire; o avea aidoma la 15 ani şi n-are să aibă niciodată alta în faţa femeilor.

— Fii bună de te culcă, porunci el deodată.

— Aici, monseniore… vreau să spun, măria-ta? murmură Eudeline, puţintel înfricoşată, arătând patul lui Filip cel Frumos.

— Da, chiar aici, răspunse cu glas înăbuşit Aiuritul.

Între ceea ce i se părea a fi o pângărire şi refuzul de a i se supune, ce putea să facă? La urma urmei, el era acum regele, şi patul acesta al lui era. Îşi scoase scufia, lepădă rochia şi cămaşa, lăsând să-i cadă pe spate cosiţele-i aurii, desfăcute. Era mai plinuţă ca odinioară, dar tot mai avea frumoasa-i arcuitură a şalelor, dosul mare şi odihnitor, şoldul mătăsos în care juca lumina… Mişcările îi erau molatice şi tocmai această moliciune stârnea pofta lacomă a Aiuritului. O privea urcând cele câteva trepte de stejar şi se gândea că, aşa cum se punea o ploscă cu apă fierbinte în culcuş pentru a goni frigul, frumosul ei trup va goni îndată duhurile rele cuibărite în patul acela.

Puţintel tulburată, puţintel uluită, dar mai cu seamă hotărâtă să se lase în voia soartei, Eudeline se vârâse sub plapuma cusută în fir de aur.

— Aveam dreptate, zise ea numaidecât, cearşafurile acestea noi te zgârie! Ştiam eu asta.

Tremurând de nerăbdare, Ludovic îşi scosese cămaşa; cu pieptul scofâlcit şi umerii ciolănoşi, greoi şi neîndemânatic, se aruncă peste dânsa cu o grabă deznădăjduită, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu scape cumva clipa prielnică.

Grabă zadarnică! În unele privinţe, regii sunt la fel cu ceilalţi oameni, şi nu toate cele ascultă de porunca lor. Poftele Aiuritului îi veneau mai ales dintr-o aţâţare a închipuirii. Agăţat de umerii Eudelinei, ca un înecat de o scândură, se căznea doar cu o pospăială să-şi biruie slăbiciunea care părea să nu se mai sfârşească. „Fireşte, îşi zicea Eudeline, dacă tot aşa o cinstea şi pe doamna Marguerite, înţeleg de ce l-a înşelat.”

Toate ostenelile tăcute cu care dânsa se strădui, darnică, să-l îmbie în fel şi chip, toate silinţele lui, care nu erau ale unui prinţ gâfâind pe urmele izbânzii, rămaseră zadarnice. În cele din urmă, se ridică, tremurător, istovit, ruşinat, şovăind între furie şi lacrimi.

Dânsa încercă să-l potolească:

— Ai umblat aşa de mult astăzi, ţi-a fost aşa de frig şi inima trebuie să-ţi fie atât de întristată… E foarte firesc în seara în care ţi-ai îngropat tatăl, şi una ca asta i se poate întâmpla oricui, crede-mă.

Regele stătea cu ochii aţintiţi la frumoasa femeie blondă ce i se dădea fără ca el s-o poată lua, culcată acolo, parcă pentru a întrupa vreo pedeapsă a zeilor, şi care îl privea cu milă.

— Târfa asta! spuse el. E din pricina acestei târfe…

Eudeline se trase o clipă îndărăt, crezând că ocara era pentru dânsa.

— Mă gândii la Marguerite. Nu mă pot opri să gândesc la ea, s-o am mereu înaintea ochilor… Şi apoi, izbucni el deodată, mai e şi patul acesta! E blestemat, te paşte nenorocirea culcându-te în el!

— Ba nu, monseniore Ludovic, răspunse Eudeline foarte încet, atrăgându-l la dânsa. E un pat bun, dar e un pat de rege. Şi am priceput numaidecât ce-ţi lipseşte: pentru a goni ceea ce te împiedică, trebuie să culci o regină în patul acesta.

Vorbea mişcată, sfioasă, nici câtuşi de puţin necăjită, căci era o făptură bună la suflet.

— Crezi asta, Eudeline? întrebă Aiuritul, întorcându-şi ochii spre dânsa.

— Dar fireşte, monseniore Ludovic, într-un pat de rege e nevoie de o regină, mai spuse o dată.

— Voi avea poate una în curând, şi se pare că e blondă ca tine.

— Sunt foarte măgulită de ceea ce-mi spui, monseniore, răspunse Eudeline.

Şi îşi întoarse faţa pentru a-şi ascunde rana la inimă pe care i-o făcuse.

— Se pare că-i tare frumoasă, urma Aiuritul, şi grozav de virtuoasă… Trăieşte la Neapole.

— Dar fireşte, monseniore Ludovic, dar fireşte, sunt foarte sigură că te va face fericit. Acum, trebuie să încerci să

dormi.

Eudeline îi aşează capul pe umărul ei călduţ, care mirosea a levănţică. Ca o mamă, îl asculta visând cu glas tare la femeia aceea necunoscută, la prinţesa depărtată al cărei loc îl ţinea dânsa atât de zadarnic în noaptea asta. El uita de necazurile sale trecute şi de înfrângerile sale de astăzi, mângâindu-se cu încântătoarele năluciri ale viitorului.

— Dar fireşte, monseniore Ludovic, chiar o soţie ca aceasta îţi trebuie. Să vezi cum ai să te simţi în toate puterile lângă dânsa.

Aiuritul tăcu în sfârşit. Şi Eudeline rămase îngândurată, fără a îndrăzni să se mişte, cu ochii mari deschişi la licărirea tremurătoare a candelei, aşteptând să se ivească zorile pentru a pleca de acolo.

Regele Franţei dormea.

PARTEA A DOUA.

LUPII SE MĂNÂNCĂ ÎNTRE EI.

I.

AIURITUL ÎŞI ŢINE ÎNTÂIUL SĂU CONSILIU.

De şaisprezece ani, în fiecare zi când intra în camera de consiliu, Enguerrand de Marigny ştia că are să dea acolo de prieteni. În dimineaţa aceea însă, de cum trecuse pragul, avu certitudinea că totul nu mai era ca înainte şi rămase o clipă nemişcat, cu mâna stângă la gulerul caftanului şi cu dreapta strânsă pe geanta în care-şi ţinea hârtiile.

De fiecare parte a mesei lungi se afla cam acelaşi număr de persoane ca de obicei; focul din vatră sfârâia şi împrăştia în încăpere acelaşi miros cunoscut de lemne arse. Doar feţele oamenilor, ele nu mai erau aceleaşi.

Fireşte, membrii familiei regale care, după lege şi datină, făceau parte din consiliul de taină, conţii de Valois şi d'Evreux, contele de Poitiers, tânărul prinţ Charles şi căpetenia oştirii Gauthier de Châtillon, se găseau acolo, dar nu mai erau pe locurile lor de totdeauna, iar monseniorul de Valois se aşezase în dreptul jilţului regal, unde şedea de obicei Marigny.

Şi nici Raoul de Presle, nici Nicole de Loquetier, nici Guillaume Dubois, pravilişti cu greutate, slujitori credincioşi ai lui Filip cel Frumos, nu erau de faţă. Oameni noi le luaseră locul: Mathieu de Trye, şambelanul lui Ludovic al X-lea, Etienne de Mornay, cancelarul contelui de Valois, alţii încă pe care Marigny îi cunoştea, dar nu lucrase niciodată cu dânşii.

Nu era chiar o schimbare de guvern, ci mai degrabă, cum s-ar zice în graiul zilelor noastre, o remaniere a cabinetului.

Dintre foştii sfetnici ai Regelui de fier, doar Hugues de Bouville şi Béraud de Mercoeur fuseseră păstraţi, fără îndoială, pentru că amândoi făceau parte din nobleţea înaltă. Dar şi dânşii se vedeau împinşi la celălalt capăt al mesei. Toţi sfetnicii ieşiţi din burghezime erau scoşi. „Se cuvenea barem să fiu şi eu înştiinţat de aceste schimbări!” îşi zise Marigny într-o pornire de mânie.

Întorcându-se spre Hugues de Bouville, întrebă foarte tare, ca să-l audă toţi:

— Domnul de Presle e bolnav? Domnii de Bourdenai, de Briançon şi Dubois fost-au împiedicaţi de treburi să vină, de nu văd pe niciunul din ei? Trimis-au vorbă să li se scuze lipsa?

Burduhănosul Bouville avu o clipă de şovăire şi răspunse, plecându-şi ochii de parcă se simţea vinovat:

— Nu eu am avut sarcina de a aduna consiliul. Domnul de Mornay e cel care s-a îngrijit de asta.

Privirea lui Marigny se încruntă şi toţi se aşteptară să-l vadă izbucnind.

Dar contele de Valois se şi vârâse în vorbă, rostind cu glas tărăgănat şi îngăduitor:

— Nu cumva ai uitat, dragul meu Marigny, că regele cheamă la consiliu după cum vrea şi pe cine vrea? E dreptul suveranului.

Se simţea în cuvintele „dragul meu Marigny” o bunăvoinţă dispreţuitoare, care nu-i scăpă întâiului cârmuitor al ţării. Niciodată, pe când trăia Filip cel Frumos, Valois nu i-ar fi

vorbit astfel. Marigny era gata să răspundă că, dacă regele avea într-adevăr dreptul de a pofti la consiliul său pe cine-i plăcea, avea şi datoria de a alege oameni care să ştie de rostul trebilor ţării şi că priceperea nu se capătă peste noapte. Găsi însă mai nimerit să-şi păstreze forţele pentru o dezbatere mai prielnică şi se aşeză, părând liniştit, în faţa monseniorului de Valois, pe scaunul rămas gol la stânga jilţului regal.

Enguerrand de Marigny avea 49 de ani, părul roşcat care, cu vârsta, începuse să cam îngălbenească, pieptul zdravăn şi umerii laţi. Bărbia groasă arăta încăpăţânare, pielea îi era noduroasă, nasul scurt, cu nările foarte largi. Îşi ţinea gâtul întins înainte şi părea întotdeauna gata să izbească cu fruntea, ca taurii. Uitătura, sub pleoapele mari, era vioaie, iute, poruncitoare, iar mâinile, prin fineţea lor nervoasă, păreau nepotrivite cu înfăţişarea greoaie a făpturii sale.

Îşi deschise geanta, scoase de acolo hârtiile, pergamentele şi plăcuţele ceruite, pe care le rândui în faţa lui. Dar, negăsind sub tablaua mesei cârligul de care îşi agăţa de obicei geanta, avu un suspin de ciudă şi înălţă din umeri.

Monseniorul de Valois intrase în vorbă cu nepotu-său Charles, căruia îi dădu de veste că o plăcută surpriză îl aşteaptă peste câteva clipe, îndemnându-l totodată să-i dea sprijinul său pentru ceea ce pusese la cale. În pofida doliului curţii, sau tocmai din pricina asta, monseniorul de Valois purta veşminte mai strălucite ca niciodată. Catifeaua neagră a giubelei sale, tivită cu blană scumpă, brăzdată cu înflorituri de argint şi cozi de cacom, îl împodobea ca pe un cal de dric. Nici o hârtie nu se afla în faţa lui şi nimic pentru a face vreo însemnare. Cancelarul Etienne de Mornay avea sarcina măruntă de a citi şi scrie pentru stăpânu-său, acesta mulţumindu-se să vorbească.

Se auziră paşi pe coridor.

— Vine monseniorul Ludovic, zise Hugues de Bouville.

Valois se ridică cel dintâi, cu un fel de măreţie şi un respect atât de bătător la ochi faţă de cel care intra, încât

devenea un gest ocrotitor.

— Scuzaţi-mi, domnilor, întârzierea…

Se opri, nemulţumit de ceea ce spusese. Uitase că regele nu era niciodată în întârziere, pentru că intra întotdeauna ultimul în consiliu.

Se simţi iar pătruns de teamă, ca în ajun la Saint-Denis şi ca noaptea trecută. Acum ar fi trebuit să se arate rege. Dar aceasta nu-i o însuşire care-ţi pică din cer, iar Ludovic aşteptă, cu braţele niţel depărtate de trup, cu ochii înroşiţi după noaptea nedormită, pe care un somn prea scurt n-o putuse înlocui. Uita să le spună sfetnicilor să şadă şi să se aşeze el însuşi.

Clipele treceau, tăcerea se făcea tot mai apăsătoare, şi fiecare simţea că regele şovăie.

Marigny avu gestul care trebuia: trase încetişor jilţul regelui, ca pentru a-i îngădui lui Ludovic să se aşeze.

Ludovic se lăsă în jilţ, murmurând:

— Luaţi loc, domnilor.

Îl revăzu în gând pe tatăl său, şezând în acelaşi scaun şi, fără să vrea, luă atitudinea lui, cu palmele amândouă pe masă şi privirea aţintită înainte, parcă în gol. Aceasta îi dădu un pic de încredere în sine pentru a se întoarce spre cei doi fraţi ai săi şi a le spune cu un glas firesc:

— Aflaţi, mult iubiţilor fraţi ai mei, că întâiul meu hrisov în această dimineaţă pentru voi a fost. Filip, comitatul tău de Poitiers l-am înălţat la rang de pairie, şi iată-te de azi încolo printre pairii noştri, ca să stai lângă mine, pentru a mă ajuta să apăr coroana, aşa cum unchiul nostru Valois a stat lângă părintele nostru, Dumnezeu să-l odihnească. Tu, Charles, vei primi să-ţi fie moşie, cu toate veniturile lor, târgurile şi satele comitatului La Marche, pe care părintele nostru l-a răscumpărat de la neamul Lusignanilor şi avea de gând, ştiu asta, să ţi-l dea pe mână.

Filip şi Charles se ridicară şi, apropiindu-se de fratele lor, îl sărutară pe obraz, în semn de mulţumire. Monseniorul de

Valois întoarse faţa către nepotu-său Charles, voind parcă a-i spune: „Vezi, am lucrat bine pentru tine”.

Ceilalţi clătinară din cap, bucuroşi: pentru un început de domnie, lucrurile nu porniseră rău.

Ludovic al X-lea era însă nemulţumit, căci uitase să înceapă, aşa cum avusese de gând, cu o închinare adusă amintirii tatălui său şi cu o vorbă despre continuitatea monarhiei. Pusese totuşi să i se pregătească de dimineaţă două fraze bine ticluite, dar ele îi zburaseră din minte în tulburarea ce-l cuprinsese de cum intrase, şi acum nu mai avea nimic de spus.

Tăcerea se făcu iarăşi apăsătoare. Prea se simţea că lipseşte cineva din această adunare: mortul.

Enguerrand de Marigny îl privea pe tânărul rege, aşteptând în chip vădit să-l audă rostind: „Domnule, te întăresc în drepturile pe care le ai astăzi, de locţiitor al regelui şi cârmuitor a toată ţara, ca şi în slujbele de şambelan, vistiernic şi supraveghetor al palatului nostru, căpitan al Luvrului…”

Deoarece nimic nu ieşea din gura regelui, Marigny făcu aşa ca şi cum acestea ar fi fost rostite şi întrebă:

— Despre care treburi doreşte regele să fie pus în cunoştinţă? Despre tributurile şi dăjdiile ce s-au strâns, despre starea vistieriei, despre hotărârile înaltei curţi de judecată, despre foametea ce domneşte în ţară, despre locurile în care se găsesc oştile noastre, despre situaţia din Flandra, despre revendicările şi plângerile cârdăşiilor de baroni din Burgundia şi Champagne?

Ceea ce însemna, vorbind pe şleau: „Măria-ta, iată de care treburi mă ocup, şi de multe altele încă, al căror şir lung aş putea să ţi-l deapăn. Crezi că ai fi în stare să te lipseşti de mine?”

Îngrijorat şi copleşit parcă, Aiuritul se întoarse către unchiul său Valois cu o mutră care cerşea sprijin.

— Domnule de Marigny, nu pentru treburile acestea ne-a adunat regele, zise contele de Valois; are să le asculte mai

târziu.

— Dacă nu sunt înştiinţat dinainte despre rosturile consiliului, eu nu le pot ghici, monseniore, răspunse Marigny.

— Regele, domnilor, urmă Valois, fără să ţină seama de întrerupere, regele doreşte să audă sfatul nostru în privinţa celei dintâi griji ce trebuie, ca vrednic suveran, să aibă, grija stirpei sale şi a urmaşilor la tron.

— Chiar la aceasta mă gândeam, domnilor, spuse Aiuritul, încercând să găsească tonul măreţiei pentru a-şi arăta o dorinţă care-i lipsea. Întâia mea datorie este de a mă îngriji să am urmaş la tron, şi pentru aceasta îmi trebuie o soţie…

Apoi rămase cu gura căscată, neştiind ce să mai spună.

— Regele socoate, aşadar, că trebuie să se însoare din nou, vorbi iarăşi Valois, şi gândul i s-a îndreptat, după îndelungată chibzuire, către prinţesa Clémence a Ungariei, nepoata regelui Neapolei. Noi dorim să auzim părerea voastră înainte de a trimite solie.

Acest „noi dorim” izbi neplăcut urechea câtorva dintre cei de faţă. Era oare monseniorul de Valois cel care domnea?

Filip de Poitiers îşi aplecă într-o parte chipul său prelung. „Iată deci, gândi el, pentru ce au început prin a mă îmbrobodi cu pairia! Câtă vreme Ludovic nu se însura din nou, eram al doilea la rând printre urmaşii la tron, după mititica de Jeanne, bănuită că ar fi bastardă. Dacă îşi ia o nouă soţie care-i face alţi copii, eu nu mai sunt nimic… Şi asta au hotărât-o fără a se sinchisi de Charles şi de mine, care ne aflăm în aceeaşi încurcătură ca şi Ludovic, cu nevestele întemniţate.”

— Care este părerea domnului de Marigny în această privinţă? întrebă Filip de Poitiers pentru a-l sâcâi pe Valois.

Săvârşea totodată, cu dinadinsul, o mare necuviinţă faţă de frate-său mai mare, căci rânduiala era ca suveranul, şi numai dânsul, să-i poftească pe sfetnicii săi a-şi da părerea. Puteai să aştepţi mult şi bine ca sa vezi una ca asta la un consiliu al regelui Filip!

Astăzi, însă, părea că fiecare porunceşte, şi fiindcă unchiul noului rege îşi lua nasul la purtare, grozăvindu-se în faţa consiliului, fratele putea foarte bine să-şi îngăduie a face la fel.

Marigny îşi împinse niţel înainte fruntea de taur şi toţi ghiciră că acum are să se repeadă.

— Prinţesa Clémence a Ungariei are, negreşit, mari însuşiri pentru a fi regină, zise el, de vreme ce gândul regelui s-a oprit la dânsa. Dar, lăsând la o parte că e nepoata monseniorului de Valois, ceea ce fireşte e de ajuns ca să ne fie dragă, nu prea văd ce ar putea să aducă ţării această căsătorie. Tatăl ei, Charles-Martel, a murit de mult, nefiind rege al Ungariei decât cu numele; frate-său, Charobert (spre deosebire de monseniorul de Valois, care se izmenea rostind aceste nume ca italienii, Marigny le zicea pe franţuzeşte), a izbutit cu chiu, cu vai anul trecut, după cincisprezece ani de stăruinţe şi de lupte, să-şi pună această coroană a Ungariei, care i se cam clatină pe cap. Toate domeniile şi principatele dinastiei d'Anjou sunt de pe acum împărţite printre neamurile acestei familii, aşa de numeroasă, că se întinde peste lume ca o pată de ulei pe faţa de masă, astfel că în curând s-ar putea crede că dinastia Franţei nu e decât o spiţă a neamului d'Anjou. Nu putem aştepta de la o asemenea căsătorie vreo mărire a ţării, aşa cum o dorea întotdeauna regele Filip, nici vreun ajutor, la caz de război, dacă s-ar simţi nevoie, căci toţi prinţii aceştia depărtaţi au destul de furcă pentru a-şi păstra ţările lor. Cu alte cuvinte, sunt convins că părintele măriei-tale s-ar fi împotrivit unei căsătorii a cărei zestre e alcătuită mai mult din nori decât din moşii.

Monseniorul de Valois se făcuse roşu de mânie, şi genunchiul îi tremura sub masă. Tot ce se spusese acolo era îndreptat împotrivă-i, şi fiecare frază cuprindea o înţepătură vicleană anume pentru dânsul.

— Dumitale îţi vine uşor, domnule de Marigny, să-i faci pe morţii din morminte să vorbească, izbucni el. Eu unul, însă,

îţi voi răspunde că virtutea unei regine e mai de preţ ca o provincie! Frumoasele căsătorii cu prinţesele de Burgundia, pe care dumneata le-ai pus la cale în chip aşa de iscusit, după ce l-ai încântat cu atâta şiretenie pe frate-meu, nu ne-au adus lucruri prea mari pentru ca să ne dai astăzi sfaturi în această privinţă şi să ne mai putem bizui pe dumneata. Ruşine şi amărăciune pentru toţi, iată ce a ieşit din căsătoriile pe care le-ai urzit.

— Da, asta aşa e! strigă deodată Aiuritul.

— Măria-ta, răspunse Marigny, cu un dispreţ abia simţit, erai încă foarte tânăr când tatăl măriei-tale a hotărât să te însoare, iar monseniorul de Valois nu părea pe atunci să arate ceva împotrivă, căci s-a grăbit să-l însoare pe însuşi fiul său cu sora prinţesei Marguerite, fără să se prea uite la înfăţişarea miresei, pentru a se înrudi mai de aproape cu prinţesa şi cu măria-ta.

Valois primi lovitura fără să poată da vreun răspuns, dar faţa lui acoperită cu bubuliţe se făcu şi mai roşie. Se crezuse într-adevăr foarte dibaci însurându-l pe fiu-său mai mare, Filip, cu sora mai mică a Margueritei, căreia i se zicea Jeanne cea Mărunţică sau Jeanne cea Şchioapă, pentru că avea un picior mai scurt decât celălalt. Şi iată că Marguerite era acum în temniţă, iar şchioapa rămânea în familie.

— Virtutea femeilor măritate e tot aşa de trecătoare ca şi frumuseţea lor, dar provinciile pe care le aduc în zestre, acelea rămân, zise Marigny. Şi monseniorul de Poitiers, care păstrează comitatul Franche-Comté, n-ar putea zice că nu-i aşa.

— Consiliul acesta, îi tăie vorba cu mojicie Valois, are să-şi irosească oare vremea ascultând pe domnul de Marigny aducându-şi singur laude, sau se va grăbi să împlinească dorinţele regelui?

Glasurile se înfierbântau, şi dezbaterea lua tot mai mult înfăţişarea unei răfuieli.

— Pentru a face aceasta, monseniore, i-o întoarse Marigny, s-ar cuveni barem să nu punem carul înaintea boilor. Ne putem gândi la toate prinţesele de pe pământ când e ca regele să-şi aleagă o soţie, şi înţeleg nerăbdarea măriei-sale, deşi trebuie să începem prin a-l desface de cea pe care o are. Contele d'Artois nu pare să fi adus de la Château-Gaillard răspunsurile aşteptate, adăugă el ca să arate că ştia tot ce se întâmplă. Pentru a obţine desfacerea căsătoriei trebuie deci să fie un papă…

—.acest papă pe care ni-l făgăduieşti de şase luni, Marigny, dar care n-a ieşit încă din conclavul-fantomă. Trimişii dumitale la Carpentras s-au priceput aşa de bine să-i batjocorească pe cardinali şi să-i zvârle pe fereastră, că aceştia şi-au luat câmpii cu sutanele suflecate şi nu mai poţi da de ei. N-ai pentru ce te mândri prea mult cu asemenea treabă! Dacă te-ai fi purtat mai blând faţă de slujitorii Domnului, arătându-le un respect care nu-ţi stă de fel în apucături, n-am fi acum la aşa ananghie.

— Am vegheat până în ziua de azi ca nu cumva să se aleagă un papă care să fie la cheremul regelui Neapolei, tocmai pentru că regele Filip voia un papă binevoitor faţă de Franţa.

Oamenii care îndrăgesc puterea nu sunt stăpâniţi, aşa cum se crede adesea, numai de pofta înavuţirii şi a măririlor. Pe aceştia îi mână mai cu seamă dorinţa abstractă de a făuri evenimentele, de a nu lăsa ca ele să se producă fără dânşii, de a înrâuri mersul lumii şi de a afla că au judecat bine în toate câte le-au făcut. Averea şi demnităţile nu sunt în mâna lor decât mijloace ale înfăptuirii sau semne ale puterii.

Marigny şi Valois erau două firi dintr-acest soi de oameni, şi mai totdeauna, în consilii, burghezul procopsit îi venise de hac prinţului de neam mare. Numai Filip cel Frumos ştiuse să-i ţină în frâu pe cei doi vrăjmaşi, slujindu-se cât mai bine de însuşirile militare ale unuia şi de iscusinţa politică a celuilalt.

Ludovic al X-lea era cu totul covârşit de furtuna ce se iscase; dezbaterea mergea prea iute pentru priceperea lui, şi, apoi, nu izbutea să gonească unele amintiri supărătoare din noaptea trecută.

Monseniorul d'Evreux se amestecă în vorbă, încercând să potolească zâzania, şi propuse o cale de mijloc menită să împace amândouă taberele.

— Dacă în schimbul căsătoriei cu prinţesa Clémence, spuse el, am obţine de la regele Neapolei ca papa să fie francez şi alegerea lui să se facă repede…

— Atunci, fireşte că o asemenea învoială ar avea un rost, zise Marigny cu glas mai potolit, dar mă îndoiesc foarte că s-ar putea ajunge la aşa ceva.

— Să trimitem totuşi o solie la Neapole, dacă aceasta este dorinţa regelui.

— Bineînţeles, monseniore.

— Bouville, ce zici? întrebă pe neaşteptate Aiuritul, pentru a-şi da aerul că ia din nou în mână dezbaterea.

Burduhănosul Bouville tresări. Fusese un foarte vrednic şambelan, grijuliu la cheltuială şi bun majordom, dar mintea nu-l ducea prea departe, iar Filip cel Frumos nu i se adresa niciodată în consiliu decât pentru a-i porunci să deschidă ferestrele.

— Măria-ta, zise el, familia din care îţi vei lua soţia e de neam mare, şi ea păstrează cu străşnicie vechile datini ale nobilimii războinice. Pentru noi va fi mare cinste să slujim o regină…

Îşi înghiţi vorba, simţind privirea lui Marigny, care părea să-i zică: „Mă trădezi, Bouville!”

Normand ca şi Marigny, Hugues de Bouville îi era cu cinci ani mai vârstnic. În casa lui îşi începuse Marigny cariera, ca scutier. Scutierul nu întârziase să-şi întreacă stăpânul, dar, credincios, îl târâse mereu după dânsul, în uimitorul său urcuş pe scara măririlor.

Burduhănosul Bouville îşi plecă fruntea. Era un slujitor aşa de devotat al coroanei şi aşa de orbit de măreţia regală, că

la orice vorbă a regelui nu ştia decât să dea din cap, încuviinţând. Că Aiuritul putea fi un nătărău, aceasta nu voia s-o vadă; în ochii lui era Regele, şi Bouville se pregătea să-l slujească cu toată râvna ce-o avusese pentru Filip cel Frumos.

Această slugărnicie îşi primi îndată răsplata, căci Aiuritul hotărî, spre mirarea tuturor, ca Bouville să fie solul ce urma să plece la Neapole.

Nu se împotrivi, totuşi, nimeni. Închipuindu-şi că are să poată duce la capăt, prin scrisori, negocierile privind căsătoria, contele de Valois găsea că un om nu prea deştept, dar supus, era tocmai solul potrivit, în vreme ce Marigny gândea: „N-aveţi decât să-l trimiteţi. Are atâta minte cât un copil de trei ani. Lasă, că vedeţi voi cu ce ispravă se întoarce de acolo.”

Vrednicul slujitor, roşindu-se până la urechi, se pomeni astfel însărcinat cu o înaltă misiune la care nu se aştepta.

— Nu uita, Bouville, că-mi trebuie un papă, îi zise tânărul rege.

— Numai la asta mă voi gândi, măria-ta.

Ludovic al X-lea se arătă nerăbdător să vadă solia plecând cât mai repede. Ar fi vrut ca trimisul său să se şi afle la drum şi, deodată, începu să dea porunci.

— La întoarcere vei trece prin Avignon, urmă el, şi vei face în aşa fel ca să dai zor conclavului. Şi deoarece cardinalii sunt, pare-se, oameni care trebuie cumpăraţi, cată să ai, prin grija domnului de Marigny, aur de ajuns asupra dumitale.

— Da de unde să iau acest aur, măria-ta? întrebă Marigny.

— Ei, fir-ar să fie! De unde! Din vistierie!

— Vistieria e goală, măria-ta, adică a mai rămas în ea atâta ca să avem cu ce face faţă plăţilor până la sfântul Nicolae, dar nimic mai mult.

— Cum, vistieria e goală? izbucni Valois. De ce n-ai spus-o mai devreme?

— Cu aceasta voiam să încep, monseniore, dar nu m-ai lăsat să vorbesc.

— Şi pentru ce, după părerea dumitale, e goală vistieria?

— Pentru că, monseniore, birurile se adună greu când le iei de la un norod înfometat. Pentru că nobilii cei mari, cum o ştii mai bine ca oricare, şi Marigny ridică glasul cu semeţie, nu vor să plătească tributul la care s-au învoit. Pentru că bănetul împrumutat de la bancherii lombarzi a fost cheltuit cu războiul din Flandra, războiul acesta pe care l-ai dorit aşa de mult…

—.şi căruia dumneata ai ţinut să-i pui capăt când şi cum ai voit, strigă Valois, mai înainte ca vitejii noştri să se fi acoperit de glorie, iar vistieria noastră să se fi umplut. Dacă ţara n-a tras foloase de pe urma ciudatelor tratative pe care te-ai grăbit să le închei, îmi închipui că nu tot aşa stau lucrurile în ce te priveşte, Marigny, căci nu-ţi stă în obicei să uiţi a-ţi face parte când pui la cale vreun târg. Am învăţat asta pe pielea mea.

Aducea aminte prin vorbele acestea din urmă de un schimb de pământuri care avusese loc între dânşii în 1310, când Valois îi ceruse lui Marigny să-i cedeze moşia sa de la Champrond pentru cea de la Gaillefontaine, iar mai târziu se socotise tras pe sfoară.

— Oricum ar fi, zise Ludovic al X-lea, Bouville trebuie să pornească la drum, fără întârziere.

Părând să nu ţină seamă câtuşi de puţin de ultimele cuvinte ale regelui, Marigny îşi înălţă glasul:

— Măria-ta, aş dori ca monseniorul de Valois să lămurească ce a vrut să spună adineauri în privinţa tratatelor de la Lille, sau să-şi retragă cuvintele.

O tăcere grozavă se lăsă deodată în sala consiliului. Contele de Valois va îndrăzni oare să repete pe şleau cumplita învinuire pe care o rostise împotriva celui ce fusese mâna dreaptă a fratelui său?

Monseniorul de Valois îndrăzni:

— Eu ţi-o spun de la obraz, domnule, aşa cum oricine o spune în spatele dumitale, că flamanzii te-au cumpărat ca să porunceşti oştirii noastre să se tragă îndărăt, şi că ai sfeterisit nişte bani care s-ar fi cuvenit să intre în vistierie.

Marigny se ridicase. De necaz îi albise faţa noduroasă şi începuse să semene cu statuia sa din galeria marchitanilor.

— Măria-ta, vorbi el, mi-a fost dat să aud astăzi mai mult decât poate auzi un om cinstit în toată viaţa lui. Averile mele le datorez numai mărinimiei regelui, părintele măriei-tale, pentru osteneala ce mi-am dat, ajutându-l în toate trebile cârmuirii vreme de şaisprezece ani. Am fost acum învinuit în faţa măriei-tale de hoţie şi de cârdăşie cu vrăjmaşii ţării, fără ca vreun glas, şi mai cu seamă al măriei-tale, să se ridice spre a mă apăra. Eu cer ca o comisie să fie numită pentru a cerceta socotelile de care sunt răspunzător înaintea măriei-tale, şi numai înaintea măriei-tale.

Mânia e molipsitoare. Ludovic al X-lea se oţărî deodată, necăjit de atitudinea lui Marigny de când începuse consiliul, de felul cum acesta se punea de-a curmezişul planurilor lui, tratându-l ca pe un băieţaş, şi făcându-l să simtă prea făţiş cât e de bicisnic faţă de tatăl său.

— Ei bine, domnule, vom numi această comisie, răspunse el, fiindcă dumneata însuţi o ceri.

Cu această vorbă se despărţea de singurul ministru vrednic să cârmuiască în locul său şi să-i îndrumeze domnia. Nevolnicii nu îngăduie să fie înconjuraţi decât de linguşitorii care le ascund lor înşile nevolnicia. Franţa avea să plătească ani îndelungaţi pentru această clipă de necaz a lui Ludovic al X-lea.

Marigny îşi luă geanta, vârî în ea hârţoagele şi plăcuţele, apoi porni spre uşă; gestul său îl întărâtă şi mai rău pe Aiurit.

— De-acum încolo, adăugă el, să faci bine a nu te mai amesteca în trebile vistieriei noastre.

— Mă voi feri de aşa ceva, măria-ta, zise Marigny, păşind pragul.

Şi i se auziră paşii depărtându-se pe coridor.

Valois îl doborâse, aproape mirându-se singur de iuţeala acestei execuţii.

— Rău ai făcut, frate, îi spuse contele d'Evreux. Unui om ca dânsul nu-i pui mâna-n gât.

— Ba am făcut foarte bine, răspunse Valois, şi în curând îmi veţi fi recunoscători că am făcut-o. Acest Marigny e un buboi pe obrazul ţarii, ce trebuia spart cât mai repede.

— Aşadar, unchiule, întrebă Aiuritul, întorcându-se la singura lui grijă, când hotărăşti să plece solia noastră la prinţesa Clémence?

Îndată ce Valois îi făgădui că Bouville va porni la drum chiar în săptămâna aceea, ridică şedinţa. Era grăbit să-şi dezmorţească picioarele.

II.

DOMNUL DE MARIGNY RĂMÂNE LA CÂRMA ŢÂRII.

Pe când se întorcea acasă, cu trei armăşei înainte, ca întotdeauna, şi urmat de doi grămătici şi un scutier, monseriorul de Marigny nu înţelegea încă bine ceea ce se petrecuse şi cum de soarta i se schimbase în chip aşa de neaşteptat. Mânia îi întuneca judecata. „Netrebnicul ăsta, trântorul ăsta să-mi arunce în obraz că fac învârteli cu tratatele, îşi zicea. O asemenea învinuire are cel puţin haz în gura lui!... Şi regişorul ăsta deştept ca o muscă şi arţăgos ca o viespe, care nu suflă o vorbă ca să mă apere, ci, dimpotrivă, îmi ia vistieria!”

Călărea fără să bage în seamă nimic din înfăţişarea uliţelor, nici a oamenilor, fără să vadă chipurile duşmănoase ale celor care trebuiau să se dea deoparte la trecerea lui. Nu era iubit. Cârmuia oamenii de la aşa înălţime şi de atâta vreme, încât pierduse obiceiul de a-i privi.

Ajunse la palatul său din strada Des Fossées-Saint-Germain, sări de pe cal, fără să mai aştepte sprijinul scutierului, străbătu curtea cu paşi grăbiţi, îşi zvârli mantia întâiului braţ, ce se întinse şi, ţinându-şi mereu geanta cu hârtii în mână, urcă scara ce ducea la întâiul cat.

Palatul acesta semăna mai mult a minister decât a locuinţă particulară: mobile mari, sfeşnice mari, covoare groase, draperii grele, tot numai lucruri trainice, făcute să înfrunte vremea. O oaste întreagă de valeţi vedea de toate acestea.

Enguerrand de Marigny împinse uşa odăii în care ştia că o găseşte pe nevastă-sa. Aceasta se juca, la gura sobei, cu un câine pitic adus din Italia, a cărui blană cenuşie tunsă mărunt îl făcea să semene unui cal de-o şchioapă. Soră-sa, doamnă de Chanteloup, o văduvă guralivă, se afla lângă dânsa.

Văzând mutra soţului ei, doamna de Marigny pricepu numaidecât că o nenorocire se abătuse asupră-i.

— Enguerrand, dragul meu, ce s-a întâmplat? întrebă ea.

Jeanne de Saint-Martin, fina răposatei regine Jeanne, soţia lui Filip cel Frumos, nutrea o admiraţie fără margini pentru bărbatul cu care se măritase şi se topea de grija lui.

— Se întâmplă, răspunse Marigny, că astăzi când stăpânul nu mai e aici ca să-i ţină sub gârbaci, câinii să se năpustească să mă sfâşie.

— Te pot ajuta în vreun fel?

Răspunse aşa de aspru că era destul de mare ca să se apere singur, încât pe doamna de Marigny o podidiră lacrimile. Enguerrand se căi. O apucă de umeri, o sărută pe frunte, sub cununa ei de păr blond cu răsfrângeri cenuşii, zicându-i:

— Ştiu bine, Jeanne, că nu te am decât pe tine ca să mă iubeşti!

Trecu apoi în odaia sa de lucru şi îşi aruncă geanta cu hârtii pe un scaun. Mâinile îi tremurau de era cât pe ce să scape jos un sfeşnic, vrând să-l mute din loc. Scrâşni o înjurătură, apoi făcu câţiva paşi de la fereastră până la cămin, pentru a da răgaz judecăţii sale să-şi stăpânească mânia.

„Mi-aţi luat vistieria, dar aţi uitat că mai am şi alte slujbe. Prea vă grăbiţi, domnilor. Nu mă doborâţi voi cu una, cu două.”

Scutură un clopoţel.

— Să vină patru armăşei, dar repede, spuse servitorului care se arătă în uşă.

Oamenii chemaţi veniră fuga din sala de gardă, având fiecare în mână ghioaga cu floare de crin. Marigny le împărţi poruncile:

— Tu du-te de mi-l caută pe domnul Alain de Pareilles, care trebuie să fie la Luvru, tu, pe frate-meu arhiepiscopul, la palatul episcopal, tu, pe domnii Guillaume Dubois şi Raoul de Presle, iar tu, pe domnul Le Loquetier. Să mi-i găsiţi oriunde ar fi. Îi aştept aici.

După ce armăşeii plecară, Enguerrand împinse uşa încăperii unde lucrau secretarii.

— Să vie careva din voi pentru a scrie ceva! le strigă el.

Un slujbaş se ivi îndată, aducându-şi pupitrul şi penele.

„Măria-ta, începu să dicteze Marigny, stând în picioare, cu spatele la cămin, în starea în care mă află întoarcerea la Dumnezeu a celui mai mare rege din câţi a avut Franţa…”

Îi scria lui Eduard al II-lea, rege al Angliei şi ginere al lui Filip cel Frumos în urma căsătoriei sale cu prinţesa Isabelle a Franţei. Începând din 1308, anul acestei căsătorii pe care el se ostenise s-o pregătească, Marigny avusese mai multe prilejuri să-i facă lui Eduard tot felul de servicii politice sau personale. Căsnicia mergea ca vai de lume, iar Isabelle se plângea de apucăturile pidosnice ale soţului ei. În Guyenne situaţia rămânea tot aşa de încordată ca mai înainte… Marigny fusese trimis împreună cu vrăjmaşul său Charles de Valois pentru a lua parte, în numele regelui Franţei, la ceremoniile încoronării din catedrala Westminster. În 1313, cu prilejul venirii sale în Franţa, suveranul englez îl răsplătise pe locţiitorul regelui, făcându-i o pensie pe viaţă de o mie de livre.

Astăzi, Marigny era cel care avea nevoie de regele Eduard pentru a-i cere să pună o vorbă în sprijinul său. În scrisoarea întocmită, el se pricepu să dea acestuia a înţelege că avea de câştigat dacă trebile Franţei n-ar

încăpea pe alte mâini. Cei care lucraseră împreună la pacea împărăţiilor trebuiau să rămână uniţi.

Conţopistul se grăbi să usuce pergamentul şi să-l întindă lui Marigny ca să-şi pună parafa.

— O dăm curierilor, monseniore? întrebă el.

— Nicidecum. Aceasta o va duce la Londra fiul meu. Trimite unul din secretari să mi-l caute, dacă nu cumva se află pe aici.

Îndată ce slujbaşul părăsi încăperea, Marigny se descheie la gulerul caftanului; bătălia începută făcea să-i zvâcnească pieptul.

„Sărmană ţară, îşi zise. În ce hal au s-o aducă, dacă i-am lăsa de capul lor! De aceea m-am străduit oare atâta, ca să văd cum totul se duce de râpă?”

Asemenea tuturor acelora care au stat vreme îndelungată la cârmă, ajunsese să se creadă una cu ţara şi să socotească orice atingere adusă persoanei sale ca o atingere adusă intereselor statului. De data aceasta, ce-i drept, nu se înşela; dar era gata, fără măcar a-şi da seama, să se ridice împotriva ţării de îndată ce i se mai tăia din puterea de a o conduce.

În prada acestui zbucium, îl primi pe frate-său, Jean de Marigny. Cu trupul subţire strâns într-o mantie violetă, arhiepiscopul avea o înfăţişare studiată temeinic, care nu-i plăcea locţiitorului regesc. Îl mânca limba să-i zică lui frăţâne-său: „Mutra asta s-o iei faţă de canonicii tăi, dacă-ţi place, dar nu faţă de mine, care te ştiu de când îţi vărsai supa pe bărbiţă şi-ţi suflai nasul în degete”.

În zece fraze îi arătă pe scurt ce se petrecuse la consiliu şi, fără să mai piardă o clipă, îi dădu îndrumările sale pe acelaşi ton tăios cu care vorbea slujbaşilor săi:

— Nu vreau să se aleagă nici un papă deocamdată, căci câtă vreme nu există papă îl am pe rege în mâna mea. Nu cumva să se ţină vreun conclav ales pe sprânceană şi gata să asculte de poruncile lui Bouville. Cardinalii să nu-şi afle tihna la Avignon. Să se certe şi să se sfâşie între dânşii. Fă

ce ştii, Jean, pentru ca toate să se petreacă aşa până voi mai vedea ce-i de făcut.

Jean de Marigny, care începuse prin a împărtăşi mânia fratelui său, se întunecă la faţă când acesta aduse vorba de conclav. Chibzui o clipă, cu ochii la frumosul inel de episcop din deget.

— Ei, la ce te gândeşti? întrebă Enguerrand.

— Planurile tale, frate, mă îngrijorează. Dacă voi aţâţa mai tare zâzaniile care sfâşie conclavul, s-ar putea să-mi înstrăinez prietenia cutărui candidat care, având şanse să ajungă papă, mi-ar da, îndată ce s-ar alege, pălăria de cardinal…

Enguerrand sări în sus:

— Pălăria ta de cardinal! De asta îţi arde acum! Dacă e s-o capeţi vreodată, bietul meu Jean, tot eu am sa ţi-o dau, aşa cum ţi-am dat şi mitra de episcop. Dar dacă te paşte păcatul să treci de partea vrăjmaşilor mei, curând de tot ai să umbli nu numai fără pălărie, ci şi fără papuci, călugăr nemernic, surghiunit la vreo mânăstire! Ai uitat cam repede câte am făcut pentru tine şi beleaua din care te-am scos chiar acum două luni când cu matrapazlâcul ce-ai săvârşit în averea templierilor. Şi fiindcă veni vorba, ce s-a făcut cu afurisita aceea de chitanţă pe care ai dat-o în mâna bancherului Tolomei şi cu care lombarzii m-au silit să-i las în pace când am vrut să le pun bir mai mare? Ai căpătat-o îndărăt?

— Bineînţeles, frate, minţi arhiepiscopul.

Dar se dădu bătut numaidecât.

— Ce trebuie să fac? întrebă.

— Să-mi trimiţi acolo nişte oameni de-ai tăi, pe care te poţi bizui întru totul, adică dintr-aceia pe care într-un fel îi ţii la cheremul tău şi au a se teme de mânia mea. Pune-i să împrăştie zvonuri care să se bată cap în cap, zicând francezilor că noul rege are să lase sfântul scaun să se întoarcă la Roma, iar italienilor, dimpotrivă, că vrea să-l ţină pe viitorul papă lângă Paris. Pune-i să vâre dihonia între dânşii, să se certe cum se ceartă popii de obicei. Bouville al

nostru, culcându-se pe o ureche, n-o va mai scoate la capăt cu ei. Bertrand de Got îi scuturase cam prea tare pe cardinalii ăştia; noi însă îi vom lua altminteri, băgând într-înşii frica de ceea ce nu se vede. Nu-mi ajunge că nu se iubesc unii pe alţii, eu vreau să se urască, şi fiecare să-şi arunce păcatele în capul celuilalt. Iar de tot ce se întâmplă acolo eu să fiu înştiinţat la fiece săptămână, dacă nu zi de zi… Tânărul nostru Ludovic al X-lea vrea un papă? Are să-l aibă când i-o veni ceasul, dar nu orişice papă, care ne-ar face să pierdem dintr-o dată ceea ce regele Filip şi cu mine am smuls în atâta amar de vreme de la doi papi… Fă, dacă se poate, în aşa fel, ca oamenii pe care îi trimiţi să nu se cunoască între dânşii.

Asupra acestora îl lăsă pe frate-său să plece, pentru a-şi primi fiul, care aştepta la uşă. Cum se întâmplă adeseori în familii, Louis de Marigny semăna mai mult cu unchiu-său, arhiepiscopul, decât cu tătâne-său. Era subţirel, foarte grijuliu să arate întotdeauna ca scos din cutie, îmbrăcându-se cam prea bătător la ochi.

Fiu al unei mărimi înaintea căreia se pleca ţara toată şi, pe deasupra, fin al lui Ludovic Aiuritul, habar nu avea ce înseamnă să lupţi pentru a dobândi ceea ce pofteşti. Era uşuratic, îi plăcea să facă pe grozavul şi să-şi dea acel aer de nobleţe ce şi-l iau mai curând odraslele din a doua generaţie decât acelea cu zece rânduri de strămoşi; iar dacă îl admira foarte mult pe tată-său, căruia îi datora totul şi faţă de care se simţea atât de mic, nu se putea totuşi opri de al judeca în sinea lui pentru asprimea apucăturilor sale. Flăcăul acesta avea o singură însuşire, mai bine zis, o singură che-mare: îndrăgea caii, se pricepea la ei şi ştia să-i strunească, de parcă ar fi avut de două veacuri numai cavaleri în neamul său.

— Ludovic, găteşte-te de drum, îi spuse Enguerrand; pleci de îndată la Londra să duci această scrisoare.

Tânărul făcu o mutră plictisită.

— N-am putea lăsa-o pe mâine, tată, sau să mă înlocuiască un curier? Hotărâsem să merg mâine la vânătoare în pădurile dinspre Boulogne… Vânătoare fără alai mare, pentru ca e doliu, însă…

— Vânătoare! izbucni supărat Marigny. Numai la vânătoare ţi-e capul! Şi ţi-ai şi găsit vremea pentru aşa ceva! Nu pot oare cere niciodată nimic de la ai mei, pentru care eu fac orice, fără să-i văd sclifosindu-se? Află deci că eu sunt cel hăituit în clipa de faţă, iar dacă nu mă ajuţi au să mă belească, şi pe tine aşijderea… Dacă un curier putea face treaba asta mi-ar fi dat prin minte fără să mi-o spui tu! Te trimit la regele Angliei şi am să-l înştiinţez de unele lucruri pe care nu le pot încredinţa hârtiei… E oare o cinste destul de mare ca să te poţi lipsi de vânătoarea ta?

— Iartă-mă, tată, zise Louis de Marigny, nu pricepusem.

Marigny luă de pe masă tocul de piele în care era băgată scrisoarea făcută sul.

— Pe regele Eduard îl cunoşti, căci l-ai văzut acum un an la Paris. Îi vei spune limpede următoarele: „Monseniorul de Valois vrea să apuce toată puterea în mâna lui. Mă tem că dacă ar izbuti, să nu schimbe învoielile care s-au făcut între cele două ţări în privinţa Guyanei. Pe de altă parte, Valois ar voi să-l însoare pe noul rege cu o prinţesă din familia de Anjou, care domneşte în Ungaria, ceea ce ar întoarce alianţele noastre mai mult către miazăzi decât înspre miazănoapte.” Atâta să-i spui. Regele Angliei să ia deci aminte de aceste două lucruri! Am să-l ţin la zi cu ce s-o mai întâmpla, dacă s-or ivi altele.

Marigny îşi privi o clipă fiul. „Măriei-sale Eduard mult îi place de frumuseţea bărbaţilor, gândi el. Poate că n-are să rămână nesimţitor la înfăţişarea chipeşă a curierului.”

— Să iei cu tine numai doi scutieri şi rândaşii de care-i nevoie. Nu călători dându-ţi ifose de prinţ, cât te afli pe pământul Franţei. Şi cere-i vistiernicului meu două sute… nu, o sută de livre, au să-ţi ajungă de cheltuială.

Se auziră două bătăi în uşă.

— A sosit domnul Alain de Pareilles, vesti un armăşel.

— Să intre… Cu bine, Ludovic, şi drum bun.

Enguerrand de Marigny îşi îmbrăţişă fiul, lucru ce numai rareori făcea. Se întoarse apoi spre Alain de Pareilles, care intra, îl apucă de braţ şi, arătându-i un jilţ în faţa vetrei, îi spuse:

— Încălzeşte-te, Pareilles, trebuie să te fi pătruns frigul…

Căpitanul a toată arcăşimea avea părul de culoarea oţelului, un obraz adânc brăzdat de vreme şi de războaie, iar ochii lui, care văzuseră atâtea lupte şi silnicii, atâţia oameni puşi la cazne grele sau daţi morţii, nu puteau să se mai mire de nimic. Spânzuraţii de la Montfaucon erau pentru dânsul o privelişte de toate zilele. Numai în anul din urmă dusese pe marele maestru al templierilor la rug, pe fraţii d'Aunay la roată şi pe prinţesele regale la temniţă. De asemenea, sub porunca lui se aflau pâlcurile de arcaşi şi de armăşei din toate fortăreţele, astfel că paza liniştii în toată ţara tot pe dânsul îl privea. Marigny, care nu zicea o vorbă prietenoasă nici unuia dintre ai lui, îl tutuia pe acest vechi camarad, unealtă oarbă şi neşovăitoare a puterii sale.

— Alain, am pentru tine două misiuni, pe care va trebui să le duci la îndeplinire fără zăbavă, zise el. Vei pleca tu însuţi la Château-Gaillard, să mi-l scuturi pe măgarul care comandă acolo… Cum îi mai zice?

— Bersumée, Robert Bersumée, răspunse Pareilles.

— Îi vei spune deci acestui Bersumée să urmeze întocmai poruncile ce i-am dat nu demult, în înţelegere cu regele Filip. Ştiu că a fost pe acolo contele d'Artois. Aceasta este o încălcare a poruncilor mele. Dacă vrea cineva să-l trimită, pe el sau pe altul, trebuie să ceară învoire de la mine. Numai regele poate intra acolo, dar nu mă tem de aşa ceva. Vreau să nu pătrundă nimeni la prinţesa Marguerite, să nu primească nici o scrisoare, nimic! Spune-i deci măgarului că am să-i tai urechile dacă nu se supune întocmai.

— Ce ai de gând să faci cu prinţesa Marguerite? întrebă Pareilles.

— Deocamdată o ţin zălog în mâna mea. Aşadar să nu aibă de-a face cu nimeni, dar să fie bine păzită ca să nu i se întâmple nimic rău. Am nevoie ca ea să trăiască, şi încă multă vreme. Să i se îndulcească chiar traiul, dacă rânduielile temniţei i-ar vătăma sănătatea. Şi acum, a doua poruncă pe care ţi-o dau: îndată ce te vei întoarce din Normandia, te repezi la miazăzi, după ce vei fi trimis înainte trei sute dintre oamenii tăi luaţi din arcăşimea Parisului, ca să te aştepte la Orange. Acolo, te pui în fruntea lor şi îi aşezi în fortul Villeneuve, cu faţa spre Avignon. Vreau să-mi pregăteşti acolo o intrare cu tămbălău mare. Să mi-i pui pe arcaşii tăi să defileze de şase ori de-a lungul meterezelor, pentru ca oricine i-ar vedea deasupra fluviului să-şi închipuie că sunt două mii. Să bâţâie cardinalii în sutanele lor, căci pentru dânşii am urzit asemenea vicleim. Aşa voi izbuti să le joc renghiul ce le-am pregătit pe alte căi. Îndată ce-ai făcut asta, îţi laşi oamenii acolo şi te întorci la Paris.

— Treaba asta e o joacă, domnule Enguerrand, zău aşa! zise Alain de Pareilles. Să mă duc să-l trag de urechi pe măgar şi apoi să bag spaima în grangurii ăia roşii{4} e mai plăcut decât să inspectez garda palatului, unde acuma…

Se opri, şovăind să-şi ducă gândul până la capăt, apoi îşi deşertă ce avea pe inimă:

—.unde acuma, ca să spun drept, Enguerrand, vântul care suflă pe-acolo nu-mi prieşte de fel.

Îşi scutură amărât chica de culoarea oţelului.

— Şi totuşi trebuie să rămâi la locul tău, răspunse Marigny. Teamă mi-i că slujitorii regelui Filip vor avea multe de îndurat în zilele acestea. Am nevoie ca tu să rămâi mai departe în fruntea arcaşilor. Cât priveşte oamenii ce-i vei lua cu tine, precum ţi-am spus adineauri, nu trebuie să-l înştiinţezi pe comandantul oştilor, i-o voi spune eu însumi. Cu bine, Alain.

Trecu după aceea în sala de lucru, unde praviliştii săi, cei pe care îi chemase şi încă alţii ca Briançon şi Bourdenai,

veniţi ei singuri să afle ce mai e nou, sosiseră. La intrarea lui, glasurile atât de cunoscute tăcură deodată.

De-a lungul pereţilor încăperii se înşiruiau jilţuri sculptate, de braţele cărora erau prinse călimări din corn de bou şi, în faţa lor, nişte policioare pentru scris, de care se vedeau atârnând greutăţi ca să ţină întinse pergamentele. Pe stranele care puteau fi întoarse când într-o parte, când într-alta, erau rânduite tot felul de catastife şi hârţoage. Sala semăna astfel a paraclis, sau a bibliotecă de mânăstire.

— Domnilor, zise Ehguerrand de Marigny după ce-i privise mişcat pe oamenii săi de încredere, nu vi s-a făcut cinstea de a fi poftiţi la consiliul de azi-dimineaţă, la care eu am fost. De aceea vom ţine acum între noi un sfat foarte intim.

— Nu va lipsi de la el decât regele Filip, spuse Raoul de Presle, zâmbind cu amărăciune.

— Să ne rugăm ca sufletul său să ne călăuzească, răspunse Marigny. El nu se îndoia de noi.

Apoi, într-o răbufnire a mâniei, izbucni:

— Sunt rugat, domnilor, să mă înfăţişez cu socotelile spre a fi cercetate, şi mi se ia din mână vistieria. Aşa stând lucrurile, vreau ca socotelile acestea să fie foarte limpezi. Porunciţi deci la toate plăşile şi ţinuturile să se plătească tot ce se cuvine a fi plătit, începând cu datoriile cele mai mărunte. Să fie achitate furniturile, lucrările începute, şi toate câte au fost cerute de coroană. Să se plătească în toată ţara până n-o mai rămâne leţcaie în vistierie, chiar dacă plăţile acestea ar putea să sufere amânare.

Ceilalţi pricepuseră numaidecât jocul său. Enguerrand îşi pocni încheietura degetelor, ca şi cum ar fi strâns de gât pe cineva.

— Împăratul Constantinopolei vrea să pună mâna pe vistierie? N-are decât! Dar va trebui să-şi caute într-altă parte răsplata uneltirilor lui!

III

CHARLES DE VALOIS.

Dacă pe partea stângă a Senei, la locuinţa monseniorului de Marigny, se simţea furtună în aer, în schimb, de cealaltă parte a fluviului, în palatul contelui de Valois, domnea veselie mare.

Acolo toate gurile se lăţeau într-un zâmbet de mândrie. Cel mai neînsemnat scutier îşi dădea ifose de ministru când trăgea o săpuneală slugilor; femeile porunceau mai aprig şi ţâncii ţipau mai tare.

Fiecare ştia, sau voia să arate că ştie; fiecare lua parte dinainte şi în felul său la evenimentele ce se vesteau, şi dintr-asta se isca o hărmălaie de lăudăroşenii, de şuşoteli între două uşi, de milogeală linguşitoare şi de forfotă necontenită. Gaşca marilor feudali triumfa.

Văzând mulţimea de oameni care, de a doua zi după furtunosul consiliu, se îmbulzeau pe săli ca să arate că ei sunt cu partidul biruitor, s-ar fi putut spune că adevărata curte nu mai era la palatul regelui, ci la locuinţa lui Valois.

Reşedinţă de rege, de altminteri! Nu vedeai acolo bârnă în tavan care să nu fie sculptată, nici cămin al cărui coş monumental să nu fie împodobit cu scuturile Franţei şi ale Constantinopolei. Pretutindeni pardoseala de piatră nu se mai zărea sub covoarele aduse din Orient, iar pereţii, sub tapiseriile venite din Cipru, ţesute în fir de aur. Pe scrinuri şi policioare argintăria curată şi argintul aurit, strunjite şi şlefuite, se lăfăiau alături de vaze smălţuite şi pietre scumpe.

Şambelani, făcând pe grozavii, îşi şopteau unii altora cu un aer încruntat poruncile, şi nu era grămătic, fie şi cel de pe urmă, care să nu-şi dea aere de mare dregător.

Doamnele şi domnişoarele de onoare ale contesei de Valois sporovăiau în jurul canonicului Etienne de Mornay, care devenea omul cel mai de seamă al zilei după monseniorul de Valois. O întreagă „clientelă” neastâmpărată, clocotitoare, vicleană intra şi ieşea, se grămădea în pervazul ferestrelor, punând ţara la cale. Se foiau toţi pe acolo, prefăcându-se că fuseseră chemaţi, căci în odaia sa

de lucru monseniorul de Valois se apucase de adevărate consultări.

A fost chiar văzut sosind, strigoi dintr-alt veac, sprijinit de un scutier, cu barbă albă, vestitul domn de Joinville, jigărit şi dărâmat de bătrâneţe. Fostul seneşal de Champagne, omul care îl însoţise pe sfântul Ludovic în cruciada de la '48{5}, care fusese martorul principal la procesul canonizării acestuia şi care îşi dictase de curând „Memoriile”, deşi amintirea începuse să i se cam încurce, avea 91 de ani. Pe jumătate orb, cu pleoapele căzute, tremurând pe picioare, cu judecata slăbită, dar încă măgulit că se gândiseră să-l cheme, el aducea contelui de Valois, doar prin prezenţa sa, chezăşia morală a nobilimii războinice de odinioară şi a vechii lumi feudale.

Mirosul îmbietor al puterii se împrăştiase în tot Parisul şi nu părea să se afle om care să nu dorească a-l adulmeca.

În dosul acestei faţade pompoase se ascundea însă o lepră: banii, lipsa de bani, necurmata goană de ani de zile după bani a lui Charles de Valois. Vrând să pară întotdeauna cel dintâi, aşa cum îi stătea în fire, ducea un trai mai presus de veniturile sale şi, înglodându-se în datorii, numai cu chiu, cu vai ajungea să plătească dobânzile. Luxul de care se înconjura îl ţinea foarte scump. Dar mai cu seamă ducea povara nenumăratei, nesăturatei sale familii. Mahaut de Châtillon, nevastă-sa de-a treia, îndrăgea cele mai costisitoare stofe şi n-ar fi îndurat ca vreo altă doamnă să fie mai dichisită ca dânsa. Filip, iubitul său fiu, de când fusese făcut cavaler, nu înceta să cumpere armuri, zale englezeşti, subţiri şi uşoare, cizme din piele de Cordova, lănci făcute din lemnul arborilor de la miazănoapte, săbii nemţeşti.

Harnic la prăsilă, monseniorul de Valois avea treisprezece fete născute din cele trei căsătorii ale sale! Acelea dintre dânsele care se şi măritaseră îl siliseră pe Charles să facă datorii peste datorii pentru ca nunţile lor să fie la înălţimea coroanelor cu care se uneau, iar în ce priveşte pe celelalte,

trebuia să se gândească a le încropi zestre, ca să poată lua nişte soţi de nasul lor.

Cât despre şambelani, scutieri, stolnici şi feciori, aceştia erau droaie şi grozav de lacomi. N-aveai cum să-i împiedici de-a face multă risipă şi de-a fura încă şi mai mult. Pentru a hrăni atâtea guri se aducea la cuhnii ditai vita întreagă, iar zarzavatul şi de-ale băcăniei cu carul.

Nu demult, făcând pe mărinimosul şi slobozindu-şi iobagii de pe moşii – pentru că frate-său, Filip cel Frumos, îl silise la aceasta – Valois putuse să-şi stingă o parte din datoriile vechi cu banii de răscumpărare luaţi de la şerbii lui. Dar iobagilor nu le vinzi libertatea decât o singură dată; iar dacă astăzi, cu prilejul schimbării de domnie, unchiul noului rege ţinea aşa de mult să apuce în mâna lui trebile ţării, la aceasta îl îmboldea nu numai pofta de putere, ci şi nevoia de a-şi mai face rost de niscaiva împrumuturi.

Unele bătălii îl lasă pe învingător tot aşa de strâmtorat ca şi pe învins. Monseniorul de Valois avea acum în puterea lui vistieria regală; dar era o vistierie în care sufla vântul.

Şi în timp ce prin încăperile de dedesubt o liotă întreagă sta la căldurică şi se îmbuiba pe cheltuiala lui, Valois primea în odaia de lucru de la catul de sus vizitator după vizitator, căutând mijloace spre a umple nu numai lăzile sale, ci şi pe acelea ale statului.

Pe când îl însoţea până-n capul scării pe temutul conte de Dreux, cu care tocmai se sfătuise în privinţa stării de lucruri din plăşile de la apus de Paris, auzi larma venind de jos, amestecată cu strigăte de uimire.

Era Robert d'Artois, care, în mijlocul unei cete ce se strânsese roată în jurul său minunându-se, îndoia între degete o potcoavă. Se apucase careva să spună în faţa lui că regele Filip putea să facă una ca asta în tinereţe, şi uriaşul ţinea să arate că acest soi de talent îl aveau şi alţii din neamul lor. Aşa de tare se opintea, încât i se vedeau la tâmple vinele umflându-se; dar potcoava i se îndoia sub

degete şi bărbaţii clătinau din cap cu respect, în vreme ce femeile se sclifoseau scoţând ah-uri isterice.

Monseniorul de Valois se ivi într-un fel de balcon de unde putea îmbrăţişa cu privirea sala mare de dedesubt. De cum îl zăriră, toţi cei de acolo ridicară capul spre dânsul, ca un stol de păsări hămesite care aşteaptă să le pice grăunţele.

— D'Artois! chemă Valois, aş dori să-ţi vorbesc.

— Viu numaidecât, vere, răspunse mătăhălosul Robert.

Zvârli potcoava strâmbată unui scutier, care era cât pe ce s-o prindă cu fruntea, şi se grăbi să-l urmeze pe unchiul regelui în odaia de lucru a acestuia.

Încăperea era cât o catedrală. De-a lungul pereţilor, o uriaşă tapiserie, ţesută în fir de argint şi aur, înfăţişa îmbarcarea pentru cruciade. Peste tot statui de fildeş, tablouri ale căror obloane sculptate erau deschise, cupe împodobite cu nestemate; aici bogăţia îţi lua ochii mai mult încă decât în celelalte încăperi ale palatului. Monseniorul de Valois avea mare slăbiciune pentru rarităţi. Pe o măsuţă se vedea o tablă de şah din matostat şi jad, încrustată cu argint şi pietre scumpe, ale cărei figuri erau făcute din iaspis şi cleştar.

— Ce zici, îl întâmpină Valois, crezi că omul tău va veni? Mi se pare că prea se lasă aşteptat.

Greoi, îndesat, roşu la faţă, ţanţoş de nu-şi încăpea în piele, se plimba cu fruntea încreţită de griji printre comorile sale, din care o bună parte nici nu era încă plătită.

— Eu, dragă vere, trag nădejde că are să vină! răspunse d'Artois. Crede-mă, nu-s mai puţin nerăbdător ca dumneata să-l văd arătându-se, căci după răspunsul ce mi-l va da mă pregătesc să-ţi cer şi eu ceva.

— Ce anume?

— Vistieria regală, acum că-i pe mâna dumitale, n-ar putea oare să-mi dea o părticică din ce-mi datorează?

Valois ridică braţele la cer.

— Ştiut-ai, vere, urmă d'Artois, că se împlinesc şapte ani de când nu mi s-au plătit cele cinci mii de livre, venitul

comitatului meu Beaumont, pe care mi-au făcut hatârul să mi-l dea, chipurile, pentru a mă despăgubi că mi-au răpit Artois-ul după ce trecuse în stăpânirea mea? Socoate şi dumneata! Mi se cuvin treizeci şi cinci de mii de livre! Din ce să trăiesc, atunci?

Valois îşi puse mâna pe braţul său, cu gestul ocrotitor care-i stătea în obicei.

— Ascultă, vere, zise el, ceea ce ne dă zor deocamdată e nevoie de a găsi cu ce să-l pornim la drum pe Bouville. Despre asta mă bate la cap regele în fiecare ceas. Pe urmă, ţi-o făgăduiesc, cea dintâi treabă de care mă apuc e a dumitale.

Dar neliniştea îi întuneca faţa. De ieri şi până acum câtor inşi nu le făcuse aceeaşi făgăduială?

— Dar renghiul pe care mi l-a jucat Marigny, poruncind platnicilor vistieriei să golească lăzile de bani, va fi cel de pe urmă, de asta să nu te îndoieşti! izbucni el. Am să pun să-l spânzure, mă auzi tu, Robert, să-l spânzure! Veniturile comitatului dumitale unde crezi c-au ajuns? În punga lui, vere dragă, în punga lui! Aşa cum îţi spun!

Din clipa când ajunsese să-i dea întâia lovitură cârmuitorului ţării, mânia lui Valois nu mai cunoştea margini şi nu înceta să-i pună acestuia în cârcă mereu alte şi alte nelegiuiri.

În ochii lui, Marigny era răspunzător de toate relele. Se săvârşise vreun furtişag în Paris? Vina era a lui Marigny, care nu-şi ţinea în mână poliţia, ba poate că împărţea prada cu hoţii. Înalta curte a judecăţilor dăduse o hotărâre care nu-i venea la socoteală vreunui mare senior? Marigny era cel care o poruncise. Un soţ îşi prinsese nevasta necredincioasă? Tot de la Marigny se trăgea şi asta, din pricina nemaipomenitei stricăciuni a năravurilor ce se făcea simţită de când cârmuia el ţara. Puţin mai lipsea ca Marigny să fie înfăţişat drept cel care îndemnase la preacurvie prinţesele regale şi din vina căruia murise Filip cel Frumos.

— Crezi, barem, că italianul tău se va învoi să ne împrumute? întrebă Valois pe neaşteptate.

— Bineînţeles. Are să ceară chezăşii, dar ai să vezi că se învoieşte.

D'Artois îl asculta şi-l privea pe văru-său fără să se mai sature, înveselit şi totodată fermecat. Pentru dânsul, Valois era „marele om”, singura făptură în pielea căruia ar fi vrut să fie. Uriaşul acesta, care nu era devotat decât lui însuşi, aproape că se simţea în stare să facă orice de dragul lui Valois. În ochii unuia cam din acelaşi aluat, monseniorul de Valois apărea într-adevăr ca un om fermecător, şi viaţa lui, ca o halima de care să te minunezi. Uimitor personaj prinţul acesta totodată nerăbdător şi dârz, aprig şi pişicher, neînfricat în faţa primejdiei, dar slab în faţa linguşirii şi, mai presus de orice, însufleţit de o poftă de măriri pe care nimic, nici demnităţile înalte, nici privilegiile, n-o putea sătura! Oricare altul în locul lui s-ar fi mulţumit pe deplin cu veniturile comitatului de Valois, ştiindu-se pair al Franţei, conte d'Alençon, de Chartres, du Perche, d'Anjou şi du Maine şi, prin toate acestea, întâiul baron al ţării. El, nu. Îl rodea dorinţa de a fi rege. La 13 ani primise coroana Aragonului, la care putea râvni ca urmaş al lui Jaime Cuceritorul, dar pe care nu fusese în stare s-o păstreze. La 27 de ani, pus de frate-său în fruntea oştilor franceze, făcea prăpăd în Aquitania, iar la 31, chemat de socru-său, regele Neapolei, ca să pacifice Toscana, unde ghelfii şi ghibelinii se sfâşiau între dânşii, izbutea să dobândească de la papa iertarea păcatelor, ce se dădea celor ce luau parte la cruciade, o dată cu titlul de vicar general al creştinităţii şi cu acela de conte de Romagne, başca două sute de mii de florini de aur smulşi de la locuitorii Florenţei pe care îi sărăcise până la os, ca să le facă cinstea de a pleca de-acolo şi de a înceta prădăciunile.

Rămas văduv după moartea soţiei sale dintâi, Marguerite d'Anjou-Sicile, se însurase din nou, fără să aştepte mult, cu una din neamul Courtenay, de care se îndrăgosti nebuneşte

în clipa când înţelese că dânsa îi aducea, prin moştenire, titlul fabulos de împărat al Constantinopolei. Nu domnise acolo, vai, iar cei doi paleologi înveşmântaţi în purpură, care ocupau tronul Bizanţului, aveau destule necazuri în împărăţia lor, ca să se mai sinchisească de acest zurbagiu ce se apucase la celălalt capăt al creştinătăţii să facă pe împăratul universului.

În 1308 Valois se înfăţişase iarăşi – după câte sforării! – candidat la coroana sfântului imperiu romano-germanic, fără să capete, când se făcu alegerea, nici măcar un singur vot. Nu era în lume sceptru liber către care să nu-şi întindă numaidecât mâna.

La 44 de ani trecuţi, nu se lecuise încă de visurile sale bizantine şi nici de visurile germane. Aduna una lângă alta în mintea lui toate coroanele pe care ar fi trebuit să le poarte, fără a uita s-o adauge pe cea a Franţei. Ca s-o aibă ar fi fost de ajuns o nimica toată: Filip cel Frumos să nu fi avut copii sau aceştia să fi murit în leagăn…

Iar când Valois îşi vărsa năduful uneori, strigând: „Mi-am irosit viaţa! Soarta a fost întotdeauna haină cu mine!”, o făcea pentru că îşi închipuia că ar fi putut înjgheba din nou sub stăpânirea sa lumea romană, din Spania şi până la Bosfor, aşa cum era cu o mie de ani în urmă, pe vremea împăratului Constantin.

Acest prinţ, atins de sminteala măririlor, avea o fire de aventurier, apucături de parvenit şi darul tainic al unui întemeietor de dinastie, acela de a întrezări viitorul. Cei treisprezece regi ai seminţiei Valois, care aveau să purceadă de la dânsul, domnind vreme de două sute cincizeci de ani asupra Franţei, vor păstra toţi în sângele lor, afară de Charles al V-lea, vreo trăsătură a firii lui zurlii. Dar scris i-a fost să nu apuce el însuşi nimic din ce râvnise, căci avea să moară cu patru ani înainte ca Franţa să rămână fără rege şi fiu-său să se urce pe tron.

— Iată în ce hal am ajuns, vere! răbufni el deodată cu o deznădejde teatrală. Să fiu la cheremul unui bancher italian

ca să pot începe a face oarecare rânduială în ţara asta!

IV.

CINE OARE CÂRMUIEŞTE FRANŢA?

Omul pe care Charles de Valois îl aştepta fu în sfârşit anunţat, şi d'Artois îşi făcu mutra sa cea mai zâmbăreaţă ca să-l întâmpine pe jupân Spinello Tolomei.

— Amice bancher, izbucni el, venind spre acesta cu mâinile întinse, am datorii mari faţă de dumneata şi ţi-am făgăduit mereu că mă voi plăti de-ndată ce norocul mi-o surâde iarăşi.

— Fericită veste, monseniore, răspunse bancherul.

— Ei bine, iată! Încep prin a mă achita de recunoştinţa ce-ţi datorez, aducându-ţi un muşteriu regesc.

Tolomei îl salută pe Valois cu o plecăciune adâncă, zicând:

— Cine nu cunoaşte pe înălţimea-sa, măcar din vedere şi din auzite… Că doar a lăsat neşterse amintiri la Sienna.

Aceleaşi ca şi la Florenţa, cu singura deosebire că, oraşul fiind mai mic, Valois nu luase decât şaptesprezece mii de florini ca să-l „pacifice”!

Oacheş la faţă, cu fălcile fleşcăite şi ochiul stâng închis – ziceau unii că-l deschidea numai când spunea adevărul, astfel că rareori i se vedea culoarea – cu părul sur, frumos pieptănat, care-i venea până peste gulerul caftanului de un verde-închis, jupân Tolomei aştepta să fie poftit să şadă, ceea ce făcu monseniorul de Valois după ce îl cântărise o clipă din ochi.

De la moartea bătrânului Boccanegra, Tolomei fusese ales de confraţii săi, aşa cum era de aşteptat, căpitan-general al companiilor lombarde din Paris, frumos titlu care nu avea nimic de a face cu milităria, dar îi dădea celui învestit o putere mai temeinică decât aceea a conetabilului. Prin slujba ce o avea, controla din umbră o treime a operaţiunilor bancare ce se făceau în toată ţara, şi se ştie că în acest soi de afaceri cine ţine în mâna lui o treime ţine totul.

— Mari schimbări se vor petrece zilele acestea în Franţa, amice bancher, vorbi Robert d'Artois. Domnul de Marigny, care nu ţi-e prieten, cred, cum nu ne este nici nouă, se află la mare strâmtoare…

— Ştiu… murmură Tolomei.

— Astfel stând lucrurile, urmă d'Artois, i-am spus monseniorului, care avea tocmai nevoie să ceară sprijinul unui om hârşit în daraverile băneşti, că n-ar putea face mai bine decât chemându-te pe dumneata, a cărui dibăcie o cunosc aşa cum îţi cunosc devotamentul…

Tolomei flutură un zâmbet politicos, dar se gândi, bănuitor: „Dacă mă chemau pentru a mă face mare vistiernic al ţării, nu mă luau ei cu atâtea salamalecuri”.

— Cu ce vă pot fi de folos, monseniore? întrebă el întorcându-se spre Valois.

— Ei… cu ceea ce poate un bancher, domnule Tolomei, răspunse Valois pe tonul plin de trufie ce şi-l lua ori de câte ori se pregătea să ceară bani.

— Vorba asta poate cuprinde o mulţime de lucruri, răspunse italianul. Aveţi ceva bani de plasat în niscaiva mărfuri bune al căror preţ se va îndoi în cele şase luni următoare? Sau poate doriţi să vă băgaţi banii în negoţul de navigaţie, care ia o întindere tot mai mare în vremurile acestea, când trebuie aduse pe apă atâtea lucruri ce lipsesc?

— Nu, nu despre asta-i vorba acum, mă voi gândi la ce mi-ai spus mai târziu, răspunse repezit Valois. Deocamdată, aş vrea să-mi faci rost de ceva bani peşin pentru vistierie.

Tolomei făcu o mutră grozav de amărâtă.

— Vai, monseniore, cu toată dorinţa mea de a vă fi de folos, e într-adevăr singurul lucru pe care nu-l pot face. Prietenii mei şi cu mine am fost în ultima vreme storşi până la sânge. Banii pe care i-am împrumutat vistieriei pentru războiul din Flandra nu i-am văzut încă înapoi. Datornicii particulari (Tolomei aruncă o privire înspre d'Artois) nu ne întorc nici dânşii un gologan din bănetul ce le-am împrumutat. Şi ca să

vorbim deschis, monseniore, am cam dat de fundul lăzilor mele. Cât v-ar trebui?

— Mai nimic. Zece mii de livre.

Bancherul ridică mâinile, arătându-se îngrozit.

— Santo Dio! strigă el. Dar de unde să-i iau?

Acestea nu erau decât prefăcătoriile cu care începea de obicei Tolomei, şi d'Artois prevăzuse că bancherul, ca întotdeauna, are să se vaite că l-a ajuns sărăcia, că e curăţat până la os, gemând mai tare ca Iov pe mormanul său de gunoi. Dar Valois, care era zorit, vru să arate că ştie să poruncească.

— Haide, haide, jupâne Tolomei! strigă el pe tonul tăios cu care de obicei astupa gura oricui. Să lăsăm mofturile astea! Te-am chemat ca să încheiem un târg şi ca să-ţi faci meseria aşa cum ţi-ai făcut-o întotdeauna, fără pagubă, aşa cred.

— Meseria mea, monseniore, răspunse Tolomei, cu ochiul închis şi cu mâinile încrucişate pe burtă, meseria mea e să împrumut, iar nicidecum să dau. Or, de vreme îndelungată nu fac decât să dau, fără a primi nimic îndărăt. Eu n-am fabrică de bani şi nici n-am găsit piatra filosofală.

— Aşadar, nu vrei să mă ajuţi ca să vă scap de Marigny? E în interesul vostru, pare-mi-se!

— Monseniore, să plăteşti tribut vrăjmaşului tău atunci când e puternic, şi apoi să plăteşti iar ca să nu mai fie, aceasta este o dublă operaţie care, veţi recunoaşte, nu aduce nici un câştig. Afară de asta ar trebui să ştiu ce va urma de acum încolo şi dacă îmi voi putea scoate banii împrumutaţi.

Charles de Valois se porni atunci să-i toarne pologhia cu care, din ajun, împuia urechile tuturor celor ce veneau să-l vadă. Era gata, numai să i se dea mijloacele pentru a o putea face, să desfiinţeze toate „rânduielile noi” aduse de Marigny şi de pravilştii săi burghezi, să restaureze puterea marilor baroni şi să restabilească ordinea şi propăşirea în ţară printr-o întoarcere la vechea rânduire feudală, care făcuse măreţia Franţei. Ordinea! Ca toţi zăbăucii politici, n-

avea decât vorba asta în gură şi nimic nu l-ar fi făcut să admită că într-un veac lumea se mai schimbase niţel.

— Nu va trece mult, îşi ridică el glasul, şi vă asigur că ne vom întoarce la sănătoasele obiceiuri de pe vremea bunicului meu, sfântul Ludovic!

Şi zicând asta arăta spre un soi de altar, pe care se vedea o raclă în formă de picior omenesc, conţinând un os din călcâiul bunicului său; piciorul acesta era îmbrăcat în argint, cu unghiile de aur.

Căci moaştele sfântului rege fuseseră drămuite bucată cu bucată, fiecare membru al familiei, fiecare paraclis regal vrând să aibă o părticică. Partea superioară a craniului era păstrată într-un frumos bust de argint la sfânta capelă; contesa Mahaut d'Artois avea în castelul ei de la Hesdin câteva fire din părul sfântului şi o bucată din falca lui; apoi, atâtea oscioare ale degetelor, atâtea aşchii şi rămăşiţe fuseseră astfel împărţite, încât te puteai întreba ce-o mai fi rămas în mormântul de la Saint-Denis. Dacă i-ar fi trecut cuiva prin cap să reconstituie leşul, adunând toate aceste fărâme, mare i-ar fi fost, fără îndoială, mirarea, văzând că de la moartea lui sfântul rege crescuse încă o dată pe atâta.

Căpitanul-general al lombarzilor, după ce îşi ceru voie, se duse să sărute cu evlavie degetul gros al piciorului de argint, apoi, întorcându-se, întrebă:

— Pentru ce vă trebuie taman zece mii de livre, monseniore?

Valois se văzu silit să-i explice că poruncile lui Marigny izbutiseră să golească vistieria şi că banii ceruţi erau pentru solia cu care urma să plece Bouville.

— La Neapole… zise Tolomei. Da, da, facem mult negoţ cu Neapole prin verii noştri de acolo, Bardi… Vreţi să-l însuraţi pe rege… Da, da, vă înţeleg, monseniore… Să se adune în sfârşit conclavul… Ah, monseniore, un conclav te costă mai scump ca un palat şi nu-i aşa de trainic!… Da, monseniore, da, vă ascult.

Apoi, după ce Valois destăinuise tot ce-i clocea în minte acestui omuleţ rotofei, care se prefăcea întruna că habar nu are de nimic pentru a lăsa să i se explice lucrurile mai limpede, Tolomei zise:

— Toate acestea sunt, fireşte, bine chibzuite, monseniore, şi eu vă urez din toată inima să izbândiţi; dar nimic nu-mi garantează că-l veţi însura pe rege, nici că veţi avea un papă şi nici, chiar dacă ar ieşi lucrurile aşa, că eu îmi voi mai vedea vreodată banii, presupunând că sunt în măsură să vi-i dau.

Valois îi aruncă o privire supărată lui d'Artois. „Ce-i cu caraghiosul ăsta pe care mi l-ai adus aici? părea să zică. Să-mi fi bătut oare gura de pomană, fără a scoate nimic de la el?”

— Haide, bancherule, sări d'Artois de la locul său, poate că tu nu ai suma asta, dar, dacă vrei, poţi să ne-o găseşti, sunt sigur. Ce dobândă ceri? Şi ce câştig pe deasupra?

— Dar nici o dobândă, monseniore, şi nici un câştig, se apără Tolomei. Nu cu domnia-ta, o ştii prea bine, voi sta la târguială, nici cu monseniorul de Valois, pe a cărui ocrotire pun atâta preţ. Mă gândesc numai… mă gândesc cum aş putea să vă ajut.

Apoi, întorcându-şi din nou faţa spre piciorul de argint, adăugă cu glas moale:

— Monseniorul de Valois spunea adineaori că vrea să vadă ţara întorcându-se la rânduielile sănătoase de pe vremea măriei-sale sfântul Ludovic. Dar ce înţelege prin aceasta? Fi-vor oare iarăşi statornicite toate acele rânduieli?

— Fireşte, răspunse Valois, fără a pricepe prea bine unde vrea să ajungă bancherul.

— Fi-va oare restabilit dreptul marilor baroni de a bate monedă în ţinuturile lor?

Cei doi baroni se uitară unul la altul, ca şi cum o minune le-ar fi luminat mintea deodată. Cum de nu le trecuse asta prin cap mai curând!

Într-adevăr, unificarea monedei în circulaţie, precum şi monopolul regal de a bate această monedă erau statornicite de Filip cel Frumos. Înainte vreme marii feudali fabricau şi lăsau să se fabrice propriii lor bani de aur şi de argint care circulau în fiefurile lor împreună cu moneda regală, scoţând dintr-acest privilegiu venituri mari. La fel trăgeau foloase cei care, asemenea bancherilor lombarzi, furnizau metalul brut şi făceau speculaţii asupra diferenţelor de curs de la o provincie la alta.

Charles de Valois se şi văzu strângând iar avere.

— Vreţi totodată să spuneţi, monseniore, urmă Tolomei fără a-şi lua ochii de la racla cu moaşte, ca şi cum socotea cam câte parale făcea, că veţi restabili dreptul baronilor de a se război între dânşii?

Încă una din datinele feudale pe care Filip ce! Frumos o desfiinţase, ca să-i împiedice pe marii vasali ai coroanei de a însângera mereu ţara, fie răfuindu-se între ei, fie făcând paradă de vitejie sau doar aşa, ca să le mai treacă de urât.

— Ah, de-ar fi iarăşi precum zici, strigă Robert d'Artois, n-aş mai zăbovi o clipă şi mi-aş lua îndărăt comitatul de la căţeaua de mătuşă-mea, Mahaut!

— Dacă aveţi nevoie de arme pentru oştile dumneavoastră, spuse Tolomei, le puteţi căpăta prin mine de la armurierii toscani, plătindu-le mai ieftin ca oriunde.

— Jupâne Tolomei, ai ghicit întocmai ceea ce am de gând să aduc la îndeplinire, izbucni Valois şi de aceea îţi cer să păşeşti cu încredere alături de mine.

Îşi însuşise pe loc sugestiile bancherului, şi mai înainte de-a trece un ceas le va îndruga altora, dându-le drept ideile sale.

Tolomei visa şi dânsul, în felul său, căci marii bancheri nu sunt mai puţin porniţi ca marii cuceritori în a-şi făuri planuri de viitor, şi înseamnă să nu-i cunoşti bine dacă crezi că în dosul socotelilor pe care şi le fac nu se ţes visuri abstracte de putere.

Căpitanul-general al lombarzilor se şi vedea furnizând aur brut marilor baroni ai ţării şi aţâţând zâzaniile dintre dânşii pentru a le vinde arme.

— Aşadar, întrebă Charles de Valois, te-ai hotărât acuma să-mi faci rost de banii pe care ţi i-am cerut?

— S-ar putea, monseniore, s-ar putea, adică nu vi-i pot da eu însumi, dar îi pot găsi în Italia, ceea ce se nimereşte bine, fiindcă tocmai într-acolo pleacă solia domniei-voastre. Mă voi pune eu chezaş pentru banii aceştia, luându-mi astfel o grea răspundere, dar o fac din dorinţa ce o am de a vă fi de folos. Bineînţeles, monseniore, va trebui ca un om de-al meu, având asupra sa scrisori către bancherul din Neapoli, să-l însoţească pe solul domniei-voastre, pentru a ridica banii şi a ţine socoteala lor.

Monseniorul de Valois încruntă din sprâncene; clauzele învoielii nu-i plăceau de fel. Ar fi vrut mai degrabă să primească banii de-a dreptul şi să păstreze ceva din ei pentru a face faţă nevoilor sale care nu-i dădeau răgaz.

— Vedeţi, monseniore, nu se poate altminteri, zise Tolomei, pentru că n-am să fiu singur în afacerea asta, iar companiile italiene sunt mult mai neîncrezătoare decât noi. Trebuie să le dau toată siguranţa că nu vor fi trase pe sfoară.

Adevărul era că voia să aibă un om al său în această expediţie, pentru a şti tot ce se va întâmpla acolo.

— Şi pe cine ai de gând să-mi dai, ca să poată sta alături de domnul de Bouville? întrebă Valois.

— Mă voi gândi, monseniore, mă voi gândi. Nu prea am oameni…

— De ce nu l-ai trimite, spuse d'Artois, pe flăcăul acela care a fost pentru mine în Anglia?

— Nepotu-meu, Guccio? întrebă Tolomei.

— Chiar la el mă gândii, la nepotul dumitale. E un băiat subţire, ager la minte şi chipeş. Are să-i fie de folos prietenului nostru Bouville, care nu prea vorbeşte, cred eu, limba celor de acolo, ajutându-l să se descurce pe

drumurile Italiei. Te asigur, vere, urmă el întorcându-se către Valois, că flăcăul ăsta e tocmai ce ne trebuie.

— Are să-mi lipsească foarte mult în afacerile mele, zise bancherul, dar fie ce-o fi, vi-l dau, monseniore. Se vede că aşa e scris, să căpătaţi întotdeauna tot ce vreţi de la mine.

După ce jupân Spinello Tolomei părăsi încăperea, Robert d'Artois se ridică şi, dând braţele în lături de i se auziră oasele trosnind, zise:

— Ei, văzuşi, vere? Nu-i aşa că nu m-am înşelat?

— Şi ştii ce l-a făcut să se hotărască? Uite, asta! răspunse Valois, arătând cu un gest plin de măreţie piciorul bunicului său. Vezi dar că în Franţa n-a pierit orice respect pentru ceea ce-i nobil, şi ţara asta mai poate fi pusă pe picioare!

În seara aceea un tânăr simţi o zvâcnitură a inimii, de mulţumire şi de nerăbdătoare speranţă, când unchiul său veni să-i spună că nici două zile nu vor trece, şi solia Bouville va purcede la drum. Era Ludovic Aiuritul.

Alt tânăr însă, căruia tot unchiul său îi aducea aceeaşi veste, nu păru prea bucuros: acesta era Guccio Baglioni.

— Cum aşa, nepoate! se oţărî la el Tolomei. Ţi se dă prilejul unei călătorii minunate, să vezi Neapoli, să cunoşti curtea regală a Neapolei, să trăieşti în mijlocul prinţilor şi să-ţi faci prieteni acolo, dacă nu eşti un idiota completo! Ai să vezi un conclav, şi asta e ceva nemaipomenit, un conclav! Ai să petreci straşnic şi ai să înveţi multe lucruri! Iar tu, în loc să te bucuri, îmi faci o mutră supărată, la faccia lunga, de parcă ţi-aş vesti o nenorocire. Prea te-a răzgâiat viaţa, băiete, şi nu ştii să-ţi preţuieşti norocul! Ah! Tineretul de astăzi! Eu, la vârsta ta… ehei! Aş fi sărit în sus şi m-aş fi repezit să-mi fac bocceaua!… Trebuie să fie la mijloc vreo fată de care-ţi pare rău să te desparţi, altfel n-ai face mutra asta plouată, nu-i aşa?

Faţa de culoarea untdelemnului de măsline a tânărului Guccio se întunecă niţel, ceea ce era felul său de a roşi.

— Ma! Are să te aştepte fata dacă te iubeşte, urmă bancherul. Femeile sunt făcute ca să aştepte. Le regăseşti

întotdeauna. Iar dacă ţi-e teamă că nu te iubeşte îndeajuns, atunci fă-ţi cheful cu acelea pe care le vei întâlni în călătorie. Un singur lucru nu-l mai regăseşti niciodată: e tinereţea şi vremea de-a umbla prin lume.

Ăst timp, Spinello Tolomei îşi cerceta din ochi nepotul, zicându-şi: „Ciudată mai e viaţa! Uite la băiatul ăsta care abia sosit de la Sienna s-a dus la Londra pentru viclenele sforării ale monseniorului d'Artois, de pe urma cărora a izbucnit scandalul cu prinţesele de Burgundia, silindu-l pe Aiurit să se despartă de nevastă-sa; şi acum pleacă la Neapole, ca să-i găsească altă soţie. Trebuie să fie în aştri o legătură între nepotu-meu şi noul rege; ursitele lor par să se împletească. Cine ştie dacă Guccio n-are să ajungă un foarte mare personaj? Va trebui să-i cer astrologului Martin să cerceteze toate acestea mai de aproape.”

V.

UN CASTEL DEASUPRA MĂRII.

Sunt unele oraşe mai tari ca veacurile; timpul nu le schimbă. Stăpânirile se perindă una după alta, civilizaţiile noi se aşează peste cele dinainte ca straturile geologice, dar ele păstrează de-a lungul vremilor caracterul lor, parfumul propriu, ritmul şi larma care le deosebeşte de toate celelalte de pe pământ! Neapole face parte dintre oraşele acestea, şi aşa cum apare astăzi în ochii călătorului, aşa era în evul de mijloc, şi tot aşa, fără îndoială, cu o mie de ani îndărăt, aşezare pe jumătate africană, pe jumătate latină, cu ulicioarele sale strâmte, cu furnicarul său gălăgios, cu acelaşi miros de ulei, de jeratic, de şofran şi de peşte fript, cu acelaşi colb auriu şi acelaşi clinchet de zurgălăi la gâtul cailor şi catârilor.

Înjghebat de greci, cucerit de romani, apoi pustiit de barbari, Neapole ajunse rând pe rând în stăpânirea bizantinilor şi a normanzilor. Dar şi unii şi alţii n-au făcut decât să schimbe niţel înfăţişarea caselor şi să mai adauge câteva eresuri şi câteva legende la acelea făurite de închipuirea băştinaşilor.

Poporul nu era nici grec, nici roman, nici bizantin; era poporul napolitan de totdeauna, poporul acesta cum nu e altul pe lume, a cărui veselie nu e decât o perdea pusă să ascundă tragedia sărăciei, a cărui vorbire umflată e un fel de a mai scutura monotonia zilelor, a cărui lene e doar o înţelepciune, aceea de a nu te preface că eşti prins de treburi când n-ai nimic de făcut; un popor care îndrăgeşte viaţa şi încearcă să se strecoare cu şiretlicuri când soarta se arată haină, care e bun de gură şi dispreţuieşte zarva războinică pentru că nu i se urăşte niciodată cu pacea.

Pe atunci domneau la Neapole de vreo cincizeci de ani prinţii din spiţa d'Anjou. Cele două semne mai vădite ale prezenţei lor acolo erau lânăriile pe care le înfiinţaseră în mahalalele oraşului şi, zidit tot de dânşii la marginea mării, cartierul palatelor cârmuirii, în mijlocul căruia se înălţa spre cer Castelul-Nou, operă a arhitectului francez Pierre de Chaulnes, uriaşă construcţie căreia napolitanii, legaţi de milenarele lor superstiţii falice, îi ziceau, din pricina formei sale il maschio Angevino, Mădularul Angevin.{6}

Într-o dimineaţă de pe la începutul lui ianuarie 1315, în una din încăperile acestui castel, înaltă şi pardosită cu lespezi albe, Roberto Oderisi, tânăr pictor napolitan din şcoala lui Giotto, privea portretul pe care tocmai îl isprăvise. Stând nemişcat înaintea şevaletului, cu o pensulă între dinţi, Oderisi nu izbutea să se smulgă din cercetarea portretului, căruia uleiul încă proaspăt îi dădea răsfrângeri umede. Se întreba dacă un ton de galben mai palid sau, dimpotrivă, de galben bătând niţel în portocaliu, n-ar fi redat mai bine luciul auriu al părului, dacă fruntea era destul de luminoasă, dacă ochiul, frumosul ochi albastru puţintel cam rotund, păstra într-adevăr expresia vieţii. Forma ochiului, da, asta era acolo, fără îndoială. Forma!… dar privirea? De ce anume depinde privirea? De un pic de alb pe pupilă? De o umbră ceva mai întinsă pe pleoapă? Cum poţi ajunge vreodată cu nişte culori frământate pe paletă şi aşezate pe pânză unele după altele, să redai

realitatea unui chip omenesc şi straniile jocuri ale luminii pe conturul formelor? Poate că, la urma urmelor, nici nu-i vorba aici de ochi poate că ar trebui găsită proporţia justă între ochi şi nas., şi nici măcar proporţia… doar o transparenţă care lipsea nărilor, sau poate că o legătură-pe care pictorul nu reuşise s-o fixeze între conturul calm al buzelor şi înclinarea pleoapelor…

— Aşadar, signor Oderisi, s-a isprăvit? întrebă frumoasa prinţesă care-i servea de model.

Trecuse o săptămână de când petrecea câte trei ceasuri pe zi în această încăpere, şezând nemişcată într-un jilţ pentru a i se face portretul ce urma să fie trimis la curtea Franţei.

Prin marea fereastră ogivală deschisă se vedeau legănându-se uşor catargele unor corăbii din Orient trase la ţărm, iar mai încolo, cât cuprindeai cu ochii, golful Neapolei, marea nemărginită, uimitor de albastră sub pulberea de aur a soarelui, şi profilul veşnic al Vezuviului. Se simţea o blândă adiere în aer şi toate te îmbiau să te bucuri de viaţă.

Oderisi îşi scoase pensula dintre dinţi, ca să răspundă:

— Vai, da, s-a isprăvit!

— Pentru ce „vai”?

— Pentru că voi fi lipsit de fericirea de a o vedea în fiece dimineaţă pe donna Clemenzia, şi de aceea mi se va părea că soarele s-a stins.

Nu era cine ştie ce vorbă măgulitoare aici, căci pentru un napolitan a spune unei femei, fie ea prinţesă sau slujnică de han, că se va îmbolnăvi de moarte dacă n-are s-o mai vadă, nu e decât cel mai mic compliment la care îl obligă curtoazia.

— Şi apoi, domniţă… urmă el, şi apoi… zic „vai” pentru că portretul acesta nu e de fel izbutit. Nu te arată aşa de frumoasă precum eşti într-adevăr.

Dacă cineva i-ar fi spus că are dreptate, Oderisi s-ar fi simţit jignit, dar judecându-se el însuşi cu asprime, era

sincer. Încerca deznădejdea artistului care spune în faţa operei sale terminate: „Na! Trebuie să las tabloul aşa cum e, pentru că nu pot picta mai bine, şi totuşi e mai prejos decât ceea ce voiam, decât ceea ce visam să fac!” La flăcăul acesta de 17 ani se şi desluşeau însuşirile marelui pictor.

— Pot să văd? întrebă Clémence a Ungariei.

— Da, domniţă, dar să nu mă ocărăşti prea tare. Nu eu, vai, ci meşterul meu Giotto ar fi trebuit să-ţi zugrăvească chipul.

Cei de la curte îl chemaseră într-adevăr pe Giotto, trimiţând un curier ce străbătuse Italia ca să ajungă la el. Dar meşterul toscan, care tocmai în anul acela începuse a zugrăvi viaţa sfântului Francisc din Assisi în biserica Santa Croce de la Florenţa, de-a dreptul pe pereţii stranei, răspunsese din înălţimea schelelor sale ca în locu-i să fie chemat tânărul său ucenic din Neapole.

Clémence a Ungariei se ridică şi se apropie de şevalet, foşnindu-şi cutele scrobite ale rochiei sale de mătase. Înaltă, zveltă, mlădioasă, prinţesa avea mai multă măreţie decât graţie şi poate că mai multă nobleţe decât feminitate. Dar impresia cam severă pe care ţi-o stârnea portul ei era îndulcită de puritatea chipului, de căutătura blândă a privirii mirate şi de o lumină ce se împrăştia din făptura ei, făcându-i un fel de nimb.

— Dar, signor Oderisi, strigă ea, m-ai înfăţişat aici mai frumoasă decât sunt!

— N-am făcut decât să-ţi redau trăsăturile, donna Clemenzia, încercând astfel să-ţi zugrăvesc sufletul.

— Atunci, tare aş vrea să mă văd şi eu cum mă vezi, iar oglinda mea să aibă tot atâta talent cât ai dumneata.

Îşi zâmbeau, mulţumindu-şi unul altuia pentru complimentele lor.

— Să sperăm că portretul acesta al meu va plăcea regelui Franţei… vreau să zic unchiului meu, contele de Valois, adăugă dânsa fâstâcindu-se niţel.

Se roşise la faţă. La 22 de ani mai roşea încă adeseori şi, dându-şi seama de asta, se socotea vinovată ca de o slăbiciune. De câte ori nu-i repetase bunică-sa, regina Maria a Ungariei: „Clémence, nu se cade să roşeşti când eşti prinţesă şi când poţi ajunge într-o zi regină!”

Dumnezeule! S-ar putea oare să ajungă regină? Cu ochii întorşi spre mare, visa la vărul acela depărtat, la regele necunoscut care o ceruse de soţie şi de care i se vorbise atâta în ultimele paisprezece zile, de îndată ce un sol trimis anume sosise de la Paris, tocmai când ai săi se aşteptau mai puţin la aşa ceva.

Burduhănosul Bouville se pricepuse să i-l înfăţişeze pe Ludovic al X-lea ca pe un prinţ nefericit care fusese înşelat şi suferise mult, dar care era înzestrat cu tot farmecul unui chip atrăgător şi cu toate însuşirile unei minţi agere şi ale unei inimi simţitoare. Cât despre curtea Franţei, traiul acolo era tot aşa de plăcut ca la curtea Neapolei, bucuriile vieţii de familie împletindu-se cu măreţia unui fast regesc… Nimic nu putea să ispitească mai mult pe o fată cu firea prinţesei Clémence a Ungariei decât gândul că dânsa avea să aline rănile sufleteşti ale unui bărbat greu încercat de trădarea unei soţii necredincioase, şi pe deasupra foarte atins de moartea timpurie a unui tată adorat. Pentru Clémence, iubirea nu putea fi despărţită de jertfa de sine. Şi apoi mai era mândria de a fi fost aleasă… De două săptămâni trăia ca într-o vrajă, copleşită de recunoştinţă faţă de Ziditorul lumii, care-i hărăzise aşa noroc.

O draperie brodată cu împăraţi, lei şi vulturi se trase deoparte, şi un tânăr scund, cu nas subţire, ochi veseli şi focoşi, cu părul ca pana corbului, îşi făcu intrarea, ploconindu-se.

— O, signor Baglioni, iată-te… izbucni voioasă Clémence a Ungariei.

Îi plăcea mult de tânărul sienez care părea să-i slujească de secretar lui Bouville, şi care, în ochii ei, făcea şi el parte dintre solii fericirii.

— Domniţă, zise Guccio Baglioni, domnul de Bouville mă trimite să te întreb dacă poate veni să-ţi facă vizita de toate zilele.

— Fireşte, răspunse Clémence. Ştii doar că sunt întotdeauna bucuroasă să-l văd pe domnul de Bouville. Dar vino mai aproape şi spune-mi ce gândeşti despre acest portret, acum când e gata.

— Voi spune, domniţă, vorbi Guccio după ce rămase o clipă tăcut în faţa tabloului, că acest portret te arată de minune întocmai cum eşti şi că înfăţişează privirii pe cea mai frumoasă doamnă ce au văzut vreodată ochii mei.

Oderisi, cu mâinile pătate până la cot de humă şi de chinovar, sorbea lauda.

— Aşadar, nu eşti îndrăgostit de vreo domnişoară din Franţa, cum credeam eu? întrebă Clémence zâmbind.

— Ba sunt, fireşte… zise Guccio oarecum mirat.

— Atunci, nu eşti sincer ori faţă de ea, ori faţă de mine, domnule Guccio, căci aud mereu zicându-se că pentru cine iubeşte nu se află chip mai frumos pe lume decât al făpturii iubite.

— Fiinţa căreia i-am închinat dragostea mea şi care mi-o păstrează pe a ei, răspunse înflăcărat Guccio, e negreşit cea mai frumoasă din lume… după domnia-ta, donna Clemenzia, şi nu înseamnă că n-o iubesc pentru că spun adevărul.

Clémence îşi făcea o joacă din a-l cicăli niţel. Căci, de când se afla la Neapole şi trăia la o curte princiară, amestecat în pregătirile de căsătorie ale unui rege, nepotul bancherului Tolomei nu înceta să-şi dea aerele unui viteaz cavaler care se topeşte de dorul unei iubite de departe, şi aşa ofta uneori, de s-ar fi înduioşat şi pietrele. La drept vorbind, însă, dragostea nu-l făcea să sufere prea mult; mâhnirea i se risipise după două zile de drum şi el nu lăsase să-i scape niciuna din plăcerile călătoriei.

Prinţesa Clémence, pe jumătate logodită, se simţea deodată plină de curiozitate şi de simpatie pentru

dragostea celorlalţi oameni; ar fi vrut ca toţi flăcăii şi toate fetele de pe pământ să fie fericiţi.

— Dacă Dumnezeu vrea să merg în Franţa (ca toţi cei din jurul ei, pomenea numai pe ocolite despre acest proiect) voi fi bucuroasă s-o cunosc pe aceea la care te gândeşti aşa de mult şi pe care o vei lua de soţie, aşa cred…

— Ah, domniţă, facă cerul să vii! Nu vei avea acolo slujitor mai vrednic ca mine şi nici, sunt sigur, slujitoare mai credincioasă ca dânsa.

Făcu o plecăciune, cu cea mai desăvârşită graţie, ca şi cum s-ar fi aflat la o întrecere cavalerească, în faţa lojii doamnelor. Ea îi mulţumi cu un gest al mâinii; avea degete frumoase, ca nişte fuse, niţel cam lungi, asemenea degetelor pe care le vezi la sfintele zugrăvite în biserici.

„Ah, ce popor de treabă voi avea, tot oameni drăguţi, cum e acesta”, se gândi prinţesa, încântată de micul italian care, în ochii ei, începuse să reprezinte Franţa toată. Aproape că se simţea vinovată faţă de Guccio; din pricina ei fusese nevoit să se despartă de dragostea lui; din pricina ei, acolo, în Franţa, o tânără fată trebuia să sufere ştiindu-l departe…

— Îmi poţi spune cum o cheamă, întrebă ea, sau e o taină?

— Nu e o taină pentru domnia-ta, dacă ţii să afli aceasta, donna Clemenzia. Se numeşte Maria… Maria de Cressay. E de obârşie nobilă; tatăl ei era cavaler. Maria mă aşteaptă în castelul lor, care e la zece leghe de Paris… Are 16 ani.

— Ei bine, îţi doresc să fii fericit, signor Guccio; fii fericit cu frumoasa dumitale Maria de Cressay.

Când ieşi de acolo, Guccio străbătu coridoarele, dansând. O şi vedea pe regina Franţei la nunta lui. Mai trebuia doar ca donna Clemenzia să ajungă regină şi mai trebuia ca familia Cressay să binevoiască a i-o da de soţie pe Maria, lui, tânărului lombard, adică unuia care în ochii lumii era ceva mai mult ca un evreu dar ceva mai puţin ca un adevărat creştin! Îşi dădu seama în acelaşi timp că pentru întâia oară se gândea serios să se căsătorească cu tânăra castelană de la Neauphle, pe care n-o văzuse, la drept

vorbind, decât de două ori în viaţa lui. Astfel plăsmuirile imaginaţiei sfârşesc prin a ne determina destinul, şi e de ajuns să fi dat viaţă planurilor noastre de viitor, vorbind de ele, pentru a ne simţi obligaţi să le îndeplinim.

Guccio îl găsi pe Hugues de Bouville în apartamentul unde fusese găzduit, printre mobile mari îmbrăcate în piele cu încrustaţii. Solul trimis în peţitorie de regele Franţei se sucea pe o parte şi pe alta cu o oglindă în mână, căutând lumina prielnică pentru a se vedea mai bine şi a-şi netezi şuviţele cărunte. Se întreba tocmai dacă n-ar fi mai nimerit să-şi cănească părul. Călătoriile îmbogăţesc sufletul celor tineri, dar se întâmplă ca ele să tulbure mintea oamenilor trecuţi de 50 de ani. Aerul Italiei îl ameţise cu totul pe Bouville. Bărbatul acesta cumpătat îşi înşelase soţia la Florenţa şi plânsese pentru că făcuse aşa ceva. Dar când o înşelase din nou la Sienna, unde Guccio regăsise două dintre prietenele sale din copilărie ajunse fete de petreceri, borţosul de Bouville nu mai avu nici umbră de căinţă. La Roma se simţea întinerit cu douăzeci de ani. Neapole, care te îmbia cu desfătări la tot pasul, numai să fi avut ceva aur la chimir, fusese o încântare. Ceea ce oriunde aiurea ar fi trecut drept stricăciune lua aici o înfăţişare atât de firească, aproape nevinovată, că nu mai puteai nici să te miri. Puşti de 12 ani, zdrenţăroşi şi arşi de soare, îţi codoşeau sora mai mare, lăudându-i coapsele cu o elocinţă antică, apoi se aşezau cuminţi în tindă, să-şi scarpine picioarele goale. Şi mai aveai pe deasupra sentimentul de a face o faptă bună, dând de mâncare unei întregi familii pe toată săptămâna. Unde mai pui plăcerea de a te plimba în luna lui ianuarie fără mantie îmblănită! Bouville umbla acum îmbrăcat după ultima modă, purtând haine cu mâneci vărgate în două culori. Bineînţeles, la fiece colţ de stradă i se fura câte ceva din buzunare! Dar nu i se părea că plăteşte prea scump atâta bucurie de a trăi!

— Prietene, îl întâmpină el pe Guccio, ştii că am slăbit aşa de mult încât s-ar putea s-ajung iar subţirel ca pe vremuri?

Vorba asta era cel puţin îndrăzneaţă, căci, în ochii oricui altuia decât ai lui, Bouville păstra mai degrabă înfăţişarea unui burduf.

— Domnule, zise tânărul, donna Clemenzia e gata să vă primească.

— Sper că portretul nu e gata? întrebă Bouville.

— Ba este, domnule.

Bouville oftă din adânc.

— Atunci, e semn că trebuie să ne întoarcem în Franţa. Îmi pare rău, căci am prins dragoste de naţia asta, ţi-o spun drept, şi i-aş fi dat bucuros acestui pictor câţiva florini ca să mai tărăgăneze niţel. Ce să-i faci, lucrurile cele mai bune au şi ele un sfârşit.

Îşi zâmbiră cu subînţeles şi, pornind spre apartamentul prinţesei, rotofeiul Bouville îl luă prieteneşte de braţ pe Guccio.

Între aceşti doi bărbaţi, atât de deosebiţi ca vârstă şi ca obârşie, se născuse şi crescuse de-a lungul drumului făcut împreună o adevărată prietenie. Pentru Bouville, tânărul toscan era însăşi întruchiparea acestei călătorii, cu îndrăznelile şi descoperirile ei, cu tinereţea regăsită. Iar Guccio, prin Bouville, se apropia tot mai mult de felul de viaţă al unui mare senior şi trăia în intimitatea prinţilor. Ei îşi dezvăluiau unul altuia lumi necunoscute şi se completau de minune, alcătuind o pereche în care de cele mai multe ori flăcăul îl călăuzea pe moşneag.

Pătrunseră astfel la donna Clemenzia; dar aerul de nepăsare ce li se aşternuse pe faţă, trădând că li-e gândul la altele, se şterse de îndată ce dădură cu ochii de bătrâna regină-mamă a Ungariei. Stând între nepoată-sa şi Oderisi, ea cerceta tabloul cu o privire posomorâtă.

Noii-sosiţi se apropiară, călcând cu băgare de seamă, căci nu se afla om care să nu se simtă cuprins de sfială în prezenţa reginei Maria a Ungariei.

Era în vârstă de 70 de ani. Văduva a lui Charles II cel Şchiop, regele Neapolei, avusese treisprezece copii dintre care văzuse murind aproape o jumătate. Naşterile acestea îi lăţiseră pântecul, iar durerea atâtor pierderi îi săpase cute adânci pe la colţul gurii ştirbe. Înaltă, pământie la chip

şi cu părul nins, avea întipărită în toată înfăţişarea ei o expresie de forţă, de hotărâre şi de autoritate, pe care anii nu i-o îndulciseră. Îşi punea coroana pe cap de cum se scula. Era bătrâna regină înrudită cu toată Europa, care revendicase pentru urmaşii săi tronul Ungariei şi se bătuse douăzeci de ani pentru ca dânşii să se aşeze în el.

Acum, când fiul primului ei născut era rege la Buda, când cel de al doilea fiu al ei, răposatul episcop, era pe cale de a fi canonizat, când al treilea, Robert, domnea peste Neapole şi vechea Apulie, când al patrulea era prinţ de Tarente, al cincilea, duce de Durazzo, şi când fiicele sale rămase în viaţă erau măritate, una cu regele insulei Majorca, cealaltă cu regele Aragonului, regina Maria nu părea să-şi fi isprăvit încă misiunea; se ocupa de Clémence, nepoată-sa orfană, pe care ea o crescuse.

Zărindu-l pe Bouville, se întoarse brusc la dânsul, ca un şoim de munte care descoperă un clapon, şi-i făcu semn să se apropie.

— Ei, domnule, cum ţi se pare această cadră?

Bouville rămase pe gânduri, cu ochii la şevalet. Ceea ce privea nu era atâta chipul prinţesei, cât cele două obloane făcute pentru a ocroti tabloul în timpul transportului, şi pe care Oderisi zugrăvise, de o parte Castelul Nou şi, de cealaltă parte, marea fereastră ogivală prin care se vedea golful Neapole. Contemplând acest peisaj pe care avea să-l părăsească cu atâta părere de rău, Bouville se şi simţea cuprins de nostalgie.

— În ce priveşte arta, tabloul mi se pare fără cusur, rosti el în cele din urmă. Poate că doar rama e cam prea simplă pentru a încadra un chip atât de frumos. Nu credeţi că o ghirlandă aurită…

Căuta să mai câştige o zi sau două.

— Nu interesează asta, domnule, îi tăie vorba regina. Găseşti că seamănă? Da? Iată ce-i important. Arta e deşertăciune şi m-ar mira ca regele Ludovic să se

sinchisească prea mult de ghirlande. Ceea ce vrea el să vadă e chipul prinţesei, nu-i aşa?

Spre deosebire de toţi ceilalţi de la curte, care nu pomeneau de căsătorie decât pe ocolite şi se prefăceau a crede că tabloul era destinat monseniorului de Valois, pentru dragostea ce o purta nepoatei sale, ea, Maria a Ungariei, spunea lucrurilor pe nume. Îl concedie pe Oderisi, zicându-i:

— Lucrul dumitale l-ai făcut cum trebuie, giovanotto1{7}; vei cere vistiernicului nostru să-ţi plătească ce ţi se cuvine. Şi acum întoarce-te Ia biserica pe care o zugrăveşti şi dă-ţi osteneală ca diavolul să fie cât mai negru, iar îngerii cât mai strălucitori.

Apoi, pentru a se descotorosi şi de Guccio, îi porunci să-i ajute pictorului să-şi ducă pensulele.

După ce aceştia ieşiră de acolo, făcând plecăciuni la care dânsa abia răspundea, regina urmă:

— Aşadar, domnule de Bouville, ai să te întorci acum în Franţa.

— Cu o nespusă părere de rău, măria-ta, iar primirea de care m-am bucurat aici…

— Oricum, îl întrerupse ea, misiunea dumitale e terminată. Cel puţin, aproape terminată.

Ochii ei negri erau pironiţi în ai lui Bouville.

— Aproape terminată, măria-ta?

— Vreau să spun că afacerea asta a fost hotărâtă în principiu şi că fiu-meu, regele, şi-a dat învoirea. Dar această învoire, domnule… – şi vorbind îi zvâcneau tendoanele gâtului printr-un soi de tic ce-o apuca adeseori – învoirea aceasta, să n-o uiţi, domnule, rămâne totuşi legată de anumite condiţii. Căci, dacă socotim ca o foarte mare cinste pentru noi cererea vărului nostru, regele Franţei, şi dacă suntem gata a-l iubi cu o credinţă într-adevăr creştinească şi a-i da mulţi urmaşi, femeile din neamul nostru fiind rodnice, trebuie totuşi să rămână lămurit că răspunsul nostru definitiv depinde de un lucru, şi anume, ca stăpânul

dumitale să fie despărţit de prinţesa de Burgundia, şi aceasta cât de repede.

— Dar nu va trece mult şi, aşa cum am avut cinstea să încredinţez pe măria ta, vom obţine despărţenia.

— Domnule, zise regina, suntem aici între noi. Să nu mă încredinţezi deci de un lucru ce nu s-a făcut. Când veţi avea această despărţenie? Şi ce motive aveţi ca s-o obţineţi?

Bouville tuşi de câteva ori ca să-şi ascundă fâstâceala. Faţa începea să i se roşească. Răspunse, încercând să se arate sigur de sine:

— Treaba asta o va duce la capăt cum e mai bine monseniorul de Valois, care socoate de pe acum că are despărţenia în mână.

— Da, da, bombăni bătrâna regină, îmi cunosc eu ginerele! Numai gura e de el, şi când se apucă de ceva nu se lasă până nu-şi frânge gâtul.

Deşi fiică-sa Marguerite murise încă în 1299, iar de atunci Charles de Valois se însurase din nou de două ori, ea continua să-i spună „ginerele meu”, ca şi cum celelalte căsătorii ale acestuia nici n-ar fi fost.

Ţinându-se deoparte, lângă fereastră, şi privind marea, Clémence se simţea stânjenită de-a fi de faţă la o astfel de convorbire. Dragostea trebuia să fie oare însoţită de asemenea preliminarii care semănau grozav cu o discuţie pentru încheierea unui tratat? La urma urmei era vorba acolo de fericirea şi viaţa ei. Să ajungă regina Franţei i se părea o soartă cum nici nu visase, şi era hotărâtă să-i aştepte cu răbdare împlinirea. Aşteptase şi aşa până la 22 de ani, întrebându-se dacă nu va fi nevoită să-şi sfârşească viaţa la mânăstire! Familia ei refuzase, fără să-i ceară părerea, pe atâţia care o peţiseră, socotind că nu-s de ajuns de vrednici de dânsa. Donna Clemenzia găsea că bunică-sa lua un ton prea aspru… Colo, foarte departe, o corabie mare, cu pânzele umflate, părăsea golful, îndreptându-se spre coastele Africii.

— La întoarcere, mă voi abate pe la Avignon pentru a urma poruncile regelui, zicea Bouville. Şi-ţi făgăduiesc, măria-ta, că vom avea curând pe acest papă care ne lipseşte azi.

— Vreau să te cred, răspunse Maria a Ungariei. Dar noi dorim ca totul să fie hotărât până-n vară. Avem alte propuneri pentru Clémence; alţi prinţi o vor de soţie. Nu vrem să-şi piardă viitorul şi nu putem aştepta mai mult.

Tendoanele gâtului îi zvâcniră din nou.

— Află că la Avignon, vorbi ea mai departe, cardinalul Duèze e candidatul nostru. Ţin foarte mult ca el să fie şi al regelui Franţei. Veţi obţine mai repede desfacerea căsătoriei dacă se alege papă, deoarece ne este cu totul devotat şi ne datorează mult. Şi apoi, Avignon e pământ angevin ce se află în stăpânirea noastră, bineînţeles sub sceptrul regelui Franţei. Să nu uiţi asta. Acum du-te de-ţi ia rămas bun de la fiu-meu, regele, şi fie ca toate să ţi se împlinească după dorinţă… Dar până-n vară, ţi-o mai spun o dată, până-n vară!

Bouville făcu o plecăciune şi se retrase.

— Bunicuţo, măria-ta, spuse Clémence cu glas neliniştit, crezi că…

Bătrâna regina o bătu uşurel pe braţ.

— Toate acestea în mâna lui Dumnezeu se află, răspunse ea, şi nimic nu ni se întâmplă fără voia sa.

Şi părăsi la rândul ei încăperea.

„Regele Ludovic o fi având şi alte prinţese în cap, îşi zise Clémence îndată ce se văzu singură. Este oare bine să fie zorit astfel? Nu-şi va muta el gândul la alta?”

Stătea înaintea şevaletului, cu mâinile încrucişate în poală, luând fără să-şi dea seama înfăţişarea ce-o avea în pânza lui Oderisi.

„Un rege, se mai întrebă ea, pofti-va oare să sărute mâinile acestea?”

VI.

VÂNĂTOAREA DE CARDINALI.

Hugues de Bouville, Guccio şi escorta lor porniră pe mare a doua zi în zori. Absorbiţi de pregătirile călătoriei, dormiseră puţin şi acum stăteau unul lângă altul pe puntea dinapoi a corăbiei, rezemaţi de bastingaj, şi, cu acea melancolie tulbure care ne încearcă după nopţile prea scurte, priveau cum se depărtează Neapole, Vezuviul şi insulele dimprejur. Se zăreau corăbii, în stoluri albe, desprinzându-se de maluri şi pornind la pescuit ca în toate zilele.

Apoi ajunseră în larg. Mediterana era de un calm desăvârşit, însufleţită de o uşoară, adiere, tocmai cât trebuia pentru a împinge corabia.

Guccio, care nu se îmbarcase fără temeri, căci îşi amintea de jalnica sa călătorie de anul trecut prin Canalul Minerii, se bucura că nu suferă de rău de mare; şi n-a fost nevoie decât de douăzeci şi patru de ore pentru ca el să-şi facă o părere grozavă de propria-i vitejie şi să se compare niţeluş cu dumnealui Marco Polo, corăbierul veneţian a cărui carte, povestind călătoriile sale în ţara Marelui Han, începuse să fie cunoscută şi citită cam peste tot prin lume. Guccio umbla de colo-colo, de la pupă la proră, întreba cum i se zice fiecărui lucru în grai marinăresc şi se vedea el însuşi sub chipul unui om hârşit în isprăvi nemaipomenite, pe când Bouville, mai-marele soliei, nu mai înceta să ofteze de dorul minunatului oraş de care trebuise să se despartă.

Domnul de Bouville nu-şi veni în fire decât după cinci zile, punând piciorul pe uscat la Aigues-Mortes.

Se simţea iarăşi în Franţa când dădu cu ochii de portul acesta, de unde odinioară sfântul Ludovic pornise în cruciadă, şi a cărui construcţie nu fusese terminată decât sub domnia lui Filip cel Frumos.

— Gata, zise burduhănosul, silindu-se să-şi scuture aleanul, trebuie să ne apucăm acum de treburi care nu suferă zăbavă.

Vremea era friguroasă, cerul noros, iar Neapole nu mai părea decât amintirea unui vis.

Ajunseră la Avignon după alte patruzeci şi opt de ceasuri. Drumul făcut călare cu escorta de doisprezece scutieri şi argaţi nu fusese de loc o plimbare, mai ales pentru Guccio, care nu voia să scape din ochi nici o clipă lăzile ferecate, pline cu aurul primit de la verii Bardi din Neapole.

Cât despre domnul de Bouville, el răcise. Drăcuia întruna, vărsându-şi năduful pe ţara asta care parcă nu mai era a lui şi unde i se părea că cea mai mică răpăitură de ploaie ţinteşte înadins capul său.

A doua seară când sosiră, bătuţi de vântul de miazănoapte, îi aştepta o amară dezamăgire, căci în tot Avignonul nu se afla nici picior de cardinal. Straniu lucru pentru un oraş în care se ţinea un conclav! Nimeni nu le dădu vreo lămurire solilor regelui Franţei, nimeni nu ştia, nimeni nu voia să ştie. Abia pe la ceasurile zece, când se înfăţişară la garnizoana din Villeneuve, care se găsea la capul podului, de cealaltă parte a Ronului, Bouville află de la un ofiţer trezit din somn, şi de aceea foarte ciufut, că tot conclavul se întorsese la Carpentras.

— Căpitanul ăsta de arcaşi nu e prea binevoitor cu cei care vin din partea regelui, îi zise Bouville lui Guccio. Am s-o spun celor de la Paris de-ndată ce vom sosi.

Erau douăzeci de leghe de la Avignon la Carpentras şi nu te puteai gândi să porneşti noaptea într-acolo. Castelul pontifical era închis, şi dinăuntru nu răspundea nimeni. Cei doi bărbaţi se întoarseră la hanul unde cinaseră şi unde trebuiră să înnopteze cu escorta lor în sala comună. Toată ceata dormi de-a valma în faţa unei vetre stinse, într-o duhoare de ciubote. Vai, cât de departe erau frumoasele fete din Italia!

— Nu i-aţi vorbit destul de hotărât acestui căpitan, zise Guccio, arătându-se pentru întâia oară întărâtat împotriva lui Bouville. Ar fi trebuit să-i porunciţi să ne găzduiască.

— Aşa e, dar nu m-am gândit la asta, recunoscu burduhănosul Bouville. Nu-s de ajuns de dârz.

A doua zi toţi erau zbârliţi, şi feţele li se întunecară şi mai rău când ajunseră la Carpentras; nici acolo nu se vedea urmă de cardinal. Pe deasupra, se mai lăsase şi ger. În sfârşit, la toate acestea se adăuga sentimentul tulbure că-i paşte primejdia sau uneltirea, căci abia ieşise Bouville cu ai săi din Avignon, în zori, şi doi călăreţi le-o luase înainte, fără a le răspunde la salut, gonind din răsputeri înspre Carpentras.

— Ciudat lucru, observase Guccio; s-ar zice că oamenii aceştia n-au altă grijă decât să ajungă înaintea noastră acolo unde ne ducem.

Orăşelul Carpentras era pustiu; locuitorii parcă intraseră în pământ sau fugiseră.

— Aici şi-a dat sufletul papa Clement, spuse Bouville. Ce-i drept, locul nu pare prea vesel. Sau poate unde venim noi se stârneşte acest gol înaintea noastră?

Auzind numele lui Clement al V-lea, Guccio îşi desfăcu două degete în chip de coarne şi pipăi, prin mantie, relicvele pe care le purta la gât… Îşi amintea de blestemul templierilor…

În cele din urmă, la catedrală dădură peste un călugăr care se prefăcu la început a-i lua drept nişte drumeţi veniţi să se spovedească, şi îi duse cu dânsul în sacristie. Era surd sau făcea pe surdul. Guccio se temea să nu li se fi întins o capcană; tremura pentru lăzile lui, pentru pielea lui; mergea cu mâna pe pumnal, gata să-l împlânte în bătrânul călugăr la cea mai mică primejdie. Moşneagul, după ce îi puse să-i repete de şase ori întrebările, mai chibzui, mai clătină din cap şi mai scutură praful de pe pelerina-i roasă, apoi binevoi să le destăinuiască în cele din urmă că sfinţiile-lor cardinalii se aflau la Orange. Îl lăsaseră aici singur-singurel…

— La Orange! izbucni domnul de Bouville. Dumnezeii şi grijania lor! Ăştia nu-s cardinali, ăştia-s porumbei călători! Eşti barem sigur că ar fi acolo?

— Ei, sigur… făcu bătrânul călugăr, izbit de înjurătura care răsunase în sacristia lui. Sigur! Poţi fi oare sigur de ceva în lumea asta, afară numai că Dumnezeu există? Oricum, cred că la Orange veţi da de cardinalii italieni.

Pe urmă tăcu, parcă temându-se că şi aşa vorbise prea mult. Avea negreşit umilinţe de răzbunat, dar nu îndrăznea să-şi deschidă inima.

Guccio nu dorea decât să se vadă cât mai departe de Carpentras; oraşul acesta îi stârnea neliniştea şi dădu zor să iasă de acolo mai repede.

Dar abia făcură o leghe de drum, când Bouville şi Guccio văzură iarăşi doi călăreţi care le-o luau înainte; de data asta nu mai avură nici o îndoială că într-adevăr pentru dânşii goneau călăreţii aceia.

Apucat de o neaşteptată toană războinică, Bouville vru să pornească cu oamenii lui pe urmele celor doi călăreţi şi să le sară-n spinare, dar Guccio se supără:

— Convoiul nostru e prea greoi, domnule Hugues, ca să-i putem ajunge vreodată şi, apoi, nu vreau să las lăzile mele în urmă.

La Orange aflară, fără să se mire prea tare, că domnii aceia din conclav nu erau acolo; ar trebui mai curând să-i caute la Avignon.

— Dar trecurăm prin Avignon şi nu se vedea ţipenie de om pe acolo! se răsti Bouville, furios, la călugărul care binevoi să-i lămurească. Şi monseniorul Duèze? Unde-i monseniorul Duèze?

Călugărul răspunse că monseniorul Duèze fiind episcop de Avignon, se prea poate ca el să se găsească la Avignon. Ispravnicul din Orange, printr-o nefericită potriveală, era plecat tocmai în ziua aceea, iar slujbaşul care îi ţinea locul nu primise nici o poruncă să poarte de grijă drumeţilor. Aceştia trebuiră să mai petreacă o noapte întreagă într-un han foarte murdar, lângă un câmp lăsat în paragină, cotropit de bălării, şi care li se păru tare urât. Aşezat în faţa unui Bouville frânt de oboseală, Guccio începea să-şi dea

seama că trebuie să ia expediţia în mâna lui dacă voiau să mai ajungă vreodată la Paris, cu sau fără rezultat.

În fiecare necaz nou ce se abătea peste ei, vedeau semnul unei soarte haine. Un om din escortă îşi rupsese piciorul şi erau siliţi să-l lase acolo; caii de samar, neodihniţi după atâta drum, începeau să facă răni la greabăn, iar ceilalţi toţi trebuiau potcoviţi din nou fără întârziere; domnului de Bouville îi curgea nasul de-ţi făcea milă şi vorbea cam prea des de o anumită doamnă din Neapole, întrebându-se întruna dacă l-o fi iubit într-adevăr. Arăta aşa de fleşcăit toată ziua următoare, părea aşa de deznădăjduit dând cu ochii iarăşi de zidurile Avignonului, că nici nu se împotrivi când Guccio începu să conducă expediţia în locul său.

— Nu voi îndrăzni niciodată să mă înfăţişez regelui, gemea el. Dar spune-mi, rogu-te, cum să faci un papă, când toţi cei care poartă sutană o iau la fugă de îndată ce ne simt pe aproape? Niciodată nu voi mai putea lua parte la consiliu, bietul meu Guccio, niciodată. În această singură misiune mi-am pierdut toate meritele câştigate o viaţă întreagă.

Îşi făcea griji din fleacuri. Portretul prinţesei Clémence era oare bine învelit în lada lui şi nu fusese vătămat de ploaie?

— Lăsaţi-vă în seama mea, domnule Hugues, îi răspunse Guccio cu autoritate. Şi până una-alta, trebuie să vă fac rost de o locuinţă: mi se pare că aveţi mare nevoie de aşa ceva.

Guccio se duse să-l caute pe căpitanul oraşului şi se pricepu aşa de bine să-l ia de sus, cum ar fi trebuit s-o facă Bouville de la început, îi vorbi aşa de semeţ, cu puternicul său accent italian, de titlurile şefului său şi de acelea pe care şi le dădu sieşi, îi ceru pe un ton aşa de firesc tot ce avea de cerut, încât în mai puţin de un ceas un palat fu golit de locatari ca să-i fie pus la dispoziţie. Guccio îşi aşează oamenii acolo şi îl culcă pe Bouville într-un pat bine încălzit; apoi, după ce borţosul, prefăcându-se a nu fi în stare să ia vreo hotărâre de răcit ce era, se vârâse sub plapumă, Guccio îi zise:

— Mirosul acesta de capcană ce pluteşte în juru-mi nu-mi place de loc şi de aceea aş vrea acum să pun la adăpost bănetul nostru. Se află aici un agent al verilor noştri Bardi; lui îi voi încredinţa aurul ce-l am asupră-mi. După care mă voi simţi mai la largul meu ca să dau de cardinalii dumneavoastră.

— Cardinalii mei, cardinalii mei! mormăi Bouville. Nu-s cardinalii mei şi sunt tot aşa de amărât ca şi dumneata de renghiurile pe care mi le joacă. Vom mai vorbi despre asta, dacă vrei, după ce voi fi dormit niţel, căci mă simt pătruns tot de frig. Eşti barem sigur de lombardul dumitale? Putem avea încredere în el? Banii aceştia, la urma urmei, sunt ai regelui Franţei…

Guccio îi răspunse atunci destul de înţepat:

— Luaţi aminte, domnule Hugues, că tremur pentru banii aceştia întocmai ca şi cum ar fi ai vreunuia din neamurile mele!

Porni drept înainte înspre cartierul Sainte-Agricole, unde se afla banca. Agentul verilor Bardi – care era de altminteri şi el un văr de-ai şefului acestei puternice întreprinderi – îl întâmpină pe Guccio cu toată dragostea datorată nepotului unui confrate de seamă şi se duse să bage el însuşi aurul în casa de fier. Schimbară între dânşii cuvenitele hârtii privind banii depuşi, apoi lombardul îşi însoţi oaspetele în odaia sa de primire, pentru ca tânărul să-i povestească ce necazuri îl aduseseră pe acolo. La intrarea lor, un bărbat pirpiriu, puţintel adus de spate, care stătea în faţa căminului, se întoarse deodată:

— Guccio! che piacere! izbucni el. Come stai? {8}

— Ma… caro Boccaccio! Per Bacco! Che fortuna! {9}

Căzură unul în braţele celuilalt.

Se întâmplă întotdeauna că aceiaşi oameni se întâlnesc la drum pentru că sunt întotdeauna aceiaşi care călătoresc.

Faptul că signor Boccaccio era acolo n-avea nimic uimitor, fiindcă el călătorea întruna pentru treburile companiei Bardi. Norocul potrivise numai în aşa fel lucrurile, ca să i-l

aducă înainte taman în ziua aceea. Guccio şi Boccaccio făcuseră împreună cu un an în urmă o bucată de drum spre Londra; se destăinuiseră atunci unul altuia; Guccio ştia că Boccaccio avea un copil de la o franţuzoaică ce-i fusese ibovnică.

În vreme ce lombardul din Avignon poruncise să li se aducă vin dres cu mirodenii, Guccio şi Boccaccio stăteau de vorbă foarte bucuroşi, ca nişte prieteni de când lumea.

— Ce te aduce în târgul ăsta? întrebă Boccaccio.

— Vânez aici cardinali, răspunse Guccio, şi te asigur că nu-i un vânat uşor.

Şi începu să-i povestească de-a fir-a-păr toată expediţia, păţaniile prin care trecuse în zilele din urmă, stârnind pe socoteala burduhănosului Bouville hohotele de râs ale celuilalt. Se simţea el însuşi înveselit de-a binelea; era ca la dânsul acasă, printre ai săi.

Dacă întotdeauna în drumurile noastre întâlnim aceiaşi oameni, se întâmplă de asemenea ca întotdeauna aceiaşi oameni să ne ajute şi să ne scoată din încurcătură.

— Să nu vă miraţi de fel că nu puteţi da de monseniorii voştri, zise signor Boccaccio. S-au învăţat să fie cu ochii-n patru, şi când aud că vine cineva de la curtea Franţei sau pare a veni de acolo, o rup la fugă. Vara trecută, Bertrand de Got şi Guillaume de Budos, nepoţii răposatului papă, sosiseră aici trimişi de prietenii dumitale Nogaret şi Marigny, chipurile, pentru a duce la Cahors trupul neînsufleţit al unchiului lor. N-aveau cu dânşii decât cinci sute de oşteni, cam prea mulţi pentru a căra un leş! Sarcina acestor viteji era să zorească alegerea unui papă care să nu fie cardinalul Duèze, şi nu cu duhul blândeţii s-au apucat ei să-i convingă pe cardinali. Într-o bună dimineaţă, oştenii au dat iama prin casele înaltelor feţe bisericeşti, în vreme ce alţii împresurau mânăstirea de la Carpentras, unde se ţinea conclavul; iar cardinalii trebuiră s-o şteargă printr-o crăpătură a zidului, fugind pe câmp ca să-şi pună pielea la adăpost. Păţania nu li s-a şters încă din minte.

— Adaugă la asta, spuse vărul bancherilor Bardi, că de curând a fost întărită garnizoana din Villeneuve şi că domnii cardinali se aşteaptă în fiecare clipă să-i vadă pe arcaşi trecând podul. Şi şi-au închipuit că pentru asta aţi venit… Şi ştiţi cine erau călăreţii care v-o tot luau înainte? Oamenii lui Marigny, arhiepiscopul, fără îndoială. Mişună prin părţile acestea. Nu-mi pot da bine seama ce treburi învârtesc ei, dar cu siguranţă că-s altele decât cele ale dumitale.

— Bouville şi cu tine, vorbi iarăşi Boccaccio, n-o să ajungeţi la nimic spunând că veniţi din partea regelui Franţei, şi cel mult riscaţi să înghiţiţi într-o seară niţică otravă în cina voastră şi să nu vă mai deşteptaţi niciodată. Până una-alta, nu e chip să te apropii de cardinali. de unii cardinali! decât înfăţişându-te ca venind din partea regelui Neapolei. Veniţi de acolo, parcă aşa îmi spuseşi?

— Drept de acolo, răspunse Guccio, ba avem chiar binecuvântarea bătrânei regine Maria ca să-l vedem cât mai curând pe cardinalul Duèze.

— Ei, de ce nu mi-ai spus-o de la început? Îţi pot face rost de-o întrevedere cu acest Duèze, care e un om mai straniu decât îţi închipui! Chiar mâine, dacă vrei.

— Aşadar, tu ştii unde să dai de el?

— Nu s-a clintit nici o clipă de aici, zise Boccaccio râzând. Întoarce-te la locuinţa ta şi vei avea veşti de la mine până-n seară. Vorba e, aveţi ceva bănişori pentru dânsul?… Bine. Căci are deseori nevoie şi ne datorează destule parale.

Trei ceasuri mai târziu, signor Boccaccio bătea la poarta palatului unde era găzduit Bouville. Aducea veşti destul de bune. Cardinalul Duèze se va duce a doua zi către ceasurile nouă să facă o plimbare de sănătate la o leghe mai sus de Avignon, într-un loc numit Podeţul, din pricina unui mic pod ce se găsea acolo. Cardinalul s-ar învoi să-l întâlnească, cu totul întâmplător, pe seniorul de Bouville, dacă el ar trece taman atunci prin locurile acelea, însă cu condiţia să nu fie însoţit decât de cel mult şase oameni. Escortele trebuiau să rămână de o parte şi de alta a unui câmp mare, în vreme ce

Duèze şi Bouville ar sta de vorbă la mijloc, departe de orice ochi şi de orice ureche. Acestui cardinal al curţii papale îi plăcea ca misterul să fie orânduit până în cele mai mici amănunte.

— Guccio, băiatule, eşti salvatorul meu şi-mi voi aduce aminte întotdeauna cât îţi sunt de îndatorat, spuse Bouville, al cărui guturai se mai potolise niţel o dată cu speranţa regăsită.

Aşadar, a doua zi dimineaţă, Bouville, însoţit de Guccio, de signor Boccaccio şi de patru scutieri, se duse la Podeţ. O pâclă groasă învăluia totul împrejur, vătuind zgomotele, iar locul era cum nici nu se poate mai pustiu. Domnul de Bouville pusese pe dânsul trei rânduri de haine, ceea ce-l făcea să pară încă şi mai borţos ca de obicei. Aşteptară o bucată de vreme.

Într-un târziu, o ceată de călăreţi se ivi din ceaţă, având în mijloc un flăcău călare pe o catârcă. Acesta sări sprinten din şa. Purta o sfită neagră sub care se ghiceau veşmintele roşii şi avea pe cap o căciulă cu urechiere, căptuşită cu blană albă. Porni cu pas iute, aproape săltăreţ, prin iarba udă, şi se văzu atunci că tânărul acela era chiar cardinalul Duèze şi că adolescenţa-sa avea 70 de ani. Doar chipul său, cu obrajii scofâlciţi, tâmplele scobite şi sprâncenele albe pe pielea uscată îi trădau vârsta, ochii însă căutau bănuitori împrejur cu o vioiciune care nu mai era aceea a tinereţii.

Bouville se urnise şi el din loc şi se pomeni faţa în faţă cu cardinalul în dreptul unui zid înalt de trei palme. Cei doi bărbaţi rămaseră o clipă tăcuţi, cercetându-se din ochi, miraţi şi unul şi altul de înfăţişarea lor, care nu aducea de fel cu cea închipuită. Bouville, cu respectul său înnăscut pentru biserică, se aştepta să vadă un prelat plin de măreţie, puţintel rotofei şi mieros, iar nu pe spiriduşul ăsta ţopăind prin ceaţă. Cardinalul curţii papale, care credea că se trimisese la dânsul o căpetenie războinică de felul lui Nogaret sau al lui Bertrand de Got, se uita la burduhanul acesta înfoiat ca o ceapă şi care îşi sufla nasul cu zgomot.

Cardinalul fu cel care deschise vorba. Vocea lui îi surprindea întotdeauna pe cei ce n-o auziseră încă. Răguşită ca o tobă de înmormântare, sunând spart când trebuia să ridice tonul, vocea asta repezită şi surdă nu părea să iasă din el, ci din gâtlejul altcuiva ce s-ar fi aflat undeva aproape şi pe care, fără să vrei, îl căutai.

— Vii aşadar, domnule de Bouville, din partea regelui Robert al Neapolei, care mă cinsteşte cu creştineasca-i încredere. Regele Neapolei… regele Neapolei, repetă el. Prea bine, Dumneata eşti însă şi trimisul regelui Franţei… Erai mare şambelan al regelui Filip, care nu mă iubea de fel… nu ştiu, de altminteri, din ce pricină, căci îi făcusem pe voie la conciliul de la Viena, rostindu-mă pentru desfiinţarea templierilor.

— Mi se pare, monseniore, răspunse Bouville, mirat de acest început, că sfinţia-ta te împotriviseşi când fuse vorba să fie decretat eretic papa Bonifaciu, sau cel puţin memoria lui; şi regele Filip nu uitase asta.

— Mi se cerea, într-adevăr, prea mult, domnule. Regii nu-şi dau seama de ceea ce pretind. Când ştii că poţi deveni tu însuţi papă într-o zi, nu te apuci să creezi asemenea precedente. Un rege, când se urcă pe tron, nu proclamă că tată-său era trădător, curvar şi hoţ. Bonifaciu, asta e limpede, a murit nebun, refuzând cuminecătura şi hulind cele sfinte, cu vorbe înspăimântătoare. Dar biserica are oare de câştigat trâmbiţând această ruşine? Iar papa Clément al V-lea, veneratul meu binefăcător… domnia-ta ştii că lui îi datorez puţinul ce sunt, eram amândoi născuţi la Cahors… ei bine, papa Clément era de aceeaşi părere… Monseniorul de Marigny nu mă prea iubeşte nici el; a făcut tot ce i-a stat în putere ca să-mi închidă calea, mai cu seamă în săptămânile acestea din urmă. Aşa stând lucrurile, nu mai înţeleg nimic! Pentru ce ai ţinut să mă vezi? Marigny e tot aşa de puternic în Franţa, sau doar se preface a fi? Spun unii că nu mai e cârma în mâna lui, văd însă că toate i se supun ca şi înainte.

Ciudat om cardinalul acesta care umbla cu şiretlicuri de borfaş, pentru a întâlni un ambasador şi, de parcă l-ar fi cunoscut de când lumea, intra în miezul lucrurilor din prima clipă. Afară de asta, glasul îi era înfundat şi repezit, vorbirea – întretăiată şi dezlânată. Asemenea multor bătrâni autoritari, îşi depăna gândul trecând de la una la alta, fără a se sinchisi dacă îl ascultă sau nu cineva.

Bouville nu voia să se prindă într-o discuţie cu privire la Marigny.

— Adevărul este, răspunse el, că mă aflu aici spre a înfăţişa sfinţiei-tale dorinţa regelui Ludovic şi a monseniorului de Valois de a avea cât mai curând un papă.

Sprâncenele albe ale cardinalului se înălţară a mirare.

— Frumoasă dorinţă, n-am ce zice, vorbi el, când de nouă luni sunt împiedicat prin vicleşuguri, prin bani sau prin silnicie de a fi ales. Şi bagă de seamă, domnule, bagă de seamă… nu-s chiar aşa de zorit să mă văd papă! Iată douăzeci de ani de când lucrez la al meu Thesaurum Pauperum şi mai am nevoie de încă şase ani întregi ca să-l duc la capăt, fără a mai pune la socoteală Arta Transmutatorie, în care e vorba de alchimie şi Elixirul filosofilor, opul meu mai ermetic, pe care mult aş vrea să-l văd terminat înainte de a muri. Toate acestea îmi iau destul timp şi nu alerg după mitra papală, care m-ar strivi cu îndatoririle ei… Nu, nu, crede-mă, nu-s de loc grăbit. Dar cei de la Paris schimbatu-şi-au hotărârea? Acum nouă luni aveam aproape toate voturile pentru mine, şi regele Franţei e cel care m-a făcut să le pierd. Pe mine doriţi astăzi să mă vedeţi papă?

Bouville era la mare încurcătură, neştiind dacă pe Jacques Duèze sau pe altul îl voia monseniorul de Valois. I se spusese doar atât: „Un papă”.

— Dar, fireşte, monseniore, răspunse el cu jumătate gură. De ce nu sfinţia-ta?

— Atunci, de bună seamă că cei de la Paris au vreun lucru mare să-mi ceară… în sfârşit, să-l ceară celui care va fi ales,

zise cardinalul. Despre ce e vorba?
— Se întâmplă, monseniore, că regele are nevoie să fie despărţit de soţia lui, vorbi Bouville…
—.pentru a se căsători cu Clémence a Ungariei?
— Cum ai aflat-o, monseniore?
— Consiliul restrâns în care s-a luat această hotărâre s-a ţinut acum vreo cinci săptămâni, nu-i aşa?
— Eşti bine informat, monseniore. Nu ştiu cum face sfinţia-ta de le ştie pe toate…
Cardinalul nu răspunse şi începu să se uite la cer, de parcă vedea trecând îngeri pe acolo.
— Să desfaci o căsătorie, murmură el… Fireşte, o căsătorie se poate desface oricând. Uşile bisericii erau oare deschise de-a binelea în ziua cununiei? Domnia-ta erai de faţă… şi nu-ţi aminteşti, nu-i aşa? Da, se poate ca alţii să-şi aducă aminte că din greşeală uşile fuseseră închise… Apoi, regele dumneavoastră e văr de aproape al soţiei sale! Poate că au uitat să ceară dispensa cuvenită. Cu aceasta ai putea să-i desparţi de soţiile lor pe mai toţi regii din Europa; sunt toţi veri unii cu alţii, şi-i de ajuns să le vezi odraslele ieşite din asemenea căsătorii ca să-ţi dai seama de asta; unul şchioapătă, altul e surd, celălalt se căzneşte degeaba la trup de femeie. Dacă unii n-ar păcătui din când în când pe de lături sau dacă nu s-ar strecura printre dânşii vreo mezalianţă, i-ai vedea curând stingându-se de gâlci sau de lingoare. Le voi arăta, de altminteri, toate acestea în al meu Thesaurum, pentru a-i îndemna pe săraci să nu urmeze pilda celor mari.
— Dinastia Franţei, răspunse Bouville, jignit, se ţine foarte bine, iar prinţii noştri de stirpe regească sunt zdraveni ca nişte rotari.
— Da, da, fireşte… dar când boala nu-i atinge la trup, îi loveşte la cap. Şi apoi mulţi din copiii lor mor în vârstă fragedă… Nu, crede-mă, nu-s deloc grăbit să fiu papă.
— Dar dacă ai ajunge, totuşi, monseniore, întrebă Bouville, încercând să reînnoade firul discuţiei, desfacerea căsătoriei

ţi s-ar părea lucru cu putinţă… până-n vară?
— Să desfac o căsătorie mi-e mai puţin greu decât să recâştig voturile pe care alţii m-au făcut să le pierd, rosti cu amărăciune Jacques Duèze.
Convorbirea bătea pe loc, fără a se urni mai departe. Bouville îşi zărea oamenii la marginea câmpului şi-i părea rău ca nu-l poate chema pe Guccio, sau măcar pe acel signor Boccaccio, care părea aşa de descurcăreţ. Ceaţa începea să se risipească. Bouville era istovit de atâta stat în picioare, iar cele trei mantii puse pe dânsul începeau să tragă greu. Se aşează, fără a se gândi la ce face, pe zidul acela din pietre netede puse unele peste altele, şi întrebă a lehamite:
— În sfârşit, cum stau lucrurile astăzi, monseniore?
— Cum stau lucrurile? repetă cardinalul.
— Da, vreau să zic, în ce priveşte conclavul…
— Conclavul? Dar nici nu există. Cardinalul Albano…
— Sfinţia-ta vorbeşte de monseniorul Arnaud d'Auch, fostul episcop de Poitiers?
— Întocmai.
— Îl cunosc; a venit anul trecut la Paris ca împuternicit al papii, pentru a-l osândi pe marele maestru al templierilor.
— Chiar despre el vorbeam. Fiind cardinal locţiitor al papii, el trebuie să ne adune; o potriveşte însă în aşa fel ca să n-o facă de când domnul de Marigny i-a interzis-o.
— Dar dacă până la urmă…
În clipa asta Bouville îşi dădu seama că era aşezat în timp ce cardinalul rămăsese în picioare şi se ridică deodată, scuzându-se.
— Nu, nu, te rog, domnule, îi zise Duèze, silindu-l să se aşeze la loc.
Şi veni el însuşi, mişcându-se sprinten, să şadă alături pe rămăşiţa aceea de zid.
— Dacă s-ar aduna în cele din urmă conclavul, întrebă din nou Bouville, la ce ar putea ajunge?
— La nimic. Aceasta e foarte uşor de înţeles.

Foarte uşor pentru Duèze, fără îndoială, care, ca orice candidat la o alegere, îşi făcea în minte de zeci de ori pe zi socoteala voturilor; nu însă tot aşa de uşor pentru Bouville, care numai cu oarecare greutate reuşi să prindă ceea ce-i spunea cardinalul, mereu cu acelaşi şoptit ca la spovedanie:

— Papa trebuie să fie ales cu două treimi din voturi. Suntem douăzeci şi trei prezenţi: cincisprezece francezi şi opt italieni. Dintre aceşti opt, cinci sunt pentru cardinalul Caetani, nepotul lui Bonifaciu… şi-s de nezdruncinat. Nu-i vom avea niciodată de partea noastră. Vor să-l răzbune pe Bonifaciu, urăsc coroana Franţei şi pe toţi aceia care, făţiş sau prin papa Clément, veneratul meu binefăcător, au slujit-o vreodată.

— Şi ceilalţi trei?

—.îl urăsc pe Caetani; e vorba de cei doi Colonna şi de Orsini. Zâzanii de familie. Niciunul din ei neavând destulă putere ca să se poată alege, sunt tustrei de partea mea în măsura în care eu stau în calea lui Caetani, afară numai dacă… nu li se făgăduieşte cumva că sfântul scaun va fi mutat iarăşi la Roma, ceea ce ar putea să-i pună la unison, cu riscul de-a se ucide pe urmă între dânşii.

— Şi cei cincisprezece francezi?

— A, dacă francezii ar vota laolaltă, aţi fi avut de multă vreme un papă! Dar numai şase sunt pentru mine, cei faţă de care, prin mijlocirea mea, regele Neapolei s-a arătat darnic.

— Şase francezi şi trei italieni, socoti Bouville, fac nouă voturi pentru noi.

— Ei, da, domnule, fac nouă şi trebuie să fim şaisprezece ca să ieşim la socoteală. Bagă de seamă că ceilalţi nouă francezi nu-s de ajuns nici dânşii pentru a alege papa pe care l-ar vrea Marigny.

— Ar trebui deci să-ţi obţinem şapte voturi. Sfinţia-ta crede că unele din ele ar putea fi cumpărate cu bani? Sunt în măsură să-ţi las ceva aur. Cam cât socoţi pe cap de cardinal?

Bouville gândi c-o scosese foarte dibaci la capăt; spre mirarea lui, Duèze nu păru să se repeadă la această propunere.

— Nu cred, răspunse el, să fie simţitori la asemenea argument cardinalii francezi care ne lipsesc. Nu pentru că cinstea ar fi virtutea lor cea mai de seamă, nici pentru ca ar trăi ca nişte schimnici, dar frica pe care o au de domnul de Marigny îi aşează deocamdată deasupra bogăţiilor lumii acesteia. Italienii sunt mai lacomi, ura însă le ţine loc de conştiinţă.

— Aşadar, spuse Bouville, totul stă în mâna lui Marigny şi în puterea pe care o are asupra celor nouă cardinali francezi?

— De asta depinde totul, domnule, astăzi… Mâine poate să depindă de altceva. Cât aur îmi vei putea lăsa?

Bouville căscă ochii.

— Dar îmi spuseşi, monseniore, că aurul acesta nu ţi-ar fi de nici un folos!

— Mai înţeles greşit, domnule. Aurul acesta nu mă poate ajuta să câştig noi partizani, dar mi-e necesar ca să-i păstrez pe cei pe care îi am şi cărora, până nu-s ales, nu le pot da gheliruri. Frumos mi-ar sta dacă, atunci când domnia-ta îmi vei fi găsit voturile care îmi lipsesc, eu să le fi pierdut între timp pe cele care mă sprijină.

— De câţi bani ai nevoie, monseniore?

— Dacă regele Franţei e destul de bogat ca să-mi dea cinci mii de livre, mă însărcinez să le întrebuinţez cum e mai bine.

Tocmai atunci Bouville simţi din nou nevoie să-şi sufle nasul. Celălalt luă asta drept un şiretlic şi se temu că ceruse o sumă prea mare. Fu singurul punct câştigat de Bouville în această convorbire.

— Chiar cu patru mii, şuşoti Duèze, aş putea face faţă… pentru o bucată de vreme.

Ştia de mai înainte că aurul acesta nu vă ieşi din buzunarul său decât pentru a-şi plăti cu el datoriile.

— Banii aceştia, zise Bouville, îi vei primi de la bancherii Bardi.

— Să rămână în păstrarea lor, răspunse cardinalul; am un cont la dânşii. Voi scoate de acolo pe măsura nevoilor.

După care se arătă deodată zorit să-şi încalece catârca, îl asigură pe Bouville că nu va uita să se roage pentru dânsul şi că i-ar face plăcere să-l mai întâlnească.

Întinse burtosului mâna ca să-i sărute inelul, apoi se depărtă, sărind prin iarbă aşa cum venise.

„Straniu papă vom avea în omul asta care slujeşte deopotrivă alchimia şi biserica, gândea Bouville, uitându-se în urma lui; e oare făcut pentru slujba ce şi-a ales-o?”

În sinea lui, Bouville nu era prea nemulţumit de felul cum se descurcase. Fusese însărcinat să-i vadă pe cardinali? Izbutise să stea de vorbă cu unul… Să găsească un papă? Acest Duèze părea că nici nu cere altceva decât să fie… Să împartă aur? O făcuse şi pe asta.

Când se văzu iarăşi lângă Guccio şi îi povesti cu un aer mulţumit cum se desfăşurase întrevederea şi la ce rezultate ajunsese, nepotul Iui Tolomei izbucni supărat:

— Aşadar, domnia-ta ai reuşit să-l cumperi foarte scump pe singurul cardinal care era mai dinainte al nostru.

Şi astfel, o parte din aurul cu care bancherii Bardi din Neapoli îl împrumutaseră, prin Tolomei, pe regele Franţei, se întorcea la bancherii Bardi din Avignon, pentru datoria ce-o avea la dânşii Duèze, candidatul regelui Neapolei.

VII.
TÂRGUIALĂ PENTRU UN PAPĂ…?

Cu trupul deşirat pe picioarele subţiri şi cu bărbia în piept, aducând niţel a cocostârc, Filip de Poitiers stătea în faţa Aiuritului.

— Frate, măria-ta, îi zicea el cu glas liniştit şi rece, amintind oarecum pe cel al lui Filip cel Frumos, ar însemna să tăgăduieşti adevărul care sare în ochi dacă ai recunoaşte altceva decât ceea ce arată cercetarea noastră.

Comisia de conturi anume însărcinată să verifice gestiunea bănească a lui Enguerrand de Marigny îşi încheiase în ajun lucrările.

Zile de-a rândul, sub prezidenţia încruntată a lui Filip de Poitiers, conţii de Valois şi d'Evreux, contele de Saint-Pol, Ludovic de Bourbon, canonicul Etienne de Mornay, care începea să-şi facă slujba de cancelar al coroanei, fără a fi primit încă învestitura, primul şambelan Mathieu de Trye şi, în sfârşit, arhiepiscopul Jean de Marigny, toţi aceştia citiseră documente, scotociseră arhive, puricaseră rând cu rând condica vistieriei pe o perioadă de şaisprezece ani, ceruseră lămuriri după lămuriri şi adeverinţe pentru fiecare cheltuială. Nu-şi cruţaseră osteneala, şi nici o părticică din activitatea lui Marigny nu scăpase nerăscolită. Într-o anchetă în care vrăjmăşiile se înfruntau, toate urmele fuseseră cercetate. Nimic însă nu se găsise ca să poată fi scos vinovat. Ieşea la iveală că administrase cinstit averile coroanei şi banii statului, arătându-se grijuliu până la para. Dacă era bogat, avuţiile îi veneau din mărinimoasa dărnicie a răposatului rege, şi pe care el se pricepuse să le sporească. Dar nimic nu dovedea că ar fi tras vreodată foloase pentru dânsul, cel puţin băneşti, în paguba statului, şi încă mai puţin că ar fi prădat vistieria, aşa cum îl învinuiau vrăjmaşii lui.

Aceasta descoperire era oare cu adevărat o noutate neaşteptată pentru monseniorul de Valois? Mai degrabă o dezamăgire furioasă de jucător păgubaş. Se încăpăţânase până la capăt, singur el din toată comisia, să tăgăduiască ceea ce era neîndoios, sprijinit de Mornay, bineînţeles, care răspundea la cuvintele lui ca un ecou.

Ludovic al X-lea avea deci acuma încheierile comisiei, cu şase voturi contra două, şi totuşi mai şovăia să le consfinţească, punându-şi iscălitura dedesubt; această şovăire îl jignea adânc pe frate-său.

— Ce rost avea, frate, urmă Filip, să mă pui în fruntea comisiei dacă n-ai de gând să recunoşti rezultatul pe care

ţi-l aduc?

— Marigny are mulţi apărători care se simt legaţi de soarta lui, răspunse într-o doară Aiuritul.

— În orice caz pot să te asigur că în comisie nu era mai nimeni să-l apere, afară de frate-său…

—.şi de unchiul nostru d'Evreux şi poate de tine însuţi?

Filip de Poitiers ridică din umeri şi răspunse fără să se piardă cu firea:

— Nu văd în ce fel soarta mea ar putea fi legată de cea a lui Marigny, şi înseamnă să mă insulţi…

— Nu asta voiam sa zic, crede-mă, Filip, nu asta.

— Eu nu-s aici apărătorul cuiva, ci doar al dreptăţii, aşa cum tu însuţi, Ludovic, ar trebui să fii, pentru că eşti rege.

Istoria cunoaşte situaţii atât de asemănătoare între ele, de parcă ar fi una singură care în chip straniu se repetă mereu. Aceeaşi nepotrivire în felul de-a fi care existase între Filip cel Frumos şi frate-său mai mic, Charles de Valois, se regăsea între Ludovic al X-Iea şi Filip de Poitiers. Numai că de astă dată cel slab de fire era regele. Pe lângă un frate care domnea cu adevărat, pizmăreţul Valois jucase doar rolul unui încurcă-lume; acum, dimpotrivă, fratele mai mare părea nevolnic de-a ţine cârma ţării, iar cel mic avea o minte de suveran. Şi aşa cum Valois, în înfumurarea lui, îşi îngânase vreme de douăzeci şi nouă de ani: „Ah, să fi fost eu regele…”, astăzi Filip de Poitiers începea să-şi zică, şi cu mai multă dreptate: „Mi-ar sta negreşit mai bine în locul lui”.

— Şi apoi, spuse Ludovic, sunt unele lucruri care nu-mi plac. De pildă, scrisoarea pe care am primit-o de la regele Angliei; mă povăţuieşte să-i arăt lui Marigny aceeaşi încredere ce-o avea tatăl nostru în el şi-l laudă pentru serviciile aduse celor două ţări… Nu-mi place să mi se spună ce am de făcut.

— Pentru că îţi dă un sfat cuminte, de aceea nu vrei să-l asculţi pe cumnatul nostru?

Ochii mari şi spălăciţi ai lui Ludovic al X-lea fugeau în lături spre a nu întâlni privirea fratelui său.

— Să aşteptăm întoarcerea lui Bouville. Unul din scutierii mei trimis să-l întâmpine mi-o vesteşte pentru azi.

— Ce amestec are Bouville în hotărârea ta?

— Vreau să văd ce ştiri mi-aduce de la Neapole şi cum stăm cu conclavul, spuse Aiuritul, începând să-şi piardă sărita. Nu doresc să merg împotriva unchiului Charles tocmai când mi-o găseşte pe nepoată-sa de soţie şi când îmi face un papă.

— Aşadar eşti gata să jertfeşti un ministru fără pată toanelor unchiului Charles şi să îndepărtezi de la cârmă pe singurul om care ştie, în ziua de azi, să conducă treburile ţării? Bagă de seamă, frate, n-ai să poţi face lucrurile pe jumătate. Ai văzut doar că în timp ce noi îi căutam nod în papura lui Marigny, cercetându-i socotelile ca unui servitor necinstit, în Franţa toate continuau să asculte de dânsul ca mai înainte. Va trebui ori să-l aşezi la loc în toată puterea lui, ori să-l dobori de-a binelea, scoţându-l vinovat de nelegiuiri născocite şi pedepsindu-l pentru că ţi-a fost credincios; aceasta ar însemna să-ţi faci singur rău. S-ar putea ca Marigny să aibă nevoie de încă un an până să-ţi facă un papă; dar el îţi va da unul potrivit cu interesele ţării, cum ar fi fostul episcopul de Poitiers, pe care-l cunosc bine pentru că e din comitatul meu! Unchiul Charles are să-ţi făgăduiască un papă pentru fiecare a doua zi; fără îndoială că nici el n-o s-o ducă la capăt mai repede, şi până la urmă îţi va scoate vreun Caetani, care va voi să se mute iar la Roma, să-ţi numească de acolo episcopii şi să facă pe stăpânul la tine acasă.

Ludovic privea documentul din faţa lui, întocmit de Filip de Poitiers, prin care Marigny era scos basma curată.

„.astfel, comisia încuviinţează, laudă şi primeşte socotelile înfăţişate de dumnealui Enguerrand de Marigny (Valois ceruse şi obţinuse să nu fie înşirate titlurile primului-ministru) şi-l ţine, pe el şi moştenitorii săi, descărcat de

toate sumele intrate în vistieria templului, a Luvrului şi în aceea a regelui.”

Nu mai lipsea de pe pergament decât regeasca semnătură şi pecetea.

— Frate, vorbi iar contele de Poitiers, m-ai numit pair al coroanei tale ca să-ţi stau într-ajutor şi a te sfătui. Ca pair ce sunt te sfătuiesc să încuviinţezi. Dreptatea cere să faci asta.

— Dreptatea e în mâna regelui, izbucni Aiuritul, cu îndârjirea neaşteptată pe care o avea de îndată ce se simţea strâns cu uşa.

— Nu, măria-ta, răspunse potolit cel care avea să devină Filip cel Lung; regele trebuie să fie în slujba dreptăţii, pentru a o întruchipa şi a o face să iasă biruitoare.

*

Bouville şi cu Guccio ajunseră la Paris pe la chindii. Capitala începea să amorţească în frigul şi în întunericul timpuriu al serilor de iarnă. La bariera Saint-Jacques dădură peste primul şambelan Mathieu de Trye, care-i aştepta acolo. Acesta îl saluta pe predecesorul său în numele regelui şi-l înştiinţa că era aşteptat la palat.

— Ei, cum asta? făcu supărat Bouville. Aşa, pe nerăsuflate? Sunt rupt de oboseală, dragă prietene, şi pe deasupra murdar. Mare minune că mă mai ţin pe picioare. Nu mai sunt la vârsta unor asemenea isprăvi.

Era nemulţumit văzându-se luat în primire cu atâta grabă. Îşi închipuise că are să cineze pentru o ultimă oară cu Guccio, singuri într-o odăiţă a vreunui han cumsecade, că îşi vor pune gândurile la unison, încercând amândoi să se lămurească mai bine asupra rezultatului misiei lor, şi că îşi vor spune tot ceea ce nu găsiseră cum să-şi spună în patruzeci de zile de călătorie, tot ceea ce simţeau nevoia să-şi mărturisească în această ultimă seară, ca şi când asemenea prilej n-avea să li se mai arate.

Se văzură siliţi să se despartă în mijlocul străzii, şi fără a da frâu liber sentimentelor de prietenie, căci prezenţa lui

Mathieu de Trye îi stânjenea. Bouville era amărât; simţea melancolia lucrurilor care se sfârşesc; privindu-l pe Guccio cum se duce, vedea depărtându-se frumoasele zile de la Neapole şi acea minunată clipă de tinereţe pe care o trăise în toamna vieţii lui. Acum floarea acestei a doua tinereţi fusese secerată şi nu va mai creşte iarăşi.

„Nu i-am mulţumit îndeajuns pentru cât bine mi-a făcut şi pentru plăcutele zile ce le-am petrecut în tovărăşia lui”, gândea Bouville.

Nici nu băgase de seamă că Guccio luase cu dânsul lăzile în care se găsea aurul fraţilor Bardi, din care nu lipsea decât toată cheltuiala călătoriei şi şpaga dată cardinalului, astfel că banca Tolomei avea în orice caz de unde să-şi oprească ce i se cuvenea pentru misitia ei.

Asta nu-l împiedica pe Guccio să fie şi el tulburat că se desparte de Bouville, căci simţul interesului, atât de viu la oamenii făcuţi pentru afaceri, nu-i opreşte nicidecum de-a fi sentimentali.

Intrând în palat, Bouville observă unele lucruri care nu-i plăcură. Servitorii întâlniţi păreau să nu-şi mai dea silinţa de-a se mişca cu acea străşnicie pe care el ştiuse să le-o impună pe vremea regelui Filip, şi nu mai aveau aerul ceremonios şi plin de respect până-n cele mai mărunte gesturi, spre a arăta că sunt pătrunşi de cinstea de a aparţine casei regale. Se muiase disciplina.

Dar de îndată ce se văzu în prezenţa lui Ludovic al X-lea, fostul mare şambelan uită de orice gând de critică; era în faţa regelui şi nu se mai gândea la nimic altceva decât să facă o plecăciune destul de adâncă.

— Ei, ia spune, Bouville, întrebă Aiuritul, îmbrăţişându-l grăbit – ceea ce-l dădu gata pe borţos – cum arată doamna Ungariei?

— Înfricoşătoare, măria-ta… Mă făcea să tremur de câte ori o vedeam. Dar e uimitor de ageră la minte pentru vârsta ei.

— Înfăţişarea, chipul?

— E impunătoare încă, măria-ta, deşi nu mai are nici un dinte în gură.

Pe obrazul Aiuritului se aşternu groaza. Charles de Valois, care se afla lângă nepotu-său, pufni în râs.

— Dar nu, Bouville, strigă el, regele nu te întreabă de regina Maria, ci de prinţesa Clémence.

— Vai, să mă ierte măria-ta! zise Bouville roşindu-se. Prinţesa Clémence? Dar am să ţi-o arăt, măria-ta.

— Cum? Ai adus-o acum cu dumneata?

— Nu pe dânsa, măria-ta, ci portretul ei.

Şi la porunca lui Bouville, tabloul făcut de Oderisi fu adus şi aşezat pe o policioară. Deschiseră cele două obloane care ocroteau cadra; apropiară nişte lumânări.

Ludovic se mişcă încet într-acolo, călcând cu băgare de seamă, ca spre un lucru primejdios, ce-ar fi putut să explodeze şi să-l pocnească în cap. Zâmbi apoi şi se uită la unchiu-său cu un aer fericit.

— Dacă ai şti, măria-ta, ce frumoasă e ţara aceea! zise Bouville, revăzând Neapole în priveliştile zugrăvite pe cele două obloane.

— Ei, ce zici, nepoate, te-am minţit? sări cu gura Valois; ia mi te uită la faţa asta, la părul ca mierea, la ţinuta plină de măreţie! Şi sânii, ce frumoşi sâni de femeie!

Îşi lăuda nepoata ca un geambaş care-şi prezintă iapa la obor.

— Şi trebuie să spun regelui, adăugă Bouville, că domniţa Clémence e încă şi mai atrăgătoare când o vezi aievea decât zugrăvită.

Ludovic tăcea; părea să fi uitat că mai sunt de faţă ceilalţi doi. Cu fruntea înainte, adus niţel de spate, era prins într-o ciudată convorbire tainică cu portretul. În ochii prinţesei Clémence, regăsea ceva din privirea Eudelinei, un fel de răbdare îngândurată şi de bunătate liniştitoare; surâsul, ba chiar şi culorile feţei erau aproape aidoma… O Eudeline, dar una care ar fi fost născută din neam regesc şi pentru a fi regină. O clipă, silindu-şi imaginaţia, Ludovic încercă să

suprapună portretului chipul Margueritei, fruntea ei rotundă şi bombată, părul ei negru încârlionţat, pielea ei de femeie oacheşă, ochii care se încruntau duşmănos… Apoi chipul se şterse şi cel al Clémencei reapăru triumfător în frumuseţea lui calmă, iar Ludovic avu convingerea că, lângă această blondă prinţesă, trupul lui îşi va birui neputinţa.

— Ah, făcu el în sfârşit, e frumoasă, e într-adevăr frumoasă! Unchiule, îţi sunt foarte îndatorat, s-o ştie toţi, iar dumitale, Bouville. Îţi dau o pensie de două sute de livre, care se vor lua din vistierie, drept mulţumire pentru solia ce-ai împlinit-o.

— O, măria-ta, îngână Bouville cu recunoştinţă, eram plătit îndeajuns prin cinstea de a te sluji cum trebuie.

— Aşadar suntem logodiţi, urma Aiuritul. Nu-mi rămâne decât să mă despart de Marguerite. Suntem logodiţi…

Umbla de colo până colo, foarte tulburat.

— Da, măria-ta, spuse Bouville, cu condiţia să fii despărţit de soţia cealaltă până-n vară.

— Socot că voi fi! Dar cine a pus această condiţie?

— Regina Maria… Ea are alţi peţitori pentru domniţa Clémence, şi cu toate că măria-ta eşti, dintre toţi care o cer de soţie, cel mai dorit şi mai de cinste, regina Maria nu înţelege să aştepte mai mult decât până-n vară.

Aiuritul se întunecă la faţă, şi Bouville gândi că praful se va alege de pensia lui de două sute de livre. Dar regele se întorsese cu un aer întrebător spre Valois, care se prefăcea a fi foarte mirat.

În timp ce Bouville se afla la Neapole, peste capul său, Valois rămăsese în legătură epistolară cu familia regală de acolo prin curieri, şi-l asigurase pe nepotu-său că târgul era gata să se încheie, definitiv şi fără nici o amânare.

— E o condiţie de care regina Ungariei şi-a pomenit în ultima clipă? întrebă el pe Bouville.

— Da, monseniore.

— Nu e decât o vorbă ca să facă pe grozava şi să ne zorească niţel. Dacă din întâmplare desfacerea căsătoriei ar

mai întârzia, ceea ce de altminteri nu cred, regina Ungariei are să aştepte.

— Nu ştiu, monseniore, mi-a spus-o pe un ton foarte serios şi foarte hotărât.

Valois nu se prea simţea la largul său şi ciocănea cu vârful degetelor în braţul jilţului.

— Până-n vară, murmura Ludovic, până-n vară… Şi cu conclavul cum stăm?

Bouville făcu atunci o dare de seamă asupra trecerii sale prin Avignon, silindu-se să nu iasă prea caraghios din asta. Nici nu pomeni în ce fel ajunsese să-l întâlnească pe cardinalul Duèze. Se feri de asemenea să dea în vileag uneltirile lui Marigny; nu voia să aducă învinuiri celui mai vechi prieten al său şi mai ales să-l învinuiască pe nedrept. Căci Bouville îl admira pe Marigny şi-i ştia de frică; îi cunoştea unele şiretlicuri politice, pe care el însuşi nu se simţea în stare să le înţeleagă. „Dacă unelteşte astfel, înseamnă că ştie bine ce face, gândea. Să nu ne băgăm în asta, judecându-l strâmb.” Se mulţumi să stăruie asupra faptului că alegerea unui papă stătea mai cu seamă în mâna primului-ministru.

Ludovic al X-lea asculta cu mare luare-aminte, fără să-şi ia ochii de la portretul prinţesei Clémence.

— Duèze… da, făcu el. De ce n-ar fi Duèze? E gata să-mi dea numaidecât despărţenia… Îi lipsesc patru voturi franceze. Aşadar, dumneata mă asiguri, Bouville, că numai Marigny îi poate veni de hac acestei afaceri, dându-mi un papă?

— Asta o cred cu tărie, măria-ta.

Aiuritul se apropie încet de masa pe care se afla pergamentul adus de frate-său, cu încheierile comisiei. Luă o pană de gâscă, o muie în cerneală.

Faţa lui Charles de Valois păli.

— Nepoate, izbucni el repezindu-se la Ludovic, n-ai să-l scoţi basma curată pe ticălosul ăsta!

— În afară de domnia-ta, unchiule, mai toţi ceilalţi afirmă că socotelile lui sunt cinstite. Şase dintre baronii însărcinaţi să facă cercetarea cred astfel. Doar cancelarul domniei-tale îţi împărtăşeşte părerea.

— Eu te rog, nepoate, să aştepţi… strigă Valois. Omul acesta ne înşeală, aşa cum l-a înşelat pe tatăl tău…

Bouville ar fi vrut să nu se afle acolo.

Ludovic al X-lea îl privi pe unchiul său cu un aer încăpăţânat, răutăcios.

— Ţi-am spus că-mi trebuie un papă, rosti el. Şi fiindcă baronii mei mă încredinţează că Marigny e cinstit…

Cum celălalt încerca să se mai împotrivească, Ludovic îşi înălţă capul, şi cu un glas foarte poruncitor, dar căutând parcă cuvintele pe care le uitase, adăugă:

— Regele este în slujba dreptăţii, pentru… pentru… pentru a o face să iasă biruitoare.

Şi iscăli pergamentul, prin care se adeverea că socotelile lui Marigny erau curate. Astfel, datorită purtării sale necinstite – faţă de rege, dacă nu şi faţă de Franţa – în afacerea conclavului, Marigny vedea recunoscându-i-se cinstea cu care gospodărise averea statului.

Valois părăsi încăperea, în prada unei furii pe care n-ar mai fi putut-o stăpâni multă vreme. „Mai bine făceam, îşi zicea, găsindu-i o fată strâmbă şi slută. N-ar fi fost aşa de zorit. M-au tras pe sfoară.”

Ludovic al X-lea se întorsese spre Bouville.

— Domnule Hugues, îi spuse, trimite să mi-l aducă aici pe domnul de Marigny.

VIII.

O SCRISOARE CARE PUTEA SĂ SCHIMBE TOTUL.

O rafală de vânt izbi geamul îngust, şi Marguerite de Burgundia se trase repede îndărăt, ca şi cum cineva din înaltul cerului voise s-o plesnească.

Se crăpa de ziuă şi în lumina palidă a răsăritului începea să se desluşească în zare pădurea de la Andelys. Era ceasul când întâiul schimb al gărzii se urca pe meterezele

fortăreţei Château-Gaillard. Nimic mai trist decât unele dimineţi vântoase din Normandia, când uriaşi nori negri vin necontenit de la apus, ducând în pântecele lor munţi de apă. Vârfurile copacilor se încovoiau ca nişte spinări de cai speriaţi rupând-o la fugă.

Sergentul Lalaine veni să descuie uşa care despărţea la jumătatea scării celulele celor două prinţese, iar arcaşul Gros-Guillaume puse pe scaunul necioplit două străchini de lemn umplute cu terci fierbinte. Apoi ieşiră fără să fi scos o vorbă, târându-şi picioarele.

— Blanche, chemă Marguerite apropiindu-se de scara în spirală.

Nu primi nici un răspuns.

— Blanche, repetă ea mai tare.

Şi tăcerea care urmă o umplu de spaimă. Se auzi, în sfârşit, un foşnet de fuste şi bocănitul galenţilor pe trepte. Blanche intră clătinându-se, trasă la faţă; în lumina mohorâtă a încăperii, ochii ei limpezi aveau acea expresie rătăcită şi în acelaşi timp încăpăţânată pe care o au privirile nebunilor.

— Ai dormit puţin? o întrebă Marguerite.

Fără să răspundă, se apropie de urciorul cu apă ce se afla lângă străchini, îngenunche şi, aplecând urciorul spre gură, bău din el pe nerăsuflate. Avea de la o vreme asemenea apucături stranii în cele mai obişnuite gesturi ale vieţii.

Nu se mai vedeau acolo niciuna din mobilele lui Bersumée. Comandantul fortăreţei şi le luase îndărăt de îndată ce primise, cu două luni înainte, prin vizita destul de brutală a lui Alain de Pareilles, porunca lui Marigny de a urma întocmai vechile instrucţiuni în privinţa traiului prinţeselor. Nu mai era acolo tapiseria roasă care fusese atârnată în cinstea monseniorului d'Artois şi pentru a-i face pe plac; nu mai era masa pe care regina întemniţată mâncase în faţa vărului ei. Un crivat păcătos, având salteaua umplută cu păstăi de mazăre uscate, luase iarăşi locul patului.

Atâta doar că Bersumée, căruia Marigny îi trimisese vorbă că ţine la viaţa doamnei Marguerite, avea grijă ca focul să ardă în sobă, păturile cu care se învelea să fie destul de groase, iar hrana să ajungă barem s-o sature.

Cele două femei se aşezară una lângă alta pe patul de scânduri, cu străchinile puse pe genunchi.

Fără a se folosi de lingură, Blanche lăpăia terciul de hrişcă de-a dreptul din strachină, cum fac şi câinii. Marguerite nu mânca. Îşi încălzea degetele în jurul blidului de lemn; asta era una din prea puţinele clipe plăcute ale zilei şi cea de pe urmă bucurie a simţurilor care îi mai rămăsese în temniţă. Închidea ochii, absorbită toată de jalnica plăcere de a primi puţină căldură în căuşul palmelor.

Deodată, Blanche se ridică şi-şi zvârli strachina de supă cât colo. Fiertura se împrăştie pe duşumea, unde avea să se înăcrească vreme de-o săptămână.

— Ce te-a apucat? întrebă Marguerite.

— Mă voi arunca pe scară ca să mă omor şi tu vei rămâne singură… singură! ţipă Blanche. De ce ai refuzat? Eu nu mai pot, înţelegi, nu mai pot. Nu vom ieşi niciodată de aici, niciodată, pentru că tu n-ai vrut. Din vina ta, totul e din vina ta, chiar de la început. Dar vei rămâne aici singură, singură de tot!

Îşi pierdea minţile sau se întărâta înadins ca să pară smintită, ceea ce, oricum, este una din feţele nebuniei.

La cei închişi, speranţa neîmplinită e mai rea decât aşteptarea. Blanche crezuse după vizita lui Robert d'Artois că avea să fie eliberată. Apoi nimic nu se întâmplase, afară doar că nu se mai bucurau de acele îndulciri aduse traiului lor de puşcăriaşe în urma trecerii vărului Robert pe acolo. De atunci, se produseseră în Blanche schimbări înfricoşătoare. Încetase să se mai spele; slăbea văzând cu ochii, trecea de la furii neaşteptate la crize de lacrimi care îi lăsau brazde adânci pe obrajii mânjiţi. Şi nu mai contenea s-o judece pe Marguerite, mergând până acolo încât s-o învinovăţească de a o fi împins, din bolnăvicioasă plăcere, în

braţele lui Gauthier d'Aunay, şi apoi să-i ceară bătând din picioare să scrie la Paris că se învoieşte cu propunerile ce i se făcuseră. Ura se aşezase între ele.

— Ei bine, n-ai decât să crapi, dacă n-ai curajul să lupţi, răspunse Marguerite.

— Să lupt, pentru cine? Să lupt, pentru ce? Să lupt împotriva zidurilor… Pentru ca tu să fii regină? Pentru că tu mai crezi că ai să fii regină?

— Dar dacă mă învoiesc cu ceea ce mi se cere, idioato, mie mi se va da drumul de aici, nu ţie!

— Singură, singură, vei rămâne singură! repeta Blanche fără să ştie de nimic.

— Cu atât mai bine! Nici nu doresc altceva decât să rămân singură! strigă Marguerite.

Aceste două luni de pe urmă îi pustiiseră şi ei sufletul mai mult decât jumătatea de an dinainte. Văzând că zilele trec fără să aducă nimic, începuse a se gândi tot mai des că împotrivirea ei fusese o greşeală, iar arma pe care credea că o are în mână nu-i slujea la nimic.

Blanche se repezi spre scară. „Ei bine, n-are decât să-şi sfărâme oasele! Să n-o mai aud bocind şi urlând! Nu va muri din asta, dar cel puţin o vor lua de-aici”, îşi zise Marguerite.

Apoi, în ultima clipă, cum cealaltă dădea să treacă pragul, o strigă:

— Blanche!

Şi veni s-o apuce pe cumnată-sa de braţ. O clipă se înfruntară din privire, Marguerite aţintindu-şi ochii ei negri şi lucioşi în ochii rătăciţi ai Blanchei. Apoi, Marguerite spuse pe un ton de lehamite:

— Fie, voi face scrisoarea asta. Nici eu nu mai pot îndura.

Şi, aplecându-se peste balustrada scării, strigă:

— Ei, ostaşi! Chemaţi-l pe căpitanul Bersumée!

Nu-i răspunse decât vântul de iarnă care zgâlţâia obloanele pe acoperişuri.

— Vezi… făcu Marguerite înălţând din umeri, chiar când vrei s-o faci… Le voi spune să-l cheme pe Bersumée sau pe capelan, când ne vor aduce prânzul.

Dar Blanche coborî treptele şi începu să bată cu degetele în uşa de jos, ţipând că vrea să-l vadă pe căpitan. Arcaşii de pază se opriră din jocul de zaruri şi unul dintre ei răspunse că se duce să-l caute.

Bersumée veni după o clipă, cu căciula-i din blană de lup trasă până la sprâncenele îmbinate. Ascultă cererea Margueritei.

Pene de scris, un pergament? Ce să facă cu ele? Întemniţatele n-aveau voie să comunice cu nimeni, oricine o fi, nici prin grai, nici prin scris; aşa suna porunca monseniorului de Marigny.

— Trebuie să scriu regelui, zise Marguerite.

Regelui? A, negreşit, asta era o problemă pentru Bersumée. Oricine o fi însemna oare şi regele?

Marguerite îi vorbi pe un ton aşa de ridicat şi-l luă aşa de repede că sfârşi prin a se lăsa convins.

— Ei, acum grăbeşte-te, nu mai zăbovi, îi strigă ea.

Scrisoarea asta pe care refuza de atâta vreme s-o scrie i se părea deodată că trebuie s-o trimită chiar atunci, că orice întârziere ar fi groaznică.

Deoarece capelanul lipsea în dimineaţa aceea, Bersumée se duse el singur să-i aducă din sacristie cele de trebuinţă pentru scris.

În clipa când era gata să înceapă scrisoarea, Marguerite avu o ultimă împotrivire şi parcă un gest de spaimă. Niciodată de acum înainte, dacă o întâmplare norocoasă ar face să i se redeschidă procesul, nu se va mai putea apăra zicându-se nevinovată şi pretinzând că fraţilor d'Aunay le-au fost smulse mărturii mincinoase prin cazne. Cu scrisoarea asta îi va răpi fiicei sale orice drept la coroană…

— Haide, haide! îi sufla Blanche.

— Oricum, mai rău n-ar putea să ne fie, murmură Marguerite.

Şi începu să-şi scrie renunţarea.

„. Recunosc şi declar că fiica mea Jeanne nu e nicidecum copilul regelui, soţul meu. Recunosc şi declar că întotdeauna m-am împotrivit, nelăsând pe acest soţ al meu, regele, să se atingă de trupul meu, astfel că niciodată nu s-a săvârşit între noi trupeasca împreunare… Aşa după cum mi s-a făgăduit, aştept să fiu dusă la o mânăstire din Burgundia…”

Bersumée rămase lângă dânsa, bănuitor, tot timpul cât scrise, apoi, când sfârşi, luă scrisoarea şi o cercetă o clipă, ceea ce nu era decât prefăcătorie, căci nu ştia să citească.

— Aceasta trebuie să ajungă cât mai repede în mâna monseniorului d'Artois, zise Marguerite.

— A, dar asta schimbă lucrurile, doamnă! Mi-aţi spus că era pentru rege…

—.în mâna monseniorului d'Artois, pentru ca el s-o dea regelui! strigă Marguerite. Eşti, într-adevăr, prea neghiob. Vezi doar: e scris acolo sus!

— A, da… Şi cine are să ducă scrisoarea?

— Cine dracu s-o ducă, chiar dumneata!

— Dar n-am porunci în privinţa asta.

Raporturile dintre dânşii se stricaseră de-a binelea în vremea din urmă. Marguerite nu se mai sfia să-i spună lui Bersumée ce gândea despre el, iar Bersumée îi arăta dispreţ, fiindcă o vedea tot în temniţă.

Căpitanul se frământă ziua întreagă până să se hotărască asupra celor ce avea de făcut. Ceru şi sfatul capelanului care, şi fără asta, tot şi-ar fi dat seama că i se luaseră pene de scris din sacristie. Capelanul fu de părere ca Bersumée să ducă scrisoarea. Şi asta din mai multe motive: se vorbea mult că Marigny căzuse în dizgraţie, ba chiar că regele avea să-l judece. Un lucru era neîndoielnic: Marigny continua să trimită instrucţiuni, dar bani nu mai trimitea, şi Bersumée nu reuşea să-şi primească solda, nici a lui, nici a oştenilor. Era un bun prilej de a merge să vadă la faţa locului cum stau lucrurile.

A doua zi, deci, îşi puse pe cap chivăra şi, după ce porunci sergentului Lalaine să nu care cumva să lase ţipenie de om să intre sau să iasă din Château-Gaillard cât o lipsi el, dacă nu vrea să ajungă în ştreang, Bersumée, călare pe o corcitură de perşeron rotat, luă drumul Parisului.

Sosi acolo în după-amiaza zilei următoare tocmai când se pornise o ploaie cu găleata. Plin de noroi până-n ochi, Bersumée intră într-o cârciumă de lângă palatul Luvru ca să mai prindă puteri şi să mai cugete acolo la ale lui. Căci tot timpul drumului îndoiala nu încetase să-i frământe mintea. Cum să ştie dacă făcea bine sau rău, dacă lucra pentru sau împotriva înaintării sale în grad? Şi dilema se rezuma la aceste două nume: Artois… Marigny; Artois… Marigny. Dacă ar călca poruncile celui de-al doilea, ce-ar avea de câştigat de la celălalt?

Providenţa veghează asupra nătărăilor aşa cum veghează asupra beţivilor. Pe când Bersumée stătea cu burta la sobă ca să se usuce, o palmă zdravănă în spinare, îl trezi din gândurile lui.

Era sergentul Quatre-Barbes, un fost camarad de garnizoană, care intrând acolo îl recunoscuse. Nu se mai văzuseră de şase ani. Se îmbrăţişară, apoi se dădură cu un pas înapoi pentru a se cerceta unul pe altul, se mai îmbrăţişară o dată şi făcură mare gălăgie, cerând să li se aducă vin spre a sărbători revederea.

Quatre-Barbes, un vlăjgan ciolănos, cu dinţi negri şi ochii vârâţi în fundul capului, era sergent în compania de arcaşi a palatului Luvru, la doi paşi de acolo, şi obişnuia să se abată pe la cârciuma aceea. Bersumée îl invidia că locuieşte la Paris, iar Quatre-Barbes îl invidia pe Bersumée că înaintase în grad mai repede ca dânsul şi ajunsese comandant de fortăreaţă. Treaba mergea deci bine, de vreme ce fiecare din ei se minuna de soarta celuilalt.

— Cum? Tu eşti cel de-o ai în pază pe doamna Marguerite? izbucni Quatre-Barbes. Pezevenghi bătrân, cred că nu te plictiseşti cu ea!

— Oho, ce-ţi mai trece prin cap! Să nu crezi una ca asta!

De la întrebări trecură la mărturisiri, apoi la problemele care-l frământau pe Bersumée. Ce era adevărat în pretinsa dizgraţie a Iui Marigny? Quatre-Barbes trebuia s-o ştie, el, care trăia în capitală şi-şi făcea slujba chiar la palatul Luvru, ce se găsea pe mâna întâiului dregător al ţării! Bersumée află astfel, spre marea lui spaimă, că monseniorul de Marigny ieşise cu bine din încurcăturile în care unii voiau să-l bage, că regele îl chemase la dânsul, sunt trei zile de-atunci, şi-l îmbrăţişase în faţa mai multor baroni, înmânându-i dovada scrisă a cinstei lui şi că era iarăşi mai tare ca niciodată.

— De-aş fi eu Marigny, ştiu bine ce-aş face… zicea Quatre-Barbes.

„Iată-mă vârât într-o boroboaţă cu scrisoarea asta”, gândea Bersumée.

Vinul dezleagă limba. Având grijă ca nimeni din jurul lor să nu-l poată auzi, Bersumée îi destăinui prietenului regăsit ce anume îi aducea acolo şi-i ceru sfatul.

Sergentul îşi legănă o clipa nasul lung deasupra ulcelei sale cu vin, apoi răspunse:

— În locul tău m-aş duce la palat, să-i vorbesc lui Alain de Pareilles, care-ţi este şef, să-şi dea şi el părerea. Vei fi, barem, la adăpost de neplăceri.

Aşa, vorbind şi bând, trecuse după-amiaza. Bersumée se cherchelise niţel şi se simţea uşurat că altul hotărâse pentru dânsul ce avea de făcut. Dar era o oră prea târzie ca să se înfăţişeze căpitanului arcaşilor. Quatre-Barbes nu era de gardă în seara aceea. Cei doi prieteni cinară tot acolo; apoi, aşa cum se cuvine neapărat când primeşti un vechi prieten din provincie, îl trase pe Bersumée la fetele de petreceri care, după o rânduială a sfântului Ludovic, se găseau adunate în uliţele din spatele catedralei Notre-Dame şi se purtau cu părul vopsit, ca să poară fi deosebite, fără greş, de femeile cinstite.

Şi astfel, scrisoarea Margueritei de Burgundia, care putea să schimbe succesiunea la tronul Franţei, rămase toată noaptea cusută în căptuşeala tunicii lui Bersumée, pe o laviţă de bordel.

Când se făcu ziuă, Quatre-Barbes îl pofti pe Bersumée să vină în odaia lui de la Luvru pentru a se spăla, iar către ceasurile nouă, periat, lustruit şi bărbierit cu perdaf, Bersumée sosi la corpul de gardă al palatului, cerând să fie anunţat lui Alain de Pareilles.

Căpitanul arcaşilor nu avu nici o clipă de îndoială când Bersumée îi arătă despre ce e vorba. Îşi trecu degetele prin părul de culoarea oţelului şi întrebă:

— De la cine îţi primeşti poruncile?

— De la monseniorul de Marigny, domnule.

— Cine, deasupra mea, comandă fortăreţele regelui?

— Monseniorul de Marigny, domnule.

— Cui raportezi despre tot ce se întâmplă la Château-Gaillard?

— Domniei-tale.

— Şi mai sus de mine, cui?

— Monseniorului de Marigny.

Bersumée se simţea parcă luat de mână şi îndrumat, trăind sentimentul plăcut al întoarcerii la copilărie, pe care îl încearcă orice vrednic ostaş înaintea unui om mai mare în grad ca dânsul.

— Atunci, monseniorului de Marigny trebuie să-i duci această epistolă. Dar bagă de seamă s-o dai chiar în mâna Iui.

După o jumătate de ceas, în strada des Fossées-Saint-Germain, Enguerrand de Marigny, care lucra în cabinetul său printre secretari, fu anunţat că un oarecare căpitan Bersumée, venind din partea domnului de Pareilles, stăruia să-l vadă.

— Bersumée… Bersumée, repetă Enguerrand. A, da! E dobitocul care comandă la Château-Gaillard. Îl voi primi.

Şi făcu semn să fie lăsat singur.

Tremurând tot când se văzu în faţa întâiului cârmuitor al ţării, Bersumée trase din căptuşeala tunicii scrisoarea destinată monseniorului d'Artois. Deoarece nu era pecetluită, Marigny o citi numaidecât, cu mare luare-aminte şi fără ca vreun muşchi al feţei să-i tresară.

— Când a fost scrisă? întrebă.

— Alaltăieri, monseniore.

— Foarte bine ai făcut aducându-mi-o. Te felicit. Încredinţeaz-o pe doamna Marguerite că scrisoarea ei va ajunge acolo unde trebuie. Şi dacă-i vine pofta să mai scrie altele, fă în aşa fel ca ele să apuce pe acelaşi drum… Cum o duce cu sănătatea doamna Marguerite?

— Ca la închisoare, monseniore. Dar ea se ţine mai bine, fără îndoială, decât doamna Blanche, care pare să se cam scrântească la minte.

Marigny avu un gest vag, dând a înţelege că puţin îi pasă de mintea prinţeselor captive.

— Ai grijă de sănătatea lor trupească; să aibă hrană şi căldură.

— Fiindcă veni vorba, monseniore…

— Ce mai e?

— Îmi cam lipsesc banii la Château-Gaillard. N-am de unde plăti oamenilor solda la zi, nici pe a mea n-o primesc.

Marigny ridică din umeri; asta nu-l mira. De două luni încoace toate mergeau anapoda.

— Voi da poruncă la isprăvnicia dumitale, spuse el. Nu va trece o săptămână, şi plătitorul lefilor are să vă dea ce vi se cuvine. Dumneata însuţi cât ai de primit?

— Cincisprezece livre şi şase gologani.

— Vei căpăta de-ndată treizeci.

Şi Marigny îşi sună secretarul ca să-l însoţească pe Bersumée şi să-i plătească preţul supunerii sale.

Rămas singur, mai citi o dată cu mare luare-aminte scrisoarea Marguerite! chibzui o clipă, apoi o aruncă în foc.

Privi cu un zâmbet mulţumit pergamentul care se răsucea în flăcări; acum se simţea într-adevăr cel mai puternic

dintre dregătorii ţării. Nimic nu putea să-i scape şi ţinea în mâna lui soarta tuturor, chiar şi a regelui.

PARTEA A TREIA.

DRUMUL SPRE MONTFAUCON.

I

FOAMETEA.

Sărăcia locuitorilor Franţei fu în anul acela mai mare ca niciodată în ultima sută de ani, şi o plagă care pustiise veacurile trecute se arătă iar: foametea. La Paris, drobul de sare atinsese zece gologani de argint, iar baniţa de grâu se vindea cu şaizeci de gologani, preţuri nici pe departe atinse vreodată. Această scumpire a traiului o pricinuise în primul rând recolta nenorocită din celălalt an, dar în bună parte şi dezorganizarea administraţiei, neliniştea pe care cârdăşiile baronilor o făceau să domnească în numeroase provincii, spaima celor ce-şi îngropaseră grânele în hambare, că nu vor avea ce mânca, precum şi lăcomia speculanţilor.

În anii de foamete, februarie e fără îndoială luna cea mai cumplită, mai greu de îndurat. Cele de pe urmă provizii de toamnă sunt sfârşite, trupul şi sufletul oamenilor nu mai au un pic de vlagă. Frigul îşi dă mâna cu foamea. E luna în care mor cei mai mulţi. Oamenii îşi pierd nădejdea de a mai vedea vreodată primăvara, şi această deznădejde la unii se preface într-o amărăciune care-i doboară, iar la alţii în ură. Luând prea des drumul cimitirului, fiecare se întreabă când îi va veni şi lui rândul.

La ţară oamenii mâncaseră câinii, nemaiavând cu ce-i hrăni, şi prindeau pisicile sălbatice ca pe un vânat sadea. Vitele mureau din lipsă de nutreţ, şi lumea se bătea în jurul stârvurilor. Se vedeau femei smulgând iarba îngheţată ca să-şi astâmpere foamea. Aflaseră toţi că scoarţa de fag dă o făină mai bună decât scoarţa de stejar. Flăcăi se înecau în fiecare zi sub gheaţa eleşteielor, încercând să prindă peşte. Bătrâni aproape că nu mai erau de fel. Tâmplarii, vlăguiţi şi gălbejiţi, lucrau zi şi noapte la coşciuge. Morile amuţiseră. Mame înnebunite îşi legănau leşurile pruncilor, care mai

ţineau încă între degete un pumn de paie putrede. Uneori oamenii se îmbulzeau la porţile vreunei mânăstiri, dar chiar pomana nu slujea la nimic, căci de cumpărat nu mai erau de nici unele, afară doar de giulgiuri pentru a înveli morţii. Şi hoarde, clătinându-se pe picioare, porneau din sate către târguri, mânate de visul zadarnic de a căpăta acolo pâine; dar se încrucişau pe drum cu alte hoarde de schelete care veneau din oraşe şi păreau să meargă la judecata de apoi.

Aşa era în ţinuturile vestite pentru bogăţia lor, ca şi în cele sărace, în Valois ca şi în Champagne, în Marche ca şi în Poitou, în Angoumois, în Bretania, ba chiar în Beauce şi în Brie, şi la fel în Ile-de-France. Aşa era la Neauphle şi la Cressay.

Întorcându-se de la Avignon la Paris, împreună cu Bouville, Guccio văzuse în treacăt jalea răspândită pretutindeni. Dar cum el nu trăsese decât pe la dregătoriile de plasă ori la castelele regale, cum avea destule merinde pentru drum şi aur sunător în buzunar spre a plăti preţurile uriaşe ce i se cereau la hanuri şi cum era zorit să ajungă mai repede acasă, privise foametea de sus.

Nu se sinchisea de restriştea asta nici când, trei zile după întoarcere, mergea călare de la Paris la Neauphle. Mantaua lui de călătorie, căptuşită cu blană, îi ţinea cald, calul era sprinten şi-l ducea spre femeia iubită. Guccio şlefuia în minte fraze pentru a-i spune frumoasei Maria cum vorbise despre dânsa cu prinţesa Ungariei, viitoarea regină a Franţei, şi că numai la dânsa i-a fost gândul, ceea ce la drept vorbind era adevărat. Căci infidelităţile întâmplătoare nu ne împiedică să ne gândim la fiinţa pe care o înşelăm, ci tocmai dimpotrivă; şi acesta e chiar felul cel mai obişnuit al bărbaţilor de a fi statornici. După aceea îi va descrie Mariei frumuseţile Neapolei… Se simţea împodobit cu prestigiile călătoriei şi ale înaltelor misiuni îndeplinite; venea să-şi caute dragostea.

Abia când ajunse în apropiere de Cressay, şi deoarece cunoştea bine locurile acelea pe care le îndrăgise pentru că

ele fuseseră în primăvară decorul iubirii lui, Guccio începu să-şi deschidă ochii la altceva decât la el însuşi.

Câmpurile pustii, tăcerea cătunelor, puţinele hornuri ale colibelor din care mai ieşea fum, lipsa dobitoacelor, halul de slăbiciune şi de murdărie al celor câţiva oameni întâlniţi, şi mai ales privirile lor, toate stârneau în tânărul toscan un sentiment de nelinişte şi de nesiguranţă care creştea la fiecare pas. Iar când pătrunse în ograda vechiului conac, deasupra pârâului la Mauldre, avu presimţirea nenorocirii. Nici o pasăre care să râcâie în gunoi, nici un muget venind din staul, nici un lătrat de câine. Tânărul făcu câţiva paşi fără ca ţipenie de om, slugă sau stăpân, să-i iasă înainte. Casa părea moartă. „Să fi plecat oare toţi? se întreba Guccio. Să le fi sechestrat şi scos în vânzare tot ce aveau? Ce s-a întâmplat? Sau poate o fi bântuit ciuma pe aici?”

Îşi priponi calul de un cârlig prins în zid – nu-şi luase argat cu dânsul pentru un drum aşa de scurt, ca să fie mai liber – şi intră în conac. Se pomeni în faţa doamnei de Cressay.

— O! Domnul Guccio! strigă ea. Credeam într-adevăr că ai să te întorci… Credeam într-adevăr… Iată-te deci iarăşi pe la noi…

O podidiseră lacrimile pe cucoana Eliabel şi se sprijinea de o masă, ca şi cum surpriza i-ar fi muiat picioarele. Slăbise cu zece kilograme şi îmbătrânise cu zece ani. Rochia care nu demult îi strângea destul de tare şoldurile şi pieptul acum juca pe dânsa; avea faţa pământie, iar obrajii fleşcăiţi îi atârnau sub vălul de văduvă care-i încadra chipul.

Ca să nu arate cât e de uimit găsind-o aşa de schimbată, Guccio îşi roti ochii prin marea încăpere. Înainte vreme se vedeau acolo semnele unui trai demn păstrat în ciuda mijloacelor puţine; astăzi toate vădeau sărăcia lucie, harababura prăfuită a caliciei.

— Nu suntem cum e mai bine spre a primi un oaspe, spuse cu amărăciune cucoana Eliabel.

— Unde vi-s feciorii, Pierre şi Jean?

— La vânătoare, ca în toate zilele.

— Şi Maria? întrebă Guccio.

— Vai! făcu dânsa plecându-şi ochii.

Guccio simţi nişte gheare reci înfigându-i-se în cap, în ceafă şi în inimă.

— Ch'è successo? Ce s-a întâmplat?

Cucoana Eliabel înălţă din umeri, covârşită de tristeţe.

— E aşa de slabă şi aşa de istovită, zise dânsa, că nu mai sper să se îndrepte vreodată, nici măcar să apuce paştile.

— De ce boală suferă? întrebă Guccio, simţind că ghearele acelea îşi slăbesc strânsoarea, căci la început înţelesese ce-i mai rău.

— Boala de care suferim toţi şi de care oamenii mor pe capete aici! Foamea, signor Guccio. Şi dacă cogeamite trup cum era al meu e sleit de nu se mai poate ţine pe picioare, îţi închipui ce prăpăd e în stare să facă foamea într-un trup încă în creştere, cum e al fiicei mele.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, cucoană Eliabel, izbucni Guccio, credeam că foametea nu-i doboară decât pe cei sărmani!

— Şi noi ce alta crezi că suntem, răspunse văduva, decât nişte sărmani? Nu suntem mai căpătuiţi pentru că ne tragem dintr-un neam nobil şi trăim într-un conac dărăpănat. Toată averea unora ca de-alde noi, mici moşieri, sunt şerbii noştri şi munca şerbilor noştri. Cum am putea aştepta ca ei să ne hrănească, atunci când nici ei n-au ce mânca şi vin să moară la uşa noastră cerşind de-ale gurii? Am fost nevoiţi să tăiem toate vitele ca să le împărţim cu dânşii. Adaugă la asta ce ne-a mai jecmănit ispravnicul, pe noi ca şi pe alţii, cu poruncă de la Paris, zicea el, ca să-şi hrănească vătăşeii, care sunt tot aşa de graşi cum îi ştii… Când toţi clăcaşii noştri vor fi murit, ce alta ne va rămâne decât să murim şi noi? Pământul nu face doi bani; n-are preţ decât dacă e muncit, şi nu leşurile pe care le îngropăm într-însul îl vor face să dea roade… Nu mai avem nici argaţi, nici slujnice. Şchiopul nostru, săracul de el…

— Cel căruia îi ziceaţi sofragiul dumneavoastră?

— Da, „sofragiul nostru” a luat drumul cimitirului săptămâna trecută. Şi la fel se prăpădesc toate în jurul nostru.

— Unde-i dânsa? întrebă Guccio!

— Maria? E sus în odaia ei.

— Pot s-o văd?

Văduva se codi o clipă; în restriştea ei mai ţinea totuşi la rânduielile bunei-cuviinţe.

— Da, bineînţeles, spuse ea. Mă duc să-i dau de veste că ai sosit.

Se urcă târându-şi paşii la catul de sus, şi o clipă după aceea îl strigă pe Guccio. El ajunse în capul scării din câteva sărituri.

Maria de Cressay zăcea pe un pat îngust de modă veche, cu marginile macatului nepetrecute sub saltea şi cu pernele foarte ridicate sub spate, astfel că trupul părea să stea în picioare.

— Signor Guccio… signor Guccio… rosti Maria.

Ochii îi erau măriţi de cearcănele vinete dimprejur; părul ei lung, castaniu cu răsfrângeri aurii, era desfăcut pe perna de catifea. Pe obrajii supţi, pe gâtul firav pielea avea o străvezime îngrijorătoare. Şi impresia că absorbise în fiinţa ei toată lumina soarelui, pe care ţi-o dădea Maria mai înainte, dispăruse, de parcă un mare nor alb ar fi trecut peste dânsa.

Cucoana Eliabel îi lăsă singuri, ca să nu i se vadă lacrimile, şi Guccio se întrebă dacă dânsa ştia, dacă Maria, văzându-se bolnavă, îşi uşurase inima, mărturisind mamei sale dragostea ei.

— Maria mia, frumoasa mea Maria, şopti Guccio oprindu-se chiar lângă pat.

— În sfârşit, iată-te, în sfârşit eşti iarăşi aici. Ce frică, o! Ce frică mi-a fost că am să mor fără să te mai văd vreodată!

Se uita lung la Guccio şi în ochi îi lucea o întrebare dureroasă.

— De ce anume suferi, Marie? întrebă el pentru că nu găsea nimic altceva de spus.

— De slăbiciune, iubitul meu, de slăbiciune. Şi de teama cumplită că m-ai părăsit.

— Trebuia să mă duc în Italia pentru a-l sluji pe rege şi am plecat cu atâta grabă, că n-am putut să-ţi dau de veste.

— Pentru a-l sluji pe rege… murmură ea.

Marea întrebare mută îi lucea mereu în adâncul privirii. Şi Guccio se simţi deodată ruşinat de sănătatea lui zdravănă, de hainele îmblănite de pe dânsul, de săptămânile fără grijă petrecute în călătorie; ruşinat chiar că se bucurase de soarele Neapolei, ca şi de trufia deşartă de care fusese plin până adineaori pentru că trăise printre mărimile lumii acesteia.

Maria îi întinse frumoasa ei mână slăbită; şi Guccio luă această mână într-a lui; şi degetele lor reînnoiră cunoştinţa veche, îşi puseră întrebări şi sfârşiră prin a se uni, înlănţuindu-se într-o strângere care e un legământ de dragoste mai tare decât un sărut, ca şi cum cele două mâini diferite se împreunau pentru aceeaşi rugăciune.

Abia atunci întrebarea mută se şterse din ochii Mariei, care închise pleoapele.

Rămaseră aşa o clipă, fără să-şi vorbească; prin degetele lui Guccio, Maria simţea cum pătrunde în ea o vlagă regăsită.

— Marie, spuse deodată Guccio, uite ce ţi-am adus!

Scoase din punga atârnată la brâu două plăcuţe de aur lucrate migălos, încrustate cu mărgăritare şi nestemate şlefuite, cum purtau pe atunci la gulerul mantiilor femeile din clasele avute. Maria luă aceste podoabe şi le duse la buze. Guccio avu atunci o strângere de inimă, căci aurul, fie el şlefuit de cel mai priceput giuvaergiu veneţian, nu potoleşte foamea. „O oală cu miere sau cu dulceaţă ar fi fost astăzi un dar mai nimerit”, gândi Guccio. O mare grabă de a întreprinde ceva spre a o ajuta îl cuprinse.

— Mă duc să caut tot ce trebuie ca să te faci bine, spuse el.

— Mi-ajunge că eşti aici, că te gândeşti la mine şi nu cer nimic altceva… Pleci aşa de curând?

— Peste câteva ceasuri voi fi iar lângă tine.

Când să treacă pragul, se mai întoarse o dată:

— Mama ta… ştie? întrebă cu jumătate de glas.

Maria făcu din pleoape semn că nu şi adăugă în şoaptă:

— Nu eram îndeajuns de sigură de tine ca să dau în vileag taina noastră. O voi face numai atunci când ai să vrei tu.

Guccio se întoarse în odaia mare de jos, unde o găsi pe cucoana Eliabel împreună cu cei doi fii ai săi, care tocmai veniseră de la vânătoare. Îngălaţi şi nebărbieriţi, cu ochii aprinşi de oboseală, cu hainele rupte şi peticite ca vai de lume, Pierre şi Jean de Cressay aveau şi dânşii foamea întipărită pe faţă. Îşi arătară bucuria de a revedea un prieten. Dar nu-şi puteau ascunde un pic de invidie şi de amărăciune privind la înfăţişarea înfloritoare a tânărului lombard care, pe deasupra, n-avea încă nici vârsta lor. „Hotărât lucru, bancherii se descurcă mai bine ca nobilii”, îşi zicea Jean de Cressay.

— Mama v-a povestit cum o ducem, şi apoi aţi văzut-o pe Maria… spuse Pierre. Un corb şi un hârciog, iată tot ce am vânat azi-dimineaţă. Straşnică ciorbă pentru o familie întreagă are să iasă din asta! Ce putem face? Ţăranii au pus capcane peste tot. Degeaba îi ameninţi cu bătaia dacă vor vâna pentru dânşii, preferă să fie bătuţi, dar să mănânce vânatul. Îi înţeleg; oricine în locul lor ar face la fel.

— Şoimii milanezi pe care vi i-am adus toamna trecută vă sunt, barem, de folos? întrebă Guccio.

Cei doi fraţi priviră în lături, cu un aer stânjenit. Apoi Jean, cel mai mare şi mai morocănos, se hotărî să spună:

— Am fost siliţi să-i dăm ispravnicului Portefruit, ca să ne lase ultimul porc ce ne mai rămăsese. De altfel nu mai aveam cu ce-i asmuţi.

Era ruşinat şi foarte nemulţumit că trebuise să mărturisească ce întrebuinţare dăduseră darului primit de la Guccio.

— Foarte bine aţi făcut, îi spuse acesta; la întâiul prilej voi încerca să va fac rost de alţi şoimi.

— Câinele ăsta de ispravnic, izbucni Pierre de Cressay clocotind de mânie, nu se poartă mai omenos, crede-mă, de atunci de când ne-ai scos din ghearele lui. E mai crunt ca foametea şi el singur face de două ori mai mult rău decât ea.

— Mi-e tare ruşine, domnule Guccio, de masa sărăcăcioasă la care te poftesc, zise văduva.

Guccio refuză cu vorbă subţire, zicând că e aşteptat să prânzească la banca lui din Neauphle.

— Lucrul cel mai de seamă este să găsesc cu ce s-o hrănim pe fiica dumneavoastră, cucoană Eliabel, adăugă dânsul, şi să n-o lăsăm să se prăpădească astfel. Mă duc să caut ce trebuie.

— Îţi foarte mulţumim că te-ai gândit, dar n-ai să găseşti nimic, afară de iarba din marginea drumurilor, răspunse Jean de Cressay.

— Ei nu, zău! se îndârji Guccio, bătându-se peste punga spânzurată la brâu. N-aş mai fi lombard dacă n-aş izbuti.

— Nici chiar aurul nu mai foloseşte la nimic, spuse Jean.

— Asta o s-o vedem.

Era scris pesemne ca, ori de câte ori va sosi în mijlocul acestei familii, Guccio să apară în chip de cavaler izbăvitor, iar nu ca un creditor, cum continua să fie pentru o datorie de trei sute de livre, rămase neplătite de la moartea răposatului domn de Cressay.

Guccio porni glonţ spre Neauphle, încredinţat că slujbaşii băncii Tolomei îl vor scoate din încurcătură. „Aşa cum îi cunosc, trebuie să fi dosit de-ale mâncării sau or fi ştiind unde poţi cumpăra plătind bine.”

Îi află însă pe cei trei slujbaşi strânşi în jurul unui foc de turbă; galbeni ca ceara, stăteau abătuţi, cu nasul în pământ.

— De două săptămâni negoţul nu mai mişcă de loc, domnule Guccio, îi spuseră ei. Nu ne mai intră nici măcar

un ban pe zi. Nimeni nu-şi mai plăteşte datoriile şi n-ar folosi la nimic să punem sechestru; de unde nu-i, n-ai ce lua… Dacă avem ceva de-ale gurii?

Înălţară din umeri.

— Ne vom ospăta chiar acum cu o livră de castane, spuse mai-marele băncii, şi după asta ne vom linge pe buze răbdând alte trei zile. Se mai găseşte sare la Paris? Mai mult ca orice, lipsa sării ne dă gata. Dacă ai putea să ne trimiţi barem un drob de sare! Ispravnicul de la Montfort are destulă, dar nu vrea s-o împartă cu nimeni. Ăsta nu duce lipsă de nimic, zău aşa, a jecmănit tot ţinutul de jur împrejur, de parc-ar fi trecut războiul pe aici.

— Tot el va să zică! Dar Portefruit ăsta e o adevărată pacoste! strigă Guccio. Mă duc să-l caut. Să dea ochii cu mine. I-am mai venit eu de hac o dată tâlharului ăstuia.

— Domnule Guccio…, încercă şeful băncii să-l îndemne la mai multă băgare de seamă.

Dar Guccio era de-acum afară şi sărea pe cal. Îi clocotea în piept un val de ură, cum nu simţise niciodată.

Pentru că Maria se stingea de foame, el trecea dintr-o dată de partea sărmanilor şi năpăstuiţilor; după asta ar fi putut să-şi dea seama cât de mult o iubea.

El, lombardul, odraslă de bancheri, se alătura sărăcimii. Abia acum vedea că din zidurile caselor se împrăştia parcă o tristeţe de moarte. Se simţea legat de familiile care mergeau clătinându-se în urma sicrielor, de oamenii aceia cu pielea lipită de umerii obrajilor şi ale căror priviri deveniseră priviri de dobitoace.

Îşi va implânta pumnalul în burta ispravnicului Portefruit; era hotărât s-o facă. O va răzbuna pe Maria, va răzbuna toată provincia, făcând astfel dreptate. Şi va fi arestat, fără îndoială; ţinea să fie, şi fapta lui va avea mare răsunet. Unchiul Tolomei are să umble peste tot, bătând la toate porţile: se va duce la monseniorul de Bouville şi la monseniorul de Valois. Procesul va veni înaintea înaltei curţi de judecata de la Paris, ba chiar în faţa regelui. Şi atunci

Guccio va spune sus şi tare: „Măria-ta, iată pentru ce l-am ucis pe ispravnicul măriei-tale…”

Un galop de o leghe şi jumătate îi mai potoli niţel închipuirea înfierbântată. „Aminteşte-ţi, băiete, că un leş nu plăteşte dobânzi”, obişnuia să-i zică jupân Tolomei. Şi apoi fiecare nu se bate bine decât cu armele ce-i sunt proprii, iar dacă Guccio, ca orice toscan, se pricepea să mânuiască destul de bine pumnalul, aceasta nu era totuşi specialitatea lui. Încetini deci goana când ajunse la bariera târgului Montfort-l'Amaury, îşi puse şi calul şi mintea în frâu şi se înfăţişă la isprăvnicie. Deoarece armăşelul de pază nu arătă atâta zor să-l primească pe cât s-ar fi cuvenit, Guccio scoase din manta teşchereaua pecetluită chiar cu sigiliul lui Ludovic al X-lea şi întocmită din porunca lui Valois, aşa cum ceruse Tolomei pentru călătoria nepotului său în Italia.

Cuvintele scrise acolo spuneau îndeajuns pentru ca patalamaua, după socoteala lui Guccio, să-i mai fie de folos multă vreme. „Cer tuturor judeţilor, seneşalilor şi ispravnicilor mei să dea ajutor şi sprijin…”

— Din partea regelui! zise Guccio.

Dând cu ochii de pecetea regală, armăşelul isprăvniciei se făcu numaidecât binevoitor şi plin de râvnă, şi alergă să deschidă porţile.

— Să-i dai de mâncare calului meu, îi porunci Guccio.

Oamenii cărora le-am pus o dată piciorul în piept se socot mai totdeauna bătuţi dinainte de îndată ce se găsesc în prezenţa noastră. Chiar dacă ar vrea să se împotrivească, asta nu le ajută la nimic, căci apele curg întotdeauna într-acolo unde au pornit. Aşa stăteau lucrurile între jupânul Portefruit şi Guccio.

Cu o teamă nedesluşită în suflet şi simţind cum bâţâie carnea pe dânsul ca piftia de viţel, ispravnicul ieşi înaintea oaspelui.

Citirea patalamalei… „Cer tuturor ispravnicilor mei…” nu făcu decât să-l tulbure şi mai rău. Care puteau fi tainicile însărcinări ale acestui tânăr lombard? Venea oare să

cerceteze, să inspecteze? Filip cel Frumos avea odinioară asemenea agenţi misterioşi care, dându-şi alte meserii de ochii lumii, umblau prin ţară, îşi făceau rapoartele, apoi, într-o bună zi, vreun cap cădea, o poartă de temniţă se deschidea…

— Domnule Portefruit, vorbi Guccio, înainte de orice vreau să te înştiinţez că n-am pomenit nimic la curte despre afacerea ceea cu moştenirea familiei Cressay, care făcu să ne întâlnim anul trecut. Am înţeles că a fost o greşeală la mijloc. Îţi spun asta ca să te liniştesc.

Frumos chip, într-adevăr, de a-l linişti pe ispravnic! I-o spunea adică din capul locului, de la obraz: „Îţi amintesc, jupâne, că te-am prins cu mâţa-n sac şi pot face să se afle asta când oi vrea”.

Faţa buhăită a ispravnicului, rotundă ca luna, păli niţel, afară de fraga ceea de carne liliachie care-i îmbobocea urâcios pe frunte. Ochii îi erau mici şi galbeni. Omul acesta trebuie să fi avut ceva dinspre partea ficatului, care nu funcţiona bine.

— Îţi sunt recunoscător, domnule Baglioni, pentru felul cum ai judecat întâmplarea aceea, răspunse dânsul. Într-adevăr, a fost o greşeală. De altminteri, am pus de s-au şters socotelile din catastif.

— A fost deci nevoie să fie şterse? observă Guccio.

Celălalt înţelese că-l luase gura pe dinainte şi spusese o gugumănie primejdioasă. Hotărât lucru, acest tânăr lombard avea darul de a-l zăpăci.

— Voiam tocmai să mă aşez la masă, zise el ca să schimbe vorba cât mai repede. Îmi vei face cinstea de-a prânzi cu mine…

Începea să se arate slugarnic. Demnitatea îi poruncea lui Guccio să refuze, dar şiretenia îi cerea să primească: niciodată oamenii nu-şi dezleagă limba mai uşor ca la masă. Afară de asta, Guccio nu îmbucase nimic de dimineaţă şi alergase mult. Astfel că, venind din Neauphle cu gând să-l ucidă pe ispravnic, se pomeni acum aşezat la largul său

lângă acesta, şi slujindu-se de pumnal doar pentru a tăia din purcelul de lapte, bine rumenit, care plutea în untura lui aurie.

Felul cum se ospăta ispravnicul în mijlocul unui ţinut bântuit de foamete era de-a dreptul revoltător. „Când mă gândesc, îşi zicea Guccio, când mă gândesc că am venit aici spre a găsi ceva de mâncare pentru Maria şi acum mă îndop eu!” Cu fiecare înghiţitură simţea că-i creşte ura împotriva lui Portefruit; şi cum celălalt, crezând că-l câştigă pe oaspe de partea sa, poruncea să fie scoase bucatele cele mai bune şi vinurile cele mai rare, Guccio îşi repeta la fiecare cupă pe care o dădea pe gât: „Are să mi-o plătească porcul ăsta! N-am să mă las până nu-l voi trimite să se legene în ştreang.” Nicicând un prânz nu fu dat gata cu atâta poftă şi cu aşa de puţin folos pentru gazdă. Guccio nu pierdea nici un prilej ca să-l amărască pe ispravnic.

— Aflai că-ţi cumpăraşi nişte şoimi, jupâne Portefruit, spuse el pe neaşteptate. Aşadar, ai drept să vânezi ca nobilii?

Celălalt se înecă cu vinul la gură.

— Vânez cu nobilii din împrejurimi, când binevoiesc să mă poftească la vânătorile lor, răspunse repede ispravnicul.

Încercă din nou să abată vorba la altele şi adăugă, doar ca să spună ceva:

— Călătoreşti mult, mi se pare, domnule Baglioni?

— Mult, ce-i drept, răspunse Guccio pe un ton nepăsător. Mă întorc din Italia, unde am fost cu o treabă de-a regelui pe lângă regina Neapolei.

Portefruit îşi aduse aminte că la întâia lor întâlnire Guccio se întorcea dintr-o misie pe lângă regina Angliei. Hotărât lucru, flăcăul acesta părea să fie trimis mereu spre a sta de vorbă mai ales cu reginele: avea deci trecere mare. Afară de asta, găsea mijlocul să ştie întotdeauna lucruri despre care ar fi fost mai bine să nu se vorbească…

— Jupâne Portefruit, slujbaşii băncii pe care o are unchiu-meu la Neauphle au ajuns la mare ananghie, spuse deodată

Guccio. I-am găsit lihniţi de foame, şi ei mă încredinţează că nu pot cumpăra nimic. (Ispravnicul înţelese că Guccio începea să dea pe faţă ceea ce-l adusese acolo.) Pe ce temei ceri dumneata de la oamenii unui ţinut aşa de pustiit de foamete să-ţi dea zeciuiala, strângând şi sechestrând tot ce le mai rămâne ca să-şi astâmpere foamea?

— Ei, domnule Baglioni, e o grea problema pentru mine şi care mă mâhneşte foarte, ţi-o jur. Dar trebuie să ascult de poruncile venite de la Paris. Sunt dator să trimit în fiecare săptămână trei căruţe cu merinde, ca toţi ceilalţi ispravnici de prin părţile acestea, căci monseniorul de Marigny se teme de răzmeriţă şi vrea să-şi ţină capitala în mână. Ca întotdeauna, satele sunt acelea care duc greul.

— Dar când vătăşeii dumitale strâng să umple trei căruţe, mai apucă destul ca să umple patru, aşa că una o păstrezi pentru dumneata.

Spaima cuprinse iar inima ispravnicului. Vai, ce prânz apăsător! Avea de ce se teme să nu i se aplece!

— Niciodată, domnule Baglioni, niciodată! Ce-ţi trece prin minte?

— Haide, haide, ispravnice! De unde-ţi vin toate acestea? izbucni Guccio, arătând masa. Şuncile, după câte ştiu, nu cresc pe ferestrele dumitale. Iar vătăşeii dumitale nu cumva se îngraşă, cum îi vedem, doar lingând floarea de crin de pe ghioagele lor?

„Să fi ştiut asta, gândi Portefruit, nu l-aş fi ospătat aşa de bine.”

— Pentru că, vezi dumneata, răspunse el, dacă vrei să fie linişte în ţară, trebuie să-i hrăneşti cum se cuvine pe cei puşi s-o păzească.

— Fireşte, fireşte, se învoi Guccio. Bine zici. Un om împovărat cu o slujbă aşa de înaltă cum e a dumitale nu trebuie să judece ca oamenii de rând şi nici să se poarte la fel cu dânşii.

Începea deodată să-i dea dreptate ispravnicului, vorbindu-i prietenos şi împărtăşindu-i întru totul vederile. Fără s-o

facă înadins, se purta întocmai ca monseniorul Robert d'Artois, pe care îl văzuse de mai multe ori şi ale cărui apucături îi plăcuseră grozav… Încă puţin şi l-ar fi bătut pe umeri. Portefruit, care băuse zdravăn ca să prindă curaj, căzu în capcană.

— La fel şi în privinţa dăjdiilor… urmă Guccio.

— Dăjdiile? repetă ispravnicul.

— Ei, da! dumneata le ai în arendă. Trebuie să trăieşti din ele şi să-ţi plăteşti vătăşeii. Aşa că, vrând-nevrând, trebuie să scoţi mai mult decât ai de dat vistieriei. Cum faci asta? Iei birul îndoit, nu-i aşa? E ceea ce fac, pe cât ştiu eu, toţi ispravnicii.

— Cam aşa, recunoscu Portefruit fără să se mai codească, încredinţat că are în faţă, dacă nu un complice, barem un om care ştie cum stau lucrurile. Suntem siliţi la asta. Gândeşte-te că pentru a căpăta slujba mea a trebuit să şpăguiesc pe unul din secretarii lui Marigny.

— Adevărat? Un secretar al lui Marigny?

— Fireşte, şi-l ating mereu cu câte ceva în fiecare an de Sfântul Nicolae. Trebuie de asemenea să împart cu dăbilarul meu, fără să mai vorbesc de cât mă ciupeşte judele care e deasupra mea. Aşa că la încheierea socotelilor…

— Nu mai rămâne mare lucru pentru dumneata, înţeleg asta… Atunci, ispravnice, îmi vei da o mână de ajutor, precum am dreptul să-ţi cer, iar eu îţi voi propune un târg din care n-ai să ieşi păgubit. Trebuie să-mi hrănesc slujbaşii băncii. În fiecare săptămână le vei da sare, făină, bob, miere şi carne proaspătă sau uscată cât au nevoie pentru trai, şi pe care ţi le vor plăti la preţul cel mai bun al Parisului, ba încă şi trei gologani pe deasupra de fiece litră. Îţi pot lăsa chiar cincizeci de livre arvună, adăugă el, zornăindu-şi punga doldora.

Clinchetul aurului sfârşi prin a adormi neîncrederea ispravnicului. Se mai tocmi chipurile niţel, hotărând împreună cu Guccio câte ocale are să dea de fiecare marfă,

acesta socotindu-le pe toate îndoit, ca să poată da o parte familiei Cressay.

Cum Guccio ţinea să ia numaidecât cu dânsul câte ceva din merindele făgăduite, ispravnicul îl duse în cămara lui, care semăna a magazie de negustor.

Acum că încheiase târgul, la ce bun să se mai ascundă după deget? Era chiar bucuros că putea în sfârşit să arate cuiva, fără teamă, comorile sale alimentare cu care se fălea negreşit mai mult decât cu dregătoria sa. Dacă ambiţia îl făcuse să ajungă ispravnic, în schimb, însuşirile sale din născare îl arătau înzestrat pentru negoţul de băcănie. Cu faţa rotundă, nasul în aer şi braţele scurte, se tot foia printre baniţele de linte şi de mazăre, adulmeca brânza, mângâia din ochi şirurile de cârnaţi. După ce se ospătase două ceasuri, părea că i se şi făcuse din nou foame.

„Căpcăunul ăsta ar merita să-l calce oamenii, prădându-l şi muindu-i oasele cu furca şi toroipanul”, gândea Guccio.

Un argat pregăti o legătură cu bunătăţi pe care o înveli într-o pânză, ca să nu se vadă ce-i acolo, şi Guccio o prinse de oblâncul şeii.

— Iar daca ţi se întâmplă şi dumitale să duci lipsă la Paris de-ale gurii, îi spuse ispravnicul însoţindu-l la plecare, poate că aş putea cu vreun prilej să-ţi trimit o căruţă.

— Mă voi gândi la asta, ispravnice. De altminteri n-are să treacă mult şi ai să mă vezi iar pe aici. Iar până atunci, fii fără grijă, voi vorbi de dumneata cum se cuvine.

Asupra acestora, Guccio porni îndărăt spre Neauphle, oprindu-se la bancă, unde slujbaşii îl copleşiră cu binecuvântările lor când aflară vestea cea bună.

— Aşadar, zise Guccio, în fiecare săptămână va veni cineva de la Cressay să ia jumătate din merindele pe care vi le va da ispravnicul ori le veţi duce voi acolo după ce s-o înnopta. Unchiu-meu se interesează grozav de această familie, care are mai multă trecere decât s-ar părea; aveţi deci grijă să nu ducă vreo lipsă.

— Urmează să ne plătească cu bani peşin, sau trebuie să adăugăm la datoria lor tot ce le vom da? întrebă mai-marele zărăfiei.

— Veţi întocmi o socoteală deosebită pe care o voi supraveghea eu.

După zece minute Guccio sosea la conac, învârtind în mână, triumfător, legătura cu provizii. Maria avu lacrimi în ochi când îl văzu în odaia ei, scoţând una după alta bunătăţile ce dobândise.

— Guccio, îmi vine a crede că eşti un vrăjitor, izbucni dânsa.

— Voi face încă şi mai mult ca să te văd iar sănătoasă şi să mă bucur de iubirea ta. La fiecare opt zile veţi primi tot atâta… Crede-mă, adăugă el zâmbind, e mai uşor să găseşti de mâncare decât să găseşti un cardinal în tot Avignonul.

Aceasta îi aduse aminte că nu venise la Cressay numai pentru ai spune fetei vorbe dulci. Deoarece se aflau singuri în odaie, Guccio folosi prilejul ca s-o întrebe dacă lădiţa pe care i-o încredinţase toamna trecută era tot la locul ei în capelă.

— O vei găsi unde am pus-o, răspunse Maria. De aceea mi-a fost şi teamă că mor fără să ştiu ce trebuie să fac cu ea.

— Nu te mai necăji pentru asta, o voi lua eu de acolo. Şi te rog, dacă mă iubeşti, nu te mai gândi la moarte!

— Acum nu mă mai gândesc! spuse fata, zâmbind.

După ce-i făgădui că va veni mai des la Cressay, Guccio o lăsă singură, în timp ce dânsa mânca cu nespusă poftă nişte prune uscate.

Întors în odaia mare de jos, îi spuse cucoanei Eliabel că adusese din Italia câteva relicve straşnice foarte bune de leac şi că dorea să se roage avându-le alături, singur în capelă, pentru a obţine tămăduirea Mariei. Văduva se minună că flăcăul acesta atât de umblat, atât de săritor, atât de iscusit era totodată şi aşa de cucernic. Hotărât lucru, avea toate darurile…

Luând cheia, Guccio merse aşadar să se încuie în capelă; acolo, trecu în spatele micului altar, găsi fără bătaie de cap piatra aceea de se răsucea pe locul ei şi, scotocind prin câteva sfinte oseminte ale nu se ştie cui, dădu peste cutia de plumb care conţinea chitanţa iscălită de Marigny arhiepiscopul. „Iată o relicvă bună să vindece ţara”, îşi spuse, şi, aşezând piatra la loc, ieşi din capelă, dându-şi un aer cuvios.

Primi îmbrăţişările şi mulţumirile castelanei şi ale celor doi feciori ai ei, apoi o întinse numaidecât, luând iar drumul Parisului.

Biruit de oboseală, făcu popas într-un sătuc, Versailles, unde dormi câteva ceasuri. A doua zi se înfăţişă unchiului său, căruia îi povesti tot, în sfârşit, aproape tot, adică nu stărui prea mult asupra poruncilor pe care le dăduse pentru a ajuta familia Cressay, dar i-o descrise şi vorbi de matrapazlâcurile ispravnicului cu o mânie care-l surprinse pe bancher.

— Mi-ai adus chitanţa arhiepiscopului? întrebă Tolomei.

— Fireşte, unchiule, răspunse Guccio, întinzându-i cutia de plumb.

— Şi zici că ispravnicul ţi-a mărturisit el însuşi că le ia oamenilor birul îndoit, vărsând apoi o parte unui secretar al lui Marigny? Aflat-ai căruia din ei?

— Aş putea s-o aflu. Portefruit ăsta mă crede acum prietenul său cel mai bun.

— Şi el spune că şi ceilalţi ispravnici fac la fel?

— O spune pe şleau. Asta nu-i o ruşine? Ei fac un negoţ murdar cu foamea şi se îndoapă ca nişte porci, pe când în jurul lor norodul crapă de sărăcie. Regele n-ar trebui oare înştiinţat despre aceasta?

Ochiul stâng al lui Tolomei, cel care nu se vedea niciodată, se deschisese pe neaşteptate, dând întregii feţe o altă expresie, în acelaşi timp ironică şi ameninţătoare. Bancherul îşi freca încet una de alta mâinile sale grase cu degete ascuţite.

— Ei bine, mi-aduci veşti foarte bune, spuse el, şi repetă zâmbind: foarte bune veşti, dragul meu Guccio.

II

VINCENNES.

Când omul zilelor noastre încearcă să-şi înfăţişeze evul de mijloc, el crede de obicei că pentru asta i se cere un mare efort al imaginaţiei. Evul de mijloc îi apare ca o epocă întunecată, pierdută în noaptea timpurilor, o clipă din istoria lumii în care soarele nu se arată niciodată şi în care trăia o umanitate cu nişte orânduieli pe de-a-ntregul deosebite de cele ştiute de noi. Or, e de ajuns să deschidem ochii asupra universului nostru, e de ajuns să citim în fiecare dimineaţă gazetele noastre spre a descoperi că evul de mijloc e aici, foarte aproape. El continuă să existe alături de noi, şi nu numai prin câteva vestigii monumentale; îl găseşti de cealaltă parte a mării care udă ţărmurile noastre, la câteva ceasuri de zbor; face parte din ceea ce se mai numeşte încă imperiul francez şi pune oamenilor noştri de stat ai veacului al XX-lea probleme pe care dânşii nu izbutesc să le rezolve.

Câteva ţări musulmane din Africa de Nord şi din Orientul apropiat, care sunt încă, foarte exact, la veacul al XIV-lea al erei lor, ne pot da, sub multe aspecte, o imagine a ceea ce fu lumea medievală europeană. Aceleaşi oraşe cu uliţe strâmte, într-o veşnică forfotă, cu colibe înghesuite unele într-altele şi cu câteva palate somptuoase; acelaşi contrast între sărăcia înfiorătoare a claselor sărace şi huzurul marilor feudali; aceiaşi povestitori pe la colţul uliţelor, împrăştiind visul o dată cu noutăţile zilei; acelaşi norod în care nouă oameni din zece nu ştiu carte, îndurând vreme îndelungată asuprirea şi apucat pe neaşteptate de revolte aprige, de spaima ucigătoare; acelaşi amestec neîngăduit al credinţei religioase în treburile obşteşti; aceleaşi fanatisme, aceleaşi uneltiri ale stăpânirii, aceeaşi vrajbă între tagmele potrivnice, aceleaşi comploturi aşa de straniu urzite, că nu-şi mai află deznodământul decât în sânge!… Conclavurile

din evul de mijloc trebuie să fi fost foarte asemănătoare cu adunările ulemaşilor{10}. Dramele dinastice care au pecetluit sfârşitul capeţinilor direcţi par aidoma dramelor dinastice care frământă în zilele noastre ţările arabe; şi însăşi povestirea de faţă va fi fără îndoiala mai bine înţeleasă când vom spune că ea oglindeşte lupta pe viaţă şi pe moarte dintre paşa Valois şi marele vizir Marigny. Singura deosebire e în aceea că ţările europene din evul de mijloc nu slujeau drept câmp de expansiune pentru interesele naţiunilor mai bine înzestrate cu mijloace tehnice şi armament. De la căderea imperiului roman, colonialismul murise, cel puţin pe meleagurile noastre.

* „Nu l-am putut doborî izbindu-l făţiş – nu face nimic! – îl vom doborî pe de lături”, spusese bancherul Tolomei, vorbind de Marigny după ce acesta redobândise încrederea regelui.

Când Guccio îi destăinuise învârtelile ispravnicului de la Montfort-l'Amaury, Tolomei chibzui două zile întregi la ce avea de făcut; apoi, în cea de-a treia zi, punându-şi giubeaua îmblănită, scufa şi pelerina, căci ploua şi fulguia în după-amiaza aceea, merse la palatul lui Valois. Găsi acolo pe unchiul regelui împreuna cu văru-său d'Artois, amândoi destul de cătrăniţi, vărsându-şi năduful după înfrângerea suferită şi frământând în mintea lor gânduri de răzbunare.

— Înălţimile-voastre, le spuse Tolomei, aţi încurcat treburile într-aşa fel în săptămânile acestea din urmă, că de-aţi fi ţinut bancă sau prăvălie, ajungeaţi de-a dreptul la faliment.

Putea să-şi îngăduie asemenea ton: i se datorau zece mii de livre, şi cei doi înghiţiră dojana fără să crâcnească.

— Nu mi-aţi cerut sfatul, urmă cămătarul, aşa că nu vi l-am dat. Aş fi putut să vă spun din capul locului că un om atât de mare cum este Enguerrand nu se va apuca să fure vârându-şi mâinile în lăzile de bani ale regelui. Dacă a făcut mâncătorii, le-a făcut într-alt chip.

Apoi, întorcându-se cu faţa la contele de Valois:

— Monseniore Charles, ţi-am dat mulţi bani ca să te poţi ridica în ochii regelui, câştigându-i încrederea; banii aceştia urma să-mi fie înapoiaţi de îndată.

— Dar ţi se vor înapoia, jupâne Tolomei, se răsti Valois.

— Când? N-am să cutez a pune la îndoială cuvântul domniei-tale. Sunt sigur de banii pe care mi-i datorezi; ar trebui totuşi să ştiu de unde şi cu ce îmi vor fi plătiţi, căci vistieria nu mai e pe mâna domniei-tale, ci-i din nou la cheremul lui Marigny.

— Şi ce ne sfătuieşti să facem ca să-i venim de hac acestui mistreţ împuţit? întrebă Robert d'Artois. Suntem tot atât de interesaţi în asta ca şi dumneata, crede-mă, iar dacă ai cumva vreo idee mai bună ca ale noastre, va fi binevenită.

Tolomei îşi netezi cutele caftanului, apoi îşi încrucişă mâinile pe pântec.

— Înălţimile-voastre, răspunse el, încetaţi de a-l mai învinui pe Marigny. Încetaţi de a mai da sfoară-n ţară că-i un hoţ, atunci când regele a hotărât că nu e. Arătaţi-vă câtăva vreme împăcaţi cu cârmuirea lui, şi după aceea, fără ca el să ştie, puneţi să se facă cercetări prin provincii. Să nu-i însărcinaţi cu treaba asta pe dregătorii regali, căci tocmai pe dânşii trebuie să-i ţinem sub ochi; spuneţi nobililor, mari şi mici, asupra cărora aveţi putere, să tragă cu urechea cam peste tot spre a afla de învârtelile oamenilor pe care Marigny i-a vârât în slujbe la isprăvniciile de plasă. În multe locuri sunt strânse biruri din care numai o jumătate merge la vistierie. Ce nu li se ia oamenilor în bani li se ia în merinde cu care se face negoţ. Puneţi să se cerceteze, vă zic, şi apoi obţineţi din partea regelui şi a lui Marigny însuşi să fie chemaţi toţi ispravnicii, perceptorii şi dăbilarii dijmelor pentru a li se cerceta socotelile în faţa baronilor ţării. Atunci, vă spun, vor ieşi la iveală furtişaguri aşa de grozave, că n-are să vă fie greu să i le puneţi în cârcă lui Marigny, fără să vă mai bateţi capul spre a vedea dacă-i vinovat sau nu. Şi făcând astfel, monseniore de Valois, îi vei avea de partea domniei-tale pe toţi nobilii care

se burzuluiesc văzând că pe moşiile lor vătăşeii lui Marigny îşi vâră nasul în toate; şi vei avea de asemenea norodul, care crapă de foame şi caută un ţap ispăşitor pentru suferinţa lui. Iată, înălţimile-voastre, sfatul pe care îmi îngădui să vi-l dau şi l-aş da regelui, dacă aş fi în locul dumneavoastră… Aflaţi, de altminteri, că societăţile lombarde, care au agenţii cam peste tot, pot să vă dea ajutor în această cercetare, dacă o doriţi…

— Va fi greu să-l hotărâm pe rege, zise Valois, căci deocamdată ţine mult la Marigny şi la frate-său, arhiepiscopul, de la care aşteaptă un papă.

— În ce-l priveşte pe arhiepiscop nu vă faceţi grijă, răspunse bancherul. Îl am cu ceva la mână, şi când va veni ceasul vă voi da acest mijloc de a-l sili să joace aşa cum vrem.

După ce Tolomei ieşi, d'Artois îi spuse lui Valois:

— Unchiaşul ăsta e mai tare ca noi.

— Mai tare, mai tare… mormăi Valois. Adică ne spune în graiul său de negustor lucruri pe care noi le gândisem dinainte.

Şi pentru a doua oară el urmă întocmai instrucţiunile ce-i erau dictate de puterile banului. Cu cele zece mii de livre, pentru care dăduse garanţia sa confraţilor italieni, jupân Spinello Tolomei îşi oferea luxul de a conduce Franţa.

Dar lui Valois i-au trebuit aproape două luni până să-l convingă pe Aiurit. Degeaba îi tot repeta nepotului:

— Aminteşte-ţi, Ludovic, ultimele cuvinte ale tatălui tău. Aminteşte-ţi că ţi-a spus: „Cată să afli cât mai curând starea ţării tale”. Ei bine, chemându-i pe toţi ispravnicii şi perceptorii, vei putea cunoaşte această stare. Şi sfântul nostru străbun al cărui nume îl porţi îţi arată calea, căci şi dânsul făcu o mare cercetare de acest fel în anul 1247.

Marigny găsea nimerită o asemenea adunare, dar socotea că nu-i venise încă vremea. Avea întotdeauna un motiv bun ca s-o amâne, afirmând, cu drept cuvânt, că nu trebuia, tocmai când ţara era tulburată, să fie îndepărtaţi de la

reşedinţele lor toţi dregătorii regelui dintr-o dată, aruncându-se astfel bănuieli asupra ocârmuirii lor.

În vremea asta autoritatea centrală se destrăma şi, vrând-nevrând, trebuia să recunoşti că în Franţa erau două puteri care se înfruntau, se încurcau şi se anulau una pe alta. Hărţuit între cele două partide, rău informat, nemaiştiind ce era clevetire şi ce era adevărat din câte i se spuneau, nefiind în stare prin firea lui să se rostească făţiş, dându-şi încrederea ba la stânga, ba la dreapta, Ludovic al X-lea nu lua alte hotărâri decât acelea ce i se impuneau şi credea că el cârmuieşte ţara, când nu făcea decât să se supună voinţei altora.

Iar mitră papală tot nu se vedea răsărind pe cerul Avignon-ului, unde Marigny împingea împotriva cardinalului Duèze nişte candidaturi care ţineau în loc alegerea.

În sfârşit, la 19 martie 1315, cedând în faţa îndârjirii cârdăşiilor de mari feudali şi ascultând de sfatul celor mai mulţi dintre sfetnicii săi, Ludovic al X-lea iscăli cartea către seniorii normanzi, după care aveau să urmeze în scurtă vreme cărţile către cei din Languedoc, Burgundia, Picardia şi Chartres. Ele restabileau turnirurile, războaiele nobililor între dânşii, duelurile. Le era din nou îngăduit nobililor „să se războiască unii cu alţii, să umble călare încolo şi încoace şi să aibă armele asupra lor…” Seniorii puteau iarăşi după voia lor să împartă moşii, făcându-şi noi vasali, fără a mai fi ţinuţi să raporteze despre aceasta regelui. Nobilii nu mai aveau să fie judecaţi decât de tribunale de ale lor. Armăşeii sau ispravnicii regelui nu mai puteau să aresteze pe cei ce-ar încălca legea, fără să ceară mai întâi încuviinţarea nobilului stăpân al locului. Burghezii şi ţăranii slobozi nu mai aveau voie, în afară de câteva cazuri excepţionale, să părăsească moşiile seniorilor pentru a se duce să ceară oblăduirea regelui.

În sfârşit, tributul de război şi dreptul regelui de a ridica oaste erau astfel orânduite, încât baronii redobândeau un fel de neatârnare care le îngăduia să hotărască singuri dacă

vor sau nu să ia parte la războaiele ţării şi cât să li se plătească pentru aceasta. Marigny şi Valois, într-un glas amândoi, lucru ce rareori se întâmpla, izbutiseră să strecoare la sfârşitul acestor hrisoave o formulă în doi peri privind autoritatea supremă a regelui şi tot ceea ce „potrivit vechii datini era în mâna prinţului domnitor şi a nimănui altuia”. După pravili, această formulă ar fi îngăduit unei ocârmuiri puternice să desfiinţeze unul câte unul toate privilegiile pe care fusese silită a le da. La drept vorbind, se prăbuşeau toate rânduielile Regelui de Fier. Dar ori de câte ori i se amintea de aceasta, pomenindu-i-se de Filip cel Frumos, Aiuritul, inspirat de Valois, răspundea că el urmează pilda sfântului Ludovic.

Marigny, care luptase până la capăt apărând opera celor şaisprezece ani ai vieţii sale, spuse în ziua aceea, ieşind de la consiliu, că se aruncase sămânţa unor mari tulburări.

Tot atunci se hotărâse ca adunarea tuturor ispravnicilor, vistiernicilor şi perceptorilor să se ţină pe la jumătatea lui april; controlori ai cârmuirii, cărora li se zicea „Reformatori”, fură trimişi prin toată ţara. Şi, cum tocmai se căuta un loc pentru adunare, Charles de Valois propuse Vincennes, în amintirea sfântului rege.

*

În ziua rânduită, Ludovic al X-lea împreună cu pairii, baronii şi sfetnicii săi, însoţiţi de înalţii dregători ai coroanei şi de membrii curţii de conturi, porniră cu mare pompă înspre castelul de la Vincennes. Era un alai de toată frumuseţea şi oamenii ieşiseră în pragul porţilor să privească, în vreme ce micile haimanale se ţineau după el, strigând: „Trăiască regele!”, în speranţa că li se va zvârli un pumn de zaharicale. Umbla zvonul că regele are să-i judece pe perceptori, şi nimic nu putea să bucure mai mult poporul. Era o zi blândă de april, cu norişori care goneau pe cer deasupra copacilor din pădure. O adevărată zi de primăvară, care aducea iar speranţa în inimile oamenilor; dacă foametea bântuia mai departe, scăpaseră barem de

frig, şi îşi ziceau că recolta viitoare are să fie bună, dacă sfinţii de gheaţă nu vor pârjoli bucatele pe câmp.

Adunarea se ţinu sub cerul liber, în vecinătatea castelului regal. Cu mare greutate fusese regăsit chiar stejarul sfântului Ludovic, căci stejari erau în tot locul. Vreo două sute de perceptori, vistiernici şi ispravnici se aflau înşiruiţi, cei mai mulţi pe bănci de lemn, iar ceilalţi – aşezaţi jos de jur împrejur.

Sub un baldachin brodat cu pajura Franţei, tânărul rege, având coroana pe cap şi sceptrul în mână, şedea într-un jilţ, un soi de scaun ce se putea strânge, făcut după cel al magistraţilor Romei vechi, şi care de la începuturile monarhiei franceze îi slujea suveranului drept tron oriunde se ducea. Pe braţele acestui jilţ al lui Ludovic al X-lea se vedeau sculptate capete de ogari, iar speteaza era căptuşită cu o pernă de mătase roşie. De o parte şi de alta a regelui şedeau pairii şi baronii, iar în spatele unor mese lungi, sprijinite pe căpriori, judecătorii curţii de conturi. Unul după altul, slujbaşii regali se înfăţişau fiecare cu catastiful în mână, o dată cu „reformatorii” care umblaseră prin părţile lor. Cercetarea amănunţită a socotelilor arăta să fie o treabă tare plicticoasă, şi Ludovic al X-lea, ca să-i treacă de urât, se distra numărând guguştiucii care îşi luau zborul din copaci.

Nu fu nevoie de multă vreme ca să iasă la iveală că socotelile arătau peste tot o risipă uriaşă, urme de nedrepte luări şi de sfeterisiri, mai cu seamă în lunile de pe urmă, mai cu seamă de la moartea lui Filip cel Frumos încoace, mai cu seamă de când fusese ştirbită autoritatea lui Marigny.

Neliniştea se întindea tot mai mult în rândurile seniorilor, iar frica – în rândurile slujbaşilor. Când se ajunse la ispravnicii şi perceptorii regiunii Montfort-Amaury, Neauphle, Dourdan şi Dreux, asupra cărora Tolomei dăduse „reformatorilor” cele mai precise capete de acuzare, se stârni în jurul regelui un mare val de mânie. Dar cel mai

pornit dintre toţi seniorii, cel care-şi dădu drumul furiei cu mai multă înverşunare, fu Marigny. Glasul său acoperi dintr-o dată toate celelalte glasuri când se răsti la slujbaşii săi cu o străşnicie care-i făcu să-şi încovoaie spinarea. Le cerea să pună la loc tot ce furaseră, îi ameninţa cu pedepse. Ridicându-se deodată, monseniorul de Valois îi tăie vorba.

— Frumos mai ştii să faci pe grozavul în faţa noastră, domnule Enguerrand, strigă el, dar nu-ţi ajută la nimic să răcneşti aşa de tare în nasul acestor netrebnici, căci ei nu-s decât oamenii dumitale pe care i-ai pus în slujbă, şi totul arată că ai împărţit cu dânşii.

O atât de mare tăcere urmă după aceste cuvinte, încât se auzi lătratul unui câine în câmp. Aiuritul privi nedumerit în jurul său; nu se aştepta la asemenea izbucnire. Toţi îşi ţineau răsuflarea, căci Marigny se îndrepta acum spre Charles de Valois.

— Eu, monseniore… făcu el cu glas înăbuşit. Despre mine ai cutezat să vorbeşti?… Dacă vreuna dintre aceste puşlamale… (arăta cu mâna spre toţi perceptorii) dacă vreunul dintre aceşti nevrednici slujitori ai ţării poate veni să spună într-adevăr şi să jure că m-a plătit în vreun fel, sau că mi-a dat cât de cât din ce a strâns de la locuitori, să se apropie.

Atunci, împins din spate de laba uriaşă a lui Robert d'Artois, fu văzut apropiindu-se, tremurând tot, un om cu braţele scurte şi faţa rotundă, care avea o urâcioasă pată roşie în colţul sprâncenei.

— Cine eşti tu? Ce ai de spus? Vii să-ţi cauţi streangul? întrebă Marigny.

Jupân Portefruit rămase mut. Fusese totuşi bine dresat, de Guccio mai întâi, apoi de contele de Dreux, stăpânul ţinutului Montfort, şi la urmă de Robert d'Artois, în faţa căruia îl aduseseră cu două zile înainte. I se va lăsa viaţa, şi chiar averile pe care le strânsese, numai dacă vine să aducă mărturie mincinoasă împotriva lui Marigny.

— Ei, ce ai de spus? întrebă la rândul său Valois. Mărturiseşte fără teamă adevărul, căci iubitul nostru rege se află aici ca să-l audă şi să facă dreptate.

Portefruit îşi puse un genunchi jos înaintea lui Ludovic al X-lea şi, desfăcându-şi braţele, rosti cu glas aşa de slab, că abia putu fi auzit:

— Măria-ta, sunt un mare păcătos, dar am fost silit la aceasta de către un secretar al monseniorului de Marigny, care îmi cerea în fiecare an un sfert din birurile ce strângeam, pentru stăpânul său.

Marigny îl dădu deoparte cu piciorul pe ispravnicul de Montfort, care, o dată împlinită treaba-i mârşavă, se trase repede îndărăt, pierzându-se în mulţime.

— Măria-ta, zise Enguerrand, nu-i nici un cuvânt adevărat în ceea ce bâlbâie omul acesta; nu-s decât vorbe învăţate. Cine l-a învăţat să le spună? Asta o văd prea bine. Să mi se găsească vină că mi-am pus încrederea în toţi ticăloşii aceştia a căror necinste a ieşit la iveală; să mi se găsească vină că nu i-am frecat îndeajuns şi ca n-am poruncit să fie traşi pe roată vreo duzină din ei, aş înţelege asemenea dojană, măcar că de patru luni încoace mi se iau toate mijloacele de a-i mai ţine în mână. Dar să nu mi se aducă pâră că aş fi un hoţ. E pentru a doua oară, domnule de Valois, şi de data asta n-am s-o îngădui.

Întorcându-se spre rege, cu o atitudine grozav de teatrală, contele de Valois strigă:

— Nepoate, suntem înşelaţi de un om primejdios care a rămas prea mult printre noi, şi ale cărui nelegiuiri au adus blestem asupra neamului nostru. De la el au pornit jecmănelile de care se plâng oamenii, şi tot el, pentru banii ce i s-au dat, a oprit de mai multe ori războiul împotriva flamanzilor, spre ruşinea ţării. Dintr-aceasta tatăl tău a căzut la aşa mâhnire, că i s-a tras moartea înainte de vreme. Enguerrand e cel vinovat de moartea lui. În ce mă priveşte sunt gata să fac dovada că e un hoţ şi că a trădat ţara, iar dacă nu vei porunci să fie arestat de îndată, mă jur

înaintea lui Dumnezeu că nu voi mai pune piciorul la curtea ta, nici la consiliul tău.

— Numai minciuni ţi-au ieşit din gură! îi strigă Marigny.

— Mincinos eşti tu, Enguerrand, martor mi-e Dumnezeu! răspunse Valois.

Cu această vorbă se aruncă asupra lui Marigny, apucându-l de gât, şi cei doi bivoli, din care unul era împărat al Constantinopolei, iar celălalt îşi avea statuia printre regi, se luară la bătaie ca nişte hamali, faţă de toată curtea şi toată cârmuirea ţării, stârnind nori de praf în juru-le şi împroşcându-se cu ocări.

Baronii se ridicaseră în picioare, ispravnicii se trăseseră îndărăt, răsturnând băncile într-o învălmăşeală înfricoşată. Se auzi deodată un hohot de râs. Era Aiuritul, care nu izbutea să facă pe sfântul Ludovic până la capăt.

Indignat de râsetul acesta mai mult decât de spectacolul ruşinos pe care-l dădeau cei doi bătăuşi, Filip de Poitiers se apropie şi, cu o putere ce n-ai fi bănuit-o la dânsul, îi despărţi pe adversari şi-i ţinu de-o parte şi de alta a braţelor sale lungi. Marigny şi Valois gâfâiau, roşii la faţă, cu veşmintele rupte.

— Unchiule, zise Filip de Poitiers, cum de îndrăzneşti? Şi dumneata, Marigny, cată de te stăpâneşte, ţi-o poruncesc. Fă bine şi întoarce-te acasă, aşteptând până vă veţi potoli amândoi.

Energia şi hotărârea ce se simţeau la flăcăul acesta de 21 de ani îi siliră pe nişte bărbaţi de două ori mai vârstnici ca dânsul să se supună.

— Pleacă, ţi-o spun, Marigny! stărui Filip de Poitiers. Bouville! Însoţeşte-l!

Marigny se lăsă dus de Bouville şi ajunse la poarta castelului Vincennes. Se dădeau toţi la o parte în faţa lui, ca în faţa unui taur pe care încerci să-l bagi în cuşcă după ce l-ai scos din arenă.

Valois nu se clintise din loc; tremura de furie şi repeta întruna:

— Am să fac să-l spânzure! Nu mă las până nu-l văd spânzurat!

Ludovic al X-lea nu mai râdea. Intervenţia fratelui său îi dăduse o lecţie de autoritate. Afară de asta, înţelesese deodată că fusese tras pe sfoară. Se ridică din jilţul său, îşi săltă mantia pe umeri şi-i spuse lui Valois, cu glas răstit:

— Unchiule, am a-ţi vorbi fără întârziere, fii bun de mă urmează.

III.

TÂRGUL PORUMBEILOR

— M-ai încredinţat, unchiule, răcnea Ludovic Aiuritul, umblând de colo-colo cu paşi mari printr-una din sălile castelului Vincennes… m-ai încredinţat că nu era vorba de data aceasta să-i aduci învinuiri lui Marigny, şi totuşi ai făcut-o! Asta-i prea de tot, să-ţi baţi joc de voinţa mea.

Ajuns la capătul încăperii, se răsuci deodată în călcâie, şi mantia îi flutură de jur împrejur, bătându-i pulpele.

— Cum să nu-ţi pierzi sărita, nepoate, în faţa unei asemenea mişelii?! răspunse Charles de Valois, gâfâind încă după încăierarea de adineaori şi ţinându-şi fâşiile gulerului rupt.

Aproape că era de bună-credinţă şi se convingea acum că se lăsase târât de o pornire neaşteptată, deşi comedia pe care o jucase fusese hotărâtă cu două luni înainte.

— Ştii bine că-mi trebuie un papă şi ştii de asemenea că numai Marigny mi-l poate face! urmă Aiuritul. Bouville ne-a spus-o destul de limpede.

— Bouville! Bouville! Nu crezi decât în ceea ce ţi-a spus Bouville, care n-a văzut nimic şi nu pricepe nimic. De la tânărul lombard, cel de-a fost trimis cu dânsul ca să ţină socoteala banilor, am aflat mai mult decât de la Bouville al tău despre ce se întâmplă la Avignon. Niciodată, mă auzi, niciodată Marigny nu-ţi va face un papă pe gustul tău. Dimpotrivă! Îţi cunoaşte dorinţa şi pune toate piedicile pe care le poate scorni, înadins ca să-l ţii mai departe în slujbă. Unde vei fi în seara asta, nepoate?

— Am hotărât să nu mă mişc de aici, răspunse Ludovic.

— Atunci, până-n seară îţi voi aduce unele dovezi care au să-l strivească pe Marigny al tău, şi sper că ai să sfârşeşti prin a-l lăsa pe mâna mea.

După care vorbă, Valois porni înspre Paris, însoţit de Robert d'Artois şi de scutierii ce-i slujeau de escortă obişnuită. Pe drum întâlniră convoiul de căruţe care aduceau la Vincennes paturi, lăzi, mese, văsărie, pentru ca regele să poată înnopta acolo, căci în vremea aceea castelele regale nu erau întotdeauna mobilate, sau abia dacă erau, şi trebuiau aduse cele de trebuinţă, pe care o ceată de tapiţeri le orânduiau în două ceasuri.

Valois se întoarse la palatul său pentru a-şi schimba hainele, iar pe Robert d'Artois îl trimise la Tolomei.

— Prietene bancher, îi spuse uriaşul, iată că a sosit clipa când trebuie să-mi dai adeverinţa aceea de care îmi vorbiseşi, dovada hoţiilor săvârşite de Marigny arhiepiscopul în averea templierilor. Monseniorul de Valois are nevoie de ea chiar acum.

— Nu mă luaţi aşa de repede, monseniore Robert. Îmi cereţi să las din mână o armă care ne-a mai scăpat o dată, pe mine şi pe toţi prietenii mei. Dacă ea vă ajută să-l doborâţi pe Marigny, sunt foarte încântat. Dar dacă, din nenorocire, Marigny rămâne la cârmă după asta, s-a zis cu mine… Şi apoi… şi apoi m-am gândit bine, monseniore…

Robert stătea ca pe jeratic în timpul acestui logos, căci Valois îi ceruse să dea zor şi ştia preţul fiecărei clipe pierdute; dar ştia de asemenea că repezindu-l pe Tolomei nu se putea obţine niciodată nimic.

— Da, m-am gândit bine, urmă bancherul. Bunele rânduieli ale monseniorului Ludovic cel Sfânt, cărora e vorba să li se dea iar putere, sunt minunate pentru ţară; mi-ar plăcea însă ca ordonanţele prin care toţi lombarzii fură izgoniţi din Paris să fie lăsate deoparte. Prietenii mei mi-au deschis ochii asupra acestui lucru şi aş vrea să fiu asigurat că vom fi lăsaţi în pace.

— Dar bine, monseniorul de Valois ţi-a spus-o: vă sprijină, vă ocroteşte!

— Da, da, cuvintele-s frumoase, dar am vrea mai degrabă ca toate acestea să fie scrise. Companiile lombarde al căror căpitan general sunt, după cum ştiţi, au pregătit o jalbă respectuoasă către rege, cerându-i să întărească privilegiile noastre obişnuite; şi în zilele acestea, când regele semnează toate pitacele ce i se înfăţişează, am ţine mult să-l semneze şi pe al nostru. După care, monseniore, vă dau bucuros la mână cu ce să-l puteţi spânzura sau arde sau trage pe roată, cum veţi alege, pe Marigny cel tânăr sau pe Marigny cel bătrân, sau pe amândoi deodată.

D'Artois repezi un pumn în masă de se cutremurară toate în odaie.

— Nu întinde coarda prea mult, Tolomei! strigă el. Ţi-am spus că nu mai putem aştepta. Dă-mi jalba ta şi ai cuvântul meu că voi face să fie semnată de rege; dar dă-mi tot acum şi celălalt pergament. Suntem în aceeaşi tabără şi ar trebui măcar o dată să ai încredere în mine.

Cu mâinile încrucişate pe burtă, Tolomei oftă.

— Fie, făcu el, sunt uneori împrejurări când trebuie să rişti; dar vă spun drept, monseniore, mie unuia nu-mi place asta.

Şi îi înmână contelui d'Artois, o dată cu jalba lombarzilor, şi cutia de plumb pe care Guccio o adusese îndărăt de la Cressay. Apoi intră frica în el şi zile întregi avea să fie bolnav, gândindu-se la ce făcuse.

După un ceas, în palatul episcopal lipit de catedrala Notre-Dame, conţii de Valois şi d'Artois dădeau buzna cu tărăboi mare la arhiepiscopul Jean de Marigny.

Într-o sală de primire cu tavanul boltit, mirosind toată a tămâie, tânărul prelat le întinse inelul să i-l sărute. Valois se prefăcu a nu vedea gestul acesta, iar d'Artois duse degetele arhiepiscopului până la buzele sale cu o astfel de obrăznicie, încât ai fi zis că are să facă vânt mâinii acesteia peste umăr.

— Monseniore Jean, vorbi Charles de Valois, ar trebui să ne spui în sfârşit prin ce mijloace dumneata şi fratele dumitale vă împotriviţi aşa de tare la alegerea cardinalului Duèze, astfel ca acest conclav de la Avignon seamănă întocmai unui sobor de strigoi.

— Dar n-am nici un amestec în asta, monseniore, nici un amestec, răspunse Jean de Marigny, pălind uşor la faţă, însă păstrând un ton plin de blândeţe dulceagă. Frate-meu face cum e mai bine, sunt sigur, pentru a-l ajuta pe rege, iar eu însumi îl slujesc cât pot, deşi conclavul depinde de cardinali, şi nicidecum de dorinţele noastre.

— Ei, bine! izbucni d'Artois, dacă aşa stau lucrurile, dacă creştinătatea se poate lipsi de papa, eparhia de Sens şi de Paris s-ar putea lipsi de arhiepiscop!

— Nu înţeleg spusele domniei-tale, monseniore Robert, zise Jean de Marigny, afară numai că aceste cuvinte sunt o ameninţare împotriva unui slujitor al lui Dumnezeu.

— Nu cumva Dumnezeu e cel ce ţi-a poruncit, jupâne arhiepiscop, să-ţi însuşeşti niscaiva odoare de-ale templierilor, care trebuiau să intre la vistierie, şi gândeşti că regele, care e şi trimisul lui Dumnezeu pe pământ, ar putea îngădui la amvonul catedralei sale metropolitane un prelat necinstit? Asta o recunoşti? sfârşi d'Artois, vârându-i sub nas documentul încredinţat de Tolomei.

— E un fals! strigă arhiepiscopul.

— Dacă-i un fals, răspunse Robert d'Artois, atunci să ne grăbim pentru a face să iasă adevărul la lumină. Cere deci să se purceadă la judecată în faţa regelui ca să se afle falsificatorul!

— Slava bisericii n-ar avea nimic de câştigat din asta…

—.iar domnia-ta totul de pierdut, aşa cred, monseniore.

Arhiepiscopul se aşezase într-un jilţ înalt şi se uita la pereţi, de parcă ar fi căutat pe unde să iasă de acolo. Era prins în capcană şi simţea că voinţa îl părăseşte. „Nu se vor da în lături de la nimic, îşi zicea. Să ajung aici pentru două mii de livre de care am avut nevoie e într-adevăr jalnic.”

Simţea că îl trec toate sudorile sub veşmintele sale violete şi îşi vedea viaţa toată năruindu-se din pricina unei coţcării vechi de un an şi mai bine, al cărei câştig îl tocase de mult.

— Monseniore Jean, zise atunci Charles de Valois, eşti încă foarte tânăr şi ai un mare viitor înaintea domniei-tale, atât în treburile bisericii, cât şi în acelea ale ţării. Ceea ce ai săvârşit aici (lua pergamentul din mâna lui Robert d'Artois) e o abatere uşor de înţeles într-o vreme când orice morala se destramă, şi nu ai săvârşit-o, cred, decât având sub ochi pilde rele. Ar fi mare păcat dacă această greşeală, doar bănească, ar întuneca strălucirea mitrei episcopale ce porţi sau ţi-ar scurta zilele. Căci, dacă din nenorocire acest înscris ar ajunge sub ochii regelui, cu toată durerea ce am avea-o toţi, aceasta te-ar duce la mânăstire… sau la rug. Părerea mea, monseniore, este că săvârşeşti o greşeală mult mai mare faţă de ţară slujind uneltirile fratelui domniei tale împotriva dorinţei regelui. Dacă primeşti să dai în vileag această de-a doua greşeală, te vom ţine chit pentru cea dintâi.

— Ce-mi cereţi? întrebă arhiepiscopul.

— Părăseşte tabăra fratelui domniei-tale, care nu mai face nici o para, zise Valois, şi vino să-i arăţi regelui Ludovic tot ce ştii despre poruncile ticăloase ce ţi s-au dat în privinţa conclavului.

Prelatul acesta era dintr-un aluat moale. El nu-şi datora măririle decât fratelui său; i se dăduse o mitră şi cel mai de seamă scaun episcopal din Franţa ca să-i osândească pe templieri, atunci când cei mai mulţi dintre episcopi se dădeau în lături, refuzând să-i judece. Dar acolo, în piaţa catedralei Notre-Dame, când Jacques de Molay fusese executat, se speriase rău. Nu era tare decât în zilele obişnuite; în ceasurile grele era mişel. Acum, frica nu-i lăsa nici răgazul de a se gândi la frate-său, căruia îi datora tot; nu se gândi decât la el însuşi şi intră uşor în rolul lui Cain, care trebuie să-i fi fost menit din naştere. Trădarea lui avea

să-i aducă o lungă viaţă de onoruri sub patru regi, unul după altul.

— Mi-ai deschis ochii, monseniore de Valois, zise el, şi sunt gata să-mi răscumpăr greşeala aşa cum îmi vei arăta. Aş vrea numai ca pergamentul acesta să-mi fie înapoiat.

— Foarte bucuros, răspunse contele de Valois, întinzându-i documentul. E de ajuns că l-am văzut noi, contele d'Artois şi cu mine; mărturia noastră trage greu în faţa ţării întregi. Ne vei însoţi chiar acum la Vincennes; un cal te aşteaptă în poartă.

Arhiepiscopul porunci să i se aducă mantia, mănuşile brodate şi tichia, apoi coborî încet scara, călcând plin de ifos, înaintea celor doi baroni.

— N-am văzut încă om pe lume să se târască cu atâta măreţie, îi şopti Robert dArtois lui Valois.

*

Orice rege, orice om îşi are plăcerile lui, care, mai mult ca vreo altă faptă, îi dau pe faţă pornirile adânci ale firii. Regele Ludovic al X-lea nu era de fel făcut pentru vânătoare, nici pentru întreceri la spadă sau turniruri. Din copilărie îi plăcea jocul cu mingea; dar mai ales îi făcea plăcere când se afla undeva la ţară, să se bage în vreo şură sau vreun şopron, cu un arc în mână, şi să tragă de la câţiva paşi în porumbeii cărora un scutier le dădea drumul unul după altul dintr-un coş.

Era tocmai absorbit de această desfătare crudă, când unchiul Valois şi văru-său d'Artois i-l aduseră pe arhiepiscop. Şopronul era tot plin de pene şi mânjit de sânge. Un hulub cu aripa ţintuită de-o bârnă continua să se zbată şi să ţipe; alţii, atinşi mai bine, zăceau la pământ, cu lăbuţele îndoite şi chircite pe burtă. Aiuritul scotea un strigăt de bucurie de câte ori săgeata lui străpungea victima.

— Alta! poruncea el scutierului, care se grăbea să ridice capacul coşului.

Pasărea îşi lua zborul rotindu-se şi se înălţa; Ludovic trăgea cu arcul, iar dacă săgeata nu nimerea ţinta şi se frângea într-un perete, el se mânia pe scutier, care nu dăduse drumul porumbelului tocmai la ţanc.

— Nepoate, îi spuse Charles de Valois, azi îmi pari mai dibaci ca oricând, dar dacă vrei să laşi pentru o clipă vânătoarea asta, aş putea să-ţi spun ceva în legătură cu lucrurile destul de grave despre care ţi-am vorbit.

— Ce, ce mai e? întrebă nerăbdător Aiuritul.

Avea fruntea îmbrobonită de sudoare şi era tulburat de joaca lui. Dând cu ochii de arhiepiscop, îi făcu semn scutierului să părăsească şopronul.

— Aşadar, e adevărat, monseniore, că mă împiedici să am un papă?

— Vai, măria-ta! spuse Jean de Marigny. Vin să-ţi dau în vileag unele lucruri pe care le credeam poruncite de măria-ta şi care mă amărăsc grozav aflând că sunt potrivnice vrerii tale.

Apoi, cu aerul celei mai depline sincerităţi din lume şi cu oarecare emfază dulceagă în ton, îi arătă regelui toate manevrele lui Enguerrand de Marigny pentru a împiedica adunarea conclavului şi a pune beţe-n roate la alegerea lui Jacques Duèze.

— Oricât de greu mi-ar veni, măria-ta, să-ţi dezvălui urâcioasele fapte ale fratelui meu, sfârşi el, mi-e încă şi mai greu să-l văd uneltind împotriva intereselor ţării. Nu-l mai socot ca fiind din familia mea, căci un om al bisericii, cum sunt eu, nu-şi află familia adevărata decât în Dumnezeu şi în regele său.

„Mai-mai să-ţi stoarcă lacrimi puşlamaua, gândea Robert d'Artois. Se pricepe să dea din gură, ticălosul!”

Un porumbel uitat se aşezase pe pervazul unei ferestre. Aiuritul trase o săgeată care, trecând prin pasare, făcu geamul ţăndări.

— Şi atunci, unde am ajuns cu treburile mele? zbieră el întorcându-se deodată.

Robert d'Artois îl târî repede afară pe arhiepiscop, şi Valois rămase singur cu regele.

— Da, unde am ajuns? întrebă din nou Aiuritul. Toţi mă trădează. Nimeni nu-şi ţine făgăduielile faţă de mine. Suntem la jumătatea lui aprilie, vara-i peste şase săptămâni, şi-ţi aduci aminte, unchiule, că doamna Ungariei a spus: „Până în vară”. De aici în şase săptămâni îmi poţi face un papă?

— Cinstit vorbind, nepoate, nu mai cred asta.

— Atunci, atunci, vezi că am dreptate! Ce-o să mă fac?

— Te-am sfătuit îndeajuns, încă de astă-iarnă, să te descotoroseşti de Marigny.

— Dar fiindcă aceasta nu s-a făcut, n-ar fi mai bine să-l chem pe Enguerrand, să-i trag un frecuş, să-l ameninţ şi să-i poruncesc să părăsească drumul pe care a pornit, intrându-mi în voie? Nu e oare singurul om de care ne putem sluji?

Din sminteală, cât şi din încăpăţânare, Aiuritul se întorcea mereu la Marigny ca la singura soluţie posibilă. Începuse iarăşi să măsoare şopronul cu paşi mari, umblând încoace şi încolo ca un zăpăcit; pene albe i se lipiseră de pantofi.

— Nepoate, spuse pe neaşteptate Charles de Valois, eu am fost până acum de două ori văduv după nişte soţii minunate. E într-adevăr o mare nedreptate ca tu să nu fii după o soţie dezmăţată.

— Ah, da! izbucni Aiuritul. Ah, da! Numai de-ar crăpa Marguerite!

Se opri deodată din mers, îl privi pe unchiu-său, şi amândoi rămaseră o clipă nemişcaţi, ochi în ochi.

— Iarna a fost friguroasă, temniţele sunt dăunătoare pentru sănătatea femeilor, urmă Charles de Valois, şi a trecut multă vreme de când Marigny nu ne-a mai dat vreo ştire despre starea Margueritei. Mă mir că a putut îndura traiul aspru la care a fost supusă… Poate ca Marigny îţi ascunde cât e de bolnavă şi că nu mai are mult de trăit.

Tăcerea se lăsă iar între dânşii. Cuvintele lui Valois răspundeau celor mai tainice dorinţe ale Aiuritului, dar n-ar fi îndrăznit niciodată să le rostească el întâi. Un complice i se oferea, gata să ia asupra sa totul, scutindu-l chiar de a vorbi, chiar de a voi.

— Îmi făgăduiseşi, nepoate, că ai să mi-l dai pe Marigny în ziua când vei avea un papă, zise Valois.

— Ţi-l pot da, unchiule, tot aşa de bine şi în ziua când voi fi văduv, răspunse Aiuritul.

Valois îşi trecu mâinile inelate peste obrazul său lat şi urmă cu jumătate de glas:

— Ar trebui să mi-l dai mai întâi pe Marigny, deoarece el comandă toate fortăreţele şi împiedică să intre cineva la Château-Gaillard.

— Fie, răspunse Ludovic al X-lea. Îmi ridic mâna de pe el. Îi poţi deci spune cancelarului de Mornay să-mi aducă să semnez toate poruncile pe care le crezi de cuviinţă.

*

În aceeaşi seară, după cină, tocmai când Enguerrand de Marigny pregătea singur întâmpinarea pe care socotea s-o dea regelui, cerându-i învoirea de a se bate, adică dreptul de a provoca la duel orice persoană care ar cuteza să susţină că el era trădător sau sperjur, Hugues de Bouville veni la dânsul. Fostul mare şambelan al lui Filip cel Frumos părea muncit de gânduri ce se băteau cap în cap, şi demersul pe care-l făcea parcă-i apăsa cugetul.

— Enguerrand, vorbi el, să nu dormi acasă în noaptea asta, căci vor să te aresteze; o ştiu, sunt sigur de ceea ce-ţi spun.

Se apucase iar să-l tutuiască pe Marigny, ca în zilele când vechiul său prieten îşi începuse cariera în casa lui, ca scutier.

— Nu vor îndrăzni, răspunse Marigny. Şi cine ar veni să mă aresteze, rogu-te? Alain de Pareilles? Niciodată Alain nu se va învoi cu o asemenea poruncă. S-ar închide mai

degrabă cu arcaşii săi în palatul meu şi ar lupta, decât să lase pe cineva să se atingă de un fir de păr din capul meu.

— Rău faci că nu mă crezi, Enguerrand, şi rău ai făcut de asemenea, te asigur, purtându-te aşa cum te-ai purtat în lunile acestea din urmă. Când eşti într-o dregătorie înaltă, precum suntem noi, a lucra împotriva regelui, oricare ar fi regele, înseamnă să lucrezi împotriva ta însuţi. Şi eu de asemenea sunt pe cale de a lucra împotriva regelui în clipa asta, din prietenia ce o am pentru tine şi fiindcă aş vrea să te scap.

Burtosul se simţea într-adevăr nefericit. Era înduioşător să-i vezi atâta bunăvoinţă. Slujitor credincios al suveranului, prieten devotat, dregător fără pată, respectuos faţă de legile lui Dumnezeu şi faţă de legile ţării, cum se făcea că, însufleţit de sentimente aşa de curate, glasul său avea atât de puţină vlagă în el?

— Ceea ce-ţi spusei, Enguerrand, urmă el, o ştiu de la monseniorul Filip de Poitiers, care ţi-e singurul sprijin în ceasul de faţă. Monseniorul de Poitiers ar vrea să pună depărtarea între tine şi mânia pe care ai stârnit-o printre baroni. L-a sfătuit pe frate-său să te trimită să cârmuieşti vreo ţară depărtată, Ciprul de pildă.

— Ciprul? sări în sus Marigny… să mă las închis în insula aceea, la capătul mării, după ce am cârmuit regatul Franţei? Acolo vor să mă surghiunească? Nu, voi continua să umblu ca stăpân pe acest pământ al Parisului sau voi muri aici.

Bouville clătină trist din cap, scuturându-şi şuviţele negre şi albe.

— Crede-mă, repetă el, nu dormi în noaptea asta la tine. Orice s-o întâmpla, nu voi avea de ce să-mi fac mustrări că nu te-am înştiinţat la timp.

Îndată ce plecă Bouville, Enguerrand veni să se sfătuiască cu soţia sa şi cu sora acesteia, doamna de Chanteloup. Cele două femei fură şi ele de părere că era cuminte lucru să plece numaidecât la vreuna din moşiile normande, şi apoi,

de acolo, dacă primejdia se arăta limpede, să ajungă într-un port şi să-şi caute adăpost la regele Angliei, care era cu totul de partea lui Marigny.

Dar Enguerrand izbucni mânios:

— Nu-s deci înconjurat decât de muieri şi de becisnici!

Apoi plecă să se culce ca în toate serile. Îşi mângâie câinele favorit, se lăsă dezbrăcat de fecior şi se uită cum acesta trase greutatea orologiului, obiect încă puţin răspândit în vremea aceea şi pe care îl plătise scump. Frământă o clipă în minte ultimele fraze ale memoriului, gândind să-l încheie a doua zi dimineaţă; se apropie apoi de fereastră, dădu perdeaua la o parte şi privi acoperişurile oraşului adormit. Pândarii de noapte treceau prin strada Fossées-Saint-Germain, repetând la fiecare douăzeci de paşi cu glasul lor maşinal:

— Straja… E miezul nopţii… Dormiţi în pace…!

Ca de obicei, erau în întârziere cu un sfert de ceas faţă de orologiu…

Enguerrand se trezi în zori, auzind un tropăit greu de cizme prin curtea lui şi pumni care izbeau în uşa palatului. Un scutier înfricoşat veni să-i spună că arcaşii erau jos. Îşi ceru hainele, se îmbrăcă în grabă şi, în tinda scării, se ciocni de soţia sa şi de fiu-său, care veneau în fugă.

— Aveai dreptate, Jeanne, îi spuse soţiei, sărutând-o pe frunte; nu te-am ascultat îndeajuns cât am trăit. Cată să pleci undeva chiar astăzi împreună cu Ludovic.

— Aş fi plecat cu tine, Enguerrand. Acum însă nu mă pot depărta de locul unde vei avea de suferit.

— Regele Ludovic e naşul meu, spuse Ludovic de Marigny; mă duc să dau fuga la Vincennes…

— Naşul tău e un zevzec şi coroana i se cam clatină pe cap, răspunse Marigny cu mânie.

Apoi, cum pe scară era întuneric, strigă:

— Hei, slujitori! Lumină! Să mi se facă lumină!

Iar când servitorii alergară într-acolo, Marigny coborî scara, între făcliile lor, ca un rege.

Curtea vuia de oşteni. Prin pervazul uşii se desluşea în dimineaţa plumburie o umbră înaltă purtând za uşoară.

— Cum de ai primit, Pareilles, să faci asta?... Cum ai îndrăznit?

— Eu nu-s Alain de Pareilles, răspunse ofiţerul. Domnul de Pareilles nu mai comandă arcaşii.

Se dădu în laturi, lăsând să treacă un bărbat pirpiriu, cu o scufă de culoare închisă pe cap. Era cancelarul Etienne de Mornay. Aşa cum Nogaret, cu opt ani în urmă, venise chiar el să pună mâna pe marele maestru al templierilor, Mornay venea chiar el să-l aresteze pe cârmuitorul regatului.

— Domnule Enguerrand, îi zise, te rog să mă urmezi la Luvru, unde am poruncă să te închid.

La aceeaşi oră, cei mai mulţi dintre marii pravilişti burghezi ai domniei trecute, Raoul de Presle, Michel de Bourdenai, Guillaume Dubois, Geoffroy de Briançon, Nicole Le Loquetier, Pierre d'Orgemont, erau ridicaţi de la casele lor şi duşi pe la diferite închisori, unii din ei pentru a fi puşi la cazne grele, în vreme ce un pâlc de arcaşi se îndrepta spre Châlons, pentru a-l ridica de acolo pe episcopul Pierre de Latille, prietenul de tinereţe al lui Filip cel Frumos şi pe care acesta îl chemase aşa de stăruitor în clipele sale din urmă.

Cu dânşii, intra în temniţă toată domnia Regelui de Fier.

IV.

NOAPTEA FĂRĂ ZORI.

Când Marguerite de Burgundia auzi în toiul nopţii coborându-se podul fortăreţei Château-Gaillard, apoi tropot de cai răsunând în curţile închisorii, i se păru la început că aceste zgomote nu erau adevărate. Aşteptase atâta, visase atâta clipa asta din ziua când prin scrisoarea trimisă contelui d'Artois, se învoise să fie îndepărtată de la tron, lepădându-se de toate drepturile, pentru dânsa ca şi pentru fiică-sa, în schimbul unei eliberări făgăduite şi care nu mai venea!

Zece săptămâni trecuseră, zece săptămâni de tăcere mai nimicitoare ca foamea, mai istovitoare ca frigul, mai înjositoare ca păduchii care o rodeau, mai chinuitoare ca singurătatea. Deznădejdea se cuibărise în sufletul Margueritei. În ultimele zile nu se mai dădea jos din pat, scuturată de friguri care o ţineau într-o stare de somnolenţă tulbure. Singurele ei gesturi erau doar pentru a apuca urciorul cu apă pus jos lângă dânsa şi a-l duce la gură. Cu ochii mari deschişi, aţintiţi la turnul cufundat în beznă, stătea ore întregi să-şi asculte inima bătând prea repede, apoi, dacă febra o mai lăsa niţel, dacă o adiere neaşteptată îi răcorea fruntea, dacă inima începea să-i bată mai potolit, se ridica deodată, ţipând, săgetată de gândul cumplit că va muri într-o clipă. Tăcerea se umplea de o larmă care nu era decât în auzul ei; ameninţări înfricoşătoare care nu mai veneau de pe pământ, ci din lumea cealaltă străpungeau întunericul. Delirul insomniilor îi tulbura mintea… Filip d'Aunay, frumosul Filip, nu murise de-a binelea. Călca alături de dânsa, cu picioarele frânte şi pieptul însângerat; Marguerite întindea braţul spre el şi nu putea să-l apuce. O târa, totuşi, fără ca ea să se mişte, pe drumul care duce de la pământ la Dumnezeu, fără sa mai simtă pământul sub picioare şi fără să-l vadă vreodată pe Dumnezeu. Şi drumul cumplit va dura până în vecii vecilor, până la judecata de apoi; poate că acesta era, la urma urmelor, purgatoriul.

— Blanche, strigă ea. Blanche! Auzi-i cum vin!

Căci lacătele, zăvoarele, uşile scârţâiau într-adevăr dedesubt, la intrarea în turn; o mulţime de paşi urcau treptele de piatră.

— Blanche! Auzi?

Dar glasul slăbit al Margueritei nu ajungea până la vară-sa, prin poarta grea care despărţea în timpul nopţii cele două caturi ale temniţei lor. Flacăra unei singure luminări o orbi deodată pe regina captivă. Nişte bărbaţi, Marguerite nu putu să vadă câţi erau, se îmbulzeau în pervazul uşii; ea

nu-l vedea decât pe uriaşul cu mantie roşie, cu ochi strălucitori şi cu jungher de argint la brâu care venea spre dânsa.

— Robert! şoptiră buzele ei, Robert, iată-te în sfârşit!

La spatele contelui d'Artois un oştean aducea pe cap un scaun pe care-l puse lângă patul Margueritei.

— Aşadar, dragă verişoară, îi spuse Robert aşezându-se, nu prea te lauzi cu sănătatea, după cât mi se spune şi după câte văd. Eşti bolnavă…

— Foarte bolnavă, zise Marguerite. Nu mai ştiu dacă trăiesc…

— Am sosit la timp. În curând totul se va sfârşi. Ţi-aduc o veste bună: vrăjmaşii tăi au fost doborâţi. Te simţi în stare să scrii?

— Nu ştiu, zise Marguerite.

Aducând lumânarea mai aproape, d'Artois îi cercetă cu luare-aminte obrazul răvăşit şi tras, buzele subţiate, ochii negri înfundaţi, cu strălucirea lor nefirească, părul ud de sudoare, ce i se lipise de fruntea bombată.

— Să poţi măcar dicta scrisoarea pe care o aşteaptă regele. Hei, capelanule! chemă el pocnind din degete.

O sutană albă, o scăfârlie rasă şi învineţită se iviră din penumbră.

— Mi s-a desfăcut căsătoria? întrebă Marguerite.

— Cum să se desfacă, verişoară, dacă ai refuzat ce ţi se cerea?

— N-am refuzat, spuse ea. Am acceptat… am acceptat tot ce mi s-a cerut. Nu mai ştiu. Nu mai înţeleg.

— Duceţi-vă de căutaţi un urcior cu vin ca să mai prindă puteri, porunci d'Artois întorcând capul.

Se auziră paşi depărtându-se în odaie, apoi pe scară.

— Dă-ţi osteneala, verişoară, să poţi dicta, urmă d'Artois. Acum trebuie să accepţi ce-ţi voi spune.

— Dar ţi-am scris, Robert, ţi-am scris ca să-i spui lui Ludovic… tot ce mi-ai poruncit… că fiică-mea nu-i a lui…

Toate câte erau în jurul ei începură să se clatine.

— Când? întrebă Robert.

— Dar sunt zece săptămâni de atunci… zece săptămâni de când aştept, de când ar fi trebuit să mă scoţi de aici…

— Cui ai dat scrisoarea aceea?

— Cui era s-o dau… lui Bersumée.

Şi Marguerite se înfricoşă, fulgerată de un gând: „Am scris oare într-adevăr? E groaznic, nu mai ştiu… nu mai ştiu nimic.”

— Întreab-o pe Blanche, murmură ea.

În clipa aceea, însă, izbucni lângă dânsa o hărmălaie; Robert d'Artois se ridicase şi, înfigându-şi mâna în gâtul unuia ce se afla în preajma lui, îl zgâlţâia cu putere, zbierând de se cutremurau pereţii. Cât de înfiorător izbeau aceste strigăte auzul Margueritei, răsunându-i în cap!

— Dar, monseniore, eu… chiar eu am dus scrisoarea, răspundea glasul înnebunit de spaimă al lui Bersumée.

— Unde ai dus-o? Cui?

— Daţi-mi drumul, monseniore, daţi-mi drumul, mă înăbuşiţi. I-am dat-o monseniorului de Marigny. Aşa mi se poruncise.

Se auzi bufnitura surdă a unui trup izbit de perete.

— Eu mă numesc Marigny? Când ţi se încredinţează o scrisoare pentru mine, trebuie oare s-o duci altcuiva?

— Mi-a făgăduit, monseniore, că are să v-o dea…

— Lasă, bobocule, mă răfuiesc eu cu tine mai târziu, zise d'Artois.

Apoi, întorcându-se la Marguerite:

— N-am primit niciodată scrisoarea ta, verişoară. Marigny a păstrat-o pentru dânsul.

— Ah, bine! făcu ea.

Îi mai venise inima la loc. Acum, cel puţin, ştia că o scrisese într-adevăr.

În clipa asta, sergentul Lalaine intră, aducând urciorul cu vin. Robert d'Artois se uită cum bea Marguerite, zicându-şi: „La urma urmelor, dacă aduceam otravă, ar fi fost poate mai uşor; mare prostie că nu m-am gândit la asta… Aşadar,

ea acceptase… Păcat… păcat că n-am ştiut. Acum e prea târziu; şi apoi, oricum, în halul în care se afla, tot nu mai avea multe zile de trăit.”

Nu mai era pornit împotriva ei şi se simţea aproape trist. Nu mai avea de luptat. Stătea acolo, voinic, aşezat cu mâinile pe genunchi, înconjurat de oşteni înarmaţi până-n dinţi, lângă patul sărăcăcios în care zăcea o tânără femeie istovită. Cum o mai urâse pe când era regină a Navarei şi moştenitoarea tronului Franţei! Nu făcuse oare totul pentru a o duce la pieire, umblând peste tot, uneltind necontenit, cheltuind cu nemiluita, unind împotriva ei curtea Angliei şi curtea Franţei? O urâse cât era puternică; o dorise cât era frumoasă. Nu mai departe de iarna trecută, aşa mare baron al ţării cum era, iar Marguerite doar o biată captivă, ea îl mai dominase încă. Acum, contele d'Artois se simţea purtat de izbânda lui mai departe decât ar fi vrut să meargă. Misiunea cu care Valois îl însărcinase, pentru că n-o putea încredinţa nimănui altuia, îi displăcea îndeajuns. Nu încerca un sentiment de milă, ci doar un fel de nepăsare scârbită, o lehamite amară. Atâtea mijloace mobilizate împotriva unui trup ce nu se mai putea apăra, slăbit şi bolnav! În sufletul lui Robert ura se stinsese pentru că nu mai avea o ţintă pe măsura forţei sale.

Şi-i părea rău într-adevăr, da, îi părea rău din toată inima că scrisoarea şterpelită de Marigny nu-i ajunsese în mână. Marguerite ar fi fost închisă la vreo mânăstire… Păcat! Acum era prea târziu; sorţii au căzut şi jocul trebuia dus până la capăt.

— Vezi ce vrăjmaş ţi-a fost Marigny, verişoară, şi cum a uneltit împotriva ta de la început, zise Robert. De nu era el, niciodată n-ai fi fost învinuită, şi nici Ludovic, soţul tău, nu te-ar fi prigonit astfel. De când Ludovic e rege, Marigny a făcut totul ca să te ţină mai departe aici, aşa cum a făcut totul ca să ducă ţara de râpă. Astăzi, însă, aşa cum ai auzit, ticălosul acesta e arestat, iar eu vin să-mi dai plângere

împotriva lui pentru răul ce ţi-a făcut, ca să grăbim judecata regelui şi totodată iertarea ta.

— Ce trebuie să declar?

Îşi dusese mâna la gât, căci vinul pe care-l băuse făcea să-i bată şi mai repede inima în piept, gata-gata să se spargă.

— Îi voi dicta eu capelanului, pentru tine, zise Robert; ştiu cuvintele ce trebuie puse acolo.

Capelanul se aşezase jos, cu tăbliţa pe genunchi, iar lumânarea pusă alături lumina cele trei chipuri.

„Măria-ta, soţul meu, începu Robert cu glas tărăgănat, căci se silea să nu uite o iotă din textul întocmit de Charles de Valois, mă sting de boală şi de întristare. Te rog în genunchi să mă miluieşti cu iertarea ta, căci dacă nu o vei face repede, simt că am foarte puţin de trăit şi că sufletul mă va părăsi. Tot ce s-a întâmplat e din vina domnului de Marigny, care a vrut să mă piardă în ochii tăi şi în aceia ai răposatului rege, cu pârâ, ce jur că-i mincinoasă, aducându-mă prin chinuri groaznice…

— O clipă, monseniore, întrerupse capelanul.

Apucase briceagul ca să răzuiască o pată zgrunţuroasă în pielea de viţel pe care scria.

—.la restriştea în care mă aflu, urmă Robert, totul se trage de la acest om hain. Te rog de asemenea să mă scapi din starea jalnică în care am ajuns şi te încredinţez că n-am încetat niciodată de a-ţi fi soţie supusă, aşa cum a vrut Dumnezeu.”

Marguerite se ridică puţin în patul ei. Nu putea să înţeleagă prin ce uriaşă contradicţie voiau acum, după un an de temniţă, s-o scoată nevinovată.

— Atunci cum rămâne, vere, întrebă ea, cum rămâne cu mărturisirile ce mi s-au cerut?

— Nu mai e nevoie de ele, vară dragă, răspunse Robert, şi ceea ce ai să semnezi le înlocuieşte pe toate.

Căci Charles de Valois nu avea nevoie deocamdată decât să strângă împotriva lui Enguerrand toate mărturiile mincinoase cu putinţă. Cea care va purta semnătura

Margueritei era de mare preţ, oferind pe deasupra şi avantajul de-a spăla, barem de ochii lumii, ruşinea regelui, dar mai ales de-a o face pe regină să-şi anunţe singură moartea. Monseniorul de Valois era într-adevăr un om care ştia să le brodească!

— Şi Blanche, întrebă ea, ce-o să se facă Blanche după toate astea? V-aţi gândit la Blanche?

— Să n-ai grijă, zise Robert. Vom face totul pentru dânsa.

Şi Marguerite îşi puse numele în josul pergamentului.

Robert d'Artois se ridică atunci şi se aplecă asupra ei. Ceilalţi, la un semn al său, se trăseseră îndărăt către fundul încăperii. Uriaşul îşi puse mâinile pe umerii Margueritei, foarte aproape de gât.

La atingerea palmelor sale mari, Marguerite simţi cum i se împrăştie în tot trupul o căldură plăcută, odihnitoare. Îşi aduse mâinile ei, numai piele şi os, pe degetele lui Robert, ca şi cum s-ar fi temut să nu şi le retragă prea repede.

— Adio, verişoară, zise el. Adio. Îţi doresc un somn liniştit.

— Robert, întrebă ea în şoaptă, căutându-i privirea, rândul trecut când ai fost aici şi ai voit să fiu a ta, mă doreai într-adevăr?

Nici un om nu e cu totul rău; contele d'Artois avu în clipa aceea una din puţinele vorbe miloase care i-au ieşit vreodată din gură:

— Da, frumoasa mea verişoară, te-am iubit mult.

Şi o simţi răsuflând uşurată sub mâinile lui, împăcată, aproape fericită. Să fie iubită, să fie dorită, iată într-adevăr pentru ce trăise această regină. Mai mult decât pentru coroane şi măriri.

Se uită cu un fel de recunoştinţă la văru-său, care se depărta o dată cu lumina; atât era de mare, încât i se părea o vedenie şi, privindu-l cum se trage îndărăt în penumbra odăii, gândul te ducea la eroii nebiruiţi din legendele depărtate ale Mesei rotunde.

Sutana albă a dominicanului şi coiful de fier al lui Bersumée se făcură nevăzute în faţa lui Robert, care îi

împingea pe toţi spre uşă. El mai rămase încă o clipă în prag, ca şi cum ar fi încercat o uşoară şovăială, ca şi cum ar mai fi avut ceva să-i spună. Apoi uşa se închise, întunericul de nepătruns cuprinse iar încăperea, şi Marguerite se minună că nu aude zgomotul obişnuit al zăvoarelor. Aşadar n-o mai încuiau, şi gestul acesta omis pentru întâia oară după trei sute cincizeci de zile era ca o făgăduială a izbăvirii.

Mâine o vor lăsa să coboare şi să se plimbe în voie prin Château-Gaillard; apoi, curând, o trăsură va veni s-o ia şi s-o ducă spre copaci, spre oraşe, spre oameni. „Putea-voi oare să mă ţin pe picioare? Avea-voi putere? O, da, am să-mi recapăt puterile!”

O ardeau braţele, dar se va vindeca, ştia că se va vindeca. Ştia de asemenea că nu va mai putea să doarmă în noaptea aceea. Dar avea atâtea speranţe să-i ţină tovărăşie până-n zori!

Deodată, desluşi un zgomot abia auzit, nici măcar un zgomot, doar un fel de adiere stârnită de răsuflarea reţinută a unei fiinţe. Era cineva în odaie.

— Blanche! strigă ea. Tu eşti?

Or fi descuiat şi uşa dintre cele două caturi. N-auzise, totuşi, nici o ţâţână scârţâind. Şi pentru ce s-ar fi apropiat vară-sa călcând în vârful picioarelor? Afară numai dacă… Dar nu, Blanche nu-şi pierduse minţile până într-atât, aşa, din senin. Părea chiar că-şi mai venise în fire în ultimele zile, o dată cu sosirea primăverii.

— Blanche! repetă Marguerite cu glas gâtuit de spaimă.

Se făcuse însă iarăşi tăcere, şi Marguerite crezu o clipă că febra ei născocea prezenţa cuiva în întuneric. Dar îndată după asta auzi din nou aceeaşi răsuflare reţinută, mai aproape, şi un foarte slab fâşâit pe pardoseală, ca zgomotul pe care-l face un câine râcâind cu unghiile… Respira cineva lângă dânsa. Poate că era într-adevăr un câine, câinele lui Bersumée, care intrase în urma stăpânului şi îl uitaseră acolo; sau poate guzganii… guzganii cu paşii lor mărunţi,

asemenea oamenilor, cu foşnetul lor, cu alergătura lor conspirativă, cu felul lor straniu de a se deda noaptea unor tainice îndeletniciri. Se iviseră în mai multe rânduri şobolani prin turn şi tocmai câinele lui Bersumée îi omorâse. Dar pe şobolani nu-i poţi auzi respirând.

Marguerite se ridică deodată în culcuşul ei, cu inima îngrozită; se auzise un clinchet slab, de parcă un fier ar fi atins piatra zidului. Cu ochii holbaţi de spaimă, scruta întunecimile din jur. De acolo, din stânga, se auzise. Zgomotul venea din stânga.

— Cine-i? strigă ea.

Iarăşi tăcerea. Dar acum nu se mai îndoia: nu era singură. Îşi reţinu şi dânsa răsuflarea. O groază cum nu simţise niciodată o cuprinse. Va muri peste câteva clipe; avea această certitudine de necrezut şi, mai rea decât groaza morţii, era groaza de a nu şti cum va muri, nici în ce parte a trupului va fi lovită, nici ce chip avea prezenţa nevăzută care se apropia de dânsa de-a lungul peretelui.

O grămadă rotundă se abătu deodată peste patul ei. Marguerite scoase un urlet pe care Blanche de Burgundia, în odaia de deasupra, îl auzi străpungând noaptea, şi de care îşi va aduce aminte cât va trăi. Ţipătul fu curmat brusc de cearşaful ce-i astupă gura. Două mâini o apucaseră pe regina Franţei şi-i răsuceau cearşaful în jurul gâtului. Cu capul strâns lipit de pieptul voinic al unui bărbat, cu braţele bătând aerul şi tot trupul zbătându-se ca să scape din încleştare, Marguerite horcăia tot mai slab. Pânza petrecută în jurul gâtului se strângea ca un colier de plumb fierbinte. Se înăbuşea. Ochii i se umplură de foc; uriaşe clopote de bronz începură să-i sune în urechi. Dar ucigaşul avea o dibăcie neîntrecută; funia clopotelor se rupse deodată cu o trosnitură puternică a vertebrelor, şi Marguerite se rostogoli în hăul fără margini şi fără de sfârşit.

Câteva minute mai târziu, în curtea fortăreţei Château-Gaillard, Robert d'Artois, care dădea pe gât un pahar cu vin

şi se prefăcea a împărţi porunci, ca să treacă vremea mai repede, îl văzu venind pe valetul său Lormet. Acesta se apropie de calul lui d'Artois, chipurile ca să-l înşeueze.

— S-a făcut, monseniore, murmură Lormet.

— N-ai lăsat vreo urmă? întrebă Robert în şoaptă.

— Nimic, monseniore. Le-am pus toate la loc, cum au fost.

— Nu e uşor fără lumină.

— Ştiţi doar, monseniore, că eu văd pe întuneric.

După ce încălecă, d'Artois îi făcu semn lui Bersumée să se apropie.

— Am găsit-o pe doamna Marguerite destul de rău, îi spuse. Tare mă tem, văzând în ce hal e, că n-o să mai apuce săptămâna, şi poate că nici ziua de mâine. Dacă moare, îţi poruncesc să te înfăţişezi la Paris, dar s-o ţii numai într-o goană până acolo, şi să te duci glonţ la monseniorul de Valois spre a-i da veste… La monseniorul de Valois, cred că ai auzit bine ce ţi-am spus. Vezi de rândul acesta să nu mai nimereşti în altă parte. Şi să nu sufli o vorbă nimănui! Nu-ţi frământa capul, că nu ţi se cere asta. Şi ţine minte că monseniorul de Marigny al tău e în temniţă şi că s-ar putea găsi un loc şi pentru tine pe aceeaşi spânzurătoare.

Zorile începeau să mijească de-a lungul pădurii Andelys, tivind creştetul copacilor cu o dungă subţire de lumină plumburie bătând în trandafiriu. La poalele fortăreţei Château-Gaillard fluviul scânteia slab.

Lăsându-se în jos de pe ţărm, Robert d'Artois simţea sub el zvâcniturile regulate ale spinării calului şi coastele călduţe care fremătau apăsate de cizmele lui. Trase cu putere în piept aerul răcoros al dimineţii.

— Oricum ar fi, murmură el, bun lucru e să trăieşti.

— Da, monseniore, bun lucru, răspunse Lormet. Vom avea negreşit o zi frumoasă cu soare.

V.

O DIMINEAŢĂ DE MOARTE.

Deşi răsuflătoarea beciului era îngustă, Marigny putea să vadă printre gratiile groase încrucişate bolta măreaţă a

cerului de aprilie presărată cu stele strălucitoare.

Nu voia să doarmă. Trăgea cu urechea la vuietele surde ale Parisului, ca şi cum ascultându-le şi-ar fi dovedit sieşi că mai trăieşte. Zgomote rare: strigătul pândarilor de noapte, clopotul unei mânăstiri din apropiere, huruitul căruţelor de ţară, aducând încărcătura lor de zarzavat în piaţă… Oraşul acesta căruia el îi lărgise străzile, îi înfrumuseţase clădirile, îi potolise răzmeriţele, oraşul acesta neastâmpărat în care simţeai la fiece clipă cum bate inima ţării şi căruia tocmai de asta îi închinase vreme de şaisprezece ani toate gândurile şi toată grija sa, îi stârnea de două săptămâni încoace ură; îl ura cum urăşti un om.

Această ură se născuse în dimineaţa când Charles de Valois, temându-se că Marigny ar putea găsi la Luvru, al cărui comandant fusese, oameni care să-l ajute să fugă, hotărâse să-l strămute în turnul templului. Călare, înconjurat de armăşei şi arcaşi, Marigny străbătuse deci o mare parte a capitalei şi descoperise pe neaşteptate că poporul acesta care, vreme de atâţia ani, se plecase la trecerea Iui, îi purta pică. Ocările ce i se aruncaseră, explozia de bucurie de-a lungul străzilor parcurse, pumnii ridicaţi, batjocurile, râsetele, ameninţările de moarte, toate acestea fuseseră pentru fostul mare dregător al ţării o lovitură poate chiar mai dureroasă decât arestarea.

Când ai cârmuit oamenii vreme îndelungată, când ai crezut că te străduieşti pentru binele obştesc, când ştii câtă trudă ai cheltuit ca să-ţi împlineşti sarcina şi bagi de seamă pe neaşteptate că niciodată oamenii nu te-au iubit, nici înţeles, ci doar te-au suportat, atunci te cuprinde o mare amărăciune, şi te întrebi daca nu cumva ai fi putut face altceva mai bun în viaţă.

Zilele ce au urmat nu au fost mai puţin groaznice. Adus la Vincennes, de data aceasta nu ca să-şi mai ia locul în consiliu, printre marii dregători ai ţării, ci ca să se înfăţişeze înaintea unui tribunal alcătuit din baroni şi prelaţi, printre care se găsea propriul său frate,

arhiepiscopul, Enguerrand de Marigny trebuise să audă pe un grefier, numit Jean d'Asnières, citind, din porunca lui Charles de Valois, pomelnicul nesfârşit al fărădelegilor ce i se puneau în cârcă: jefuirea vistieriei, trădare, luare de mită, legături ascunse cu vrăjmaşii ţării.

Enguerrand ceruse cuvântul; i se refuzase. Ceruse să se bată în duel, potrivit datinii feudale, cu cei care-l învinuiau; şi acest lucru i se refuzase. Era deci limpede că tribunalul îl socotea de acum înainte vinovat, fără a-l lăsa măcar să se apere, ca şi cum ar fi judecat pe un mort.

Iar când Enguerrand întorsese ochii spre frate-său Jean, aşteptând ca barem el să-şi ridice glasul pentru a-i ţine parte, nu întâlnise decât un obraz nepăsător, o privire care fugea în lături şi nişte degete frumoase care netezeau cu un gest elegant panglicile brodate ale mitrei, ce-i căzeau pe umeri. Dacă până şi frate-său se lepăda de dânsul, dacă până şi frate-său trecea cu un asemenea cinism în rândul vrăjmaşilor, cum să mai aştepţi de la careva, chiar de la cei care-i datorau slujba şi averea, un gest de dreptate sau de recunoştinţă!

Filip de Poitiers, jignit fără îndoială de a vedea că Enguerrand nu luase în seamă avertismentul pe care i-l dăduse prin Bouville, nu venise la această şedinţă.

Marigny fusese adus îndărăt de la Vincennes în huiduielile furioase ale mulţimii, care-l scotea acum răspunzător de sărăcia şi foametea din ţară. Apoi îl închiseseră iarăşi la templu, dar de această dată punându-l în fiare, şi chiar în celula care slujise de temniţă pentru Jacques de Molay.

Cârligul prins în perete era cel de care vreme de şapte ani fusese nituit lanţul marelui maestru al ordinului templierilor. Silitra nu acoperise încă liniuţele scrijelite în piatră de către bătrânul cavaler, pentru a însemna curgerea zilelor.

„Şapte ani! se gândise Marigny. Îl osândiserăm să petreacă aici şapte ani, ca să-l ardem apoi pe rug. Eu nu

sunt aici decât de şapte zile, dar am şi înţeles ce trebuie să fi suferit.”

Omul de stat, din înălţimea la care îşi exercită puterea, ocrotit de toată armătura poliţiei şi a oştilor, simţindu-şi pielea la adăpost, nu condamnă, atunci când rosteşte pedepse cu închisoarea sau cu moartea, decât nişte abstracţiuni. El nu chinuieşte sau nimiceşte oameni, ci înfrânge împotriviri şi desfiinţează simboluri. Marigny îşi amintea totuşi ce nelinişte îl cuprinsese când a văzut templierii arzând pe rug în ostrovul jidovilor, şi cum înţelesese în clipa aceea că era vorba de făpturi omeneşti, adică de semeni de-ai lui, iar nu numai de principii şi de erori. În ziua aceea, fără a îndrăzni să-şi arate gândul, ba chiar mustrându-se ca de o slăbiciune, se simţise solidar cu cei omorâţi, şi se temuse pentru el însuşi. „Într-adevăr, am fost toţi blestemaţi pentru ceea ce am săvârşit acolo.”

Apoi, din nou, Marigny fusese dus a treia oară la Vincennes, ca să fie de faţă la cea mai înspăimântătoare paradă a josniciei. Ca şi cum toate nelegiuirile ce i se aruncaseră în spinare n-ar fi fost de ajuns, ca şi cum ar mai fi rămas în cugetul poporului îndoieli ce trebuiau nimicite cu orice preţ, se apucaseră să-l învinuiască de crimele cele mai stranii, aducând împotriva lui un uluitor tacâm de martori mincinoşi.

Charles de Valois se făcea că descoperise la timp o înfricoşătoare uneltire vrăjitorească. Doamna de Marigny şi soră-sa, doamna de Chanteloup, îndemnate, bineînţeles, de Enguerrand, făcuseră farmece, căznind şi străpungând cu ace nişte păpuşi de ceară care înfăţişau pe rege, pe însuşi contele de Valois şi pe contele de Saint-Pol. Cel puţin aşa veniră să afirme câteva pramatii aduse din strada Bourbonnais, unde îşi aveau tainiţa lor într-ale vrăjitoriei, cu îngăduinţa poliţiei căreia îi slujeau de iscoade. Cele două doamne avuseseră şi complici: o şchioapă, slujind zice-se diavolului, şi un oarecare Paviot, prins tot cu o asemenea

îndeletnicire, fură arşi pe rug, fiind oricum osândiţi la aceasta.

După care fu anunţată, spre marea emoţie a tribunalului, moartea Margueritei de Burgundia, aducându-se, ca o ultimă dovadă împotriva lui Marigny, scrisoarea pe care ea o trimisese regelui din închisoare.

— A fost ucisă! strigase Marigny.

Dar oamenii care-l păzeau îl trăseseră repede îndărăt, în vreme ce Jean d'Asnières îşi întregea rechizitoriul cu aceasta nouă fărădelege a învinuitului.

În zadar intervenise din nou printr-o scrisoare regele Eduard al Angliei, cerând stăruitor cumnatului din Franţa să cruţe viaţa fostului locţiitor al lui Filip cel Frumos; în zadar se aruncase Ludovic de Marigny la picioarele Aiuritului, naşul său, cerându-i îndurare şi dreptate. Repetând în faţa tribunalului cuvintele pe care le rostise în faţa unchiului de Valois, Ludovic al X-lea spusese arătându-l pe Marigny: „Ridic mâna mea de pe dânsul”.

Şi Enguerrand se auzise condamnat la moarte prin spânzurătoare, soţia să-i fie întemniţată şi toate averile lui confiscate. În timp ce Jeanne de Marigny şi doamna de Chanteloup erau arestate şi închise la templu, pe Marigny îl duseră într-o a treia temniţă, cea de la Châtelet, căci Valois îşi amintise că vrăjmaşul său fusese şi administrator al templului. Valois vedea peste tot complici şi se temu până în ultima clipă să nu-i scape din mână răzbunarea.

Dintr-o celulă a închisorii Châtelet contempla deci Marigny cerul în noaptea de 30 aprilie 1315, printr-o răsuflătoare de beci. Nu-i era frică de moarte, cel puţin încerca să se împace cu ceea ce era de neînlăturat. Dar amintirea blestemului îl chinuia; simţea nevoia, înainte de a se înfăţişa lui Dumnezeu, să-şi lămurească lui însuşi dacă era vinovat sau nu.

„Pentru ce? Pentru ce am fost toţi blestemaţi, cei care şi-au auzit numele şi cei al căror nume nu s-a rostit, numai pentru că au fost de faţă? Totuşi, noi nu lucrasem decât

pentru binele ţării, pentru slava bisericii şi pentru credinţa fără de prihană. Pentru ce, atunci, înverşunarea asta a cerului împotriva fiecăruia dintre noi?”

Acum, când era la câteva ceasuri de a fi el însuşi executat, gândul i se întorcea la etapele procesului templierilor, ca şi cum acolo, mai mult decât în oricare alta dintre acţiunile politice sau private săvârşite de-a lungul vieţii sale, se ascundea ultima explicaţie, ultima justificare pe care voia s-o afle înainte de a muri. Şi tot întorcându-se la ce a fost, urcând una câte una treptele amintirii, se văzu ajuns deodată ca în faţa unui prag unde se făcu lumină şi unde înţelese totul.

Blestemul nu venea de la Dumnezeu. Blestemul venea din el însuşi, neavând altă obârşie decât în propriile sale fapte; şi aceasta era la fel de adevărat pentru toţi oamenii şi pentru toate pedepsele.

„Templierii se îndepărtaseră de rostul lor; ei se abătuseră de la slujirea creştinătăţii pentru a nu se mai îndeletnici decât cu camăta; stricăciunea se strecurase în rândurile lor; dintr-aceasta li se trăgea blestemul şi drept era să fie nimiciţi. Dar spre a le veni de hac templierilor, l-am pus în scaun de arhiepiscop pe fratele meu, care era ambiţios şi mişel, într-adins ca să-i osândească pentru fărădelegi născocite; nu e deci de mirare că fratele meu s-a întors împotriva mea şi m-a trădat atunci când ar fi putut să mă scape. N-am de ce să-i port pică; eu sunt cel vinovat… Negreşit, ar fi fost bine pentru Franţa să avem un papă francez; dar pentru că acest papă, ca să se poată alege, se înconjurase de cardinali alchimişti, lacomi nu de virtute, ci de aurul pe care voiau să-l fabrice, el a murit înghiţind pulberea de smaralde ce i-au vârât-o pe gât cardinalii săi. Pentru că Nogaret chinuise prea mulţi nevinovaţi ca să scoată de la dânşii mărturisirile pe care le voia şi pe care le credea necesare binelui ţării, vrăjmaşii săi au sfârşit prin a-l otrăvi… Pentru că Marguerite de Burgundia fusese măritată din interese politice cu un prinţ pe care nu-l iubea,

dânsa a trădat căsătoria; pentru că a trădat, a fost descoperită şi întemniţată. Pentru că am ars scrisoarea care i-ar fi putut reda libertatea regelui Ludovic, am dus-o la pieire pe Marguerite şi în acelaşi timp mi-am urzit mie însumi pieirea… Pentru că Ludovic a pus s-o omoare, aruncând crima în spinarea mea, ce se va întâmpla cu dânsul? Ce se va întâmpla cu Charles de Valois, care în dimineaţa asta pune să mă spânzure pentru nelegiuiri ticluite? Ce se va întâmpla cu Clémence a Ungariei dacă, pentru a fi regina Franţei, primeşte să se mărite cu un ucigaş?… Chiar atunci când suntem pedepsiţi pentru vreo vină născocită, există întotdeauna o cauză adevărată a pedepsei care ne loveşte.”

Şi, după ce descoperi asta, Enguerrand de Marigny încetă să mai urască pe careva şi să ţină răspunzător pe altul pentru soarta lui. Era felul său de a se pocăi, dar găsea în această căinţă mai multă alinare decât ar fi putut afla în rugăciuni învăţate pe dinafară. Îşi simţea cugetul împăcat şi parcă învoit cu Dumnezeu pentru a primi ca soarta să se împlinească astfel.

Rămase foarte liniştit până în zori şi nici o clipă nu i se păru că ar coborî iarăşi de pe pragul luminos unde gândurile sale îl duseseră.

Pe la şapte ceasuri, auzi de cealaltă parte a zidului o zarvă care se tot apropia. Când îi văzu intrând în celulă pe poliţaiul Parisului, pe judele anchetator şi pe procuror, se ridică încet de la locul său şi aşteptă să i se scoată fiarele. Îşi luă mantia purpurie pe care o purta în ziua arestării şi îşi acoperi cu ea umerii. Încerca o stranie impresie de forţă şi îşi repeta întruna adevărul ce i se dezvăluise: „Orice nedreptate, chiar săvârşită pentru o cauză dreaptă…”

Îl urcară într-o căruţă trasă de patru cai, şi porni, escortat de străjeri şi de arcaşi, de oamenii aceştia pe care el i-a comandat şi care acum îl duceau la moarte.

La urletele mulţimii ce se îmbulzea de-a lungul străzii Saint-Denis, Marigny, în picioare, răspundea cu acelaşi aer

liniştit, de parcă l-ar fi întâmpinat cu urale: „Oameni buni, rugaţi-vă lui Dumnezeu pentru mine”.

Convoiul se opri la capătul străzii Saint-Denis, în faţa mânăstirii Fiicele Domnului. Acolo îl dădură jos pe Marigny din căruţă şi-l duseră în curtea mânăstirii, la piciorul unui crucifix de lemn aşezat sub un baldachin. „E adevărat, aşa se obişnuieşte întotdeauna, gândi el, dar n-am venit niciodată să văd. Şi am osândit totuşi atâţia oameni… Am avut parte de şaisprezece ani de fericire şi de huzur care mi-au fost răsplata pentru binele ce am putut face, apoi şaisprezece zile de nenorocire şi o dimineaţă de moarte ca să mă pedepsească pentru cât rău am făcut… Dumnezeu e încă milostiv.”

La piciorul crucifixului, deasupra lui Marigny îngenuncheat, duhovnicul mânăstirii bolborosea rugăciunea morţilor. Apoi călugăriţele îi aduseră osânditului un pahar cu vin şi trei bucăţi de pâine pe care le mestecă încet, simţind pentru cea din urmă oară gustul bunătăţilor lumii acesteia. Dincolo de ziduri, mulţimea continua să zbiere: „La moarte cu el!” şi, auzindu-i urletele, Marigny îşi spuse:Pâinea ce-o vor mânca acum li se va părea mai puţin bună decât cea care mi s-a dat mie”.

De acolo convoiul porni mai departe, apucând prin mahalaua Saint-Martin, şi, în sfârşit, pe o înălţime se zări spânzurătoarea de la Montfaucon.

Arăta ca o uriaşă clădăraie pătrată sprijinită pe doisprezece bolovani necioplţi care alcătuiau temelia unei platforme, sprijinită la rândul ei pe şaisprezece stâlpi, cu un acoperiş deasupra. Înăuntru se vedeau înşiruite spânzurătorile. Stâlpii erau legaţi între dânşii prin grinzi groase şi lanţuri de fier, de care se agăţau trupurile osândiţilor după execuţie. Erau lăsate să putrezească acolo în bătaia vântului, ciugulite de corbi, ca să slujească drept pildă şi bună învăţătură poporului. În ziua aceea o duzină de trupuri se legănau, unele aproape schelete, altele începând să se descompună în veşmintele lor, cu feţele verzi

sau negre, cu scursori scârboase ce li se prelingeau din urechi şi din gură, cu fâşii de carne smulse de ciocul păsărilor, atârnând peste postavul hainelor. O duhoare groaznică se împrăştia de jur împrejur.

Marigny însuşi fusese cel care, cu câţiva ani înainte, poruncise să se înalţe această frumoasă spânzurătoare nouă, foarte trainică, pentru a curăţa oraşul de răufăcători. Şi tocmai aici era trimis să moară. Într-un anume înţeles, niciodată soarta unui om n-a fost mai pilduitoare decât aceea care-l trimitea pe împărţitorul dreptăţii să piară spânzurat în acelaşi cârlig laolaltă cu tâlharii.

Când Marigny se dădu jos din căruţă, preotul ce-l însoţea îl pofti să-şi mărturisească păcatele pentru care a fost osândit.

— Nu, părinte, zise Marigny pe un ton foarte demn.

Tăgădui că pusese să i se facă farmece regelui, tăgădui că furase banii vistieriei, tăgădui toate capetele de acuzare ce i se aduseseră şi susţinu că faptele de care era învinuit fuseseră toate poruncite şi încuviinţate de către stăpânul său, răposatul rege.

— Dar pentru cauze drepte am săvârşit nedreptăţi, recunoscu el, cu ochii la leşurile atârnate deasupra lui.

Mulţimea urla aşa de tare, că Marigny îşi duse mâinile la urechi, ca şi cum vuietul acesta îl împiedica să cugete. Călcând în urma călăului, urcă treptele de piatră care duceau la platformă şi, cu glasul său poruncitor de totdeauna, întrebă arătând spânzurătorile:

— Care din ele?

Ca de la înălţimea unei estrade, aruncă o ultimă privire spre mulţimea aceea, câtă frunză şi iarbă, în care femeile scoteau ţipete isterice, copiii îşi ascundeau capul în mantaua tatălui lor, iar bărbaţii zbierau: „Bine-i face! Destul ne-a jecmănit! Acuma plăteşte!” Marigny ceru să i se dezlege mâinile.

— Să nu mă ţină nimeni.

Îşi dădu singur deoparte părul de pe ceafă şi-şi vârî capul său de taur în laţul ce i se înfăţişa. Trase cu putere aer în piept, ca şi cum ar fi vrut să păstreze cât mai mult cu putinţă viaţa în plămânii săi, îşi strânse pumnii, şi funia se înălţă încet în văzduh.

Iar din mulţimea care nu aştepta decât clipa asta, se ridică un uriaş strigăt de uimire. Vreme de câteva minute fu văzut răsucindu-se, cu ochii ieşiţi din orbite, vânăt la faţă, apoi violet, cu limba scoasă şi dând din mâini şi din picioare, de parcă ar fi încercat să se caţere pe un catarg invizibil. În cele din urmă braţele îi căzură de-a lungul trupului, zvârcolirile se făcură tot mai slabe, până încetară cu totul, iar privirea ochilor se stinse.

Atunci norodul amuţi, uluit de ceea ce vedea şi parcă dându-şi seama cu groază de complicitatea lui. Călăii dădură jos trupul şi, trăgându-l de picioare de-a curmezişul platformei, îl atârnară, în frumoasele-i veşminte de senior, la locul de cinste ce i se cuvenea, în faţa spânzurătorii, pentru a lăsa să putrezească acolo pe unul din cei mai mari slujitori din câţi avu Franţa vreodată.

VI.

STATUIA DOBORÂTĂ.

În noaptea aceea, la Montfaucon, unde lanţurile scârţâiau bătute de vânt, hoţii scoaseră din ştreang pe întuneric leşul sinistru şi-l despuiară de veşminte; când se iviră zorile, trupul lui Marigny fu găsit întins gol pe piatră.

Monseniorul de Valois, care mai era în pat când ai lui veniră fuga să-i aducă vestea, porunci ca leşul să fie îmbrăcat iar şi spânzurat din nou. Apoi, după ce se îmbrăcă şi dânsul, coborî în stradă, viu şi teafăr, mai viu ca oricând, şi porni, plin de vlagă proaspătă, să se amestece în forfota oraşului, în treburile oamenilor, în cârmuirea regilor.

Ajunse la palat, şi acolo, însoţit de canonicul Etienne de Mornay, fostul său cancelar, pe care îl făcuse ministru de justiţie al Franţei, veni să se aşeze la balustrada unei ferestre interioare ce dădea spre galeria marchitanilor, ca

să-şi sature ochii cu un alt spectacol aşteptat de ani şi ani. La picioarele sale, o droaie de negustori şi de gură-cască se uitau cum patru zidari cocoţaţi pe o schelă scoteau statuia lui Enguerrand de Marigny. Ea era prinsă temeinic de zid, nu numai prin soclu, ci şi pe la spate. Mai mare decât omul pe care îl înfăţişa, statuia parcă nu voia să iasă din firida ei, nici să se desprindă de palatul acesta. Târnăcoapele şi dălţile loveau piatra. Sfărâmături albe zburau în jurul zidarilor.

— Am isprăvit, monseniore, inventarul lui Marigny, spuse Etienne de Mornay. Socoteala e destul de grasă.

— Regele va putea astfel să răsplătească pe cei care l-au slujit bine în afacerea asta, grăi Valois. Vreau ca mai întâi să mi se dea îndărăt moşia de la Gaillefontaine, pe care ticălosul mi-a luat-o printr-un schimb necinstit. Apoi, fiu-meu Filip a ajuns la vârsta când trebuie să locuiască în afara palatului meu şi să aibă o curte a lui. Prilejul e bine venit; să i-o spui regelui. Casa din strada d'Austriche, sau cea din strada Fossées-Saint-Germain, i-ar conveni de minune. Cea din strada d'Austriche mai curând… Ştiu de asemenea că nepotu-meu vrea să-i dăruiască ceva lui Henriet de Meudon, căruia îi zice maestrul său de vânătoare, fiindcă-i deschide coşurile de porumbei. Ah! Şi apoi nu uita că vistieria îi datorează monseniorului d'Artois treizeci şi cinci de mii de livre asupra veniturilor comitatului de Beaumont. Cred că a sosit vremea să i se dea măcar o parte din banii aceştia, dacă nu toţi.

— Regele va trebui să-i facă daruri măreţe noii sale soţii, urmă cancelarul şi, îndrăgostit cum e, pare hotărât să le aleagă pe cele mai scumpe, cheltuială căreia vistieria nu e nicidecum în stare să-i facă faţă. Nu s-ar putea pune deoparte de pe acum din averea lui Marigny darurile ce urmează să le primească noua noastră regină?

— Bine te-ai gândit, Mornay. Înfăţişează-i regelui o împărţeală în acest fel, punând-o pe nepoata mea Clémence a Ungariei în capul moştenitorilor averii lui Marigny,

răspunse Charles de Valois, fără să-şi ia ochii de la zidarii care doborau statuia.

— Fireşte, monseniore, zise cancelarul, nu cer nimic pentru mine în-sumi.

— Şi în aceasta ai dreptate, căci gurile rele ar putea să spună că n-ai voit pieirea lui Marigny decât pentru a te înfrupta din averile sale. Aşadar, vezi de îngroaşă niţel partea mea, şi-ţi voi da de la mine, după râvna ce-o arăţi.

Spatele statuii era acum desprins pe de-a-ntregul de zid; oamenii prindeau în funii torsul de marmură şi începeau să întindă vârtejurile ca să-l ridice. Deodată, Valois îşi puse mâna inelată pe braţul cancelarului:

— Ştii, Mornay, că mă încearcă un simţământ ciudat? Mi se pare că-i voi duce lipsa lui Marigny.

Mornay se uită mirat la unchiul regelui. Nu pricepea ce voia să spună Valois, şi Valois însuşi n-ar fi putut să lămurească ce simţea. Ura făureşte legături tot aşa de tari ca şi acelea ale dragostei, iar vrăjmaşul împotriva căruia ai luptat vreme îndelungată îţi lasă, când dispare, un gol în inimă, aşa cum lasă un gol sfârşitul oricărei mari pasiuni.

Tot atunci, în odaia de culcare a regelui, bărbierul isprăvea tocmai să-l radă pe Ludovic al X-lea. La câţiva paşi de dânsul, stătea în picioare duduia Eudeline, frumoasă, trandafirie şi proaspătă, ţinând de mână o fetiţă de zece ani, cam slăbuţă şi fâstâcită, care habar nu avea că regele acesta din faţa ei îi era tată.

Aiuritul poruncise să fie chemate cele două Eudeline, mama şi fiica. Prima lingerească a palatului aştepta, tulburată şi plină de speranţe, ca regescul ei ibovnic să binevoiască a vorbi.

Când bărbierul, după ce uscase cu un prosop cald obrazul Aiuritului, ieşi de acolo, luându-şi strachina, bricele şi alifiile, regele Franţei se ridică, îşi scutură chica lungă în jurul gulerului şi spuse:

— Poporul meu e mulţumit, nu-i aşa, Eudeline, că am pus să-l spânzure pe Marigny?

— Fireşte, monseniore Ludovic… măria-ta, vreau să zic, răspunse dânsa. E veselie mare prin tot oraşul în dimineaţa asta, şi oamenii cântă sub soarele de primăvară. S-ar zice că s-a isprăvit cu necazurile fiecăruia…

— Vreau ca aşa să fie, îi tăie vorba Ludovic. Ţi-am făgăduit să mă îngrijesc de soarta acestei copile…

Eudeline puse un genunchi jos şi o sili pe fiică-sa să facă la fel, pentru a primi vestea binefacerilor ce aveau să cadă din gura atotputernică.

— Măria-ta, murmură Eudeline, simţind că o podidesc lacrimile, copila aceasta te va binecuvânta până la sfârşitul zilelor în rugăciunile ei.

— Ei bine, e tocmai ce-am hotărât, răspunse Aiuritul. Să se roage! Vreau ca ea să se călugărească la mânăstirea Saint-Marcel, care-i menită fetelor de neam mare, şi unde se va simţi mai bine ca oriunde aiurea.

Lingereasa încremeni. Dezamăgirea i se aşternu pe faţă. Eudeline cea mică, însă, ea nu părea să fi înţeles bine spusele regelui, nici că era vorba de soarta ei.

— Aşadar, aceasta ai hotărât-o măria-ta pentru dânsa? S-o închizi la o mânăstire?

Se ridicase de jos.

— Trebuie, Eudeline, îi şopti Ludovic la ureche; are un obraz care o dă în vileag. Şi apoi e bine pentru mântuirea noastră şi a ei, ca să răscumpere printr-o viaţă cucernică păcatul ce l-am săvârşit aducând-o pe lume. Cât despre tine…

— Monseniore Ludovic, mă închizi şi pe mine la mânăstire? întrebă Eudeline cu groază.

Cum se schimbase Aiuritul în puţină vreme! În omul acesta care-şi rostea poruncile pe un ton ce nu suferea replică, ea nu mai regăsea nimic din flăcăul care îşi începuse cu dânsa viaţa lui de bărbat, nici chiar din bietul prinţ, tremurând de neputinţă şi de frig, pe care dânsa îl încălzise într-o seară din iarna trecută. Doar ochii îi fugeau în lături, ca atunci.

Ludovic şovăi. Nu părea gata să-şi ia toate riscurile. Se gândea că viitorul era nesigur şi că ar putea să mai aibă nevoie de frumosul trup de femeie, planturos şi supus.

— Ţie, zise el, îţi voi da slujbă la Vincennes, să vezi de mobilă şi de rufărie, pentru ca toate să fie pregătite de fiecare dată când voi trage acolo.

Eudeline dădu din cap. Această îndepărtare de palat, acest surghiun într-o reşedinţă de a doua mână, ea le simţi ca o jignire. Nu erau oare mulţumiţi de felul cum îngrijea de rufărie? La urma urmelor, s-ar fi învoit mai degrabă să meargă la mânăstire. Mândria ei ar fi fost mai puţin rănită.

— Sunt sluga măriei-tale şi voi face cum vrei, răspunse cu răceală.

Când să iasă pe uşă, văzu portretul prinţesei Clémence a Ungariei, aşezat pe o policioară, şi întrebă:

— Ea e?

— E viitoarea regină a Franţei, răspunse Ludovic.

— Fii deci fericit, măria-ta, spuse dânsa părăsind încăperea.

Nu-l mai iubea.

„Fireşte, fireşte, am să fiu fericit”, repeta Aiuritul, umblând prin odaia în care soarele îşi împrăştia razele bogate.

Pentru întâia oară de când era rege, se simţea pe deplin mulţumit şi sigur de sine. Nevasta şi-o omorâse, pe ministrul tatălui său îl spânzurase; o îndepărtase de Paris pe întâia lui ibovnică, iar pe fiică-sa nelegitimă o trimisese la mânăstire. Toate drumurile înaintea sa erau curăţate. Putea acum s-o primească pe frumoasa prinţesă napolitană, alături de care se şi vedea trăind o lungă şi glorioasă domnie.

Îşi sună şambelanul.

— Să mi-l cauţi pe domnul de Bouville, îi spuse.

În clipa asta se auzi ceva prăbuşindu-se cu zgomot mare undeva în palat, dinspre galeria marchitanilor.

Era statuia lui Enguerrand de Marigny, care, smulsă de pe soclul ei, fusese dată jos în mijlocul strigătelor de bucurie ale celor de faţă. Vârtejurile porniseră să se rotească prea iute, şi cele douăzeci de chintale de marmură atinseseră dintr-o dată pământul.

Din întâiul rând al mulţimii, doi oameni se aplecau spre uriaşul doborât: jupân Spinello Tolomei şi nepotu-său, Guccio. Tolomei nu era ca Valois; în bucuria izbânzii sale nu se strecura nici pic de melancolie. Burta lui mare bâţâise de frică vreme de două săptămâni, şi abia în această ultimă noapte Tolomei putuse, în sfârşit, să doarmă ca lumea, când îl ştiuse pe Marigny spânzurat. Se simţea într-una din zilele lui de mărinimie.

— Guccio mio! spuse el, m-ai ajutat bine. Văd în tine un copil din sângele meu, întocmai ca şi cum ai fi băiatul meu. Ţin mult să-ţi dau o răsplată, să te întovărăşesc şi mai mult în afacerile mele. Cât vrei să-ţi dau partea ta? Ai vreo dorinţă? Spune, băiatule, spune ce ţi-ar plăcea să ai.

Se aştepta să-l audă pe Guccio răspunzându-i ca nepot respectuos: „Hotărăşte tu singur, unchiule”.

Guccio îşi plecă nasul său subţire şi lungile sale gene negre şi, luându-şi inima în dinţi, zise:

— Unchiule Spinello, aş vrea să fie a mea agenţia din Neauphle.

— Ei, cum? făcu Tolomei foarte mirat. Aceasta e tot ce râvneşti? O agenţie de ţară cu trei slujbaşi care-s prea de ajuns pentru câtă treabă au? Ai visuri mărunte, băiatule!

— Îmi place agenţia asta, spuse Guccio, şi sunt sigur că vom putea-o mări foarte mult.

— Iar eu unul sunt foarte sigur, vorbi Tolomei, că se află vreo fată prin părţile acelea, căci mi se pare că te duci la Neauphle mai des decât o cere negoţul nostru de bani. E frumoasă?

Înainte de a răspunde, Guccio îl cercetă din ochi pe unchiu-său şi-i văzu zâmbetul.

— E frumoasă cum nu-i alta, unchiule, şi-i de neam mare.

— Măi, măi! izbucni Tolomei, ridicând mâinile în sus. O fată de neam mare! Te bagi într-o încurcătură din care ţi se vor trage multe necazuri. Cei de neam mare, să ştii, sunt întotdeauna gata să ne ia banii, dar nicidecum să lase sângele lor să se amestece cu al nostru. Familia se învoieşte?

— Se va învoi, unchiule, ştiu că se va învoi. Fraţii ei se poartă cu mine ca şi cum aş fi unul de-ai lor.

— Sunt bogaţi?

— Au un conac mare cu pământuri întinse împrejur şi mai multe sate cu clăcaşi pe care nu i-au eliberat încă. Toate acestea fac laolaltă o avere. Şi se au foarte bine cu contele de Dreux, suzeranul lor.

Trasă de doi cai de ham, statuia lui Marigny părăsea tocmai galeria marchitanilor. Zidarii îşi încolăceau funiile, şi mulţimea se împrăştia.

— Şi cum se numesc, întrebă Tolomei, aceşti puternici seniori care te-au îndrăgit aşa de tare, că sunt gata să-şi dea fata după tine?

Guccio le rosti numele atât de încet, încât Tolomei nu putu să-l audă.

— Repetă, n-am auzit.

— Domnii de Cressay, unchiule, zise Guccio.

— Cressay… Cressay… domnit de Cressay: Ah! da, cei care-mi datorează şi acum trei sute de livre. Asta ţi-e familia cea bogată! Încep să înţeleg.

Guccio îşi înălţă capul, gata-gata să se zburlească, şi bancherul ghici că era vorba într-adevăr de o afacere serioasă.

— La voglio, la voglio tanto bene! zise Guccio, amestecând cele două graiuri pentru a convinge mai bine. Şi ea de asemenea mă iubeşte; dacă vrea cineva să ne silească să trăim unul fără altul înseamnă că vrea să ne facă să murim! Cu noile câştiguri pe care le voi scoate la Neauphle, am să pot repara conacul, care-i frumos, crede-mă, dar care

merită puţină osteneală, şi vei avea un castel, unchiule, un castello, ca un vero signore.{11}

— Da, da, făcu Tolomei, mie însă nu-mi place la ţară. Visasem pentru tine o altă însurătoare cu o fată a verilor noştri Bardi, spre pildă, ceea ce ar fi sporit afacerile noastre…

Chibzui o clipă înainte de a urma:

— Dar înseamnă să nu-i iubeşti cu adevărat pe cei ce-ţi sunt dragi, dacă vrei să-i faci fericiţi împotriva voinţei lor. Fie, băiatule! Îţi dau agenţia din Neauphle, cu condiţia să rămâi totuşi jumătate din vreme la Paris, lângă mine. Şi însoară-te cu cine-ţi place. Sienezii sunt oameni liberi, şi omul trebuie să-şi asculte inima când îşi alege soţia.

— Grazie, zio Spineâlo, grazie tante!{12} spuse Guccio, sărindu-i de gât bancherului. Şi ai să vezi… ai să vezi…

În clipa asta, burtosul Bouville, ieşind de la rege, cobora scara şi străbătea galeria marchitanilor. Avea mutra lui de zile mari, îngrijorată, şi călca cu pasul hotărât, pe care-l lua atunci când suveranul îi făcea cinstea de a-i da vreo poruncă.

— Ah! Prietenul Guccio! exclamă el dând cu ochii de cei doi lombarzi. E un adevărat noroc să te întâlnesc aici. Trimisesem tocmai un scutier să te aducă.

— Cu ce vă pot fi de folos, domnule Hugues? întrebă tânărul. Unchiu-meu şi cu mine suntem cu totul la dispoziţia domniei-voastre.

Bouville se uită la Guccio cu o prietenie adevărată. Aveau frumoase amintiri împreună şi, în faţa acestui flăcău, fostul mare şambelan se simţea redevenind tânăr.

— O veste bună, da, o veste foarte bună! I-am vorbit regelui de meritele dumitale şi i-am arătat cât de folositor mi-ai fost.

Tânărul mulţumi, făcând o plecăciune.

— Aşadar, prietene Guccio, adăugă Bouville, pornim iar spre Neapole!

SFÂRŞIT

{1} Fortificaţie asemănătoare cu un castel medieval, înălţată de către cruciaţi.
{2} Pace veşnică dăruieşte-i, Doamne (lb. lat.).
{3} Şi raza ta să-l lumineze veşnic (lb. lat.).
{4} Cardinalii poartă pălărie şi sutană roşie.
{5} E vorba de a şaptea cruciadă, pornită de Ludovic al IX-lea la 1248.
{6} Adică din Anjou.
{7} Flăcăule (în lb. ital.).
{8} Ce plăcere. Guccio, ce mai faci? (lb. ital.) {9} Dar. dragă Boccaccio, pe Bachus, ce noroc! (lb. ital.).
{10} Teologi musulmani.
{11} Un castel, ca un adevărat senior (lb. italiană).
{12} Mulţumesc, unchiule Spineâlo, mulţumesc mult.